Univerzitní knihovna Brno
2 60.965

KNIHOVNA ČESKOSLOVENSKÉHO
AKADEMICKÉHO SPOLKU „PRÁVNÍK“ V BRNĚ.

SVAZEK VIII.

O ÚSTROJÍ A PŘÍSLUŠNOSTI SOUDŮ

S DODATKY O JAZYKOVÉM PRÁVU A O NÁPRAVĚ VÝROKŮ ÚŘADŮ SPRÁVNÍCH O NÁROCÍCH SOUKROMO-PRÁVNÍCH POŘADEM PRÁVA.

Napsal
Dr. Fr. Vážný,
II. president nejvyššího soudu.

II. DOPLNĚNÉ VYDÁNÍ.

V BRNĚ 1926.

NÁKLADEM ČS. A. S. „PRÁVNÍK“ V BRNĚ.
KNIHTISKÁRNA ALOISE ŠAŠKA VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.

60.965

NÁKLADEM ČESKOSLOV. AKADEMICKÉHO SPOLKU „PRÁVNÍK“
V BRNĚ, BEDŘICHA SMETANY 16

vycházejí:

KNIHOVNA ČS. A. S. „PRÁVNÍK“ V BRNĚ

Sv. I. Dr. Jos. Vacek:
Právní názory církve řím.-kat. ve světle dějin. Díl I.
Sv. II. Dr. Rud. Dominik:
Základy správního práva. (Část zvláštní).
Sv. III. Dr. Frant. Weyr:
Čsl. právo správní. (Část obec.).
Sv. IV. Dr. Jos. Vacek
Manželské právo. (Díl I.).
Sv. V. Dr. Karel Engliš:
Peníze.
Sv. VI. Dr. Jar. Sedláček:
Právo obligační. (Část obecná.)
Sv. VII. Dr. Jos. Vacek:
Manželské právo. Díl II.
Sv. VIII. Dr. Frant. Vážný:
O ústroji a příslušnosti soudů.
Sv. IX. Dr. Jar. Sedláček:
Právo obligační. (Část zvláštní).
Sv. X. Dr. Boh. Baxa:
Dějiny veř. práva ve stř. Evropě od r. 1848.

STUDIJNÍ PŘÍRUČKY
(vydání autorisovaná).

Čís. I. Dr. Jar. Sedláček:
Nástin akad. předn. z obč. práva. (Část obecná).
Čís. II. Dr. Jar. Kallab:
Nástin předn. o hist. právu hmot. (Část obecná).
Čís. III. Dr. Fr. Vážný:
O ústroji a příslušnosti soudů. Litografie. Rozebráno.
Čís. IV. Dr. Jar. Kallab:
Nástin přednášek o právu mezinárodním.

Členům prodávají se všechny knihy ke státním zkouškám a rigorosům za ceny značně snížené.

KNIHOVNA ČESKOSLOVENSKÉHO
AKADEMICKÉHO SPOLKU „PRÁVNÍK“ V BRNĚ.

Svazek VIII.

O ÚSTROJÍ A PŘÍSLUŠNOSTI SOUDŮ.

Napsal
Dr. Fr. Vážný.
II. president nejvyššího soudu.

Autorisované vydání Čs. A. S. „Právník.“

1926.
NÁKLADEM ČS. A. S. „PRÁVNÍK“ V BRNĚ.
KNIHTISKÁRNA AL. ŠAŠKA VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ.

Předmluva.

Znovu vzkříšený Československý stát dal Moravě, co bylo samozřejmým, po čem však za Rakouska marně bylo voláno. Zřízena v Brně česká universita, jíž dostalo se vysokého vyznamenání, slouti universitou tvůrce a první hlavy státu, slouti universitou Masarykovou. — Universita ujala se práce s mladistvým nadšením a snažila se s napjetím všech sil zdolati četné obtíže, s nimiž bylo jí na všech stranách zápasiti. Nejtěžší byla starost o učitelské síly, jichž nebylo pro všechny obory. Nezbývalo tudíž, než vyplniti pro začátek mezery, jak to právě bylo možno. Tak se stalo, že dostalo se i mně nezaslouženého vyznamenání. Byl jsem hned, jakmile došlo k zahájení přednášek v VII. a VIII. běhu právnických studií, pověřen přednáškami o občanském řízení soudním. Podjal jsem se tohoto úkolu s láskou, ovšem ale s vážnými obavami, zda v této čestné zkoušce obstojím. Posudek o tom, jak dalece jsem vyhověl, nepatří mně, nýbrž povolanějším činitelům. Tolik mohu však říci, že snažil jsem se vykonati, co bylo v mých silách. — Předkládaje nyní svému milému posluchačstvu nástin jedné části svých přednášek kojím se nadějí, že tato práce bude posuzována s blahovolným uvážením poměrů, za nichž se rodila. Mohl jsem své práci věnovati jen poměrně málo chvil, jež po vyčerpávající činnosti u nejvyššího soudu měly pro mne býti chvílemi oddechu. Má práce nečiní si nároku na uznání za práci vědeckou. Šel jsem po stopách svého nezapomenutelného učitele, tvůrce české pocesuální vědy, zesnulého profesora Dra. Emila Otta. Tím nemá ovšem býti řečeno, že se žáku podařilo i jen zdáli se přiblížiti k slovutnému učiteli. Budu šťasten, bude-li v této práci uznána má láska a oddanost k věci a snaha, poskytnouti posluchačstvu, co bylo v mých silách.

V Brně v květnu 1926.

Dr. František Vážný,
II. president nejvyššího soudu.

ÚVOD.

Pojem, zdroje a písemnictví civilního procesu.

§ 1. Pojem civilního procesu.

Hmotné právo občanské vytyčuje, arciť způsobem ponejvíce dispositivním, pravidla o tom, kterak soukromá práva vznikají, se mění a zanikají. Naplní-li se tato pravidla, stav posavadní stává se stavem trvalým nebo se přesunuje na jiné pole nebo konečně vymizí. Rubem toho jest nárok zúčastněného subjektu, by trvanlivosti, přesunu neb odumření dotčeného poměru bylo dbáno i osobami třetími. Poněvadž pak tento stav jest stavem o právo se opírajícím, tudíž stavem právním a příznakem práva jest vynutitelnost, skýtá se oprávněnému možnost, by zlomil odpor toho, kdo o změnu právního poměru usiluje nebo ji přivodil. Jen o to se jedná, kdo povolán jest vynutiti, by dbáno bylo právního stavu. Přirozeným obhájcem porušené rovnováhy v poměrech soukromoprávních byl by ovšem v prvé řadě ten, v jehož právo bylo vsaženo, přirozenou ochranou soukromých práv a nároků byla by svépomoc, t. j. možnost, poskytnutá postižené osobě, by vlastní silou a mocí obnovila nebo zajistila právní rovnováhu. Než s tímto prostředkem nelze se spořádanému státu spřáteliti. Prostředek ten jest prostředkem jednak nevhodným, jednak, co do své účinnosti, velmi pochybným. Svépomoc jest k ochraně soukromého práva prostředkem nevhodným, ponechávajíc osobě na věci zúčastněné a tudíž předpojaté, rozhodovati o tom, na čí straně jest právo. Chová proto v sobě nebezpečí, že utvoří si strana úsudek, subjektivně snad pochopitelný, objektivně však nesprávný, a že počinem svým nezjedná průchod právu, nýbrž přivodí další bezpráví horší snad toho, jemuž svépomocí chce čeliti. Svépomoc jest však i co do své postačitelnosti, prostředkem více než pochybným.

Nejednáť se při porušení práva jen o teoretické formulování toho, na čí straně právo jest, nýbrž i o to a hlavně o to, aby stav právní byl zjednán a pro budoucnost obhájen. A tu třeba že i objektivně zcela důvodným bylo by stanovisko jednotlivce, že on jest v právu, nic tím není věci odpomoženo, dokud odpůrce na toto stanovisko dobrovolně nepřistoupí nebo dokud ten, v jehož právo bylo vsaženo, nemá s dostatek moci a síly, by svému stanovisku zjednal průchod. Vidno z toho, že svépomoc jednak zjednává vrátký a pochybný podklad pro stálost a zabezpečení práv soukromých, jednak jest s to, by sama zrodila další bezpráví a vyvrcholila v bezuzdném měření se vzájemné síly a moci a tím klid a pořádek rušila. Dopouští proto zákon svépomoc jen v nejužších mezích jako prostředek obranný proti neoprávněnému útoku (§ 344 obč. zák., § 2 g., tr. zák.), zakazuje ji však nadobro jako prostředek útočný, čině útočníka za tento krok zodpovědným (§ 19 obč. zák.). Důsledkem toho jest povinností státu, postarati se vhodným způsobem o to, kterak řešiti soukromoprávní rozepře, to jest případy, kde střetnou se dva soukromoprávní subjekty, z nichž jeden, tvrdě určitý skutkový poměr, hájí jakožto zákonu prý vyhovující stav, jaký jest, druhý pak, připouštěje týž skutkový poměr nebo tvrdě skutkový poměr odchylný, usiluje o to, aby stav, jaký jest, byl, příče se prý zákonu, pozměněn. Při tom státu obeplouti jest úskalí, o něž ztroskotává se ochrana soukromých práv svépomocí.

Úkolem státu jest jednak, aby určil k řešení soukromoprávních rozepří osoby ve věci nepředpojaté, jednak, by výroku jejich zaručil uznání a ochranu. To činí stát tím, že řešení sporů přenáší na zvláštní orgány, jimiž jsou soudy, jednak, že za soudními výroky stojí svou mocí donucovací. Soupeři ve sporu jsou stranami rozepře, jeden z nich, jenž soudní pomoci se dovolává, slove žalobcem, druhý slove žalovaným. Zákon určuje, který soud co do druhu a místa je povolán, by spor projednal a rozhodl, jaké úkony připadají při tom na soudce a kterak vyvíjí se činnost stran. Všechny úkony soudce a sporujících se stran, jež, spiaty jsouce pořádkem ústrojným, nesou se k tomu, by soukromoprávní nárok byl soudním výrokem jednou pro vždy určen a přestal jednou pro vždy býti zdrojem svárů a neshod, jsou soudním řízením ve věcech sporných neboli procesem civilním. Souhrn právních pravidel, úkony tyto upravujících, tvoří právo procesní v objektivním slova smyslu. Právo stran na procesní úkony a zákonnou účast při těchto úkonech jest právem procesním v subjektivním slova smyslu. Konečnou a nezvratnou úpravou neboli formulací sporného soukromoprávního nároku není činnost soudu ještě vyčerpána. Zákon zmocňuje soudce dále i k tomu, by jako orgán státní moci podal straně pomocnou ruku proti tomu, kdo nedbá soudního výroku, a donutil ho k tomu, by dle soudního výroku se zachoval. Souhrn právních předpisův, upravujících donucovací moc soudů vůči neposlušnosti proti soudním, nezvratným výrokům o nárocích soukromoprávních, jakož i předpisů, sloužících zabezpečení této donucovací činnosti, nazývá se právem exekučním. Právo procesní v užším shora vyhraněném smyslu i právo exekuční tvoří procesní právo v širším smyslu. Předmětem dalších výkladů bude pouze procesní právo v užším smyslu.

§ 2. Zdroje procesního práva.

Pod tímto odstavcem bude pojednáno:

I. o zdrojích procesního práva,
II. o právní povaze procesního práva,
III. o výkladu procesuálních předpisů,
IV. o místních mezích procesního práva,
V. o časových mezích procesního práva,
VI. o písemnictví procesního práva.

I. Zdroje procesního práva.

A) Předchůdcem platného procesního práva byla celá řada zákonných předpisů, děkujících za svou tvorbu a svůj vznik časovému období více než jednoho sta let. Byly to dílem

1.) zákony o soudním řízení, zahrnující v sobě procesní právo v širším smyslu, dílem

2.) zákonné předpisy o soudní organisaci.

K čís. 1. Staršími zákonnými předpisy o soudním řízení byly:

a) obecný soudní řád Josefa II. ze dne 1. května 1781, čís. 13 sb. z. s. Byl vybudován na zásadách obecného práva, plativších v zemích českých podle obnoveného zřízení zemského (1627) a k němu vydaných deklaratorií (1640) a pragmatik (1753). Vedle prvotní redakce, plativší zejména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, byla ještě druhá redakce, plativší v několika zemích bývalého rakouského státu, zvaná západohaličský soudní řád ze dne 19. prosince 1796, čís. 329 sb. z. s.

b) četné dvorské dekrety, resoluce a jinaké zákonné předpisy, jimiž obecný soudní řád v té i oné redakční podobě byl pozměněn nebo zrušen.

c) Zvláštní zákony o mimořádných způsobech řízení (na př. řízení ve věcech rušené držby, ve věcech nájemních, směnečných, řízení bagatelní, sumární atd.).

Z těchto starších zákonů:

K písm. **a** a **b** ustoupil obecný soudní řád obojí redakce i s dodatky nadobro platným dosud zákonům procesním. Zejména pozbyl nyní působnosti i předpis § 13 ob. s. ř., jímž, arciť velice kuse, upraven jazyk soudní. Platný civilní řád soudní vyhnul se této palčivé otázce, ač výklad čl. 19 základního zákona státního o všeobecných právech občanů státních ze dne 21. prosince 1867, čís. 142 ř. z., tak zvaných jazykových nařízení a jiných otázky té se dotýkajících předpisů byl nevysychajícím zdrojem sporů, v nichž nerozhodováno ponejvíce po právu a zákonu, nýbrž dle politické moci a národnostní zvůle na úkor zejména jazyků slovanských. Nápravu zjednal teprve státoprávní převrat. V důsledku menšinové ochrany, zaručené mírovými smlouvami, byl, dokonce ještě s dalekosáhlejšími ústupky, než jaké čsl. státu ukládaly smlouvy mírové, vydán zákon ze dne 29. února 1920, čís. 122 Sb. z. a n., jímž podle § 129 ústavní listiny stanoveny zásady jazykového práva v republice čsl. (tak zvaný jazykový zákon).

K písm. **c**. Ze zvláštních zákonů o mimořádných způsobech řízení podržely působnost

a) dvorský dekret ze dne 23. srpna 1819, čís. 1595 sb. z. s. o řízení ve sporech manželských,

b) zákon ze dne 27. dubna 1873, č. 67 ř. z. o řízení upomínacím, tento však s pozdějšími podstatnými změnami.

K čís. 2. Staršími zákony o soudní organisaci byly:

a) Jurisdikční norma, to jest předpisy o soudní příslušnosti, obsažené v cís. pat. ze dne 20. listopadu 1852, čís. 144 ř. z., zrušená nadobro novou jurisdikční normou.

b) Zákony o zevní organisaci soudů. Sem patří:

α) nejv. rozh. ze dne 31. prosince 1851, č. 4 ř. z. na rok 1852, jímž stanoveny zásady o ústrojí soudů;

β) nejv. rozhodnutí ze dne 14. září 1852, vyhlášené ministerským nařízením ze dne 19. ledna 1853, č. 10 ř. z. o sborových soudech I. a II. stolice (zemských soudech, krajských soudech a vrchních zemských soudech) a městských delegovaných okresních soudech. Zachováno v působnosti § 48 zákona o soudní organisaci, arciť s výhradou napotomních změn a s tím, že zvláštní útvar městských delegovaných okresních soudův odpadl;

γ) zákon ze dne 11. června 1868, čís. 59 ř. z. o organisaci okresních soudů. Platí dle § 48 zák. org. dosud;

δ) statut nejvyššího soudu dle cís. pat. ze dne 7. srpna 1850, čís. 325 ř. z. V republice Československé více neplatí;

ε) základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867, čís. 143 ř. z. o říšském soudě a zákon ze dne 18. dubna 1869, čís. 44 ř. z. o organisaci říšského soudu, řízení před ním a výkonu jeho nálezů. Pro obor soukromého práva měl říšský soud význam, zejména pokud šlo o řešení sporů o příslušnost mezi soudy a úřady správními. U nás instituce říšského soudu nebyla převzata.

c) Zákony o vnitřním zařízení a jednacím řádě soudů. Sem patřila t. zv. soudní instrukce, t. j. cís. pat. ze dne 3. května 1853, č. 81 ř. z. o vnitřním zařízení a jednacím řádu všech soudních úřadů. Na její místo z valné části nastoupily předpisy zákona o soudní organisaci a jednacího řádu. Některé předpisy soudní instrukce platí však dosud.

d) Zákony o zvláštním postavení soudců:

α) zákon ze dne 21. května 1868, čís. 46 ř. z. o kárném (disciplinárním) řízení proti soudcům a podmínkách, za kterých lze soudce proti jeho vůli jinam přeložiti nebo dáti do výslužby. Tento zákon, t. zv. disciplinární zákon soudcovský platí dosud;

β) tak zvaný syndikátní zákon ze dne 12. července 1872, čís. 112 ř. z., jímž upraveno žalobní právo stran pro právní porušení, způsobené soudními úředníky v jejich úřední působnosti. Tento zákon platí dosud.

e) Zákony o soudních zástupcích stran z povolání:

α) advokátní řád ze dne 6. července 1868, čís. 96 ř. z. Platí dosud, arciť s některými pozdějšími změnami. Sem patří zejména zákon ze dne 31. ledna 1922, čís. 40 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech;

β) disciplinární statut pro advokáty a kandidáty advokacie ze dne 1. dubna 1872, čís. 40 ř. z. Platí až na některé změny dosud;

γ) služební návod pro finanční prokuratury ze dne 16. února 1855, čís. 34 ř. z. Nahražen pozdějším novým návodem;

δ) min. nař. ze dne 8. června 1857, č. 114 ř. z. o postupu proti pokoutním písařům. Zachováno částečně v platnosti;

ε) notářský řád ze dne 25. července 1871, čís. 75 ř. z., dále 13. hlava not. řádu ze dne 21. května 1855, č. 94 ř. z., §§ 27 až 30 notářské sazby a min. nařízení ze dne 7. května 1860, čís. 120 ř. z. o notářích, jakožto soudních komisařích. Platí s jistými změnami

dosud. Zákonem ze dne 5. listopadu 1919, čís. 600 Sb. z. a n. změněna dosavadní ustanovení o notářských sazbách. Vládním nařízením ze dne 30. listopadu 1920, čís. 69 Sb. z. a n. vydány předpisy o sazbách notářských a nová sazba. Toto nařízení zrušeno vládním nařízením ze dne 11. května 1923, čís. 102 Sb. z. a n. o poplatcích notářů.

B) Platné procesní právo tvoří:

I. Starší zákony, pokud dožily se až dnešních dnů. O těchto byla již řeč.

II. Zákony procesní reformy z let 1895 a 1896.

III. Zákony z doby po procesní reformě.

K odstavci II. Procesní zákony z reformy 1895 a 1896.

S reformními návrhy ohledně procesního práva započato v bývalém Rakousku roku 1867. Úspěchu doděláno se však teprve v letech 1895 a 1896. V roce 1893 předloženy vládou k parlamentárnímu projednání osnovy jurisdikční normy, civilního řádu soudního a exekučního řádu. By osnovy neutonuly, jako obyčejně, v jednání o podrobnostech, vydán ad hoc zákon ze dne 5. prosince 1894, čís. 227 ř. z., jímž prozkoumání řečených osnov s příslušnými uvozovacími zákony, dále osnovy zákona o soudní organisaci a konečně návrhu poslanecké sněmovny na novou úpravu živnostenských soudů přikázáno bylo nejprve stálému (permanentnímu) výboru sněmovny poslanecké, potom stálé (permanentní) komisi sněmovny panské a posléze společné konferenci výboru a komise. Usnesení konference předkládána plenu obou sněmoven ke generální debatě s vyloučení debaty speciální. Po generální debatě měla jedna každá z obou sněmoven na vůli, by návrhy en bloc buď přijala neb odmítla. Hlasování dopadlo tak, že všechny návrhy en bloc přijaty. Tím přišly k místu:

1.) Zákon ze dne 1. srpna 1895, čís. 111 ř. z. o výkonu soudní pravomoci a příslušnosti řádných soudů v občanských záležitostech právních (jurisdikční norma) a uvozovací zákon k témuž zákonu z téhož dne čís. 110 ř. z.

2.) Zákon ze dne 1. srpna 1895, čís. 113 ř. z. o soudním řízení v občanských právních rozepřích (civilní řád soudní) s uvozovacím zákonem z téhož dne čís. 112 ř. z.

3.) Zákon ze dne 27. května 1896, č. 79 ř. z. o řízení exekučním a zajišťovacím (exekuční řád) s uvozovacím zák. z téhož dne číslo 78 ř. z.

4.) Zákon ze dne 27. listopadu 1896, čís. 217 ř. z., jímž vydány předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a jednacím řádě soudů (zákon o soudní organisaci). Na základě a k provedení tohoto zákona vydán pak nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 5. května 1897, čís. 112 ř. z. jednací řád pro soudy prvé a druhé stolice. Výnosem ministerstva spravedlnosti ze dne 22. listopadu 1923, čís. 37.491, čís. 40 věstníku ministerstva spravedlnosti, změněna označení rejstříků pro soudy I. a II. stolice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Změna rejstříkových značek nejvyššího soudu sdělena na str. 180 věstníku z téhož roku.

5.) Zákon ze dne 27. listopadu 1896, čís. 218 ř. z. o soudech živnostenských a soudní pravomoci ve sporech ze živnostenského poměru pracovního, učňovského a námezdního.

Zákony čís. 1—4 nabyly působnosti dnem 1. ledna 1898, zákon čís. 5 dnem 1. července 1898.

Uvedené zákony jsou kmenem dosud platných procesuálních předpisů. Zákony ty nastoupily na místo starších zákonů procesních a to:

1.) Civilní řád soudní na místo Josefinského obecného soudního řádu obojí redakce, jakož i na místo starších zákonů o zvláštních způsobech řízení, vyjímajíc, jak řečeno, dvor. dekret z roku 1819 o řízení ve sporech manželských a zákon o řízení upomínacím (čl. XXVIII. uvoz. zák. k civ. ř. s.). Dvorský dekret přizpůsoben pak nařízením min. spravedlnosti ze dne 9. prosince 1897, č. 283 ř. z. předpisům civilního řádu soudního. Jinak předpisy o zvláštních způsobech řízení, pokud je zákon i nadále uchoval, jsou v civ. ř. s.

2.) Exekuční řád na místo příslušných předpisů Josefinského soudního řádu a předpisů doplňujících.

3.) Jurisdikční norma na místo staré j. n.

4.) Organisační zákon a jednací řád na místo soudní instrukce, vyjímajíc předpisy instrukce, vypočtené v § 19 zákona o soudní organisaci. Novými zákony zrušeny generelně dosavadní předpisy, pokud se týkají předmětů, novými zákony upravených. V tomto směru dlužno podotknouti toto:

1.) Zákon v příslušných uvozovacích předpisech vypočítává příkladmo starší procesuální zákony, jež novým procesním právem

a) nedoznaly změn a platí tudíž plným svým rozsahem i nadále,

b) byly nadobro zrušeny,

c) zachovány v platnosti se změnami, jež se zároveň vytyčují.

2.) Jinak jest otázkou výkladu zákona, zda a pokud starší zá-

kony dotýkají se předmětů, novým procesním právem upravených, a jsou jím proto zrušeny.

3.) Nové procesní právo nedotýká se poměrů, upravených smlouvami mezinárodními. To dílem v zákoně výslovně vytčeno (na př. čl. VI., č. 3 a čl. IX. uvoz. zák. k j. n., čl. VIII. a XXXV. uvoz. zák. k civ. ř. s., § 57 civ. ř. s., čl. VII. uvoz. zák. k ex. ř. a § 84 exek. ř.), jinak rozumí se dle povahy věci samo sebou.

Na Slovensku platí civilní řád soudní zák. čl. I.: 1911, zák. čl. LX.: 1881 o řízení exekučním a četné další předpisy.

K odstavci III. Procesní zákony z doby po procesní reformě.

Tyto budou v podrobnostech na jednotlivých místech uvedeny. Zde dlužno zejména vytknouti:

1.) Nařízení veškerého ministerstva ze dne 9. března 1898, čís. 41 ř. z. o služební instrukci finančních prokuratur, jež nastoupila na místo služební instrukce z roku 1855, zmíněné v článku IV, čís. 1 uvoz. zák. k civ. ř. s. Doplňky obsahuje vládní nařízení ze dne 4. června 1919, čís. 313 Sb. z. a n.

2.) Zákon ze dne 24. února 1907, čís. 41 ř. z. o konání spravedlnosti u vrchních zemských soudů a nejvyššího soudu.

3.) Zákon ze dne 25. ledna 1914, čís. 15 ř. z. o služebním poměru státních úředníků a sluhů (služební pragmatika), obsahující zejména předpisy o kárném řízení proti soudním úředníkům kancelářským a sluhům.

4.) Císařské nařízení ze dne 1. června 1914, čís. 118 ř. z. (t. z v. novela o úlevách soudům), jíž právo procesní v přečetných důležitých směrech dílem změněno, dílem doplněno; zejména zrušen zákon z roku 1907 (čís. 2), pokud se týká složení senátů vrchních zemských soudů a nejvyššího soudu.

5.) Ze zákonů Československé republiky:

a) zákon ze dne 2. listopadu 1918, čís. 5 Sb. z. a n. o nejvyšším soudě, jenž zrušen a nahražen zákonem ze dne 16. dubna 1919, čís. 216 Sb. z. a n.;

b) zákon ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů;

c) zákon z téhož dne č. 4 Sb. z. a n. o příslušnosti k rozhodování o nárocích proti státu nebo jeho částem. Zákony čís. 3 a 4 Sb. z. a n. byly úkony, přikázané v bývalém Rakousku říšskému soudu, z části přeneseny na zvláštní kompetenční senát, z části rozděleny mezi nejvyšší správní soud a zemský soud v Praze;

d) čtvrtá hlava ústavní listiny ze dne 29. února 1920, čís. 121 Sb. z. a n. o moci soudcovské. Tím pozbyla platnosti ustanovení základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867, čís. 144 ř. z. o moci soudcovské;

e) jazykový zákon, o němž již byla řeč;

f) zákon ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti a soudním řízení v občanských věcech a o projednání pozůstalosti;

g) zákon ze dne 8. června 1923, čís. 123 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení zákonů o soudní příslušnosti, soudním řízení v občanských věcech, o exekučním řízení, o pozůstalostním řízení a poručenských věcech;

h) zákon ze dne 19. prosince 1924, čís. 294 Sb. z. a n., jímž až do jiné zákonné úpravy prodloužena platnost obou předchozích zákonů.

Co se týče další platnosti procesního práva bývalého Rakouska v Československé republice dlužno ještě podotknouti toto:

1.) Právo to platí dle zásady čl. 2 zákona ze dne 28. října 1918, čís. 11 Sb. z. a n., vyjímajíc území kdysi uherské, u nás nadále, pokud nedoznalo změn zákonodárstvím Československé republiky a pokud jednotlivé předpisy jsou srovnatelny se změněnými státoprávními poměry;

2.) pochybno, zda-li a jak dalece platí u nás procesní právo bývalého Rakouska, pokud opírá se o smlouvy mezinárodní. V té příčině dlužno rozeznávati:

a) ve vzájemném procesním styku dílčích států, vzniklých z bývalého Rakousko-uherského mocnářství, právo to neplatí, poněvadž státy ty nebyly vzájemnými smluvníky příslušných smluv a nelze proto mluviti o nějakém vstupu jejich jako částí bývalého celku ve smlouvy ty. To uznává jak judikatura, tak i legislativa, upravujíc postupně dotyčné vzájemné procesní styky;

b) v poměru k jiným státům je otázka v mezinárodním právu nevyřešena. Někteří míní, že v případech, kde jeden smluvní stát rozpadne se v několik nových samostatných států, tyto jako části bývalého celku jsou mezinárodními smlouvami vázány, a že vázán jest, arcif s právem výpovědi, i druhý smluvní stát. Bude zde prakticky záležeti na tom, jak zúčastněné státy ku věci se zachovají.

II. Právní povaha procesního práva.

Předpisy hmotného práva občanského upravují soukromoprávní

poměry způsobem zásadně a pravidelně dispositivním, ponechávajíce zásadně zúčastněným osobám, by věc jinak uspořádaly. Opak toho platí o právu procesním. Právem procesním vytčeny jsou pro soudy, jakožto orgány státní, vykonávající moc veřejnou jednak meze jejich pravomoci, jednak způsob projednání a rozhodování soukromoprávních rozepří, jednak postup při prozatímní ochraně a konečném vynucování přisouzených nároků. Ve všech naznačených směrech přichází v úvahu nejen zájem zúčastněných stran, nýbrž valnou měrou i zájem veřejný. Tímto zájmem je určeno, kolik veřejné moci a na které státní orgány se přenáší a kterak tito orgánové mají přenesenou na ně moc veřejnou vykonávati. Z těchto důvodů jsou předpisy procesuální zásadně a pravidelně rázu nutkavého (jus cogens), jež jako jinaké předpisy veřejného práva, do něhož náležejí, vyňaty jsou z disposice zúčastněných stran. Pokud opačná disposice stran co do použití procesního práva se dopouští, jedná se právě o výjimku z pravidla, již nutno přísně vykládati. Zákon dovoluje stranám změniti neboli posunouti soudní příslušnost, to však jen v mezích, v zákoně přesně vytčených, a jen pro rozepře (§ 104 j. n.), nikoli též pro exekuci (§ 51 exek. ř.); zákon nedovoluje stranám před státními soudy t. zv. proces konvencionální, t. j. způsob projednávání rozepře, výhradně stranami smluvený, ovšem ale dopouští takovýto proces před rozsudími (§ 587 civ. ř. s.), vytýkaje ostatně i pro tento případ jisté předpisy, jichž nezbytně nutno šetřiti; zákon nedopouští za žádných okolností, by strany i co do vedení exekuce podrobily se rozsudímu (čl. II. uvoz. zák. k exek. ř.). Ježto však procesní právo předpisuje jen cestu ke zjištění a uskutečnění nároků soukromoprávních, nepostihuje nutkavý ráz procesního práva jakožto práva veřejného úkony stran, jimiž buď přímo nebo nepřímo disponují se sporným nárokem soukromoprávním. Jako ponechává se stranám, chtějí-li či nechtějí-li nároku vůbec se domáhati nebo proti němu vůbec se brániti, tak i za sporu mohou s nárokem nakládati přímo tím, že nároku toho se zřeknou nebo nárok ten uznají. Mohou však za sporu nakládati s nárokem i nepřímo tím, že subjektivního procesního práva nepoužijí, vzdavše se výslovně nebo mlčky procesuálních prostředků k vítězství vedoucích buď ve směru formálním (obrany, průvody a p.), nebo ve směru věcném (opravné prostředky). Posléze zůstaveno je stranám, by spor v kterémkoliv jeho období ukládili soudním smírem. Ovšem předpokladem, by strany se sporným nárokem mohly v naznačených směrech nakládati, jest, by stranám příslušela volná

disposice s nárokem. Této podmínky není na př. ve sporech o neplatnost manželství pro překážku veřejnoprávní, kde není ani řeči o nějakých zadatelných právech manželů buďsi po stránce procesuální buďsi po stránce věcné.

III. Výklad procesuálních předpisů.

O výkladu předpisů procesního práva platí povšechně zásady, vytčené v §§ 6 a 7 obč. zák.

Zvláště dlužno se zmíniti:

1.) o výkladu historickém,

2.) o t. zv. zodpovědění sporných procesuálních otázek ministerstvem spravedlnosti, pokud se týče bývalým nejvyšším soudem,

3.) o nálezech nejvyššího soudu,

4.) o právu obyčejovém.

K čís. 1. Historický výklad pokouší se vystihnouti pravý smysl pochybné procesuální normy, vraceje se k právním názorům, jež byly vládnoucími v čase vydání zákona a jimiž zejména prodchnuti byli tvůrci zákona. Ovšem nutno při tom postupovati s patřičnou obezřetností a položiti si otázku, zda dotyčný právní názor jest kryt doslovem zákona a vniterní souvislostí příslušných zákonných předpisů. Jestiť zákonem jednak vše, s druhé strany však jen to, co v zákoně došlo výrazu, a nikoli, co vyjádřiti bylo snad zákonodárným úmyslem. S řečenou výhradou dlužno při výkladu

a) jíti po stopách právní normy až ku zřídlu, z něhož vytryskla,

b) povšimnouti si tvorby zákona.

K písm. **a.** Četné předpisy procesního práva:

α) jsou převzaty z dřívějšího práva nebo jsou na právo to navázány. Cenným zdrojem pro výklad bude stanovisko, jaké k dotyčné normě zaujala dřívější literatura a judikatura. Při tom však nebudiž přehlédnuto, zda shodná norma staršího práva nenabyla v nové souvislosti odchylného smyslu;

β) jsou vypůjčeny z práva cizího, nájmě z práva německého. Zde platí celkem totéž, co právě řečeno pod písmenem *α*.

K písm. **b.** V přečetných směrech vykazují však procesní zákony právní věty zcela nové, pro něž není opory ani v rakouském starším právu, ani v zákonodárství cizím a pro jichž výklad tudíž posavadní literatury a judikatury nelze upotřebiti. Tu jest otázkou, co tanulo na mysli těm, kdož stáli u kolébky práva procesního. Poučení podávají po této stránce t. zv. materiálie k novým rakouským zákonům o civilním procesu (Materialen zu den neuen Civilpro-

cessgesetzen), vydané bývalým c. k. ministerstvem spravedlnosti roku 1897 v knihkupectví Manzově ve 2 svazcích. Obsahují vládní předlohy s vysvětlivkami (erläuternde Bemerkungen), zprávy permanentního výboru poslanecké sněmovny, zprávy permanentní komise panské sněmovny a společné zprávy permanent. výboru a permanent. komise. V nich dočítáme se, kterak a z jakých důvodů byla jednotlivá ustanovení formulována ve vládní předloze, kterak a z jakých příčin byla postupem porad pozměněna nebo doplněna a jaké úvahy vedly ke konečné redakci textu zákona.

K čís. 2. T. zv. zodpovědění otázek (Beantwortung der Fragen). Dříve než došlo k aktivování nového procesního práva, pěstěno soudci všech obvodů vrchních soudů zemských studium nového procesního práva ve společných týdenních schůzích, rozpravných večírcích a zvláštních vyučovacích kursech. Vyskytnuvší se při tom pochybné otázky sebrány a předloženy ministerstvu spravedlnosti, jež v pořadí zákonů a paragrafů buď samo je zodpovědělo nebo dalo je v některých závažnějších případech zodpověděti plenárním senátem nejvyššího soudu. Tyto právní věty, známé pod označením »zodpovědění otázek«, nemají ráz autentického výkladu, soudce, jako při soukromém právním názoru, má dle svého právního přesvědčení volnost, buď k nim se přidati nebo zaujati stanovisko odchylné. Nedostatkem zodpovědění otázek jest, že nejsou pro ně udány důvody. Nicméně mělo fakticky značný vliv na vývoj procesuální praxe.

K čís. 3. Nálezy nejvyššího soudu. O jejich významu platí i pro právo procesní známé všeobecné zásady. Od roku 1901 uveřejňovány nálezy nejvyššího soudu, jež zapsány do knihy nálezů nebo knihy judikátů nebo vůbec byly zásadního rázu, ve sbírce, pořádané nejvyšším soudem pod názvem »Entscheidungen des k. k. Obersten Gerichtshofes in Civil- und Justizverwaltungssachen veröffentlicht von diesem Gerichtshofe. Fortsetzung der von Rudolf Nowak begründeten Sammlung der Entscheidungen des k. k. Obersten Gerichtshofes in Civilsachen, Neue Folge (t. zv. úřední sbírka rozhodnutí). Mimo to uveřejňována rozhodnutí nejvyššího soudu v různých odborných časopisech a soukromých sbírkách rozhodnutí, na př. v rozšířené sbírce Glaser-Unger. Od roku 1919 uveřejňována jsou rozhodnutí čs. nejvyššího soudu ve věcech občanských komisí téhož soudu ve sbírce, mající název »Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky Československé. I. Rozhodnutí nejvyššího soudu ve věcech občanských. — Nákladem Právnického

vydavatelství v Praze, společnost s o. r. Mimo to i v odborných časopisech.

K čís. 4. Právo obyčejové nemá derogativní moci oproti předpisům práva procesního. Mohlo by se tvořiti jen tím, že by soudové, strážci zákona, nešetřili zákona, sporné věci projednávajíce. Arcit dotýká se § 271 civ. ř. s. práva obyčejového. Má tu však na zřeteli právo obyčejové, jakožto zdroj práva hmotného, zejména práva obchodního (článek 1 obch. zákona). Od práva obyčejového nutno lišiti t. zv. místní zvyklosti a obchodní zvyklosti. K oněm odvolává se zákon na př. v § 560 c. ř. s. a § 342 exek. ř., k těmto v § 364 c. ř. s.

IV. Místní meze procesního práva.

V právní rozepři přicházejí v úvahu dvě zcela různé otázky, totiž, dle jakého procesního práva má spor v tuzemsku býti projednán a dle jakého občanského práva má spor v tuzemsku býti rozřešen. V onom směru platí zásada, že soud projednává spor dle lex fori, t. j. dle procesuálních předpisů, platných v místě, kde soud má své sídlo. V druhém směru, totiž v otázce, zda a pokud lze spor řešiti na základě cizího práva občanského, platí předpisy občanského práva, to jest předpisy materielního práva civilního, nechtsi obsaženy jsou v zákoníku občanském, obchodním, směnečném nebo v jiných zákonných normách (čl. XXX uv. zák. k c. ř. s. a čl. XXI uvoz. zák. k exek. ř.). Dlužno si proto vždy v prvé řadě jasně uvědomiti, zda jde v pravdě o otázku práva procesního, či o otázku práva hmotného. Tak nejedná se v pravdě o otázku práva procesního, nýbrž o otázku práva hmotného a neplatí tudíž lex fori na př. v těchto případech:

1.) způsobilost býti stranou ve sporu a způsobilost ke sporu je důsledkem způsobilosti k právům a k právním činům (§ 1 c. ř. s.). Rozhodným jest proto právo státu, jehož státním občanem strana jest (§ 34 obč. zák.). Než i cizinec, dle práva své vlasti ke sporu nezpůsobilý, smí samostatně (bez zákonného zástupce) spor projednávati, je-li dle zdejšího práva k tomu způsobilým (§ 3 c. ř. s., na př. 21tiletý státní příslušník republiky Rakouské);

2.) žalovatelnost nároků a promlčení jeho. Nelze však žalovati v tuzemsku z právního poměru neb oprávnění, jemuž tuzemským právem z ohledu veřejného řádu a mravnosti odepřena platnost a žalovatelnost (jus cogens; ani cizozemský rozsudek o takovém

právním poměru neb oprávnění nebyl by zde vykonatelným § 81, čís. 4 ex. ř.).

3.) Solenní neboli obřadné náležitosti svědků a listin, t. j. případy, kde platnost právního jednání podmíněna jest zřízením určité listiny nebo přivoláním svědků jistého druhu, posuzující se dle práva občanského (platí zde zásada locus regit actum). Naproti tomu průvodní náležitosti listin a svědků, t. j. jejich průvodní moc a síla bez ohledu na to, zda zřízením listiny nebo přivzetím svědků podmíněna je platnost právního jednání, jsou předmětem úpravy v právu procesním a posuzují se tudíž dle lex fori.

Otázkami čistě procesuálními jsou a platí pro ně lex fori:

1.) přípustnost procesních úkonů vůbec, tedy jednak otázka, zda věc vůbec na tuzemský soud lze vznésti (§ 38 j. n.), jednak přípustnost určitého úkonu za řízení (na př. přípustnost určitého průvodu, opravného prostředku atd.);

2.) způsob procesních úkonů (zda podáním či protokolárně, zda nutno jednati advokátem, přísežný či nepřísežný výslech svědků a tak dále);

3.) účinek procesních úkonů (na př. vliv mimosoudního doznání na potřebu dokazování, zda zákonná teorie průvodní či zásada volného zhodnocení průvodů, které poklesky mají v zápětí zmatečnost a pod.). Důsledně nařizuje proto zákon (§ 290 c. ř. s.), že nelze proti důkazu, provedenému cizím soudem, namítati, že dle cizozemského práva proveden byl vadně, jen když dle tuzemského práva proveden byl správně. Výjimkou z pravidla rovná se průvodní moc (nikoli jinaký procesuální význam, na př. moc, býti základem rozkazního řízení) cizozemské listiny veřejné tuzemské listině téže povahy, předpokládajíc, že v místě, kde listina zřízena, šetří se vzájemnosti a že listina vykazuje předepsané (diplomatické) osvědčení (§ 293 c. ř. s.).

Lhostejno jest pro platnost řečené lex fori, zda ten který úkon jest částí sporu, v tuzemsku projednávaného, či zda procesuální úkon sám o sobě jako takový (na př. doručení, důkaz) předsevzat tuzemským soudem k žádosti soudu cizozemského. I právní pomoc cizozemským soudům poskytují tuzemské soudy jen ve formách tuzemského práva procesního (§ 39 I j. n.). Výjimkou provésti lze dožádaný procesuální úkon ve formě, cizozemským procesním právem předepsané, když dožadující cizozemský soud výslovně o to žádá, cizozemské procesní právo toho vyžaduje a tuzemské právo toho nezakazuje (§ 39 II j. n.).

Naopak procesní úkony, jež ve sporu, projednávaném u tuzemského soudu, nutno provésti v cizozemsku, lze provésti jen dožádáním příslušného soudu cizího (§ 33 j. n.), na př. doručení do ciziny, provedení důkazu, výkon nálezů. Při tom dbáno budiž předpisů o dopisování a styku se soudy cizími (čl. XXX uv. zák. k c. ř. s.). Příslušné předpisy zakládají se na mezinárodních smlouvách, uzavřených bývalým rak. státem a pochybno, zda a jak dalece platí nadále i u nás.

Procesuální práva cizinců před tuzemskými soudy, ať si sporují se s tuzemci nebo cizozemci, posuzují se v prvé řadě dle smluv mezinárodních. Jinak platí zpravidla zásada formální reciprocity, t. j. cizincům propůjčují se táž práva jako tuzemcům, předpokládajíc, že cizí stát nakládá v dotyčné otázce stejně s tuzemci, jako se svými příslušníky (na př. propůjčení práva chudinského). Výjimkou rozhoduje materielní reciprocita, t. j. nezáleží jen na tom, zda cizí stát stejně měří tuzemcům a svým vlastním příslušníkům, nýbrž dále ještě na tom, zda cizozemským právem skýtají se v cizině tuzemcům tytéž výhody, jako tuzemským právem v tuzemsku cizozemcům. Sem patří otázka, zda cizince lze zprostiti povinnosti ku složení procesní jistoty (§ 57 čís. 1 c. ř. s.), otázka průvodní moci obchodních knih (§ 295 c. ř. s.) a příslušnost dle § 101 j. n. Zná-li totiž cizí právo sudiště, tuzemskému právu neznámé, u něhož tuzemce lze v cizině žalovati, má tuzemský soud postupovati při žalobě proti příslušníku onoho cizího státu, zde podané, tak jako kdyby i tuzemské právo ono sudiště uznávalo, a žalobu u takto příslušného soudu připustiti. Co se týče důkazu vzájemnosti, platí pravidlo, že tuzemský soud, maje pochybnosti, vyšetřuje jako jinou skutečnost i tu, co cizí právo nařizuje a jak se cizí stát zachovává (§ 101 j. n., §§ 293 II a 295 II c. ř. s.). Výjimkou musí:

1.) soud, maje pochybnosti, vyžádati si prohlášení ministerstva spravedlnosti, jímž pak jest vázán (§§ 57, 63 II c. ř. s., § 38 č. 3 j. n.);

2.) vzájemnost zaručena býti smlouvami státními nebo vládními prohlášeními, uveřejněnými v ř. zák., resp. ve Sb. z. a n. (§ 79 ex. ř.). Je-li tomu tak, soudce dále pátrati nesmí, pak-li nikoli, nelze šetření vzájemnosti jinak, tudíž vůbec dokázati.

V. Časové meze procesního práva.

Dle čl. I. uv. zák. k c. ř. s. měl civ. řád soudní nabýti působnosti dnem, který nařízením ministerstva spravedlnosti bude stanoven, nejpozději pak prvým dnem třetího kalendářního roku po vyhlá-

šení zákona. Poněvadž ministr spravedlnosti tohoto zmocnění nepoužil a zákon vyhlášen byl dne 9. srpna 1895, vstoupil c. ř. s. v život dnem 1. ledna 1898. Současně s c. ř. s. nabyly působnosti jurisdikční norma, exekuční řád a zákon o soudní organisaci (článek I. uvoz. zákona k j. n., článek I. uvoz. zákona k ex. ř. a § 98 zákona o soudní organisaci). Výjimkou stanoveno v uvozovacím zákoně k j. n. (článek XXIII.), k c. ř. s. (článek LIV. a k ex. ř. (čl. XL.), že určité články uv. zák. k ex. ř. nabudou působnosti vyhlášením uvoz. zákona k ex. ř. (to jest dne 6. června 1896), určité články uv. zák. k c. ř. s. za šest měsíců po vyhlášení uv. zák. k c. ř. s. (to jest dnem 10. února 1896) a určité články teprve současně s počátkem působnosti j. n., c. ř. s. a ex. ř. Ostatní články uv. zákonů nabyly působnosti dle pravidla § 6 zák. ze dne 10. června 1869, čís. 113 ř. z. počátkem 45. dne po uplynutí dne, kdy německý text dotyčné částky ř. zák. byl vydán a rozeslán (tedy na př. články uv. zák. j. n., nejmenované v čl. XXIII. téhož zákona, nabyly, an tento uv. zákon byl vyhlášen a rozeslán dne 9. srpna 1895, působnosti dnem 20. září téhož roku).

Otázkou jest nyní, zda spor, jenž se započal za působnosti dříve platívšího procesního práva, ale v den působnosti nového procesního práva nebyl ještě ukončen, má se dále prováděti a dojednati dle dřívějšího, či dle nového práva procesního. Povšechně budiž podotčeno:

a) nezáleží na tom, kdy založen byl právní poměr, z něhož se žaluje, nýbrž, kdy žaloba byla podána;

b) vyloučena jest povahou procesního práva, jakožto jus cogens dohoda stran, by spor, zahájený za působnosti nového procesního práva, byl projednán dle dřívějšího procesního práva. Vycházeje však z hlediska, že nové procesní právo značí pokrok na prospěch stran, dovoloval zákon, by strany dohodou zabezpečily si výhody nového procesního práva i pro spor, zahájený za platnosti dřívějšího procesního práva, by tedy spory takové za určitých podmínek převedeny byly dohodou stran v řízení nové a by důsledkem toho byly po případě přeneseny na soud dle nové j. n. příslušný, aniž by tím minulo přerušení promlčení nastavší podáním žaloby (článek XLIX. uv. zák. k c. ř. s.). Přenesení bude nutným, postrádá-li původní soud podle předpisů nového práva předmětné příslušnosti (čl. XX. uvoz. zák. k j. n., čl. II. a XLVII. uvoz. zák. k c. ř. s.). Jinak v otázce shora vyhraněné rozeznává teorie trojí soustavu a to:

1.) soustavu jednotnosti sporu. Této soustavě jest spor ústrojným celkem navzájem se podmiňujících úkonů stran za součinnosti soudce. Důsledkem této soustavy jest požadavek, by spor veskrze byl projednán a dojednán dle téhož procesního práva a to dle procesního práva, platívšího v čase, kdy strany se sepřely;

2.) soustava jednotlivých procesních období, požadující, by procesní období, zahájené v den působnosti nového práva, bylo dojednáno dle práva dřívějšího, další období však dle práva nového;

3.) soustavu isolovaných úkonů procesních, požadující, by ihned nejblíže příští procesní úkon po působnosti nového práva dle tohoto práva byl proveden.

Přednost zasluhuje soustava jednotnosti sporu. Hoví povaze sporu, jakožto organického celku a nutno dbáti jí všude tam, kde nové a staré procesní právo spočívá na zcela různých základech. Proto také uvozovací zákony k novým procesním zákonům rozhodly se celkem pro tuto soustavu a ji pak v podrobnostech provedly. Co se druhých soustav týče, dlužno poznamenati toto:

K čís. 2. Soustavy jednotlivých procesních období lze upotřebiti jen tam a jen potud, kde a pokud staré a nové právo spočívá na témže podkladě, takže kombinace obojího práva v rámci téhož sporu není na považenou. Uvozovací zákony přiklonily se proto k této soustavě jen zcela vyjimečně v těchto dvou případech:

a) konalo-li se v čase, kdy působiti počal nový c. ř. s., jednání o námitce, sporu zabraňující, na př. o námitce věci pravoplatně rozsouzené, provedlo se toto jednání dle dřívějšího procesního práva. Byla-li pak námitka pravoplatně zamítnuta, projednal a rozhodl se spor ve věci samé dle nového c. ř. s. (čl. XLVII., č. 1 uv. zák. k c. ř. s.);

b) vynesen-li před působností nového c. ř. s. ve sporu již rozsudek, posuzovalo se období opravného řízení, čítajíc v to i navrácení ku předešlému stavu, dle práva starého, tudíž dle soustavy jednotnosti sporu. Naproti tomu další procesní období, t. j. odpor proti takovýmto rozsudkům žalobou pro zmatečnost řídilo se dle nového c. ř. s. (čl. LI. uv. zák. k c. ř. s.).

K čís. 3. Soustava isolovaných procesních úkonů byla by upotřebitelnou pouze tam, kde novým zákonem změnila by se pouze forma ojedinělého procesního úkonu (na př. jednotná formulka přísahy na místě různých konfesionelních formulek dle zákona ze dne 3. května 1868, čís. 33 ř. z., čl. XL. uv. zák. k c. ř. s. K tomu

zákon ze dne 13. července 1922, čís. 223 Sb. z. a n. o přísaze osob bez vyznání). Uvozovací zákony této soustavy v nižádném případě nepoužily. O tom, jak v podrobnostech provedly uvozovací zákony soustavu jednotnosti sporu, lze pomlčeti. Příslušné výklady neobešly by se bez výkladu o jádru bývalého procesního práva, a podjati se této práce bylo by neekonomickým, ježto ode dne působnosti nových zákonů procesních uplynulo již více než 25 let, takže zcela vzácným bude případ, že by dosud nebyl skoncován spor, zahájený za působnosti dřívějšího práva procesního.

VI. Písemnictví procesního práva.

Dříve plativší procesní právo zpracováno zejména v díle »Canstein, Lehrbuch des österr. Civilprozessrechtes«.

O novém procesním právu pojednáno soustavně v těchto dílech:

Ott: Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního: Díl I. (1897) část všeobecná, díl II. (1898) část zvláštní, oddělení první: řízení v I. instanci, díl III. (1901) část zvláštní, oddělení druhé: opravné prostředky, mimořádné pomůcky právní, zvláštní řízení. Byla to časově první a zůstala věcně nejdokonalejší práce o novém předmětu. Arciť dlužno při použití tohoto díla bedlivě povšimnouti si napotomních změn zákona. Dílo úplně rozebráno.

Canstein: Das Civilprozessrecht 1907.

Schuster v. Bonott. Das österr. Civilprozessrecht. Systematisch dargestellt. 4. vydání 1907.

Skedl: Das österr. Civilprozessrecht I. Band 1900.

Pollak: System des österr. Civilprozessrechtes mit Einschluss des Exekutionsrechtes. 2 díly 1903, 1906.

Ullmann: Grundriss des C. P. R. 1900.

Dr. Franz Klein: Vorlesungen über die Praxis des Civilprozesses 1900. Má značnou důležitost zejména proto, že autor byl tvůrcem c. ř. s. Kreslí procesní právo v základních liniích, ale nevyrovnatelným slohem a do vědecké hloubky.

Josef Trutter: Das österr. Civilprozessrecht in systematischer Darstellung (1897).

Dr. Emil Schrutka von Rechtenstamm: Grundriss des Civilprozessrechtes v kompendiu Grundriss des österr. Rechts, vydávaném profesory Fingrem a Franklem, II. svazek, odd. 1, I.

Dr. Ferdinand Pantůček: O organisaci a příslušnosti soudní dle nových zákonů procesních (1897).

Nejnovějším českým dílem jest: Hora, Čsl. civilní právo pro-

cesní. Díl I. Nauka o organisaci a příslušnosti soudů. Díl II. Řízení před soudy prvé stolice (1923). Díl III. Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení (1924).

V polštině:

F. X. Fierich: Nauka o civilních soudech a c. ř. s. I. svazek (1897 až 1901), II. svazek (1905).

Vlodzimierz Godlenski: Rak. civilní právo.

Z komentářů dlužno uvésti:

Ernst Demelius: Der neue Civilprozess, J. N. u C. P. O. samt Einführungsgesetzen (1902).

Karl Fürstl: Die neuen österr. C. P. Gesetze mit Erläuterungen (1897).

Heinrich Horten: Die J. N. und ihre Einführungsgesetzte (1898).

Týž: Österr. C. P. O. (1908); vyšel ze slíbených tří svazků pouze svazek prvý.

Jakob Wachtl: Erläuterungen zur C. P. O. (1897).

Neumann Georg: Kommentar zu den Civilprozessgesetzen, 2. vydání, 2 svazky (1907, 1908, nejnovější vydání 1913, 1914).

Četné jsou monografie a články v různých odborných časopisech.

Z monografií dlužno zvláště uvésti:

Dr. Václav Hora: Odvolání. Podle rak. c. ř. s. (1915).

Týž: Procesní úkony (1907).

Týž: Procesní úprava kolise nároků (1910).

Týž: Über das Berichtigungsrecht im Civilprozess (1912).

Ott: Zur Lehre von den besonderen Verfahrensarten (1903).

Týž: Bemerkungen zu dem Gesetzenwurfe betreffend die Änderung von Bestimmungen über die Revision, die Berufung und den Rekurs (1910).

Týž: Die in Oesterreich geplante Beschränkung der Revision (1911).

Týž: Geschichte und Grundlehren des österr. Rechtsfürsorgeverfahrens (1906), v němž přihlíží se i k novému právu procesnímu.

Tilsch: Einflus der C. P. O. auf das materielle Recht (1901).

Fierich: Unzulässigkeit des Rechtweges (1912).

Sperl: Vereinbarung der Zuständigkeit (1897).

Týž: Urteile in Versäumungsfällen (1898).

Petschek: Der Entlohnungsanspruch des Armenanwaltes (1906).

Skedl: Zur Civilprozessreform (1912).

Rinteln: Der Berufungsgrund und der Berufungsantrag (1901).

Přehled písemnictví podává:
Sperl: Systematicher Grundriss der Rechtquellen, Literatur und Praxis des österr. Civilprozess- und Exekutionsrechtes (1903).
Pro právo Slovenské: Hora, Civ. řád soudní na Slovensku (1922).

Část všeobecná.

Oddělení první.

Předmět sporného řízení.

§ 3. Poměr řízení sporného k řízení trestnímu, k řízení ve věcech veřejné správy a k řízení nesporn ému.

Předmětem řízení sporného jsou soukromoprávní záležitosti sporné (čl. I. uv. zák. k c. ř. s.). Nepatří tudíž do tohoto řízení:

a) záležitosti trestní a veřejnoprávní, nejsouce záležitostmi soukromoprávními;

b) záležitosti nesporného řízení, nejsouce záležitostmi spornými.

Dlužno proto vymeziti řízení sporné oproti:

A) řízení trestnímu, *B)* řízení správnímu, *C)* řízení nespornému. O mezích řízení sporného a nesporného bude pojednáno ve výkladech o řízení nesporném.

A. Poměr řízení sporného k trestnímu.

Řízení trestní odčiňuje bezpráví trestní, t. j. vzepření se právnímu řádu, jež zákonem prohlášeno za čin trestný, řízení sporné odklizuje bezpráví civilní, t. j. střetnutí se dvou osob, jež obě se dovolávají právního řádu a z nichž jedna (žalobce) tvrdí, že faktický stav není ve shodě se stavem právním, druhá (žalovaný) pak prohlašuje, že faktický stav jest i stavem právním. Arciť může bezpráví trestní býti zároveň bezprávím civilním, opodstatňujíc nejen nárok státu (soukromého obžalobce) na potrestání, nýbrž působíc i změnu a přesun poměrů soukromoprávních a zakládajíc takto nárok, by v oboru soukromoprávním zjednána byla rovnováha, trestným činem neprávem porušená, zejména, by dána byla náhrada škody, trestným činem způsobené. Co jest bezprávím trestným, stanoví hmotné právo trestní, vymezujíc vyčerpávajícím způsobem skutkové

podstaty jednotlivých trestných činů. Civilní bezpráví jest pojmem značně širším a může zde býti i tehdá, když skutek pro nedostatek té které zákonné náležitosti nejeví se zároveň býti činem trestným.

V podrobnostech dlužno zabývati se otázkou:

1.) jak uplatniti soukromoprávní nároky, opodstatněné činem trestným;

2.) jaký jest vzájemný poměr řízení civilního a trestního, jde-li zároveň o bezpráví civilní a trestní;

3.) jaký vliv má nález trestní na rozhodnutí o nárocích soukromoprávních;

4.) jaký vliv jeví trestní odsouzení na věrohodnost přezvědných osob v řízení civilním.

K čís. 1. Poškozený má na vůli: buďto připojiti se se svými soukromoprávními nároky k řízení trestnímu (§ 371 tr. ř.) nebo domáhati se jich pořadem práva (§§ 19, 1384 obč. zák.). Jedinou výjimku tvoří neplatnost manželství. O této otázce nesmí trestní soud nikdy rozhodovati (§§ 5 a 371 II. tr. ř.). Připojiti se lze pouze:

a) k řízení trestnímu, nikoli též k řízení disciplinárnímu, ať týče se soudce (§ 41 zák. ze dne 21. května 1868, čís. 46 ř. z.) nebo notáře (§ 161 not. ř.) neb advokáta (§ 43 zák. ze dne 1. dubna 1873, čís. 43 ř. zák.);

b) k trestnímu řízení před soudem civilním, nikoli též před trestním soudem vojenským. Adhesního řízení vojenský trestní řád nezná (§ 403 voj. tr. ř.). Řízení trestní povede k úpravě soukromoprávních nároků buďsi tak, že bude o nich spolurozhodnuto v odsuzujícím nálezu trestním, buďsi tak, že za trestního řízení dojde mezi obviněným a poškozeným ku smíru o soukromoprávních nárocích (§ 1384 obč. zák.; trestnost oficiálního deliktu ovšem smírem odčiniti nelze). Pravoplatný nález nebo soudní smír tvoří pak exekuční titul, arciť jen nález tuzemského soudu trestního, nikoli též soudu cizozemského, poněvadž rozsudek cizozemského soudu trestního není v tuzemsku v nižádném směru, tudíž ani co do výroku o soukromoprávních nárocích vykonatelným (§ 36 tr. zák.). Obviněný brániti se může proti výroku o soukromoprávních nárocích opravnými prostředky tr. ř. (odvoláním), po pravomoci nálezu buď obnovou trestního řízení (§ 358 tr. ř.), buď žalobou o obnovu řízení pro nově objevené průvody na soudě civilním (§ 374 tr. ř. a § 530 č. 7 c. ř. s.).

Pořadem práva vyřešeny budou soukromoprávní nároky, pochodící z činu trestného:

a) nepřipojil-li se poškozený k trestnímu řízení;

b) když se sice k řízení trestnímu připojil, ale:

α) v řízení tom nedošlo k odsouzení obviněného, ježto buď ani obžaloba nebyla podána, nebo vynesen rozsudek sprošťující, nebo

β) byl sice vynesen rozsudek odsuzující, ale výsledky trestního řízení nepostačují k vyřízení nároků soukromoprávních (§ 366 tr. ř.);

γ) poškozený nespokojí se s náhradou, přiznanou mu soudem trestním, domáhaje se na soudě civilním další, vyšší náhrady (§ 372 tr. ř.).

K čís. 2. Civilní a trestní soud provádějí jeden každý řízení, u něho zahájené, bez ohledu na řízení, jež u druhého se koná.

a) Vzejde-li za trvání civilní rozepře podezření činu trestného, jehož vyhledání a odsouzení má, jak lze předvídati, rozhodný vliv na řešení rozepře, může civilní soud tuto prejudiciální otázku pro svou potřebu sám si vyříditi nebo může přerušiti civilní řízení, až řečená otázka bude vyřízena cestou trestní, a může, nebylo-li trestní řízení dosud zahájeno, vyvolati trestní řízení tím, že sběh věci sdělí příslušnému soudu trestnímu. S dalším pokračováním v civilní rozepři sečká se pak, až trestní řízení bude pravoplatně skončováno (§ 191 I. c. ř. s.). Řečenou dvojí cestou brátí se může civilní soud zejména i v případech, vyjdou-li průtahy, nasvědčující tomu, že podvržena nebo padělána byla listina, pro řešení sporu důležitá, nebo že svědek nebo znalec za svého (přísežného nebo nepřísežného) výslechu nebo strana za svého přísežného výslechu (§ 377 c. ř. s.) za rozepře seznali křivě o okolnostech, pro řešení sporu závažných (§ 191 II. c. ř. s.).

V řízení pro rušenou držbu záleží jen na tom, zda žalobce byl držitelem a zda byl žalovaným v držbě rušen, pokud se týče z ní vypuzen. Jakost činu, zejména eventuelní jeho trestná povaha, je lhostejnou a nedojde proto k přerušení řízení proto, že činem byl snad zároveň spáchán čin trestný.

Ve všech případech zůstává ovšem civilní soud vázán povinností, by oznámil trestnímu soudu průtahy oficiálního činu trestného (§ 84 tr. ř.).

b) Trestní soud samostatně pro svou potřebu vyšetřuje a posuzuje předchozí otázky soukromoprávní, nejsa, pokud jde o posouzení trestnosti obviněného, vázán nálezem, jenž o takovéto předchozí otázce vydán byl soudem civilním (§ 5 tr. ř.). Výjimečně však:

α) musí trestní soud vyčkati, až civilní soud právoplatně rozhodne, a položiti jeho rozhodnutí za základ svému nálezu, týká-li se soukromoprávní otázka prejudicielní platnosti manželství (§ 5 III tr. ř.);

β) musí civilní soud k žádosti trestního soudu sečkati s řízením o nároku z právního jednání, pro které koná se trestní řízení pro lichvu. Vzejde-li za civilního řízení podezření lichvy, platí předpis § 191 c. ř. s. (§ 9 cís. nař. ze dne 12. října 1914, čís. 275 ř. z., jímž zrušen zákon ze dne 28. května 1881, čís. 47 ř. z. o obmyslných jednáních úvěrných a tudíž i předpis § 11 tohoto zákona, jenž se celkem shodoval s cit. § 9 cís. nařízení a zachován byl v působnosti článkem XI., č. 3 uvoz. zák. k c. ř. s.).

K čís. 3. Zprošťující nález trestního soudu nemá vlivu na rozhodnutí civilního soudce o tom, zda jest zde bezpráví civilní. Toto nedostatkem některé náležitosti skutkové podstaty činu trestného právě tak není odčiněno, jako není zhlazeno tím, že trestní soud shledal okolnosti, trestnost skutku vylučující nebo jeho stíhání nedopouštějící. Než ani v tom případě, kde trestní soud nevzal skutek vůbec za dokázaný, není vyloučeno, by ze skutku toho bylo civilně žalováno. Civilní soudce zhodnotí samostatně otázky průvodní, při čemž arcit vezme zřetel k obsahu trestních spisů, pokud staly se procesuálně přípustným způsobem součástí spisů civilních.

Jinak má se věc, došlo-li v trestním řízení k nálezu odsuzujícímu. Pro tento případ stanovena v § 268 c. ř. s. tato zásada: »Závisí-li rozhodnutí na tom, zda kterýsi čin trestný jest prokázán a zda-li komusi jej dlužno přičítati, jest civilní soudce vázán obsahem pravoplatného odsuzujícího nálezu soudu trestního«. Jest tudíž pro civilní soud pravoplatně a závazně vyřešena otázka, že žalovaný jest pachatelem a že mu čin za vinu lze přičítati, zpravidla též otázka příčinné souvislosti mezi činem a poškozením. Výjimkou řešil by civilní soud samostatně otázku příčinné souvislosti v případě, kde žalovaný byl trestně odsouzen pro účast na rvačce (§ 157 tr. zák.). Volnější ruku by měl civilní soudce při trestním odsouzení pro překročení nutné obrany (otázka spoluviny) nebo pro přestupek opilství, pro něž nelze čin přičítati za zločin. Vázán jest civilní soudce výrokem trestního soudce o tom, že a jaká škoda z činu povstala, není mu však bráněno, by nepřiznal náhrady vyšší škody (na př. proto, že přerušení zdraví nebo neschopnost k povolání trvala delší dobu než jak vysloveno v trestním nálezu.

Byl-li pozdějším trestním nálezem odčiněn pravoplatně prvotní nález trestní, na němž vybudován byl rozsudek civilní, lze domáhati

se na civilním soudě nápravy žalobou o obnovu sporu (§ 530, čís. 5 c. ř. s.).

Podotknouti sluší, že civilní soudce není vázán pravoplatným trestním nálezem úřadu správního, na př. pro polní pych (doslov § 268 c. ř. s.), tím méně ovšem trestním nálezem cizozemského soudu trestního (důsledek zásady § 36 tr. zák.).

K čís. 4. Okolností, že svědek, znalec anebo strana byli pravoplatně odsouzeni pro čin trestný, není o sobě a po samém zákonu zásadně vyloučeno ani, by důkaz řečenými přezvědnými osobami nebyl proveden, ani, by soudce nedal jim víry. Věrohodnost jejich i v tomto případě posuzuje soud dle volného svého uvážení (§§ 272 l., 327, 367, 380 c. ř. s.). Byly-li pro předchozí trestní odsouzení vzneseny za sporu stranou námitky proti věrohodnosti svědka, znalce nebo strany, bude na soudci, by v důvodech rozsudku vyložil, zda a pokud považuje jejich věrohodnost pro vytýkanou závadu za otřesenu či neotřesenu (§§ 272 III, 417 čís. 5 c. ř. s.). Jedinou výjimku z řečeného pravidla tvoří pravoplatné odsouzení pro křivé svědectví nebo křivou přísahu (§ 199 a tr. zák.). Tímto odsouzením jest vyloučeno, by svědek byl vzat do přísahy (§ 336 c. ř. s.; nepřísežně lze ho vyslechnouti) a by strana k důkazu byla vůbec vyslechnuta (§ 372 I c. ř. s.). O znalci zákon se nezmiňuje. Uváží-li se však, že znalec vždy před seznáním musí býti vzat do přísahy, tato jest však pro řečené odsouzení vyloučena, dlužno míti za to, že takové osoby nelze za znalce připustiti, leč by se strany přísahy vzdaly.

B. Poměr řízení civilního k řízení správnímu.

Ústavní listinou (hlava čtvrtá) vytčeny jsou zásady o poměru soudů k moci zákonodárné, k moci správní a výkonné.

I. Poměr civilního soudu k moci zákonodárné vymezen jest těmito zásadami:

1.) Civilní soudce není oprávněn, by zkoumal platnost zákona, by si tudíž zejména položil otázku, zda zákon formálně správně byl usnesen a zda jest ve shodě s ústavní listinou (§ 102 ústavní listiny). Ústavní listina prohlašuje ovšem v čl. I., odst. 1 za neplatné zákony, odporující ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím. Než, vysloviti proto neplatnost zákona, není povolán soud, nýbrž zvláštní ústavní korporace, t. zv. ústavní soud (čl. II. ústavní listiny). Tomuto soudu, jehož bližší úprava provedena byla

zákonem ze dne 9. března 1920, čís. 162 sb. z. a n., přísluší dle § 7 tohoto zákona rozhodovati o tom, zda vyhovují:

a) zákony republiky Československé (a zákony Podkarpatské Rusi), citované zásadě čl. I. zákona, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky (§ 7 a zákona, čl. II. uvozovacího zákona k ústavní listině);

b) prozatímní opatření podle § 54 ústavní listiny ustanovení odst. 8 b tohoto paragrafu (§ 7 b zákona a § 54, odst. 13 ústavní listiny).

Ústavní soud skládá se ze sedmi členů. Po dvou členech vysílá do něho nejvyšší soud a nejvyšší správní soud, zvolivše je jeden každý ze sebe v plenární své schůzi podle svého jednacího řádu (čl. III. uv. zák. k ústavní listině, § 1 zákona čís. 162/20). Ostatní dva členy a předsedu jmenuje president republiky. Za tím účelem navrhnou sněmovna poslanecká, senát a sněm Podkarpatské Rusi terna, z nichž president republiky vybere po jednom členu (čl. III. uv. zák. k ústavní listině, § 1 zákona čís. 162/20). Funkční období členů ústavního soudu činí 10 let a počítá se ode dne ustavující schůze (§ 3 zákona). Vyvolati rozhodnutí ústavního soudu není oprávněna ani strana, ani soud nižší stolice, nebo některý senát nejvyššího soudu jako takový.

Ad a) Návrh ve smyslu § 7a, zákona čís. 162/20 podati mohou pouze:

α) nejvyšší soud, nejvyšší správní soud a volební soud, když plenární schůze toho neb onoho z nich na tom se usnesla;

β) poslanecká sněmovna, senát nebo sněm P. R., když nadpoloviční většinou hlasů na tom se ten neb onen z nich usnesl (§§ 9 a 10 zákona čís. 162/20).

Návrh může býti vznesen pouze do tří let ode dne, kdy zákon, o který běží, byl vyhlášen (§ 12 zákona). V návrhu musí býti přesně označeno, která ustanovení určitého zákona odporují kterému ustanovení určitého zákona ústavního, nebo která ustanovení určitého zákona, usneseného Národním shromážděním nebo sněmem P. R., překročují ústavně vymezenou působnost těchto zákonodárných sborů (§ 11 zákona).

Ústavní soud buďto v neveřejném zasedání návrh odmítne, uznali, že nebyl podán včas, anebo že nepatří do působnosti ústavního soudu (§§ 14 a 15 zák.). Není-li žádné z těchto závad, rozhodne o návrhu po veřejném ústním líčení ve věci samé. Uzná-li návrh odůvodněným, vysloví nálezem, která ustanovení určitého zákona jsou v rozporu s kterými ustanoveními určitého ústavního zákona nebo

která ustanovení určitého zákona, usneseného Národním shromážděním nebo sněmem P. R., překročují ústavně vymezenou působnost těchto zákonodárných sborů a jsou tudíž neplatná (§ 18 zákona).

Nález ústavního soudu dá předseda doručiti vládě. Ministr vnitra jest povinen do osmi dnů nález bez odůvodnění uveřejniti ve Sbírce z. a n. Současně uveřejní se nález s podrobným odůvodněním v úředních listech (§ 19 zákona).

Uveřejnění nálezu ve Sbírce z. a n. má ten účinek, že ode dne uveřejnění zákonodárné sbory, vláda, všechny úřady a soudy jsou nálezem vázány (§ 20 zákona).

Ad b) Opatření Stálého výboru buďtež současně s vyhlášením ve Sb. z. a n. předložena vládou ústavnímu soudu, zda opatření, jemu předložená, vyhovují odstavci 8 lit. b § 54 ústav. listiny (§ 54 (13) ústavní listiny; opatřením nesmí se měniti zákony ústavní a příslušnost úřadů, leč by šlo o rozšíření působnosti už zřízených novými úkoly).

O platnosti prozatímního opatření podle § 54 ústavní listiny rozhoduje ústavní soud z úřední povinnosti, jakmile mu vládou bude předloženo. O řízení platí obdobně totéž, co v případě § 7 a zákona čís. 162/20 (§ 21 zákona).

Jednací řád ústavního soudu vyhlášen ve Sb. z. a n., čís. 255, 1922.

2.) Zákonům po této stránce rovnají se opatření po rozumu § 54 ústavní listiny. Opatření ta mají prozatímní platnost zákona (§ 54 (12) ústavní listiny).

3.) Při zákoně (a opatření Stálého výboru dle § 54 ústavní listiny) mohou soudcové jen zkoumati, byl-li řádně vyhlášen (§ 102 ústavní listiny).

a) K platnosti zákona jest třeba, by byl vyhlášen a to způsobem, jak ustanovuje zákon (§ 49 ústavní listiny).

Vyhlašuje se pak zákon tím, že se uveřejní ve Sb. z. a n. (zákon ze dne 13. března 1919, čís. 139 Sb. z. a n.) a to:

α) větou »Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně« (§ 49 ústavní listiny),

β) za podpisu presidenta republiky, předsedy vlády a ministra, jenž výkonem zákona jest pověřen (§ 51 ústavní listiny) a jenž v každém zákoně musí býti uveden (§ 50 ústavní listiny). Nemá-li zaneprázdněný nebo churavý president náměstka, podepisuje zaň předseda vlády (§ 51 ústavní listiny). Předsedu vlády zastupuje trvalý jeho náměstek a kdyby ani náměstek nemohl ho zastupovati, věkem nejstarší člen vlády (§§ 51 a 71 ústavní listiny).

b) Opatření dle § 54 ústavní listiny mají prozatímní platnost zákona jen za splnění i formálních náležitostí, jež soudu zkoumati náleží. K těmto formálním náležitostem se vyhledává, by opatření

α) vyhlášeno bylo ve Sbírce zákonů a nařízení,

β) by stalo se tak s poukazem na § 54 ústavní listiny a

γ) bylo podepsáno presidentem republiky, předsedou vlády nebo jeho náměstkem a aspoň polovicí ministrů (§ 54 (12) ústavní listiny)

Za presidenta republiky nemohl by v tomto případě podepsati předseda vlády, poněvadž zákon o podpisu náměstkem se nezmiňuje a opačný výklad mohl by vésti k tomu, že by obcházen byl předpis, podle něhož opatření, kterým president republiky odepřel souhlas, nelze vyhlásiti.

II. Poměr soudů k moci výkonné vyhraněn jest v § 102 ústavní listiny. Dle tohoto ustanovení mají soudcové právo, řešíce určitou právní věc, zkoumati platnost nařízení.

Přísluší tedy soudům:

a) zkoumati nejen, zda to které nařízení bylo řádně vyhlášeno, nýbrž i zda jest věcně platným, t. j. zda a pokud vydáno bylo ku provedení určitého zákona a v jeho mezích (§ 55 ústavní listiny). Jde tedy o to, zda nařízení opírá se vůbec o podklad určitého zákona a zda není contra nebo praeter legem, t. j. zda neobsahuje změnu nebo doplněk zákona. V té příčině dlužno rozlišovati:

α) nařízení, vydaná na základě tak zv. zmocňovacího zákona. Stává se totiž, že zákon vytýká jen určitou směrnici, ponechávaje vládě, by nařízením tento t. zv. rámcový zákon vyplnila. Tu obmezuje se soudcovské zkoumání na to, zda nařízení co do svých zásad zapadá do rámce zákona;

β) t. zv. nařízení prováděcí, vydaná na základě zákona, podrobně provedeného, vzhledem k jeho povšechné doložce, že provésti tento zákon ukládá se ministru (ministrům), v zákoně uvedeným. V tomto případě zkoumá soud, zda nařízení uvádí v život tu kterou podrobnost v zákoně upravenou a zda-li nevnáší do zákona něco, co zákon jinak upravil neb upraviti snad opomenul;

b) řečené právo mají soudové, řešíce určitou právní věc. Pochybnou otázkou platnosti nařízení nezabývá se soud jakožto otázkou hlavní a nezabývá se jí ve výroku rozsudku nebo jinakého rozhodnutí, nýbrž zabývá se jí u příležitosti určité právní věci a jen jako otázkou prejudicielní a jen v důvodech rozhodnutí. Závisí-li to-

to na použití toho, co v nařízení řečeno, vysloví se soud v důvodech o tom, zda uznává nařízení za platné, čili nic. V onom případě vybuduje své rozhodnutí na obsahu nařízení, v tomto případě zůstává obsah nařízení nadále bez povšimnutí.

III. Poměr soudnictví ke správě vyjadřuje § 96 ústavní listiny zásadou, že soudnictví jest od správy ve všech stolicích odděleno.

Které věci patří do oboru působnosti soudů a které přikázány jsou úřadům správním, zákonem všeobecně vymezeno není. Vodítkem pro řešení této otázky jest jednak čl. I. uv. zák. k j. n., podle něhož jurisdikční normou upravena jest pravomoc soudů v občanských věcech právních, jednak čl. I. uv. zák. k c. ř. s., podle něhož civilním řádem soudním upraveno jest řízení ve sporech práva občanského. Dle tohoto náležejí před soud ony poměry životní, jež posuzovati sluší dle zásad práva soukromého, před úřady správní pak konkretní uspořádání oněch poměrů, k nimž nutno přihlížeti podle zásad práva veřejného. Při tom dlužno hleděti jen k podstatě nároků, nikoli též k tomu, kterým právním pramenem poměr jest upraven, zda totiž příslušné právní pravidlo obsaženo jest v zákoně jinak soukromoprávním, či v zákoně jinak veřejnoprávním. Rovněž nezáleží na zevním rouše, jímž lze právní poměr přioděti. Tak není povaha veřejnoprávního nároku jako takového o sobě zmařena tím, že právní poměr lze vtěsnati do schematu, jež jinak jest vyhraněným utvarem práva soukromého, na příklad že lze poměr ustrojiti jako poměr smluvní, že lze nárok ustrojiti jako nárok na náhradu škody, nárok z bezdůvodného obohacení a pod. Vždyť tato a podobná struktura jest jen zevním rouchem, jímž na podstatě poměru ničeho se nemění. Na čem pouze a jedině záleží, je podstata nároku. Právo soukromé má na zřeteli pouze samostatnou, isolovanou jsoucnost jednotlivců co do vzájemných styků právních, právo veřejné hledí k jednotlivcům jakožto členům vyšších organických svazků, ve které společnost lidská jest sdružena (stát, země, obec atd), určujíc práva a povinnosti, z tohoto spojení vzcházející. Při soukromoprávních nárocích zůstává příslušnost jednotlivce k vyššímu organickému svazku mimo úvahu, nárok, pokud se týče závazek nemá s touto příslušností co činiti, jednotlivec a vyšší organický svazek nejsou, hledíc k nároku, v poměru podřízenosti, pokud se týče nadřízenosti, nýbrž rovnocennými, koordinovanými subjekty právními. Okolnost, že jako druhá strana vystupuje vyšší organický svazek státní společnosti, je zcela nahodilou a nepodstatnou. Při

veřejnoprávním poměru vyvírá nárok z poměru podřízenosti a nadřízenosti, z imperia vyššího organického svazku, poměr podřízenosti a nadřízenosti jest základem nároku, střetnutí se jedince jakožto člena vyššího organického svazu s tímto svazem jest podstatou veřejnoprávního nároku (srovnej v podrobnostech zejména: Dr. Jiří Pražák, Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními, Praha 1883).

Z řečeného vyplývá, že i stát, obec atd., pokud vůči svým členům jako takovým neosvědčuje svou moc nadřízenosti, nýbrž vystupuje vůči nim bez ohledu na tento svazek jako nositel právních poměrů, může jakožto právnická osoba na soudě žalovati a žalován býti z nároků, jež z takovýchto právních poměrů se zrodily.

Ze zásady § 96 ústavní listiny plyne, že soud nesmí zabývati se věcí, spadající do oboru správy, a ovšem ani naopak. Vznesena-li na soud jinaká záležitost než záležitost povahy soukromoprávní, nesmí soud o ní jednání zahájiti, a stalo-li se tak omylem, nesmí v jednání o takovéto záležitosti pokračovati. Žalobu z takového poměru odmítne soud pro nepřípustnost pořadu práva, a jednal-li omylem již v záležitosti, zruší v kterémkoliv období řízení usnesením posavadní jednání jako zmatečné a odmítne žalobu pro nepřípustnost pořadu práva. Jako soud prvé stolice zachová se i soud vyšší stolice, k němuž věc přípustným opravným prostředkem se dostala a jenž seznal, že věc ta nepatří k řádným soudům (§§ 41, 42 j. n.; §§ 240, 477 čís. 6, 471 čís. 6, 503 čís. 1 a 513 c. ř. s.). Objeví-li se teprve po pravoplatném zakončení řízení (tedy i po soudním smíru — § 204 c. ř. s.), že věc k řádným soudům nepatří, vysloví se

a) nejvyšším soudem, že provedené řízení jest zmatečným. Na tom, zda v předchozím řízení věc dospěla až k nejvyššímu soudu, či zda řízení zakončeno bylo pravoplatně již ve stolici nebo stolicích nižších, pro otázku příslušnosti nejvyššího soudu nezáleží. Předpokládá se však:

b) že návrh, by provedené řízení bylo prohlášeno za zmatečné, učiněn byl nejvyšším úřadem správním. Stranám právo k podobnému návrhu nepřísluší. Nejvyšším úřadem správním jest příslušné odborné ministerstvo, pokud se týče příslušný nejvyšší orgán samosprávný,

c) že navrhovanému prohlášení řízení za zmatečné nevadí dosud závazné rozhodnutí téhož anebo jiného soudu o důvodu zmatečnosti (§ 42 II a III j. n.). To znamená, že soud, u něhož bylo řízení pravoplatně zakončeno, nebo jiný soud, jenž dříve s touž věcí se byl za-

býval, položil si, ať sám od sebe nebo k námitce strany, výslovně otázku, zda věc patří na pořad práva, že v této otázce výslovně rozhodl a jeho rozhodnutí došlo formální právní moci. V tomto případě nelze k téže otázce více se vraceti a jest vyloučen návrh dle § 42 j. n. Zůstává tudíž návrh ten obmezen na případy, kde soudové otázkou přípustnosti pořadu práva vůbec se nezabývali nebo sice se jí zabývali, ale v jiném směru než nyní v návrhu se uplatňuje. Ustanovení III. odstavce § 42 j. n. platí též pro soudy samé.

Jako soudu není dovoleno, by zabýval se věcmi, patřícími k úřadům správním, není ani stranám dovoleno, by věci takové buď výslovnou dohodou neb opomenutím námitky nepřípustnosti pořadu práva přivedly před soud (§ 104 j. n.) nebo přenesly na rozsudího (§ 577 I. c. ř. s.).

Ze zásady § 96 ústavní listiny plyne dále

a) soudové nesmějí prováděti důkazy, by zabezpečeny byly pro budoucí řízení správní (§ 384 c. ř. s.). Ovšem ale jsou soudové povinni, by v případech, v zákoně uvedených, předsebrali za řízení správního nebo k jeho účelům výslechy nebo jinaké úkony, v zákoně naznačené (tak zejména v záležitostech daňových a poplatkových);

b) soudům zásadně nepřísluší, by donucovací mocí postaraly se o výkon nálezů úřadů správních. Výjimkou přikázána jest zvláštními zákony soudům exekuce nálezů správních v záležitostech práva veřejného (§ 1 čís. 12 ex. řádu). Pojednati o těchto výjimkách patří do výkladu o řízení exekučním.

Hledíc k tomu, že obor působnosti soudů a úřadů správních není v podrobnostech zákonem upraven, může se státi, že příslušnost k vyřízení téže právní záležitosti osvojují si jak soud, tak úřad správní, nebo že oba ji odmítají, odkazujíce ji ten k onomu a onen k tomuto. Tím dochází ke sporu o příslušnost (kompetenčnímu konfliktu) mezi soudy a úřady správními. V prvém případě mluvíme o kladném (positivním), v druhém případě o záporném (negativním) sporu o příslušnost. Dle § 96 (2) ústavní listiny řešení sporu o příslušnost mezi soudy a úřady správními upravuje zákon. Tímto úkonem pověřen byl v bývalém Rakousku t. zv. říšský soud (čl. II. zákl. zákona o říšském soudu ze dne 21. prosince 1867, čís. 143 ř. z., zákon ze dne 18. dubna 1869, čís. 44 ř. z. o organisaci říšského soudu, řízení na tomto soudě a výkonu jeho nálezů, jednací řád říšského soudu, upravený nařízením veškerého ministerstva ze dne 27. března 1915, čís. 78 ř. z. a zákon ze dne 22. října 1875, čís. 37 ř. z. na rok 1876, jímž částečnou změnou zákl. zák. stát., čís. 143 vydá-

na ustanovení o rozhodování kompetenčních konfliktů mezi správním dvorem soudním a řádnými soudy a mezi správním dvorem a říšským soudem). Zákonodárství Československé republiky nepřevzalo instituce říšského soudu. Úkony, přikázané dřívějším zákonodárstvím tomuto tribunálu, přešly po většině na nejvyšší správní soud, dílem přikázány v prvé stolici zemskému soudu v Praze. O řešení kompetenčních konfliktů pojednává zároveň s organisací nejvyššího správního soudu zákon ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. Dle tohoto zákona (§ 3) rozhodovati o kompetenčních konfliktech mezi soudy řádnými s jedné strany a správními úřady se strany druhé, neb o konfliktech kompetenčních mezi nejvyšším správním soudem se strany jedné a řádným soudem se strany druhé (§ 2 zák. ze dne 22. října 1875, čís. 37 ř. z. z roku 1876), jest povolán zvláštní senát. Tento skládá se ze tří členů nejvyššího soudu a ze tří členů nejvyššího správního soudu a z předsedy. Předsedu jmenuje vždy na dobu tří let vláda (§ 3). Kompetenční konflikt záporný tu jest, když otázka příslušnosti v předepsaném instančním postupu poslední přípustnou stolicí byla popřena (§ 4 I zákona); to znamená, že o řešení záporného konfliktu kompetenčního lze zakročiti teprve tehdy, když jak v řízení soudním, tak i v řízení správním proti odmítnutí věci pro nepříslušnost vyčerpány byly bez úspěchu v jednom každém z obou těchto řízení přípustné opravné prostředky.

Kompetenční konflikt kladný tu jest, jakmile v téže záležitosti řádný soud s jedné a úřad správní nebo nejvyšší správní soud s druhé strany příslušnost si osobují (§ 4 II zákona).

Legitimovány k návrhu na řešení kompetenčního konfliktu jsou buď strana zúčastněná na záležitosti, pro niž příslušnost jest sporna, buď úřad nebo soud, o jehož příslušnost se jedná (§ 5 zákona). Poněvadž zákon nerozeznává, platí ohledně legitimace k návrhu totéž jak při kladném, tak při záporném konfliktu kompetenčním. Při tom se zapomíná, že na kladném kompetenčním konfliktu je v prvé řadě zúčastněn jen zájem veřejný, na záporném v prvé řadě jen zájem stran.

Návrh podati jest u předsedy rozhodovacího senátu v tolika vyhotoveních, by jedno mohlo zůstati u rozhodujícího senátu a po jednom mohli obdržeti ostatní na kompetenčním konfliktu zúčastnění. K účastníkům jest čítati netoliko soud a úřad o příslušnost se proucí, nýbrž i strany v oné věci, k níž příslušnost se stala spornou (§ 5).

Návrh dodá se ostatním účastníkům k projevu, načež rozhodne se o něm v sezení neveřejném (§ 6).

Senát buďsi:

a) odmítne usnesením návrh, není-li přípustným nebo není dovolaný rozhodující senát příslušným,

b) jinak vysloví rozsudkem, který úřad či soud jest pro dotčenou záležitost příslušným (§ 6).

Svrchu vylíčenou úpravu věci nelze zajisté považovati ani v podrobnostech za zdařilou ani za úplnou ani za zcela přesnou. Byl také zákon ve schůzi Pražské Právnické jednoty ze dne 5. prosince 1918 a násl. podroben zevrubné kritice. Výsledky její a rozpravy o tom uveřejněny jsou v »Právníku« z roku 1918 a 1919.

Ze zásady, vedle které vyřizovati záležitosti ryze soukromoprávní, povolány jsou soudy, záležitosti veřejnoprávní, pak úřady správní, platí i v tom, i v onom směru výjimky:

1.) úřadům správním přísluší vyřizovati spory z nižšího poměru námezdního, vzniklé za jeho trvání a do 30 dnů po jeho rozvázání a to:

a) spory z poměru čeledního představenstvu obce, ve městech se zeměpanským policejním úřadem tomuto úřadu (min. nař. ze dne 7. prosince 1856, čís. 224 ř. z.),

b) spory z poměru pomocných pracovníků a nádeníků, zaměstnaných při hospodářství polním a lesním, okresnímu hejtmanství, nyní politické správě okresní, resp. až bude proveden zákon ze dne 9. března 1920, čís. 158 Sb. z. a n., okresnímu senátu (min. nař. ze dne 15. března 1860, čís. 73 ř. z.),

2.) politický úřad (okresní senát) v nálezu, odsuzujícím pro polní pych, rozhodne též o náhradě škody, jíž dlužno poskytnouti, a v případě, že třetí osoby, jimž nelze spoluviny přičítati, měly z polního pychu prospěch (na př. při poškození spasením) určí též, pokud tyto osoby mají poškozenému dáti náhradu (§§ 25 a 26 min. nařízení ze dne 30. ledna 1860, č. 28 ř. z.),

3.) politickému úřadu přísluší rozhodovati o žalobách pro rušenou držbu děl vodních změnou vodního toku (min. nař. ze dne 7. července 1860, čís. 172 ř. z).

Rozhodnutí správních úřadů o nárocích soukromoprávních jest však podrobeno kritice a kontrole řádných soudů. Jako již dříve článkem 15. zákl. zákona státního o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867, čís. 144 ř. z., ustanovuje § 105 ústavní listiny toto: »Ve všech případech, ve kterých úřad správní podle zákonů o tom vydaných rozhoduje o nárocích soukromoprávních, volno jest straně tímto rozhodnutím dotčené, po vyčerpání opravných prostředků dovolávati se nápravy pořadem práva. Podrobnosti upravuje zákon«. Posléz zmíněným dodatkem jasně vysloveno, že svrchu uvedené zásady bude lze užíti teprve, až bude vydán zvláštní zákon k provedení § 105 ústavní listiny. V tomto zákoně bude třeba zaujati stanovisko ke sporným otázkám, jež pojily se ke článku 15 zákl. zákona stát. moci soudcovské (viz Pražák: Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními, díl první, str. 134 a násl.).

4.) Naopak povoláni jsou řádní soudové výjimečně k tomu, by rozhodovali o nárocích, jež jinak z pořadu práva byly by vyloučeny.

Podle zákona ze dne 2. listopadu 1918, čís. 4 Sb. z. a n. lze nároky proti státu nebo jeho jednotlivým zemím uplatňovati žalobou u řádných soudů. Příslušným jest v prvé stolici zemský civilní soud v Praze.

Které to nároky jsou, zákon blíže nevymezuje. Rukojeť podává souvislost cit. zákona čís. 4 Sb. z. a n. jednak se zákl. zákonem státním o říšském soudě ze dne 21. prosince 1867, čís. 143 ř. z., jednak se zákonem ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě. Touto cestou dospívá se k tomuto dvojímu poznatku:

a) v zákoně čís. 4 Sb. z. a n. na rok 1918 míněny jsou pouze nároky, jež nehodí se na pořad práva. Neboť přikazovati řádným soudcům rozhodování o soukromoprávních nárocích bylo by superfluum, poněvadž to rozumí se samo sebou již dle zákonů o soudní příslušnosti a civilním řízení, an stát a jeho země, pokud jsou nositeli soukromoprávních poměrů, nejsou ohledně těchto poměrů nijak vyjmuty z příslušnosti řádných soudů. Tím méně bylo příčiny, by takovéto spory byly soustředěny místně v Praze, druhově u soudu sborového. Také důvody historické mluví pro výklad zde zastávaný a praxí nejvyššího soudu již uznaný. Citovaným zákonem čís. 4 sb. z. a n. podědili soudové částečně úkony, jež dosud dle čl. 3. zákl. zák. stát. o říšském soudě tomuto soudu byly přikázány. Podle čl. 3 a) posléz zmíněného zák. příslušelo říšskému soudu, by rozhodoval s konečnou platností o nárocích jednotlivých království a zemí, zastoupených na říšské radě, na veškerost těchto království a zemí a naopak, pak o nárocích některého království nebo některé země na jiné království nebo na jinou zemi, posléze o nárocích obcí, korporací nebo jednotlivců na některé království nebo na některou zemi nebo na jejich veškerost, pakliže tyto nároky nehodí

se k tomu, by vyřízeny byly řádným pořadem práva;

b) předpis zákona čís. 4 Sb. z. a n. na rok 1918 nevztahuje se k nárokům proti celému státu nebo jeho jednotlivým zemím, o nichž v mezích své příslušnosti rozhodovati povolány jsou úřady správní. Neboť citovaný zákon přikazuje řádným soudům rozhodovati o nárocích proti celému státu nebo jeho jednotlivým zemím jen potud, pokud rozhodovati o takových nárocích nepřísluší dle § 2, čís. 6 zákona ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě tomuto soudu. Dle posléz řečeného zákonného předpisu rozhoduje nejvyšší správní soud o nárocích proti státu nebo jednotlivým zemím tohoto státu tenkráte, rozhodly-li již o nárocích těchto v mezích své příslušnosti v instančním pořadí úřady správní a jde-li toliko o přezkoumání tohoto rozhodnutí. Jedná-li se tedy o veřejnoprávní nárok proti státu nebo jeho jednotlivým zemím, není straně dáno na vůli, by nárok ten uplatňovala buď cestou administrativní nebo žalobou u zemského soudu nebo dokonce i tou i onou cestou, nýbrž ponechává se jí jen cesta řízení administrativního, je-li toto pro nárok přístupným, jinak pouze cesta soudní.

Také výklad zákona čís. 4 Sb. z. a n. na rok 1918 učiněn předmětem rozpravy v Pražské Právnické jednotě, o níž již byla řeč.

O postavení soudu k předurčujícím otázkám veřejnoprávním platí v celku totéž, co vyloženo o poměru řízení civilního k řízení trestnímu. Rozhoduje o soukromoprávním nároku, řeší civilní soud, arciť jen v důvodech a tudíž, aniž by tím o otázce pravoplatně bylo rozhodnuto, i předurčující otázky veřejnoprávní. Koná-li se však již u správního úřadu řízení, v němž rozhodnuto bude o předurčující otázce veřejnoprávní, civilní soud může (ale nemusí) přerušiti další projednávání sporu do doby, až o předurčující veřejnoprávní otázce bude právoplatně rozhodnuto v řízení správním (§ 190 c. ř. s.). Zásady § 190 c. ř. s. o příslušnosti soudu co do řešení předurčujících otázek veřejnoprávních převzaty též do zákona o výsadách ze dne 11. ledna 1897, čís. 30 ř. z. (§§ 109, 110).

Modifikace zásady, vedle níž o soukromoprávních nárocích rozhodují soudové, o nárocích veřejnoprávních úřady správní, nastává v případech, kde soudové vázáni jsou předurčujícím výrokem úřadů správních. Takovýmito případy jsou:

a) úřady politické prvé stolice rozhodují, vyslechnuvše okresní výbor, o povinnosti k náhradě škody, zanedbala-li obec v Čechách

vykonávati náležitě policii místní, soud určí pak objem náhrady (§ 37 českého obecního zřízení);

b) požaduje-li obec náhradu za náklady na opatrování chudých od těch, kdož podle občanského práva jsou povinni chudého opatrovati, určí obnos nákladu způsobem soud vížícím úřad politický, soud rozhodne pak o povinnosti k náhradě takto vymezeného nákladu (§§ 38 a 39 zákona o právu domovském ze dne 3. prosince 1863, čís. 105 ř. z., jenž po této stránce nedoznal změny ani novelou o právu domovském ze dne 5. prosince 1896, čís. 222 ř. z., ani ústavním zákonem ze dne 9. dubna 1920, čís. 236 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé);

c) politický úřad I. stolice rozhoduje o tom, zda právo k určitému vzorku bylo porušeno, soud pak na základě tohoto výroku rozhodne o nárocích náhradních (§ 9 zákona o ochraně vzorků ze dne 7. prosince 1858, čís. 237 ř. z.).

Zvlášť ještě dlužno pojednati:

1.) o nárocích z poměru státních úředníků,

2.) o ručení státu a soudců za náhradu škody, kterou tito způsobili tím, že porušili právo u konání svého úřadu,

3.) o ručení státu za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci.

K čís. 1. Poměr státních úředníků ke státu spočívá v právu veřejném. Sporno jen, zda jedná se o poměr smluvní, či o jednostranný poměr mocenský. O nárocích z tohoto poměru, ať již úředníka proti státu nebo naopak, nepřísluší rozhodovati soudům, nýbrž nároky ty docházejí vyřízení cestou správní (dv. dekr. ze dne 16. srpna 1841, čís. 555 sb. z. s.). K oněm nárokům patří zejména nárok státního úředníka na služební a zaopatřovací požitky, k těmto patří jednak pohledávky z t. zv. defektů, t. j. pohledávky toho, čeho nedostává se na penězích nebo jiných cenných věcech, úředníku pod dozor svěřených, jednak pohledávky náhrady škody, odvozované ze skutečnosti, že úředník zanedbal povinnosti úřadu. Při tom arciť dlužno, pokud příslušnými předpisy jinak není stanoveno, vyloučiti z použití shora řečeného ustanovení zaměstnance, kteří jsou sice ve

Kdežto ze zásady, vedle které o nárocích státních úředníků proti státu ze služebního poměru rozhodují úřady správní, není výjimky, prolomena jest zásada, vedle které nároky státu proti státnímu úředníku ze služebního poměru docházejí konečného vyřízení cestou správní, několika výjimkami a to:

a) proti konečnému administrativnímu vyřízení ohledně účtu, jejž byl složil úředník, ke kladení účtu povinný, může úředník, cítí-li se tím zkráceným, nastoupiti u soudu zápornou žalobou určovací, a to ve lhůtě šesti, pokud se týče dvanácti neděl ode dne dodání dotčeného vyřízení dle toho, bydlí-li úředník v téže, či jiné zemi, než ve které účet došel účtárnou vyřízení (dv. dekr. ze dne 16. ledna 1786, čís. 516 Sb. z. s. a čl. XXXVIII. uvoz. zák. k c. ř. s.);

b) pozůstalost nastoupiti může na erár určovací žalobou, byl-li zůstavitel povinen s erárem súčtovati a erár neohlášením svých nároků odevzdání pozůstalosti oddaluje (dv. dekr. ze dne 6. března 1789, čís. 984 Sb. z. s. a čl. XXXVIII. uvoz. zák. k c. ř. s.). Pozůstalost takovýchto osob nesmí totiž bez souhlasu příslušného úřadu býti odevzdána (§ 156 nesp. říz.);

c) náhradnímu nálezu, vydanému v administrativním řízení úřadem vojenským proti příslušníku vojska pro porušení služebních povinností, čeliti lze buď zápornou žalobou určovací, buď odporem a to:

α) do tří měsíců ode dne doručení konečného administrativního účetního nálezu budiž u sborového soudu I. stolice, v jehož obvodu měl žalobce v čase doručení tohoto nálezu své obecné sudiště, nastoupeno žalobou, má-li po vyčerpání opravných prostředků zdvižen býti konečný účetní nález, když jde o škodu, způsobenou schodkem na penězích, cenných papírech anebo zásobách, jichž původní obnos, pokud se týče stav, zjištěn byl listinou a náhrada uložena byla osobě, proviniví se proti zákonu trestnímu neb dopustivší se porušení úřední povinnosti co do přijímání, výdaje, správy neb dopravy těchto předmětů. Trestného nebo disciplinárního odsouzení netřeba;

β) v případech jinaké škody nebo pro jinaké zavinění stačí, byl-li osobou, jíž náhrada uložena, do dvou neděl ode dne doručení administrativního nálezu vznesen odpor u úřadu, jímž nález byl vydán, aniž by na tom záleželo, je-li nález již nálezem konečným. Odpor má v zápětí, že náhradní nárok bude odkázán na pořad práva (zákon ze dne 6. června 1887, čís. 72 ř. z. a čl. XI., čís. 5 uv. zák. k c. ř. s.);

d) nahradil-li stát ve smyslu zákona syndikátního ze dne 12. července 1872, čís. 112 ř. z. straně škodu, jí způsobenou tím, že soudcovský úředník, vykonávaje svou činnost, porušil svou úřední povinnost, má sice právo postihu na úředníka, jenž škodu zavinil, ale tento postižný nárok nelze provésti cestou správní (§ 21), nýbrž lze mu průchod zjednati pouze pořadem práva a to buď v řízení rozkazním u vrchního zemského soudu, jenž rozhodoval o nároku strany, je-li provinění úředníka najisto postaveno nálezem

trestním nebo disciplinárním (§ 19), jinak u soudu obyčejného a v řádném řízení (§ 21 cit. zákona a §§ 600 až 602 c. ř. s.). Naproti tomu nároky náhradní, vyvozované státem přímo ze služebního poměru, slušelo by i proti soudcovskému úředníku vymáhati cestou správní (cit. dvor. dekret ze dne 16. srpna 1841, čís. 555 sb. z. s.), při čemž by však i soudcovskému úředníku vyhražena zůstala cesta, naznačená v § 89 odst. 2 služební pragmatiky (čl. I. odst. 3 služební pragmatiky);

e) i mimo případ, uvedený pod písm. **a**, může každý státní úředník, jenž na základě služebního poměru odsouzen byl administrativním nálezem k náhradě škody, do třiceti dnů po pravomoci tohoto nálezu vzíti nárok v odpor určovací žalobou, podanou na stát u věcně příslušného soudu, v jehož obvodu měl v čase doručení nálezu své obecní sudiště. O této žalobě platí ustanovení článku XXXVIII. uvoz. zák. k c. ř. s. (§ 89 odstavec 2 služební pragmatiky — zákon ze dne 25. ledna 1914, čís. 15 ř. z.).

P o z n á m k a. Služební poměry s a m o s p r á v n ý c h (autonomních) ú ř e d n í k ů a z ř í z e n c ů jsou zákonodárstvím republiky nově upraveny.

Služební poměry s a m o s p r á v n ý c h ú ř e d n í k ů upraveny jsou dvěma zákony, jež jsou z téhož dne, totiž ze dne 23. července 1919, a upravují se:

a) zákonem čís. 443 Sb. z. a n. služební poměry ú ř e d n í k ů při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a

b) zákonem čís. 444 Sb. z. a n. služební poměry o k r e s n í c h ú ř e d n í k ů v Č e c h á c h. Oba tyto zákony mají doslova se srovnávající **§ 40,** který zní:

»Spory o příjmy služební a výslužné úředníka, o zaopatřovací požitky vdov a sirotků, jakož i ostatní spory, vzešlé ze služebního poměru úředníka, rozhodují se pořadem instancí samosprávných«.

Služební poměry s a m o s p r á v n ý c h z ř í z e n c ů upraveny jsou dvěma zákony z téhož dne, totiž ze dne 17. prosince 1919, z nichž

a) zákon čís. 16 Sb. z. a n. na rok 1920 upravuje služební poměry trvale ustanovených z ř í z e n c ů při obcích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku;

b) zákon čís. 17 Sb. z. a n. na rok 1920 upravuje služební poměry t r v a l e u s t a n o v e n ý c h zřízenců a cestařů okresních zastupitelstev v Čechách a okresních silničních výborů na Moravě

a ve Slezsku. Obojí tento zákon má doslova shodný § 24, jenž ustanovuje:

»Spory o příjmy služební a výslužné zřízence, o zaopatřovací požitky vdov a sirotků, jakož i ostatní spory, vzešlé ze služebních poměrů, r o z h o d u j í s e p o ř a d e m s o u d n í m«.

K zákonu čís. 16 Sb. z. a n. z r. 1920 o samosprávných zřízencích vydáno nařízení vlády republiky Československé ze dne 14. srpna 1920, čís. 483 Sb. z. a n., jímž u provedení § 10 zákona upravuje se řízení disciplinární. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 15. července 1920, čís. 437 Sb. z. a n. provádí v témž smyslu § 10 zákona čís. 17 Sb. z. a n. na rok 1920.

Oba tyto zákony (čís. 16 a 17 Sb. z. a n. z roku 1920) pozměněny částečně, totiž ohledně § 3, zákonem ze dne 21. prosince 1921, čís. 478 Sb. z. a n.

K č í s. 2. Škodu, kterou způsobil soudce, ať již státní, ať již odborný soudce laik neb úředník a zřízenec k soudním úkonům povolaný (zejména též soudní kancelářský oficiant, kancelářský pomocník a zřízenec), nebo státní úředník nebo zřízenec státního berního úřadu, tito posléz řečení však jen, pokud jejich úřední úkony vztahují se k soudním depositům nebo soudním sirotčím penězům, nebo posléze notář jako soudní komisař tím, že konaje úřad buďsi v řízení sporném, buďsi v řízení nesporném, prohřešil se činěním neb opomenutím na své úřední povinnosti, lze vymáhati, pakliže škoda opravnými prostředky nemohla býti odvrácena, pořadem práva a to žalobou buďsi na dotyčného úředníka, jenž má postavení hlavního dlužníka, buďsi na stát, jenž má postavení rukojmího a plátce, buďsi na oba zároveň. Příslušným jest výlučně vrchní zemský soud, v jehož obvodu je sídlo soudu, při němž škoda byla způsobena.

Řízení o této t. zv. žalobě syndikátní upraveno jest citovaným již zákonem ze dne 12. července 1872, čís. 112 ř. z., jenž přizpůsoben předpisům c. ř. s. (§§ 600 a 602 c. ř. s.; srovnej též čl. VI., č. 4. uv. zák. k j. n., jímž zachovány v platnosti §§ 8 a 17 syndikátního zákona, § 80 j. n., jímž upravena místní příslušnost pro syndikátní žaloby, a čl. XII. novely o úlevách soudům, jímž pozměněn odstavec 2 § 4 synd. zákona, vymezující okruh osob, k nimž se syndikátní zákon vztahuje).

Tyto předpisy má na zřeteli § 104 ústavní listiny, jenž zní: »Jak ručí stát a soudcové za náhradu škody, kterou tito způsobili tím, že porušili právo u konání svého úřadu, stanoví zvláštní zákon«.

K č í s. 3. V § 92 ústavní listiny prohlášeno: »Pokud ručí stát za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci, určuje zákon«. Zvláštní zákon, jímž by tato otázka byla upravena, nebyl vydán ani Československou republikou a nebylo takového zákona ani v bývalém Rakousku, ač již čl. 12 základního zákona státního o moci vládní a výkonné ze dne 21. prosince 1867, čís. 145 ř. z. prohlásil, že soukromoprávní závaznost státních úředníků, vznikající z protizákonného konání povinností úředních, bude upravena zvláštním zákonem. Platí proto dosud dvor. dekret ze dne 14. března 1806, čís. 758 sb. z. s., vedle kterého státní úředníci a zřízenci (vyjímajíc arciť úředníky soudní) za příčinou úřední své činnosti nikdy žalobami, u soudu podanými, nesmějí býti stíháni, nýbrž povinností soudu jest, aby žaloby takové ihned pro nepřípustnost pořadu práva vůbec vrátil. Nezbývá tudíž na ten čas pro řečené nároky než cesta správní. Z pravidla cit. dvor. dekretu stanovena dříve výjimka v zákoně o zodpovědnosti ministrů ze dne 25. července 1867, čís. 101 ř. z. Tato výjimka v Československé republice neplatí, poněvadž posléz řečený zákon je zrušen §§ 34 a 79 ústavní listiny. Poruší-li totiž předseda nebo členové vlády úmyslně nebo z hrubé nedbalosti v oboru své úřední působnosti ústavní nebo jiné zákony, jsou trestně zodpovědni. Právo k obžalobě přísluší sněmovně poslanecké, při čemž vyhledává se většiny dvou třetin za přítomnosti dvou třetin poslanců (§ 34 ústavní listiny). Trestní řízení provádí senát (§ 79 ústavní listiny). Zákon, jímž by tyto zásady byly v podrobnostech upraveny (§ 79 ústavní listiny), dosud vydán nebyl a není proto na ten čas ještě řešena otázka, jakou cestou lze uplatňovati náhradní nároky, vyvozované z řečeného porušení zákona se strany ministra.

Podotknouti sluší, že stát nemnoze svými úředníky a zřízenci vystupuje jako subjekt vztahů ryze soukromoprávních, na př. při smlouvách trhových, nájemních a pod. Z těchto právních poměrů může ovšem stát jako jiný subjekt právní býti žalován.

Konečně jsou případy, kde stát jest soukromníkům povinen náhradou škody, jež jim způsobena byla dílem mocí soudcovskou, dílem mocí výkonnou, aniž pro nárok ten na tom záleží, zda některému veřejnému zaměstnanci lze zavinění přičísti. Příslušnost upravena jest tak, že straně náleží, by nejprve vyzvala stát k dobrovolnému uznání a teprve, když by se jí nedostalo odpovědi vůbec nebo ne zcela uspokojivé, může strana nastoupiti pořadem práva. Sem patří:

a) zákon o odškodnění těch, kdož nevinně byli odsouzeni trestním soudem civilním nebo vojenským, ze dne 21. března 1918, čís. 109 ř. z.;

b) zákon ze dne 18. srpna 1918, čís. 317 ř. z. o povinnosti státu, by odškodnil civilní osoby za bezprávné poškození za světové války (usmrcení nebo těžké zranění civilní osoby příslušníky ozbrojené moci nebo četnictva nebo k jich poukazu, vazba, prozatímní zadržení, internování nebo konfinování civilních osob státními civilními úřady nebo příslušníky ozbrojené moci nebo četnictva, nebo k jich poukazu).

Oddělení druhé.

Podměty soudního řízení.

Jsou osoby, bez jichž účasti spor vůbec nelze platně projednati a vyříditi, jichž účast ve sporu jest nezbytnou, a osoby, jež činnost oněch osob jen podporují nebo doplňují. Ony osoby nazýváme osobami hlavními, tyto osobami vedlejšími. Hlavními osobami jsou strany, t. j. žalobce a žalovaný, a soudce. Vedlejší osoby budou za dalšího výkladu vypočteny.

Pododdělení prvé.

Osoby hlavní.

Hlava prvá.

Soudci.

§ 4. O soudech a základech organisace soudnictví.

Soudem rozumíme orgán, jenž za patřičné záruky své samostatnosti a neodvislosti vykonává trvale pravomoc soudní, najmě pak pravomoc civilní v oboru řízení sporného i nesporného; v oboru řízení sporného v ten způsob, že řídí projednávání rozepře, ji rozsuzuje a stará se způsobem, v zákoně předepsaným o to, by to, co pravoplatně bylo podlehnuvší straně uloženo, bylo proti ní i vynuceno. V řízení exekučním a nesporném vyskytují se vedle soudců jako osoby úřední ještě notáři. Zařízení, vedle něhož dle obdoby soudů porotních bylo by rozhodování o otázce skutkové a právní děleno mezi soudce z lidu a soudce z povolání, zákon nezná. Za to vyskytují se v organisaci civilních soudů na způsob soudů konšelských t. zv. soudy kausální, kde jednání a rozhodování zúčastní se vedle soudců z povolání jako rovnoprávný člen soudcovského sboru soudce z lidu (t. zv. odborný soudce laický).

Vedle soudů státních působí ještě rozsudí, t. j. osoba neb osoby, na něž z vůle stran projednání a rozhodnutí soukromoprávní rozepře bylo přeneseno. Úkol soudce z povolání a úkol rozsudího je týž co do předmětu: ten i onen projednává a rozsuzuje spor o nárocích soukromoprávních. Rozdílnými jsou však jednak základ moci rozsuzovací, jíž soudci udílí stát, rozsudímu vůle zúčastněných soukromníků (§§ 577, 599 c. ř. s.), jednak způsob projednávání, jejž soudci předpisuje zákon, rozsudímu vůle stran (§ 587 c. ř. s.) a podpůrně jeho volné uvážení (§ 587 c. ř. s.), jednak výkon nálezu, který co do soudních nálezů zase soudu jest ponechán, kdežto povolovati a vykonati exekuci na základě nálezu rozsudího tomuto ani zákonem není zůstaveno, aniž mu vůlí stran může býti zůstaveno (čl. II. uvoz. zák. k exek. ř.), nýbrž povždy přísluší soudu.

Ve státě jest více soudů a to jednak soudů téhož řádu, poněvadž přirozeně jediný soud nebyl by s to, by celé konání spravedlnosti sám obstaral, jednak soudů nadřízených a podřízených, ježto jest v zájmu právní bezpečnosti, by soud podroben byl dozoru soudu jiného. Souhrn soudů v jich souřadnosti a v jich nadřízenosti a podřízenosti tvoří soudní organisaci neboli ústrojí soudů. Zde ústrojí to přichází v úvahu jen, pokud jde o soudy civilní.

Organisace soudnictví spočívá na těchto zásadách:

1.) Soudnictví je funkcí státní moci, vykonává se státními soudy (§ 94 (1) ústavní listiny), rozsudky vyhlašují se jménem republiky (§ 101 (1) ústavní listiny). Vyloučeno je soudnictví církevní, patrimoniální, vyloučena je t. zv. kabinetní justice, t. j. přímé zasahování hlavy státu do výkonu soudní pravomoci.

2.) Rovnost před soudem všech státních občanů bez výjimky, rovnost obyvatelů republiky Československé zásadně uznána v § 105 ústavní listiny. Nikdo nesmí býti odňat svému zákonnému soudci (§ 94 (2) ústavní listiny). V republice Československé není zvláštních soudů stavovských. Také příslušníci branné moci podrobeni jsou v občanských věcech soudům civilním (§§ 95 a 106 ústavní listiny, § 33 poslední odstavec branného zákona ze dne 19. března 1920, čís. 193 sb. z. a n.).

3.) Soudnictví jest ve všech stolicích odděleno od správy (§ 96 ústavní listiny). O této otázce bylo již vpředu pojednáno. Správní soudnictví (správní jurisdikci) vykonávají u okresních úřadů okresní senáty (ve městech se zvláštním statutem starosta města spolu se dvěma přísedícími), u župních úřadů župní senáty (§ 86

ústavní listiny, §§ 1 a 19 zákona ze dne 9. března 1920, čís. 158 Sb. z. a n. o správním soudnictví u úřadů okresních a župních). Soudní ochranu proti správním úřadům poskytuje v nejvyšší stolici soud, složený z neodvislých soudů a zřízený pro celé území celé republiky (§ 88 ústavní listiny). Soudem tím jest nejvyšší správní soud. Příslušnost a složení tohoto soudu a řízení před ním upraveno jest zákonem ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. a zákonem ze dne 22. října 1875, čís. 36 ř. z. na rok 1876, jeho novelou ze dne 21. září 1905, čís. 149 ř. z. i jeho jednacím řádem dle min. nařízení ze dne 22. srpna 1907, čís. 209 ř. z., pokud tuto vypočtené starší zákony nebyly doplněny nebo změněny zákonem ze dne 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. (§ 2 posléz řečeného zákona).

4.) Organisace, věcná i místní příslušnost státních soudů, jakož i řízení před nimi stanoveny jsou zákonem (§ 94 ústavní listiny). Pouhé ministerské nařízení lze v naznačených směrech vydati jen k provedení a jen v mezích příslušného zákona. Ani Stálý, 24členný výbor dle § 54 ústavní listiny nesměl by prozatímním opatřením změniti příslušnost řádných soudů, vyjímajíc rozšíření působnosti jejich na nové úkoly (§ 54 (8 b) ústavní listiny). Stanoviti sídla soudů okresních a krajských a obvod působnosti soudu prvého a druhého stupně přísluší vládě (zákon ze dne 9. dubna 1920, čís. 280 Sb. z. a n., zák. ze dne 15. dubna 1920, čís. 285 Sb. z. a n., § 2 zákona ze dne 11. června 1868 čís. 59 ř. z. a § 1 zák. ze dne 26. dubna 1873, čís. 62 ř. z.).

5.) Soudnictví vykonávají soudové tří stolic (instancí). V prvém stupni vykonávají pravomoc soudové okresní a krajští soudové. Tito posléz řečení soudové nazývají se, pokud působí jako soudy prvé stolice, sborovými soudy prvé stolice. Krajští soudové ve hlavních městech bývalých korunních zemí (Praha, Brno, Opava) nazývají se zemskými soudy (§ 2 j. n., § 5 nař. ze dne 19. ledna 1853, čís. 10 ř. z.) Území jednoho každého krajského (zemského) soudu rozděleno je na více okresů, v každém z nich obstarává soudní pravomoc soud okresní. V sídle krajského (zemského) soudu zřízen jest jeden neb i více (§ 103 j. n.) okresních soudů, jehož pravomoc vztahuje se k místu, kde je sídlo krajského (zemského) soudu a k užšímu jeho obvodu.

V druhém stupni vykonávají pravomoc jednak soudové krajští (zemští) ohledně rozsudků a usnesení soudů okresních, jednak vrchní zemští soudové (Praha, Brno) ohledně rozsudků a usnesení soudů krajských (zemských; §§ 3 a 4 j. n.). V třetím stupni rozhoduje

nejvyšší soud, ať prvou stolicí byl soud okresní nebo soud krajský (zemský; §§ 3 a 4 j. n.). Dle § 95 (2) ústavní listiny zřízen jest pro celé území Československé republiky jediný nejvyšší soud.

Výjimka z řečeného postupu stolic nastává v případech, kde pojednati a rozhodnouti o nároku přikázáno jest prvé stolici vrchnímu zemskému soudu (nároky syndikátní, dále nárok na odškodnění za bezprávné poškození civilních osob ve světové válce — § 6 zákona ze dne 18. srpna 1918, čís. 317 ř. z.; naproti tomu o nároku na odškodnění za vyšetřovací vazbu rozhodují bez ohledu na výši nároku sborové soudy prvé stolice — § 6 zákona ze dne 18. srpna 1918, čís. 318 ř. z.). V těchto případech jsou jen dvě soudní stolice: první stolicí je vrchní zemský soud, druhou a poslední stolicí nejvyšší soud (§ 17 syndikátního zákona a čl. VI. čís. 4 uvoz. zák. k j. n., § 6 zákona čís. 109 ř. z. z roku 1918 a § 7 zákona čís. 317 z roku 1918).

6.) Sborové soudy prvé stolice (soudy krajské a zemské) vykonávají pravomoc v záležitostech vyšší hodnoty a značnější důležitosti, okresní soudy v záležitostech nižší hodnoty a v záležitostech, vyžadujících urychleného vyřízení.

Záležitosti obchodní vyřizují se u krajských soudů a u zemských soudů v Brně a Opavě ve zvláštních senátech (kausálních obchodních senátech). Obvody obchodních senátů shodují se s územím, na něž vztahuje se působnost sborového soudu prvé stolice, u něhož jsou zřízeny (§ 51 in fine j. n.). V Praze zřízen jest pro věci obchodní vedle zemského soudu samostatný obchodní soud, jehož obvod působnosti kryje se s obvodem zemského soudu v Praze (§§ 2, 7, 51 až 53 j. n.). Vedle obchodního soudu v Praze zřízen jest v Praze samostatný okresní soud pro věci obchodní, jenž rozhoduje v obchodních věcech nižší hodnoty (§ 2 odst. 2 j. n.). Zákon (§ 2 odst. 2 j. n.) dovoluje sice, by pouhým nařízením i na jiných místech samostatné okresní soudy pro věci obchodní byly zřízeny, avšak tohoto zákonného zmocnění dosud nebylo použito. I vykonávají, vyjímajíc obvod pražského obchodního soudu, pravomoc v obchodních věcech nižší hodnoty, obyčejné okresní soudy. Druhou stolicí pro okresní soud ve věcech obchodních v Praze jest obchodní soud v Praze, druhou stolicí pro okresní soud u výkonu pravomoci obchodní jest mu nadřízený soud krajský (zemský soud v Brně a Opavě), rozhoduje však jako soud kausální jen o odvoláních z těch rozsudků okresních soudů, do nichž pojat byl dodatek, že byly vyneseny ve výkonu pravomoci obchodní. O rozsudcích, tento dodatek neobsahujících, a o usneseních vůbec (ježto tato nikdy onoho dodatku neobsahují) rozhoduje nadřízený krajský soud (zemský soud v Brně a Opavě), i když rozsudek neb usnesení týče se věci obchodní, jako senát obecný (§ 3 j. n., § 446 c. ř. s., § 207 jednacího řádu).

Zvláštních horních soudů není. Pravomoc ve věcech horních vykonávají senáty horní určitých krajských soudů (kausální horní senáty), a to krajského soudu v Plzni (pro obvod krajských soudů v Plzni a Písku a zemského soudu v Praze), v Mostě (pro obvod krajských soudů v Mostě, České Lípě, Litoměřicích, v Hoře Kutné, Čes. Budějovicích, Chrudimi, Jičíně, Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Liberci a Táboře), v Chebu pro obvod tohoto krajského soudu a v Olomouci pro Moravu a Slezsko (min. nařízení ze dne 1. června 1897, čís. 128 ř. z.). Změna soudů, vykonávajících horní pravomoc, jest možna pouhým nařízením (§ 53 j. n.) Pravomoc v horních věcech nižší hodnoty vykonávají obyčejné okresní soudy. Nadřízenou opravnou stolicí v těchto věcech jest horní senát jen v případě odvolání z rozsudku, do něhož pojat byl dodatek, že vynesen byl v záležitosti horní. Jinak jest opravnou stolicí krajský (zemský soud), jemuž okresní soud i jinak je podřízen. Platí zde totéž, co řečeno o okresních soudech, vykonávajících též pravomoc obchodní.

7.) Soudnictví vykonávají soudcové právníci (soudcové z povolání, §§ 7, 8 j. n.). Soudů ryze laických není. Pouze při sborových soudech I. stolice, pokud obstarávají pravomoc obchodní nebo horní, spolupůsobí jako t. zv. odborný soudce laik příslušník stavu obchodního nebo horního (§ 7 odstavec 2 j. n.; § 20 zák. org.). Dojde-li k přelíčení o odvolání z rozsudku živnostenského soudu (spory o nároky přes 100 Kč) přivolají se do sboru soudců dva přísedící živnostenského stavu (§ 31 zák. o soud. živn.).

8.) Osoby, povolané k účasti ve výkonu spravedlnosti, lze roztříditi na tyto skupiny:

A) Soudci ve smyslu základního zákona státního o moci soudcovské (§ 1 zák. o soud. org., neboli nyní ve smyslu § 97 a násl. ústavní listiny soudci z povolání. Toto označení ústavní listiny není ovšem, alespoň na ten čas, přiléhavým, poněvadž vedle dosud platných zákonů jsou soudcové, kteří si úřad soudcovský zvolili za své povolání a nicméně netěší se zvláštnímu postavení, jež soudcům dosud bylo zaručeno a zaručuje se i nadále ústavní listinou. Jen s tímto obmezením bude v dalších výkladech užíváno označení »soud-

cové z povolání« ve smyslu ústavní listiny. Dále budiž již zde poznamenáno, že označení »soudní adjunkt« a »soudní sekretář« (»radní sekretář«), jehož ještě užívá zákon o soudní organisaci, již neexistuje, nýbrž nahraženo je pro soudce IX. hodnostní třídy označením »soudce« (místo »soudní adjunkt«) a pro soudce VIII. hodnostní třídy označením »okresní soudce« (místo soudní — nebo — radní tajemník). Přednosta okresního soudu nazývá se, je-li v VIII. hodnostní třídě, »okresní soudce a přednosta soudu« (nař. min. spravedlnosti ze dne 17. prosince 1908, čís. 17 věstníku min. spr. o titulech soudcovských úředníků VIII. a IX. hodnostní třídy). Této nyní platné titulatury bude nadále užíváno.

Soudci z povolání ve smyslu ústavní listiny mají samostatnou účast v konání spravedlnosti. K nim patří:

a) určití soudcovští úředníci, kteří již svým jmenováním jsou po zákonu soudci z povolání ve smyslu ústavní listiny. Jimi jsou presidenti, vicepresidenti a radové všech soudů sborových a přednostové soudů okresních (§ 5 j. n., §§ 2 a 25 zák. o soudní organisaci);

b) soudcovští úředníci, kteří svým jmenováním stávají se pouze pomocnými soudcovskými úředníky, kteří však mohou státi se soudci z povolání ve smyslu ústavní listiny tím, že buďsi propůjčeno jim hlasovací právo u sborového soudu I. stolice (krajského, resp. zemského neb obchodního soudu) nebo tím, že u okresního soudu byli ustanoveni za samosoudce. Hlasovací právo může býti uděleno okresním soudcům a soudcům pro ten který sborový soud I. stolice jmenovaným a to: okresním soudcům jak pro obor civilní, tak i pro obor trestní, nebo pro oba obory, soudcům pouze pro obor trestní. Hlasovací právo udílí k návrhu dotyčného sborového soudu I. stolice (personálního senátu, § 28 soud. instr.), vyslechna o tom presidenta vrchního zemského soudu, ministr spravedlnosti (§ 30 zák. o soudní organisaci). Samosoudcem může býti okresní soudce nebo soudce pro ten který okresní soud jmenovaný. Samosoudce ustanovuje k návrhu presidenta vrchního zemského soudu ministr spravedlnosti. U okresních soudů v městech, kde je sídlo sborového soudu prvé stolice, jest přednostou vždy rada nebo vrchní zemský soudní rada, samosoudci mohou býti jmenováni jen okresní soudcové (§ 25 zák. o soudní organisaci).

Poznámka. Od jmenování samosoudcem u okresního soudu dlužno lišiti oprávnění, propůjčené presidentem vrchního zemského soudu okresnímu soudci nebo soudci, který ustanoven jest u určitého okresního soudu za samosoudce, by u tohoto okresního soudu

ve věcech civilních samostatně vykonával úřad soudcovský (§ 5 odstav. 2 j. n.). Kdežto totiž ve věcech trestních samosoudce již tím, že samosoudcem u okresního soudu byl jmenován, nabývá zároveň oprávnění, by samostatně vykonával pravomoc soudní, jsa obmezen jen v tom směru, že přednostovi soudu musí předkládati usnesení, jímž vazbu uvaluje nebo zrušuje, a že přednosta soudu může mu pro přípravné vyhledávání a vyšetřování dáti poukazy a uložiti mu, by ohledně závažnějších úkonů, jež dopouštějí odklad, opatřil si jeho souhlas (§ 13 odst. 2 jedn. ř.), nabývá okresní soudce nebo soudce tím, že byl u okresního soudu jmenován samosoudcem ve věcech civilních, pouze zásadního oprávnění k výkonu civilní pravomoci soudní, kdežto bližší vymezení tohoto oprávnění stane se presidentem soudu vrchního (sporné, nesporné, obojí; § 14 odst. 1 jednacího řádu).

Také odborní soudcové laičtí z obchodnictva nebo hornictva mají, ač jsou jmenováni jen na tři leta, po dobu svého úřadu práva a povinnosti soudců ve smyslu ústavní listiny, pokud u nich jsou ovšem praktickými, zejména mají hlas spolurozhodující, nikoliv snad jen hlas poradní (§§ 20, 21 zák. o soudní organisaci).

B) Pomocní soudcové. Jimi jsou okresní soudcové a soudcové, pokud nebylo jim buď propůjčeno hlasovací právo u sborového soudu I. stolice nebo nebyli u okresního soudu jmenováni samosoudci, a dále auskultanti. Kdežto soudci ve smyslu ústavní listiny jmenováni jsou vesměs pro určitý soud, jmenují se pomocní soudcové dílem pro určitý soud, dílem pro celý obvod vrchního zemského soudu. Pro určitý soud jsou jmenováni z pomocných soudců všichni okresní soudcové a z větší části soudcové, pro obvod celého vrchního soudu jest jmenována z pomocných soudců část soudců (t. zv. létací soudci) a všichni auskultanti. Počet létacích soudců nesmí v obvodu téhož vrchního zemského soudu převyšovati jednu šestinu soudců (IX. hodnostní třídy), jmenovaných pro určité služební místo (§ 3 zák. o soudní organisaci). Pomocné soudce bez určitého služebního místa přiděluje president vrchního zemského soudu na neurčitou dobu k těm soudům, u nichž uzná toho potřebu (§§ 44 zák. org. soud.). Pomocným soudcům přísluší obstarávati záležitosti sporného, nesporného a trestního řízení, pokud vyřízení neobsahuje samo soudcovské rozhodnutí (§ 3 II zák. org. soud.). Práce přiděluje jim představený soudu, jemuž byli přiděleni, leč by president vrchního zemského soudu sám byl o věci nařídil (§ 44 zák. org. soud.). Úkony soudce vyšetřujícího, k příkazu nebo dožádání činného, nesmějí

na auskultanty býti přenášeny (§ 3 II. zák. o soud. organisaci). Kdežto létací soudci nemohli, nejsouce jmenováni pro určitý soud, dle j. n. a zák. o organisaci soudní býti jmenováni samosoudci, čímž jejich použití valně bylo obmezeno, ustavuje čl. I. posl. odstavec služební pragmatiky, že i létací soudci mohou k návrhu presidenta vrchního zemského soudu jmenováni býti ministerstvem spravedlnosti samosoudci a lze jich pak upotřebiti právě tak, jako samosoudců, jmenovaných pro určitý soud. Tím stávají se soudci ve smyslu ústavní listiny s tou úchylkou, že nepřesaditelnost nevztahuje se při nich k určitému soudu, nýbrž k obvodu vrch. zemského soudu, pro který byli jmenováni.

C) Pomocníky soudů jsou přísežní zapisovatelé a kancelářští úředníci. Ke každému, byť i jen přípravnému projednávání sporu při soudě, jakož i ku provádění důkazů mimo přelíčení nutno přibrati do přísahy vzatého zapisovatele, jenž zjišťuje výsledky jednání listinou veřejnou, t. zv. protokolem. Totéž platí o poradách sborových soudů. V řízení exekučním a mimosporném netřeba přibrati zapisovatele, protokol může si tu napsati soudce sám (§§ 55, 59 exek. ř., § 38 zák. o soudní organisaci).

Soudní kancelář přejímá všechna podání a jiné spisy, na soud docházející, vyhotovuje v předepsané formě soudní vyřízení, pečuje o to, by soudní obsílky a soudní vyřízení byly náležitě doručeny, uschovává předepsaným způsobem spisy soudní a koná nad to úkony, jež zvláštními předpisy jsou jí přikázány (§ 16 j. n.). Soudní kancelář u sborových soudů sestává z přednosty (ředitele) a z potřebného počtu vedoucích úředníků, jinakých kancelářských úředníků a kancelářských pomocníků, po případě, při značném rozsahu agendy i z vedoucích kancelářských úředníků (§ 49 zák. o soudní organisaci).

U okresních soudů sestává soudní kancelář z kancelářských úředníků a pomocníků.

Soudní kancelář je právě tak, jako vlastní soudcovská služba, decentralisována. Rozsáhlejší soudy vykazují několik soudních a několik kancelářských oddělení. U okresního soudu je tolik soudních oddělení, kolik má okresní soud i se svým přednostou samosoudců, u sborových soudů prvé stolice je tolik soudních oddělení, kolik je stálých senátů, samosoudců pro věci civilní, vyšetřujících soudců a soudců pro právní pomoc. U vrchních zemských soudů jest jeden každý stálý senát jedním soudním oddělením (§ 27 a násl. jedn. ř.). Jednotlivá soudní oddělení označena jsou římskými číslicemi, a obstarávají-li jen určitý druh agendy, dodatkem o oboru činnosti (na př. I. procesní oddělení, II. procesní oddělení, III. oddělení knihovní atd.). U soudů, kde je několik soudních oddělení, je též několik kancelářských oddělení, z nichž jedno každé dle rozsahu agendy obstarává veškeré práce soudní kanceláře buď pro jediné soudní oddělení nebo pro více soudních oddělení. Kancelářská oddělení označena jsou číslem (nebo čísly) soudního (nebo soudních) oddělení, pro něž jsou zřízena. I kde je více kancelářských oddělení, lze úkony doručovací a provádění exekučních úkonů vyjmouti z působnosti jednotlivých kancelářských oddělení a soustřediti je pro celý soud u jediného zvláštního oddělení (§ 60 zák. o soudní organisaci). Přijímání všech zásilek pro soud obstarává podatelna (§ 62 jedn. ř.).

Zvláštním oborem kancelářské služby soudní jest vedení pozemkových knih a obchodních rejstříků.

D) Soudní sluhové (nyní soudní zřízenci, pokud se týče podúředníci) pro doručování a výkon exekuce.

E) Soudům v jich činnosti napomáhají, nepatříce jinak do soudního organismu:

a) soudní schovací úřady. Jimi jsou z pravidla úřady berní, jakožto soudní schovací úřady, v Praze a v Brně jsou samostatné soudní depositní úřady. Soudním schovacím úřadům náleží, aby soudní deposita uschovávaly a súčtovaly;

b) notáři jako soudní komisaři. Vlastní činnost notářů záleží jednak v tom, že po rozumu notářského řádu zřizují a vyhotovují listiny veřejné, jednak v tom, že z povolání zastupují strany v řízení nesporném (§§ 1 a 5 not. řádu ze dne 25. července 1871, čís. 75 ř. z.). Kromě toho svěřují se notářům jako soudním komisařům některé soudní úkony nesporného a exekučního řízení, pokud nejedná se při nich o soudní rozhodnutí. Úkony nesporného řízení, jež svěřiti lze notářům jako soudním komisařům, vypočteny jsou taxativně v § 183 dřívějšího notářského řádu ze dne 21. května 1855, čís. 94 ř. z., jehož XIII. hlava, jednající o notářích jako soudních komisařích i s předpisy pozdějšími, týkajícími se téhož předmětu, zachována byla v působnosti článkem II. nyní platného not. ř. z roku 1871. Pokud v § 183 a násl. not. ř. z roku 1855 jedná se o účasti notářů jako soudních komisařů v pozůstalostním řízení, byla tato ustanovení nahrazena článkem IX. zákona ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 sb. z. a n. (viz však zákon čís. 123/1923). Dle tohoto zákona provésti pozůstalostní řízení přísluší notářům jako soudním komisařům.

Podrobnosti tohoto zákona patří k výkladům o nesporném řízení. V exekučním řízení uložiti lze notářům jako soudním komisařům provedení jednotlivých důležitých a nesnadných úkonů exekučních (§ 24 II exek. řádu);

c) při soudních doručováních spolupůsobí úřady poštovní a obecní; obecní úřady obstarávají též některé úkony řízení nesporného.

9.) Soudcem IX. nebo vyšší hodnostní třídy může býti jmenován jen ten, kdo vedle jiných ještě náležitostí vykazuje věcnou schopnost k soudcovskému úřadu, prokázanou právnickými studiemi, státními zkouškami právnickými a praktickou zkouškou soudcovskou. Této zkoušce předchází tříletá služba přípravná (§ 4 zák. o soudní organisaci). Přípravná služba koná se u okresních soudů, sborových soudů prvé stolice a státního zastupitelství u sborového soudu prvé stolice. Z části může se přípravná služba vykonati u vrchního zemského soudu, u finanční prokuratury neb v kanceláři určeného k tomu akvokáta. Přípravná služba u soudu musí činiti alespoň dvě léta, služba jinaká nesmí u žádného z uvedených působišť přesahovati 6 měsíců (§ 5 a násl. zák. o soudní organisaci; min. nař. ze dne 15. srpna 1897, čís. 192 ř. z. o soudcovské službě přípravné). Soudcovská zkouška zahrnuje v sobě veškeré obory zákonodárství civilního a trestního, jakož i ty normy práva státního, správního a finančního, jež jsou pro soudcovskou službu důležity a nařízením určeny. Zkouška koná se u vrchního zemského soudu a jest písemná a ústní. Písemná zkouška dělí se na domácí práci právovědeckou a na klausurní práci praktickou z oboru civilního a trestního (§§ 12 a 13 zák. o soudní organisaci, min. nař. ze dne 1. listopadu 1900, čís. 182 o zkouškách soudcovských).

Soudcovské zkoušky nepotřebuje řádný profesor práv, jsa po zákonu způsobilým k úřadu soudcovskému (§ 4 II. zák. o soud. org.) a ten, kdo s úspěchem vykonal zkoušku advokátní, poněvadž tato nahrazuje zkoušku soudcovskou (§ 4 I. zák. o soud. org.). Zkouška notářská zkoušky soudcovské nenahrazuje.

10.) Soudce, jinak zcela k soudcovskému úřadu způsobilý, nesmí nicméně za jistých okolností konati soudcovský úřad buď při určitém soudě, neb aspoň v jisté právní záležitosti.

U téhož soudu nesmějí současně působiti soudci spolu příbuzní nebo sešvagření. Takto osobním poměrem sobě blízké soudce nelze pro týž soud jmenovati. Založen-li mezi dvěma soudci téhož soudu dodatečně poměr švagrovský, přeloží se ten z nich, jenž svým sňatkem švagrovský poměr založil (§ 17 soud. instr., § 19 zák. o soud. org., § 44 disc. zák. soud.). Švagrovství samostatného soudce s advokátem nebo notářem v témže místě může zavdati příčinu k soudcově přeložení, je-li poměr ten konání spravedlnosti na újmu (§ 43 disc. zák. soud.)

Nezpůsobilým vykonávati soudní pravomoc v určité záležitosti jest soudce, je-li obava, že nebyl by snad úplně nestranným, poněvadž jsou zde okolnosti, opodstatňující domněnku jeho předpojatosti. Předpojatost vykazuje dvojí stupeň: soudce ve vyšším stupni předpojatý jest soudcem vyloučeným, soudce v menším stupni touto vadou stížený, nazývá se soudcem předpojatým. Důvody vyloučení jsou v zákoně taxativně vypočteny, důvody předpojatosti nikoliv. Stačí kterýkoliv poměr, vzbuzující důvodné podezření, že by soudce následkem něho mohl se snad dáti strhnouti ke stranności. Samo sebou se rozumí, že každý důvod vyloučení jest zároveň důvodem předpojatosti (§§ 19, čís. 2 a 22 IV. j. n.).

Z konání soudcovského úřadu v určité právní záležitosti vyloučen jest soudce:

a) pro poměr k jedné ze stran, poněvadž jedná se o věc:

α) ve které soudce sám jest jednou ze stran (nemo judex in re sua),

β) ohledně které soudce jest k jedné ze stran v poměru spoluoprávněného, spoluvázaného nebo postižníka,

γ) ve které jednou ze stran jest soudcova manželka neb osoba, s níž jest soudce v linii přímé spříbuzněn nebo sešvagřen, nebo v pobočné linii do čtvrtého stupně spříbuzněn anebo do druhého stupně sešvagřen,

δ) ve které jest soudce k jedné ze stran v poměru poručenském neb opatrovnickém nebo v poměru osvojitele (adoptanta), neb osvojence (adoptáta) pěstouna nebo schovance,

ε) ve které soudce byl nebo dosud jest zmocněncem té neb oné strany (§ 20 j. n.);

b) ve věcech, v nichž při některém podřízeném soudě měl podíl na rozhodnutí, jemuž jest odporováno.

Každý samostatný soudce jest povinen, aby služebně hlásil důvody, pro něž jest v určité, jemu k rozhodování nebo spolurozhodování přikázané právní záležitosti z konání soudcovského úřadu vyloučen nebo pro něž mohly by vzejíti pochybnosti o jeho nepředpojatosti. Touž povinnost ukládá zákon pomocným soudcovským úředníkům, ohledně důvodů vyloučení bezvýjimečně, ohledně důvodů předpojatosti však jen tehda, mají-li v dotyčné právní

záležitosti býti činnými jako soudci dožádaní nebo k příkazu působící (§ 22 zák. o soudní organisaci).

Kdežto soudci mají povinnost řečené oznámení učiniti, vyhražuje se stranám právo, by uplatnily vyloučení nebo předpojatost soudcovských úředníků tím, že odmítnou je pro předpojatost. Právo odmítací přísluší každé ze stran, aniž na tom záleží, zda ohrožena jest ona sama, či její odpůrce. Odmítnouti soudcovského úředníka proto, že jest po zákonu v y l o u č e n, může strana v kterémkoli období rozepře. Zejména může strana tuto okolnost uplatňovati i v řízení opravném, ba dokonce i po pravoplatném ukončení rozepře žalobou pro zmatečnost. V a d n o s t soudcovu musí strana uplatňovati a tudíž soudce p r o p ř e d p o j a t o s t odmítnouti dříve, než pustila se před ním do jednání nebo nějaký návrh před ním učinila. Jinak jest strana s právem, odmítouti soudce pro vadnost, prekludována, leč by dolíčila, že důvod vadnosti vznikl později nebo že bez své viny teprve později o důvodu tom se dověděla (§§ 19, 21 j. n.).

Soudce nebo soudcovský pomocný úředník, povinný učiniti oznámení, nechť hlásí to neprodleně ústně přednostovi soudu. Je-li vyloučen anebo předpojat přednosta soudu, oznámí to ústně svému náměstku a v případě, že neměl by náměstka nebo že by při jeho neúčasti stal se soud neschopným k usnášení, podá písemnou zprávu přednostovi nadřízeného soudu (§ 22 zák. o soud. org., § 130 jedn. ř.). Strana vykonává odmítací právo písemným podáním nebo protokolárně u soudu, jemuž odmítaný soudce náleží. Při tom nechť přesně udá okolnosti, odmítnutí opodstatňující (§ 22 I j. n.).

K učiněnému oznámení nebo k podané odmítací žádosti zjedná se, pokud možno, náprava bez soudního rozhodování opatřením úředním (administrativním). Týká-li se oznámení neb odmítnutí samosoudce, může přednosta soudu odpomoci tím, že přikáže dotyčnou právní záležitost jinému samosoudci téhož okresního soudu, proti němuž není závady. Odmítnut-li přednosta okresního soudu, může president nadřízeného sborového soudu prvé stolice přikázati právní záležitost tomu samosoudci téhož okresního soudu, jenž i jinak přednostu zastupuje, pokud se týče, je-li okresní soud mimo sídlo sborového soudu a jen jedním soudcem obsazen, soudci sousedního okresního soudu (hlasovacímu členu sborového soudu I. stolice), jenž je stále ustanoveným zástupcem přednosty okresního soudu (§§ 27 a 28 zák. o soud. org.). Nelze-li zjednati odpomoc cestou administrativní, dojde k soudnímu rozhodnutí o důvodu vyloučení nebo předpojatosti. Náleží-li odmítnutý soudce okresnímu soudu, rozhodne nadřízený sborový soud I. stolice, patří-li k sborovému soudu, rozhoduje týž sborový soud a v případě, že tento sborový soud po odpadnutí odmítaného soudce stal by se neschopným k usnášení, rozhodne sborový soud, v pořadí stolic nadřízený (§ 23 j. n.). Důvody vyloučení buďtež, i když stranou jsou tvrzeny, vyšetřeny a zjištěny z moci úřední. Odmítá-li strana soudce pro předpojatost z jiné příčiny než proto, že byl by po zákonu vyloučen, vyzve se soudce, aby vyjádřil se o tvrzeném důvodu předpojatosti. Popře-li soudce tvrzený důvod předpojatosti, náleží straně, by důvod ten osvědčila. Pakliže strana pustila se již do jednání před soudcem, kterého nyní chce pro předpojatost odmítnouti, nebo před ním již návrhy učinila, náleží jí dále, by osvědčila, že důvod odmítnutí teprve napotom vzešel nebo že o něm teprve napotom se dověděla (§ 22 j. n.). Neosvědčí-li strana, což jí osvědčiti náleží, mine se její odmítací návrh s úspěchem. O odmítnutí rozhodne se bez předchozího ústního jednání usnesením. Usnesení, jímž vyhověno odmítnutí, nelze opravnými prostředky v odpor vziti (§ 24 j. n.). Kdežto vyloučení soudce působí ex tunc, t. j. celé řízení před vyloučeným soudem jest od prvopočátku neplatným (§ 20, úvod, j. n., § 529, čís. 1 c. ř. s.), působí vadnost ex nunc, t. j. úkony, předsevzaté odmítaným soudcem do doby než učiněna byla výtka předpojatosti, jsou plně účinné, od doby, kdy výtka ta byla vznesena až do rozhodnutí o odmítnutí, smí dotyčný soudce předsevziti pouze úkony, nedopouštějící odkladu, a teprve od doby, když odmítnutí bylo uznáno důvodným, musí se nadále pod zmatečností řízení zdržeti veškeré činnosti ve věci, ve které byl odmítnut (§ 25 j. n., § 477 č. 1 c. ř. s.).

Odmítnouti lze každého soudce, ať samostatného, ať pomocného (§§ 22, 45 zák. o soudní org.), odmítnouti lze i všechny soudce při sborovém soudu působící (§ 24 II a § 30 j. n.). Odmítnouti lze v řízení sporném i nesporném, zejména též v řízení exekučním (§ 180 exek. ř.).

Z týchž důvodů, jako soudce (vyjímajíc přirozeně důvod vyloučení pro účast na napadnutém rozhodnutí v stolici nižší), odmítnouti lze též zapisovatele, zřízence soudní kanceláře, tyto, pokud jde o dosvědčování a doručování, a konečně úředníky nebo zřízence výkonné. O odmítnutí rozhodne s konečnou platností přednosta soudu, jemuž přísluší služební dozor nad jmenovanými orgány (§ 26 j. n.).

Jiné soudní orgány odmítati nelze. Tito mají ovšem povinnost, by přednostovi soudu oznámili, že jsou u nich příčiny, pro něž by soudce v té které záležitosti byl vyloučen (nikoli též důvody jinaké předpojatosti). Přednosta soudu k takovémuto oznámení rozhodne s konečnou platností, zda mají se následkem toho v dotyčné záležitosti zdržeti úřední činnosti čili nic (§ 27 j. n.).

11.) Soudcové jmenováni jsou doživotně. Jmenovati soudce VI. nebo vyšší hodnostní třídy přísluší presidentu republiky (§ 64 (1) čís. 8 ústavní listiny), soudce VII. nebo nižší hodnostní třídy jmenuje vláda (§ 81 písm. c ústavní listiny), to jest ministerská rada (§ 70 ústavní listiny). Přijetí do soudní praxe přísluší presidentu vrchního zemského soudu. Kdo žádá, aby byl přijat do soudní praxe, nechť prohlásí, zda chce se věnovati úřadu soudcovskému, či jinému právnickému povolání. Kdo nastupuje soudní praxi, prohlásí, že chce věnovati se soudcovskému úřadu nebo zamýšlí složiti soudcovskou zkoušku, započne hned nastoupením soudní praxe soudcovskou službu přípravnou a bude po čas této služby zaměstnáván způsobem, předepsaným pro soudcovskou službu přípravnou min. nařízením ze dne 15. srpna 1897, čís. 192 ř. z. Pro soudní praxi těch právních praktikantů, kteří neprohlásili, že hodlají věnovati se úřadu soudcovskému nebo podrobiti se zkoušce soudcovské, platí ustanovení zákona ze dne 24. prosince 1910, čís. 1 ř. z. z roku 1911 (§ 16 zák. o soud. org.).

Veškeří soudcové vykonávají svůj úřad neodvisle, jsouce vázáni jen zákonem. Přísahou služební soudcové přislibtež, že budou zachovávati zákony (§ 98 ústavní listiny).

V § 99 ústavní listiny stanoví se: »Soudcové z povolání jsou ustanovováni na svá místa vždy trvale; proti své vůli mohou býti přeloženi, sesazeni nebo do výslužby dáni jen v případech nové organisace soudní po dobu zákonem stanovenou nebo na základě pravoplatného disciplinárního nálezu; do výslužby mohou býti dáni na základě pravoplatného nálezu také, když dosáhnou stáří zákonem stanoveného. Podrobnosti upravuje zvláštní zákon, jenž též stanoví, za jakých podmínek mohou býti soudcové suspendováni z úřadu«.

Z porovnání § 98 ústavní listiny (»veškeří soudcové«) s § 99 ústavní listiny plyne, že výrazem »soudcové z povolání« naznačeno býti mělo, že ustanovení § 99 ústavní listiny nevztahuje se k odborným soudcům laickým, kteří po čas své funkce mají práva a povinnosti samostatného soudce a podléhají témuž disciplinárnímu

řízení, ale pro které ve směrech, naznačených v § 99 ústavní listiny platí odchylné předpisy § 21 zák. o soud. org.

Ohledně soudců z povolání mohla by začáteční slova uvedeného prvého odstavce § 99 ústavní listiny (»Soudcové z povolání«) sváděti k výkladu, jakoby veškerá ustanovení tohoto odstavce platila pro veškeré soudce z povolání. Než tomu není tak. V témž odstavci praví se dále, že podrobnosti ustanovuje zvláštní zákon. Tímto zvláštním zákonem je jednak zákon ze dne 21. května 1868, čís. 46 ř. z. o disciplinárním řízení proti soudcovským úředníkům a jich nedobrovolném přeložení na jiné místo nebo dání do výslužby, jednak zákon o soudní organisaci se svými změnami a dodatky. Z těchto zvláštních zákonů plyne, že dlužno činiti rozdíl mezi samostatnými a pomocnými soudci, že některá ustanovení § 99 (1) ústavní listiny platí jak pro soudce samostatné tak pro soudce pomocné, jiná ustanovení pak že obmeziti dlužno na soudce samostatné. V podrobnostech platí toto:

a) Na svá místa ustanovováni jsou trvale pouze soudci samostatní (t. zv. létací soudci, jmenovaní samosoudci, jsou trvale ustanovováni pro celý obvod určitého vrchního zemského soudu). Lze je proti jejich vůli přeložiti na jiné místo nebo dáti do výslužby jen v případech nové organisace soudní po dobu zákonem stanovenou nebo na základě pravoplatného disciplinárního nálezu. Na jiné místo přeložen nebo dán do výslužby proti své vůli může býti samostatný soudce z trestu nálezem disciplinárním. Nálezem disciplinárního soudu může samostatný soudce proti své vůli býti:

α) přeložen na jiné místo, kdyby buďsi jeho setrvání na posavadním služebním místě ohrožovalo konání spravedlnosti (§ 43 disc. zák.), nebo kdyby sňatkem jeho založen byl mezi ním a jiným soudcem jeho posavadního služebního místa poměr švagrovský, pro který nelze je na dále u téhož soudu ponechati (§ 44 disc. zák. a § 17 soudní instr., zachovaný v působnosti § 19 zák. o soud. org.);

β) dán do výslužby, stal-li se pro tělesnou nebo duševní vadu neschopným k další činnosti (§ 50 disc. z.) nebo, jakž v § 99 (1) ústavní listiny nově ustanoveno, když dosáhne stáří zákonem stanoveného (tato hranice věku dosud stanovena není).

b) Pomocní soudcové nejsou na svá místa ustanovováni trvale. Mohou i proti své vůli správní (administrativní) cestou býti na jiné služební místo přeloženi (§ 48 disc. z.) a v zájmu služby dáni na dočasný nebo trvalý odpočinek (§ 55 disc. zák.).

c) Soudcové samostatní i pomocní mohou býti sesazeni jen z

trestu a jen na základě pravoplatného disciplinárního nálezu (§ 2 disc. zák.). Suspendování z úřadu mohou býti usnesením disciplinárního soudu. V naléhavých případech může suspensi nařídíti nejbližší představený nebo vyšší soud, v těchto případech však musí současně se suspensí záležitost býti odevzdána příslušnému disciplinárnímu soudu, jenž bez průtahu suspensi buď potvrdí nebo zruší (§§ 29 a 30 disc. zák.).

Porušení úředních nebo stavovských povinností se strany soudce, pro něž může brán býti v disciplinární zodpovědnost, jsou buďsi pouhými nepřístojnostmi, nebo stávají se disciplinárními přečiny. Zda jest zde pouhá nepřístojnost či disciplinární přečin, posuzuje se v každém případě podle způsobu, druhu a opětování poklesku, jakož i podle okolností přitěžujících (§ 2 disc. zákona). Na pouhou nepřístojnost stanoveny jsou pořádkové tresty, totiž napomenutí a důtka (§ 3 disc. zák.). Pořádkové tresty vysloviti může mocí svého dozorčího práva přednosta soudu nad všemi u soudu působícími soudcovskými úředníky, president sborového soudu I. stolice nad všemi přednosty okresních soudů svého obvodu a president vrchního zemského soudu nad presidenty podřízených mu sborových soudů prvé stolice (§ 4 disc. zák.).

Na disciplinární přečiny stanoveny jsou disciplinární tresty v užším smyslu. Jimi jsou:

a) přeložení v téže hodnosti na jiné služební místo bez nároku na náhradu útrat přesídlení. Tento trest může býti zostřen zmenšením služebních příjmů, jež však nesmí přesahovati jednu třetinu ročního příjmu a dobu tří let;

b) dání do výslužby na neurčitou dobu se zmenšením normálního výslužného. V nálezu se určí, kolik má soudcovský úředník dostávati výslužného; nesmí dostávati za žádných okolností více, než dvě třetiny normálního výslužného;

c) propuštění z úřadu (sesazení). S ním po samém zákonu spojena je ztráta hodnosti a názvu, jakož i nároku na výslužné (§ 6 disc. zák.). Ustanovení o ztrátě nároku na výslužné zmírněno § 98 služební pragmatiky, kterýžto předpis platí dle čl. I. odst. 3. téže pragmatiky i pro soudce.

Disciplinárními soudy jsou:

a) vrchní zemské soudy jako disciplinární soudy prvé stolice pro soudcovské úředníky svého obvodu až včetně do VII. hodnostní třídy;

b) nejvyšší soud a to:

α) jako disciplinární soud prvé a zároveň poslední stolice pro všechny soudcovské úředníky u něho působící nebo do jeho osobního stavu patřící a pro všecky soudcovské úředníky VI. nebo vyšší hodnostní třídy z obvodu celé republiky;

β) jako disciplinární odvolací soud ohledně nálezů vrchních zemských soudů (§ 8 disc. zák. a § 5 zákona o nejvyšším soudě čís. 216 Sb. z. a n. z roku 1919).

Disciplinární řízení spočívá na zásadách obžalovací, vyhledávací, ústnosti a tajnosti. Úkony obžalobce pověřeni jsou u vrchních zemských soudů vrchní státní zástupce, u nejvyššího soudu generální prokurator.

Disciplinární vyšetřování zahajuje se po slyšení obžalobce a výslechu obviněného usnesením disciplinárního soudu, v němž nutno přesně označiti, z čeho jest soudcovský úředník obviněn (§ 13 disc. zák.). Je-li věc zralou bez dalšího šetření pro ústní líčení, nařídí se rok k tomuto líčení. Jinak určí předseda disciplinárního senátu soudce, jenž provede přípravné šetření v ten způsob, že z moci úřední vyslechne obviněného, svědky (tyto, je-li toho třeba, i přísežně) a vyšetří všechny okolnosti a průvody, jichž jest třeba, by věc zúplna byla vysvětlena. Spisy o provedeném šetření sdělí se obžalobci, který učiní návrhy buď na doplnění šetření nebo ve věci samé. Disciplinární senát buďsi usnese se na tom, že se další vyšetřování zastavuje, poněvadž dle výsledků konaného šetření není důvodu, by se v disciplinárním řízení pokračovalo, buďsi odkáže věc k ústnímu líčení. Ústní líčení jest neveřejné. Obviněný má právo k líčení se dostaviti. Disciplinární soud může mu osobní účast uložiti. Obviněný může zříditi si obhájce buď ze soudruhů z povolání nebo z osob, zapsaných do seznamů obhájců. Nedostaví-li se obviněný, byv k tomu vyzván, nepřipustí se ani jeho obhájce. Po skončeném líčení disciplinární soud vynese nález, jímž, uváživ volně, ale bedlivě to, co předneseno při líčení, buď obviněného zprostí, nebo uzná vinným a vyřkne nad ním trest. Nález se ihned po líčení ústně prohlásí a doručí pak i s důvody obviněnému a obžalobci.

Co se týče opravných prostředků, jsou tyto v případech, kde disciplinárním soudem prvé stolice jest nejvyšší soud, vůbec vyloučeny. Je-li disciplinárním soudem vrchní zemský soud, jsou přípustnými opravnými prostředky, jdoucími k nejvyššímu soudu, jednak stížnost, jednak odvolání. Stížnost podati oprávněn jest jen vrchní státní zástupce a to proti usnesení, jímž odepřeno disciplinární řízení zahájiti, a proti usnesení, jímž bylo zahájené disciplinární říze-

ní zastaveno. Naproti tomu nepřísluší obviněnému právo k stížnosti proti usnesení, jímž bylo disciplinární vyšetřování zahájeno nebo proti usnesení, jímž věc odkázána byla k ústnímu líčení. Proti nálezu disciplinárnímu jest opravným prostředkem odvolání. Podati je oprávněn jest jak obviněný, tak obžalobce.

Jak při zahájení, tak za disciplinárního řízení může disciplinární soud nařídíti, by soudcovský úředník byl z úřadu suspendován. Totéž právo má disciplinární soud i před zahájením disciplinárního vyšetřování, zakročeno-li proti soudcovskému úředníku soudem trestním. V případech naléhavých, aneb usnese-li se trestní soud na tom, by soudcovský úředník byl vzat do vazby, může suspensi nařídíti též přímý jeho přednosta nebo vyšší soudní úřad. Tito musí však současně sděliti věc disciplinárnímu soudu, který bez odkladu usnese se na tom, zda se suspense potvrzuje či zrušuje. Účinek suspense záleží v tom, že soudcovský úředník nesmí konati po čas suspense svého úřadu; s druhé strany však může usnesením disciplinárního soudu býti obmezen až na dvě třetiny svých služebních požitků (§ 146 služební pragmatiky, jenž dle jejího čl. I. platí též pro soudcovské úředníky a jímž změněno bylo ustanovení § 32 disciplinárního zákona). Co se týče zadržených příjmů, dlužno rozeznávati: Byl-li soudcovský úředník zproštěn, doplatí se mu zúplna. Vyslovil-li disciplinární soud nad ním důtku nebo pokárání, doplatí se mu to, co zbude po srážce útrat disciplinárního řízení. Odsouzen-li k disciplinárnímu trestu, doplatí se mu po srážce útrat disciplinárního řízení a případných útrat jeho zastupování po čas suspense.

Předpisy zákona o disciplinárním řízení proti soudcovským úředníkům platí též pro auskultanty.

Porušení nebo zanedbávání povinností právními praktikanty budiž vytýkáno napomenutím. Zůstalo-li marným nebo jde-li o hrubé porušení povinností, může vrchní zemský soud vyloučiti praktikanta z praxe u soudu, u něhož byl zaměstnán, což má v zápětí, že praktikant u tohoto soudu nesmí v soudní praxi pokračovati nebo ji znovu nastoupiti. V případech zvlášť těžkých může vrchní zemský soud vyloučiti praktikanta ze soudní praxe u všech soudů svého obvodu. Na vyloučení z praxe může si praktikant stěžovati do 14 dnů u ministra spravedlnosti (§ 17 III zák. o soudní organisaci).

Disciplinární řízení proti nesoudcovským úředníkům a zřízencům, jakož i proti dozorcům vězňů bylo dříve upraveno § 63, II. a III. a §§ 64 až 72 zák. o soud. org. Tyto předpisy zrušeny byly článkem VI. odst. 2. služební pragmatiky a platí nyní pro disciplinární

řízení proti nesoudcovským úředníkům a zřízencům předpisy §§ 87 až 155, proti podúředníkům a zřízencům předpisy §§ 181 až 188 služební pragmatiky a proti vrchním dozorcům a dozorcům vězňů předpisy §§ 37 až 63 min. nařízení ze dne 7. března 1914, čís. 23 věstníku min. spravedlnosti. O disciplinárním řízení proti kancelářským čekatelům a kancelářským praktikantům platí předpisy §§ 29 a 31 nařízení o kancelářském personálu ze dne 18. července 1897, čís. 179 ř. z.

12.) V soudnictví převládá zřízení A) sborové neboli kolegiální a contrario B) zřízení monokratického neboli pojediného.

ad A) Sborové neboli kolegiální zřízení soudů vyznačuje se tím, že věc se projednává a rozhoduje se v senátu, t. j. sboru soudců téhož soudu, jenž v zákonném počtu sestupuje se k úkonům, jemu přikázaným. Kolegiálně zřízeny jsou soudy krajské (zemské), vrchní zemské soudy a nejvyšší soud. Řízení těchto soudů, jakož i povšechný služební dohled nad osobami i agendou přísluší presidentovi; toho zastupuje jeho náměstek (vicepresident, u nejvyššího soudu II. president), a nebylo-li by zde náměstka nebo zašla-li by ho nějaká překážka, člen sborového soudu, v služebním pořadí nejstarší (§§ 31 a 41 zák. o soud. org., § 8 zákona o nejvyšším soudě). Mimo presidenta obsazen jest sborový soud potřebným počtem samostatných a pomocných soudců, kancelářských úředníků a zřízenců. Pravomoc civilní vykonávají u všech sborových soudů radové, u krajských (zemských) soudů též okresní soudcové, jimž uděleno bylo právo hlasovací. Soudcům hlasovací právo ve věcech civilních nesmí býti propůjčeno (§ 30 zákona o soudní organisaci).

Senáty vrchních zemských soudů a nejvyššího soudu sestaveny jsou bezvýjimečně ze soudců z povolání. Totéž jest pravidlem u soudů krajských (zemských) a platí bezvýjimečně o senátech civilních. Výjimka nastává:

a) při senátech kausálních, t. j. senátech obchodního soudu v Praze, dále senátech krajských soudů a zemských soudů v Brně a Opavě, pokud vykonávají pravomoc ve věcech obchodních, a senátech těch krajských soudů, které vykonávají pravomoc ve věcech horních (obchodní a horní senáty). Úchylka záleží v tom, že do kausálního senátu nastupuje na místo jednoho ze soudců z povolání odborný soudce laický z kruhů obchodních, pokud se týče hornických (§ 7 II j. n.). Takto sestaven jest kausální senát ať si rozhoduje v prvé stolici nebo jako senát odvolací. (Naproti tomu jest odvolací senát vrchního a dovolací senát nejvyššího soudu, i když rozhoduje

ve věcech obchodních nebo horních, sestaven výlučně ze soudců z povolání.) Ani u kausálních senátů nepřibírá se odborný soudce laický ve věcech exekučních (§ 50 exek. ř.);

b) do senátu, jenž ve sporech o více než Kč 100 rozhoduje o odvolání z rozsudku živnostenského soudu, nutno přivzíti dva přísedící, jednoho ze skupiny zaměstnavatelů, druhého ze skupiny dělníků (§ 31 III zákona o živn. soud., min. nařízení ze dne 23. dubna 1898, čís. 57 ř. z., §§ 10 až 13 — a ze dne 8. listopadu 1910, čís. 198 ř. z. § 4).

Co se týče počtu členů senátu byla původní ustanovení j. n., pokud se týče org. zák., ohledně výkonu soudní pravomoci u vrchních soudů a u nejvyššího soudu změněna zákonem ze dne 24. února 1907, čís. 41 ř. z. Tento zákon byl však částečně zrušen, částečně změněn novelou o úlevách soudů. Pro nejvyšší soud platí nyní předpisy zákona o nejvyšším soudě ze dne 16. dubna 1919, čís. 216 Sb. z. a n. V následujícím budou uvedeny předpisy toho času platné. V podrobnostech budiž rozeznáváno:

a) U sborových soudů prvé stolice (krajských a zemských soudů a obchodního soudu v Praze) sestávají civilní a kausální senáty, nechť si rozhodují jako nalézací senáty v I. stolici neb odvolací senáty v druhé stolici, ze tří členů (civilní senáty vesměs ze soudců z povolání, kausální senáty ze dvou soudců z povolání a jednoho odborného soudce laika — § 7 j. n.).

Jeden z těchto tří členů (u kausálního senátu vždy jeden z obou soudců z povolání) jest předsedou. Senát rozhodující ve sporech o více než 100 Kč o odvolání z rozsudku živnostenského soudu, sestává rovněž ze tří soudců z povolání, ale jest rozšířen o dva přísedící a čítá tudíž celkem pět členů (§ 31 III zák. o živn. soud.).

V senátě, sestávajícím z deseti členů a presidenta (jeho náměstka) nebo, čítá-li sborový soud I. stolice méně než 10 členů hlasovacím právem nadaných, v shromáždění všech hlasujících členů vyřizují se záležitosti, vypočtené v § 36 zák. o soud. org., jež však se netýkají vlastního konání spravedlnosti (posudky, prováděcí nařízení a tak dále).

b) U vrchních zemských soudů rozhodují:

α) o odvoláních senáty pětičlenné (§ 8 I j. n.). Jen v tom případě, kde odvolání čelí proti rozsudku sborového soudu I. stolice, jenž vynesen byl jedním jeho členem jako samosoudcem (viz později), jest odvolací senát vrchního zemského soudu tročlenný (§ 8 I j. n., čl. IV. č. 3 nov. o úlevách soudů). Dále ve sporech proti státu o náhradu škody, způsobené osobám neprávem odsouzeným (§ 5 II zákona ze dne 21. března 1918, čís. 109 ř. z.) nebo poškozením civilních osob ve válce (§ 6 II zák. ze dne 18. srpna 1918, č. 317 ř. z.);

β) rekursy a stížnosti v občanských záležitostech právních a ve správních záležitostech advokátů a notářů vyřizují senáty tročlenné (§ 8 j. n., čl. IV. čís. 3 nov. o úlevách soudů);

γ) senátu jedenáctičlennému (včetně předsedy) přikázány jsou tytéž záležitosti jako u sborových soudů prvé stolice (§§ 36, 42 zákona o soudní organisaci).

c) Nejvyšší soud rozhoduje v senátech pětičlenných (včetně předsedy). Personální senát jest složen z prvního nebo druhého presidenta, dvou senátních presidentů a dvou radů. Senát pro disciplinární věci skládá se ze čtyř členů a prvního presidenta nebo jeho náměstka. V disciplinárních věcech advokátů a advokátních kandidátů nebo notářů a notářských kandidátů nastupují na místě dvou členů nejvyššího soudu dva členové advokátních nebo notářských komor ze členů těmito komorami zvolených (§ 10 zák. o nejvyšším soudě). Jednacím řádem nejvyššího soudu, na němž se tento soud plenárním usnesením dohodne a k jehož platnosti vyžaduje se schválení vlády, nutno rozřešiti otázku, zda a kdy mají povolány býti senáty s více než pěti členy, zejména plenární senát, by se usnášely o určitých právních otázkách, pak, co má nařízeno býti, by se jednotně rozhodovalo a nálezy se ustálily (§ 12 zák. o nejv. s.).

Ze zásady, vedle které u sborových soudů děje se vyřizování občanských záležitostí usnesením senátu, platí tyto úchylky:

I. U sborových soudů I. stolice

A) projednávají a rozhodují se samosoudcem:

1.) Rozepře majetkoprávní, předpokládajíc že

a) spor odkázán jest zákonem do příslušnosti sborového soudu I. stolice podle hodnoty majetkové předmětu rozepře. Jedinou výjimku z této zásady tvoří rozepře o náhradu škody pro poranění neb usmrcení člověka příhodou v dopravě železnic, kteréžto spory jsou sice bez ohledu na hodnotu předmětu rozepře odkázány pro povahu nároku k výlučné příslušnosti obchodních senátů (obchodního soudu v Praze), nicméně však za ostatních podmínek projednávají a rozhodují se nyní u obchodních soudů samosoudcem;

b) že předmětem rozepře jsou peníze nebo peněžitá hodnota nepřesahující 20.000 Kč. Tato hodnota určuje se týmž způsobem, jakým se určuje hodnota předmětu rozepře k vůli rozhodnutí otázky pří-

slušnosti. To naznačeno v zákoně tím, že v závorce citovány jsou §§ 54 až 60 j. n.

Zvýšení nebo snížení původní žalobní žádosti jeví vliv jen, když k němu došlo před začátkem ústního jednání. Byla-li do té doby původní žaloba o hodnotu přes 20.000 Kč snížena na 20.000 Kč nebo pod 20.000 Kč, projedná se spor samosoudcem, naproti tomu zvýšení původní žalobní prosby o hodnotu do 20.000 Kč nad tuto hodnotu, došlo-li k němu před počátkem ústního jednání, má v zápětí, že spor bude projednán senátem, kdežto zvýšena-li ona hodnota nad 20.000 Kč po zahájení ústního jednání, bude spor nicméně projednán samosoudcem. Cituje při tomto ustanovení § 235 c. ř. s., upozorňuje zákon na to, že rozšíření prosby žalobní jest změnou žaloby, která se připouští právě jen za podmínek § 235 c. ř. s.

Podotknouti sluší, že rozepře, patřící ke kausální pravomoci horní, nikdy se neprojednávají samosoudcem, kdežto spory obchodní za podmínek § 7a j. n. odkazuje na samosoudce tím, že v závorce cituje § 51 čís. 1 až 3 j. n.

Tyto majetkoprávní rozepře projednává samosoudce sborového soudu I. stolice podle předpisů o řízení před sborovými soudy I. stolice, zejména tedy platí zde povinnost stran, by dály se zastupovati advokáty. To rozumí se samo sebou, ale bylo z opatrnosti ještě výslovně podotčeno doplňkem § 27 c. ř. s. novelou o úlevách soudních.

Výjimkou ze zásady, podle níž samosoudce projednává a rozhoduje spor podle předpisů o řízení před sborovými soudy I. stolice:

a) bagatelní rozepře a rozepře pro rušenou držbu v t. zv. soudcovských sporech projednává a rozhoduje samosoudce sborového soudu I. stolice podle předpisů c. ř. s. o řízení ve věcech nepatrných (bagatelních) a o řízení ve věcech rušené držby. V těchto sporech nemusí strany býti zastupovány advokátem (čl. XIV. uv. zák. k j. n.). Spory soudcovskými rozumějí se spory, které by jinak patřily před soud okresní, které však projednávají se u sborových soudů I. stolice, poněvadž jest v nich žalobcem nebo žalovaným buďto samosoudce právě toho okresního soudu, který by byl jinak po zákonu příslušným, nebo president sborového soudu prvé stolice, v jehož obvodu jest okresní soud, kam by jinak spor po zákonu patřil (§ 79 j. n.). Spory prvé skupiny projednávají se u sborových soudů prvé stolice, v jehož obvodu jest onen okresní soud, spory druhé skupiny odkázány jsou na sousední sborový soud I. stolice;

b) bagatelní rozepře procesních zmocněnců nebo zmocněnců pro soudní doručování. Procesní zmocněnec a zmocněnec pro soudní doručování může svého zmocnitele žalovati o náhradu výloh a odměnu za práci (palmare) buďto u soudu příslušného podle všeobecných předpisů jurisdikční normy, kromě toho však také u soudu, u něhož zmocnitele zastupoval. V tomto případě nezáleží na tom, zda by tento soud jinak, hledíc k hodnotě předmětu rozepře, byl pro spor příslušným. Takto mohou se před sborový soud první stolice dostati spory o peněžitou hodnotu pod 5000 Kč. Tyto spory projednávají se podle předpisů o řízení před sborovými soudy I. stolice a jen v tom případě, kdyby šlo o věc nepatrnou (do 300 Kč, viz § 448 c. ř. s.) projednává se takovýto spor samosoudcem podle předpisů c. ř. s. o řízení ve věcech nepatrných. Strany v takovéto rozepři nemusí býti zastupovány advokátem (článek XIV. uvozovacího zákona k jurisdikční normě a § 94 jurisdikční normy);

c) spory o pravost a pořadí konkursních pohledávek (§§ 111 a 114 konkursního řádu). Tyto spory patří k výlučné příslušnosti soudu konkursního. Zvláštnost je ta, že na konkursním soudě projednávají se tyto spory o hodnotu do 20.000 Kč sice samosoudcem, ale rozlišuje se dále do této hodnoty, zda-li hodnota rozepře jest do 5.000 Kč či přes 5.000 Kč až do 20.000 Kč. Spory o hodnotu do 5.000 Kč projednává samosoudce podle předpisů o řízení před soudy okresními, tedy po případě při hodnotě do 300 Kč projednává je jako spory bagatelní a teprve spory o hodnotu přes 5.000 Kč do 20.000 Kč projednává samosoudce podle předpisů o řízení před sborovým soudem I. stolice.

2.) Spory o rozvod a rozluku manželství (nikoliv o neplatnost manželství).

Kdežto při sporech první skupiny (majetkoprávní rozepře) nepřísluší stranám nižádný vliv na to, zda spor projednává se samosoudcem či senátem, ponechává zákon při manželských rozepřích stranám možnost, by návrhem té neb oné strany spor přesunut byl se samosoudce na senát. Návrh, by spor manželský byl projednáván senátem, může učiniti jak strana žalující, tak strana žalovaná, nemusí návrh ten nijak odůvodňovati a samosoudce návrhu musí vyhověti. Předpokládá se však, že návrh byl učiněn včas, to jest dříve než samosoudce vydal průvodní usnesení. Není tudíž závady, by tento návrh nebyl učiněn již v žalobě neb odpovědi na žalobu, po případě hned po zahájení ústního líčení.

Povšechně k otázce samosoudcovství u sborových soudů I. stolice dlužno podotknouti, že samosoudce, který projednává a rozho-

duje spory sborové, jest pro sebe samostatným soudním oddělením, že se mu dotyčné případy nepřidělují případ od případu, nýbrž podle pevného rozvrhu práce počátkem každého roku pro celý tento rok, kteréžto přidělení jest mezi rokem pozměnitelným jen za týchž podmínek, za kterých lze mezi rokem vůbec měniti rozvrh práce u soudu. Posléze dlužno připomenouti, že odvolání ze samosoudcova rozsudku jde k nadřízenému vrchnímu zemskému soudu, jenž o takovém odvolání rozhoduje v senátě tříčlenném a nikoliv jako v jiných případech v senátě pětičlenném.

B) jsou případy a záležitosti, jež vyřizují se samosoudcem a to:

a) předsedou nebo členem senátu, jemuž to bylo předsedou uloženo. Tyto případy dílem jsou vypočteny v § 37 zák. o soud. org., dílem uvedeny jsou na různých místech c. ř. s.;

b) členem sborového soudu prvé stolice, jenž presidentem soudu byl dotyčnými záležitostmi pověřen. Tyto případy dílem jsou vypočteny v § 37 zák. o soud. org., dílem uvedeny jsou na různých místech c. ř. s.;

c) členem sborového soudu prvé stolice, jenž presidentem soudu byl dotyčnými záležitostmi pověřen. Tyto záležitosti vypočteny jsou v § 7 odstavci 3 j. n., v doslovu čl. IV. čís. 1 novely o úlevách soud.

II. Také u vrchních zemských soudů jsou záležitosti, jež vyřizuje jako samosoudce předseda senátu nebo člen senátu, jemuž bylo to předsedou uloženo. Záležitosti ty dílem jsou vypočteny v § 37 čís. 1 až 8 zák. o s. org. (§ 42 zák. o soud. org.), dílem uvedeny jsou na různých místech c. ř. s.

III. U nejvyššího soudu určuje se soud místně příslušný, přenáší se věc na jiný soud a vyřizují se písemnosti jednoduché povahy bez rozhodnutí ve věci samé bez usnesení senátu zpravodajem za spolupodpisu předsedy (běžné věci, kurentky). Má-li předseda pochybnosti o vyřízení, navrženém zpravodajem, rozhodne o tom senát (§ 11 zák. o nejv. s.).

Senát musí býti o tolika členech, jak zákonem je předepsáno. Počet ten nesmí býti menší (§ 9 j. n.), nesmí však zajisté býti ani větší. V tom i onom případě nebyl by senát řádně obsazen (§§ 477 čís. 2, 503, č. 1 c. ř. s.). Ovšem ale lze k déle trvajícím jednáním přivzíti náhradního soudce, jenž zúčastní se jednání a nastoupí na místo soudce, jehož zašla by překážka (§ 9 II j. n.).

Porady o hlasování senátu jsou neveřejné (§ 413 c. ř. s.). O poradě, jež koná se přímo po ústním projednávání, sepíše zapisovatel zvláštní poradní protokol. Konala-li se porada a hlasování při líčení bez jeho

přerušení, nestane se o nich zmínka v poradním protokolu, nýbrž usnesení osvědčí se pouze zápisem do jednacího protokolu (§ 14 j. n.). Zevrubnější předpisy o poradním protokolu obsahuje § 186 jedn. ř. Koná-li se porada o písemném návrhu zpravodajově, osvědčuje se průběh a výsledek porady a hlasování zpravidla na referátu t. zv. záznamem o hlasování. Podrobnosti upraveny jsou §§ 187 až 189 jedn. ř. V naléhavých případech lze o podání, o němž netřeba nařídit ústní jednání, učiniti rozhodnutí též písemným hlasováním (per rollam), což děje se tak, že návrh sdělí se členům senátu a tito na návrhu písemně projeví svůj souhlas nebo své odchylné mínění (§ 190 jedn. ř.). Jako porada a hlasování jest tajným i poradní protokol (záznam o hlasování), t. j. stranám nebo jinakým účastníkům není dovoleno, by v jeho obsah nahlédli (§ 219 c. ř. s.). Hlasování, a předcházela-li mu porada, i tuto řídí předseda. Byl-li ustanoven zpravodaj, hlasuje první. Jinak hlasuje se dle služebního pořadí členů senátu od nejstaršího k nejmladšímu. Odborný soudce laický hlasuje hned po zpravodaji a, nebyl-li ustanoven, hlasuje první. Předseda hlasuje jako každý člen senátu a to poslední (§ 10 j. n.). Ke každému usnesení jest třeba absolutní většiny, to jest více než polovice všech hlasů (§ 12 I j. n.). Zdržeti se hlasování není dovoleno. To platí zejména i tehda, byl-li ten který člen senátu v některé předchozí otázce přehlasován. Musí nicméně stante concluso hlasovati o otázkách dalších (§ 11 I j. n.). Nejprve hlasuje se o příslušnosti soudu, nutném snad doplnění řízení a jiných otázkách předchozích, pokud ovšem výslovně byly vzaty na přetřes. Ve věci samé hlasuje se, má-li býti uznáno o několika nárocích, o každém zvlášť, na konec hlasuje se o útratách (§ 11 II j. n.).

Co do způsobu počítání hlasů rozeznává se v teorii hlasování totální a hlasování dle důvodů. Při onom hlasuje se nejprve o rozhodnutí a pak o důvodech, při tomto nejprve o důvodech a pak o rozhodnutí. Na př. žaluje se o zaplacení zápůjčky, žalovaný namítá zaplacení, promlčení a kompensaci, v tříčlenném senátě jsoucnost zápůjčky je nesporna, z námitek každý člen senátu považuje jednu, ale jen tu jednu za odůvodněnou. Při totálním hlasování bude žaloba zamítnuta, při hlasování dle důvodů bude žalovaný odsouzen. Náš soudní řád kombinuje obojí metodu. Předseda zahájí hlasování totální, t. j. jak o rozhodnutí, tak o důvodech zároveň. Není-li námitek stane se návrh ve své celistvosti jednomyslným usnesením. Při různosti mínění přikročí předseda k hlasování dle důvodů a dle

jeho výsledku stane se pak rozhodnutí ve věci samé. Obtížím při hlasování pokusí se předseda odpomoci rozdělením otázek a opakováním dotazů. Pak-li ani to by k cíli nevedlo, vyštípí jednotlivé body pro rozhodnutí důležité a dá o každém zvlášť hlasovati, hledě k tomu, by vhodným seskupením těchto bodů docílilo se potřebné většiny. Utvoří-li se o sumách, o nichž má se státi usnesení, více než dvojí mínění, takže pro žádné z nich není většiny, připočtou se hlasy, znějící na nejvyšší sumu, hlasům znějícím na nejbližší nižší sumu, až docílí se většiny (§ 12 II a III j. n.). O různostech mínění, vyskytnuvších se co do správnosti výsledku hlasování, jak předsedou byl konstatován, rozhodne senát (§ 13 j. n.).

Senáty u sborových soudů I. a II. stolice jsou po celý rok stálé; výjimky stanoví zákon (§ 99 (2) ústavní listiny). Toto ustanovení jest jednak důsledkem zásady, že nikdo nesmí býti odňat svému zákonnému soudci (§ 94 (2) ústavní listiny), jednak má jím býti chráněna soudcovská neodvislost a zabráněno tomu, by manipulacemi při sestavování senátů nebyl nepřímo vykonáván vliv na soudní rozhodnutí. Senáty sestavuje koncem jednoho každého roku pro příští rok president sborového soudu, stanově jejich členy, náhradníky a předsedy a připojuje se sám k některému nebo některým senátům. Každý člen sborového soudu, hlasovacím právem nadaný, může příslušeti k několika senátům. V senátě, určeném k vyřizování věcí civilních, zasedati smí jen jediný okresní soudce, votem opatřený. V odvolacích civilních senátech mají pokud možno zasedati jen radové (§ 32 zák. o soud. org.). Předsedy senátů, určené presidentem sborového soudu I. stolice, stvrzuje president vrchního zemského soudu. Jím samým ustanovení předsedové nepotřebují dalšího stvrzení (§§ 33 a 42 zák. o soud. org.). Současně se sestavením senátů sdělá se rozvrh práce na jednotlivá soudní oddělení. Také tento rozvrh platí zásadně pro celý příští rok (§§ 32, 42 zák. o soud. org., § 17 jedn. řádu). Zevrubnější ustanovení obsažena jsou v §§ 17 a násl. jedn. řádu. Z nich upozorniti dlužno zejména na ustanovení § 28 jedn. řádu, vedle něhož:

a) na platnosti úředního úkonu soudce nebo senátu nemění se o sobě ničeho tím, že úřední úkon dle rozvrhu práce patřil do jiného soudního oddělení téhož soudu;

b) mylné označení soudního oddělení v podání na soud nemá v zápětí odmítnutí návrhu pro nepříslušnost, nýbrž podání odstoupí se krátkou cestou soudnímu oddělení, do kterého dle rozvrhu práce náleží;

c) patří-li věc do několika soudních oddělení, vyřídí ji oddělení, u něhož bylo podání učiněno, po dohodě se zúčastněnými odděleními.

Uvnitř senátu rozděluje práci mezi jeho členy předseda senátu (§ 35 zákona o soudní organisaci).

Výjimky ze stálého ustanovení senátů u sborových soudů I. a II. stolice, k nimž poukazuje § 99 (2) ústavní listiny, obsaženy jsou pro sborové soudy I. stolice v § 34 zák. o soudní org. a tento předpis platí dle § 42 zák. o soud. org. i pro sborové soudy II. stolice (vrchní zemské soudy). K jinakému obsazení senátu může mezi rokem pro zbývající jeho část dojíti při změnách v osobním stavu soudu, pro které další trvání senátu nebo senátů stalo se nemožným, ke změnám v rozvrhu práce může dojíti pro přetížení senátu nebo pro změnu nebo trvalé zaneprázdnění jednotlivých členů sborového soudu (§ 34 zák. o soud. org., § 17 jedn. řádu).

U nejvyššího soudu není ani stálých senátů ani pevného rozvrhu práce. Senáty sestavuje první president před každým zasedáním a jest oprávněn předsedati při kterémkoli zasedání (§ 9 zákona o nejv. s.). On též individuálně přiděluje práci jednotlivým členům nejvyššího soudu. Stálými jsou pouze senáty pro věci disciplinární. První president ustanoví vždy na počátku roku pro tento rok čtyři členy disciplinárního senátu a čtyři náhradníky, kteří nastupují po řadě, jak byli jmenováni, na místo člena, kterého něco zašlo nebo který byl platně odmítnut (§ 10 II zák. o nejv. s.).

ad B) Monokratické (pojediné) zřízení platí při soudech okresních a to bezvýjimečně. Věc projedná a rozhodne jediný soudce, t. zv. samosoudce. Samosoudci jsou přednosta okresního soudu, okresní soudcové a soudcové, jmenovaní samosoudci pro dotyčný okresní soud, a létací soudci, kteří byli jmenováni samosoudci pro obvod vrchního zemského soudu a jsou okresnímu soudu na čas přiděleni (§ 5 j. n., §§ 24, 25 zák. o soud. org., čl. I. posl. odst. služební pragmatiky). Přednostovi okresního soudu přísluší povšechný dohled služební, on rozděluje práci mezi samostatné a pomocné soudce (§§ 25 a 26 zák. o soud. org.). Zástupcem přednosty jest, neustanovil-li president nadřízeného sborového soudu prvé stolice něco jiného, samosoudce okresního soudu, jenž je v služebním pořadí nejstarší. Obsazen-li okresní soud mimo sídlo sborového soudu prvé stolice jediným soudcem, pověří president vrchního zemského soudu buď trvale neb od případu k případu samosoudce některého sousedního okresního soudu nebo hlasovacím právem nadaného člena nadřízeného sborového soudu prvé stolice funkcí substituční (§ 27 zák. o soud.

org.). Okresním soudům ve stanovisku sborového soudu I. stolice přikáže president tohoto soudu z jeho personálu radu (vrchního radu) jako přednostu a potřebný počet samosoudců. Totéž platí o okresním soudě pro věci obchodní v Praze, jemuž potřebný personál přidělí president obchodního soudu (§§ 5 IV, 6 j. n., § 25 zák. o soud. organisaci).

Také u okresních soudů sdělává se rozvrh práce pro celý rok (§ 26 zák. o soud. org., §§ 17 až 20 jedn. řádu). Změniti rozvrh práce mezi rokem lze z týchž příčin jako u sborového soudu I. stolice (§ 17 jedn. ř.); mimo to může během roku nařídíti změnu rozvrhu práce, uzná-li to potřebným, s účinností pro futuro president nadřízeného sborového soudu I. stolice (§ 26 II zák. o soud. org., § 17 jedn. řádu) a přednosta okresního soudu může tu kterou věc z jazykových důvodů přikázati jinému soudnímu oddělení (§ 20 jedn. ř.).

13.) Od služebního dozoru přednosty soudu nad jeho personálem a agendou dlužno rozeznávati přímý služební dozor nadřízeného orgánu nad soudy jemu služebně podřízenými. Přímý služební dozor vykonávají: nad okresními soudy svého obvodu sborové soudy prvé stolice a jich presidenti, nad sborovými soudy prvé stolice a okresními soudy svého obvodu vrchní zemské soudy a jich presidenti, nad vrchními zemskými soudy ministr spravedlnosti. Tomuto přísluší též povšechný služební dozor nad všemi soudy, on jest oprávněn, by kdykoli o činnosti kteréhokoli soudu přesvědčil se osobně nebo svým delegátem (soudním inspektorem — § 74 zákona o soudní organisaci).

Služební dozor se děje

a) občasnými prohlídkami soudů (§ 75 zák. o soud. org.),

b) zkoumáním služebních výkazů (§ 82 zák. o soud. org.) a

c) u příležitosti výkonu soudní pravomoci.

Na posléz řečený způsob dozoru obmezen jest nejvyšší soud. Jest totiž oprávněn vady, které, vykonávaje svůj soudcovský úřad, shledal v řízení před soudy nižších stolic, vytknouti a o nich, jakož i o tom, co k jejich odstranění opatřil, učiniti oznámení ministerstvu spravedlnosti (§ 13 zák. o nejv. s.).

Účastníkům přísluší proti soudům, jich přednostům a soudcovským úředníkům právo dozorčí stížnosti pro odepření nebo průtah v konání spravedlnosti (querella denegatae vel protractae justitiae). Stížnost dlužno podati u přednosty soudu, přímo nadřízeného, lze ji však, směřuje-li proti některému členu soudu sborového, podati u presidenta tohoto sborového soudu. Veškeré stížnosti, jež nejsou

zřejmě neopodstatněny, sdělí se dotyčnému soudu nebo soudcovskému úředníku s výzvou, by do určité lhůty stížnosti odpomohl a o tom oznámení učinil nebo hlásil překážky, tomu vadící. S výzvou lze po případě spojiti pohrůžku disciplinárními opatřeními. Dozorčí stížnosti, směřující proti vrchním zemským soudům nebo nejvyššímu soudu, dlužno podati u presidentů těchto soudů, stížnosti, čelící proti presidentům těchto soudů, u ministerstva spravedlnosti (§ 78 zák. o soud. org.). Dozorčí stížnost, jak o ní bylo pojednáno, má zejména na mysli § 85 III c. ř. s.

Také proti úředníkům soudní kanceláře a výkonným úředníkům lze podati stížnost proto, že nepředsevzali nebo nesprávně provedli úřední úkony, jim po zákonu připadající nebo soudem uložené. Pokud pro jednotlivé případy jinak není stanoveno, podává se stížnost u soudcovského úředníka, pověřeného dozorem na soudní kancelář (§ 33 jedn. ř.), u exekučního komisaře (§ 23 exek. ř.) neb u přednosty soudu, u něhož dotyčný úředník jest zaměstnán. Stížnost lze podati písemně nebo přednésti ústně. Ten, kdo povolán jest, o stížnosti rozhodovati, vyslechne, je-li tohoto třeba, dotyčného úředníka a zařídí, čeho třeba, by stěžovatel byl co možná nejdříve uspokojen (§ 78 zák. o soud. org.). Zvláštní odchylné předpisy obsahuje § 91 c. ř. s. o odpomoci proti postupu orgánů doručujících a § 68 exek. ř. o stížnosti proti postupu při výkonu exekuce.

Dříve velmi spornou bývala otázka, zda o stížnostech na porušení jazykového práva dlužno rozhodovati cestou judikatury či cestou správní. K této otázce zaujal stanovisko § 7 jazykového zákona. Dle něho spory o užití jazyka při soudech, úřadech, ústavech, podnicích a orgánech státních, jakož i při úřadech samosprávných a korporacích veřejných vyřizují příslušné státní orgány dohlédací jako věci státní správy odděleně od věci, ve které vzešly. Jest tudíž v jazykové otázce zásadně přípustnou jen dohlédací stížnost po rozumu § 78 zák. o soud. org. Než věc není tak jednoduchou, jak na prvý pohled zdáti by se mohlo. Zapomíná se při tom, že jazyková otázka bude namnoze prejudiciální otázkou pro rozhodnutí soudní. Tu pak jest myslitelnou dvojí alternativa. Buďto soud řeší jako jiné prejudiciální otázky i jazykovou otázku pro obor judikatury samostatně (§ 190 c. ř. s.) nebo musí vyčkati rozhodnutí této otázky cestou správní a jest pak rozhodnutím dozorčího úřadu neb orgánu vázán. V onom případě může dojíti k různému řešení jazykové otázky jednak soudem, jednak orgánem dozorčím, v

druhém případě bylo by teprve nutno, by celý postup v podrobnostech byl upraven.

14.) Zásady o tom, jakého jazyka nutno a lze při soudě a ve styku s ním užívati, vytčeny jsou v zákoně ze dne 29. února 1920, čís. 122 Sb. z. a n. Tento zákon vydán byl podle § 129 ústavní listiny, jenž ustanovuje, že zásady jazykového práva v republice Československé určuje zvláštní zákon, tvořící součást ústavní listiny. Jakožto součást ústavní listiny těší se jazykový zákon praerogativám ústavní listiny. Zákony odporující jazykovému zákonu jsou neplatné (čl. I. (1) ústavní listiny), ke změně jazykového zákona je třeba třípětinové většiny všech členů v každé sněmovně (článek II. a § 33 ústavní listiny), jazykový zákon nesmí býti změněn opatřením Stálého výboru (§ 54 (8) b ústavní listiny) a jest pod záštitou ústavního soudu (článek II. a III. ústavní listiny a zákon ze dne 9. března 1920, čís. 162 Sb. z. a n. o soudě ústavním). Jazykový zákon spočívá na těchto zásadách:

Státním oficielním jazykem republiky jest jazyk československý (§ 1), to jest jazyk český a slovenský, jichž parita zákonem se uznává (§ 4 II). Státní jazyk jest jazykem vnitřního soudního úřadování a zásadně též jazykem pro zevní styk soudů se stranami. Jest tudíž zásadně jazykem, v něm konají se soudní vyhlášky, označují se zevně soudové, v němž nutno podání na soud činiti, se stranami jednati a soudní vyřízení vydávati. Podrobnější předpisy o povinnosti soudcovských úředníků a soudních zřízenců, by uměli československy, upraveny budou nařízením (§ 1 posl. odst.).

Úchylka ze zásad, týkajících se styku soudů se stranami, platí pro jazykové menšiny.

Soudy, jichž působnost vztahuje se na okres soudní, v němž podle posledního soupisu lidu obývá alespoň 20% státních občanů téhož, avšak jiného jazyka než československého, jsou ve všech věcech, jichž vyřízení náleží jim na základě toho, že působnost jich vztahuje se na tento okres, povinny přijímati od příslušníků jazyka této menšiny podání v témž jazyku a vydati vyřízení těchto podání nejen v jazyku československém, nýbrž i v jazyku podání. Pokud v území jedné obce je zřízeno několik okresních soudů, pokládá se celá obec za jediný soudní okres (§ 2 I). Zevrubněji dlužno vytknouti:

a) základem pro menšinové právo jazykové jsou jazykové poměry soudního okresu, tedy celého obvodu okresního soudu, nikoli té které obce. Výjimka nastává, je-li v území téže obce několik okresních soudů. V tomto případě pokládá se celá obec za jediný soudní okres;

b) předpokládá se, že v soudním okresu podle posledního soupisu lidu obývá alespoň 20 procent státních občanů téhož, avšak jiného jazyka než československého. Počítají se tudíž příslušníci každé jiné než československé národnosti nikoli dohromady, nýbrž pro sebe a čítají se jen ti příslušníci jiné národnosti, kteří jsou československými státními občany;

c) v okresu takto smíšeném musí býti zmístněn důvod, pro který věc projednává se u soudu okresního tohoto obvodu nebo nadřízeného mu sborového soudu jako soudu prvé stolice;

d) za řečeného předpokladu může příslušník jazyka, jenž jest v soudním okresu jazykem menšinovým, užívati v podáních na soud a při jednání na soudě svého jazyka. Lhostejno jest při tom, zda i on bydlí v okresu zmíněném, nutno jest však, by byl československým příslušníkem. (Nejvyšší správní soud abstrahuje od státní příslušnosti.);

e) v těchto případech vydává se soudní vyřízení na prvém místě v jazyku státním a vedle toho na druhém místě též v menšinovém jazyku, jehož tou neb onou stranou oprávněně bylo použito;

f) dle této zásady bude se pak říditi i soudům, rozhodujícím o opravných prostředcích.

Jakožto další koncesi menšinovým jazykům připouští zákon (§ 2 II) možnost, by nařízením bylo stanoveno, pokud a při kterých soudech, jichž působnost obmezena jest na jediný okres a sice okres s takovou národní menšinou, jakož i soudech jim instančně bezprostředně nadřízených, lze obmeziti se na vydání vyřízení pouze v jazyku strany. K tomu budiž podotknuto:

a) v úvahu mohou přijíti pouze okresní soudy s národní menšinou, nikoli sborové soudy jako soudy prvé stolice;

b) jednojazyčnost vyřízení má přirozeně místo jen tam, kde všichni účastníci jsou a používají onoho jiného než státního jazyka. Není tím však řečeno, že by byl nebo mohl býti vyloučen jazyk státní;

c) vydáno-li okresním soudem vyřízení pouze v menšinovém jazyku a v témž jazyku sepsán jest i opravný prostředek, vydá v témž a jen v tomto jazyku vyřízení i instančně bezprostředně nadřízený soud, t. j. krajský (zemský) soud. Pro nejvyšší soud zůstane při pravidlu, že vydá vyřízení ve státním a menšinovém jazyku;

d) samo sebou se rozumí, že musí zde býti splněny základní podmínky pro použití jiného než státního jazyka.

Moci výkonné vyhrazeno dále, by stanovila, kterým jazykem v případech přípustného používání menšinového jazyka účastníkem nebo účastníky bude projednáváno.

Nepředchází-li podání strany, budiž jí, jsou-li tu shora řečené podmínky, dodáno podle týchž zásad vyřízení i v jejím, po případě jen v jejím jazyku, pokud jest tento znám, jinak na její žádost.

V okresích s národní menšinou použiti jest při vyhláškách státních soudů a při jich zevních označeních také jazyka národní menšiny.

Užívajíce jazyka státního oficielního, úřadují soudy zpravidla na Slovensku po slovensku, v ostatním státním území včetně Hlučínska, ale s vyloučením Podkarpatské Rusi, po česku. V Podkarpatské Rusi bude jazyková otázka upravena jejím sněmem. Při tom slovenské úřední vyřízení k podání českému a vice versa pokládá se za vyřízení, jež stalo se v jazyku podání (§ 4).

I mimo případy již uvedené ponecháno státní moci výkonné, by nařízením zevrubněji zákon provedla. Jí zejména náleží, by nařízením:

a) vydala předpisy o tom, co opatřiti jest k usnadnění úředního styku se stranami neznalými jazyka, v němž při tom kterém soudu po rozumu jazykového zákona se úřaduje, jakož i k ochraně stran před škodami právními, jež by jim z neznalosti jazyka vzejíti mohly;

b) by, pokud třeba, po dobu prvních pěti let ode dne, kdy jazykový zákon nabude účinnosti, připustila výjimky z jeho ustanovení, potřebné v zájmu nerušené správy;

c) vydala potřebné předpisy, by zabezpečeno bylo úspěšné provádění zákona (§ 8).

Všechna tato nařízení musí býti vydána v duchu zákona. To rozumí se samo sebou a zdůrazněno jest v § 8 I zákona.

Poznámka: Viz dodatek o jazykovém právu v řízení soudním na konci tohoto spisu.

§ 5. O pravomoci a příslušnosti soudů.

Pravomocí soudní rozumí se souhrn práv, která přísluší státu k zachování právního pořádku v poměrech soukromoprávních. Stát svými orgány jednak v řízení sporném k žalobě napravuje civilní bezpráví soudcovským výrokem a po případě i exekucí, jednak dílem k žádosti, dílem z vlastního popudu soudu pečuje v řízení nesporném o zabezpečení soukromoprávních nároků před porušením budoucím. Od pravomoci soudů (Gerichtsbarkeit- § 1 j. n.) dlužno

lišiti správu soudnictví (§ 73 zák. o soud. org.). Tato soustřeďuje se při ministru spravedlnosti a záleží v tom, že ministr spravedlnosti vyvíjí v záležitostech soudnictví činnost nařizovací, organisační a dozorčí. Orgány ministra při správě soudnictví jsou soudové a státní zastupitelstva, hlavně pak předností soudů (§ 73 zák. o soud. org.). Pravomoc vykonávají pouze soudové. Tato pravomoc vztahuje se zásadně na všechny soukromoprávní nároky, pokud jich řešení neb úprava není jinam odkázána buďto povšechnými předpisy nebo zvláštními výsadami (§ 1 j. n.). Všeobecnými předpisy přikázány jsou některé soukromoprávní nároky dílem úřadům správním, těmto arciť s výhradou § 105 ústavní listiny, dílem jiným orgánům, totiž jednak obligatorním rozhodčím soudům (na př. dělnických pojišťoven úrazových, nemocenských pokladen atd.), jednak zvláštním komisím (na př. zemské komisi pro zcelování pozemků a dělbu pozemků společně užívaných a spravovaných dle zákona ze dne 7. června 1883, čís. 92 a 94 ř. z.). Zvláštními výsadami vyloučena jest pravomoc soudu na prospěch rozhodčích soudů určitých peněžních ústavů (článek V. uvoz. zák. k j. n. a článek XII. čís. 1 až 4 uvoz. zák. k c. ř. s.). Článek XII. čís. 1 až 4 uvoz. zák. k c. ř. s. pozbyl pro území Československé republiky významu.

Pro otázku pravomoci soudů jest ovšem lhostejno, zda-li rozhodovati o soukromoprávních nárocích přikázáno jest soudům pravidlem povšechným či smlouvou mezinárodní (čl. IX. uvoz. zák. k j. n.). Rozdíl zračí se pouze v tom, že je-li zdrojem tuzemské soudní pravomoci smlouva mezinárodní nebo právo mezinárodní, jest změna této příslušnosti možna jen tou cestou, kterou mění se smlouvy mezinárodní nebo upravují se styky mezinárodní.

Tuzemská soudní pravomoc platí jak pro tuzemce tak i pro cizozemce. Pokud jde o osoby, požívající dle mezinárodního práva exteritoriality, dlužno rozeznávati:

a) pokud jde o spory z věcného nebo nájemního práva nebo z držby k věci nemovité v tuzemsku ležící, jsou řečené osoby úplně na roveň postaveny tuzemcům (§ 85 j. n., důsledek zásady § 300 obč. zák.);

b) v jinakých rozepřích podléhaly řečené osoby pouze soudu nejvyššího dvorního maršálka a i tomuto jen tehda, když podrobily se tuzemské pravomoci (čl. III. č. 3 uvoz. zák. k j. n. a čl. IX. j. n.). V republice československé úřad nejvyššího soudního maršálka přirozeně neexistuje a byl výslovně zrušen čl I. zákona z 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.; není zde tudíž ani soudu jeho a bude proto

třeba, by zákonem upravena byla otázka, kdo má v těchto sporech soudní pravomoc vykonávati v případě, že řečené osoby podrobily by se tuzemské pravomoci. Zvláštní stanovení obsahuje část IV. mírové smlouvy St.-Germainské.

Zákon rozeznává soudy řádné a mimořádné. Řádnými soudy jsou soudy okresní, sborové soudy I. stolice, vrchní zemské soudy a nejvyšší soud, bez ohledu na to, zda vykonávají pravomoc obecnou či pravomoc kausální (§ 1 j. n.). Mimořádnými soudy jsou, nehledí-li se k soudu nejvyššího dvorního maršálka, pouze soudy živnostenské. Od soudů rozeznává zákon jinaké úřady a orgány, jež zvláštními zákony k řešení soukromoprávních nároků jsou povolány (§ 1 j. n.). K nim patří zejména obligatorní rozhodčí soudy. Tyto rozhodčí soudy nejsou soudy ve smyslu § 1 j. n., pro ně neplatí předpisy c. ř. s.

Nad rakouskými a uherskými státními občany a chráněnci v otomanské říši vykonávali dříve občanskou soudní pravomoc t. zv. soudové konsulární (cís. nařízení ze dne 29. ledna 1855, čís. 23 ř. z. a zákony o soudech konsulárních, uchované v platnost čl. IV. uvoz. zák. k j. n.). Za změněných státoprávních poměrů lze tvrditi, že soudy ty staly se obsoletními.

Příslušností rozumíme spojitost právní záležitosti se soudem určitého druhu a určitého místa. S hlediska soudu, jemuž náleží, by právní záležitost vyřídil, rozumíme příslušností pravomoc soudu vymezenou dle odvětví činnosti a dle místa této činnosti. Příslušnost rozlišujeme na příslušnost předmětnou (věcnou, druhovou) a na příslušnost místní. Věcnou příslušností rozumíme působnost soudu, vymezenou co do druhu záležitostí, jemu vůbec přikázaných, s hlediska záležitostí pak její spojitost se soudem určitého druhu (typu). Druhy (typy) soudů byly již vypočteny. Jen soud zákonem určeného druhu jest s to, dotyčnými záležitostmi se zabývati a naopak jen na soud zákonem stanoveného druhu lze dotyčné záležitosti vznášeti. Projednávati a rozhodovati rozepře v prvé stolici přikázáno jest jednak soudům okresním, jednak sborovým soudům prvé stolice a jen zcela výjimečně v případech, o nichž byla již řeč, vrchním zemským soudům. Rozhodnou pro roztřídění procesní agendy mezi soudy okresní a sborové soudy prvé stolice byla jednak hodnota sporného předmětu, jednak povaha rozepře v ten rozum, že přikázány okresním soudům spory, při kterých jde o nižší majetkovou hodnotu, nebo jež jsou povahy jednodušší, za to však vyžadují urychleného vyřízení, sborovým soudům prvé stolice spory o vyšší majetkové

hodnoty a spory obtížnější. Toto hledisko bylo rozhodným nejen pro roztřídění pravomoci obecné, nýbrž i pravomoci kausální. Podrobnějším tříděním činnosti soudů dle toho, zda vystupují jako soudy nalézací či soudy rozhodující o opravných prostředcích, dále dle toho, zda předseberou jednotlivé jim zvlášť přikázané úkony, dospíváme k pojmu t. zv. příslušnosti funkční. Vymezena tudíž působnost okresních soudů na jedné a sborových soudů na druhé straně, na kolik jde o projednávání a rozhodování sporů v prvé stolici, jednak co do hodnoty (ratione valoris), jednak co do povahy věci (ratione causae), na kolik jde o poměr instanční nadřízenosti a o ojedinělé úkony, vymezena je působnost všech soudů pořadem stolic a povahou těch kterých úkonů (ratione functionis).

Spojitost konkretní právní záležitosti s jistým soudem, jehož činnost povšechně a zásadně zahrnuje v sobě záležitosti takovéhoto druhu, nazýváme místní příslušností.

Tážeme-li se tudíž ohledně konkretní právní záležitosti po druhové a místní příslušnosti, tážeme se v onom směru, kterého typu soudové takovýmito záležitostmi vůbec se zabývají, a zodpověděvše tuto otázku, tážeme se dále v druhém směru, kterému z těchto soudů náleží, by právě touto konkretní záležitostí se zabýval a ji vyřídil.

§ 6. Výjimečné určování příslušnosti.

Bylo již k tomu poukázáno, že předmětná i místní příslušnost musí býti stanovena zákonem (§ 94 (1) ústavní listiny). Výjimkou, arciť jen za zákonných předpokladů, určuje, pokud se týče přesunuje se příslušnost soudu ku projednání a vyřízení konkretní právní záležitosti:

I. rozkazem vyššího soudu,

II. prohlášením ministra spravedlnosti,

III. srovnalou vůlí stran.

K odstavci I. Rozkazem vyššího soudu určuje se otázka, který soud má konkretní právní záležitost projednati a vyříditi, v těchto případech:

1.) Jde-li o záležitost, jež co do věcné příslušnosti patří k tuzemské soudní pravomoci, ale podmínek místní příslušnosti zde není nebo nelze jich zjistiti. V tomto případě nejvyšší soud určí a to ve věcech sporných k žádosti strany, ve věcech nesporných z moci úřední, soud místně příslušný (§ 28 j. n., na př. poručenský soud ohledně dítek, jež se narodily tuzemci, v cizině bydlivšímu, v cizi-

ně. Je-li věc nepochybná, vyřídí se u nejvyššího soudu kurentně, to jest bez usnesení senátu (§ 11 zák. o nejv. s.) Je-li jisto, že poručenskou (opatrovnickou) věc dlužno vyříditi nebo obstarati ve zdejším státním území, podmínky místní příslušnosti však nejsou dány anebo nelze jich zjistiti, určí nejvyšší soud, který soud anebo poručenský (sirotčí) úřad jest místně příslušným (§ 3 zákona ze dne 20. prosince 1922, čís. 391 Sb. z. a n.). Tento zákon se týče zejména poměru poručenských soudů v zemích historických k poručenským (sirotčím) úřadům na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

2.) Při delegaci: Delegací rozumíme případy, kde ze zákonného důvodu konkretní právní záležitost příkazem vyššího soudu odnímá se soudu, jenž po zákonu byl by pro ni příslušným, a přiděluje se jinému soudu téhož druhu, by ji projednal a vyřídil.

Důvodem delegace může býti buďsi, že opatření takové jest nutným nebo že jest vhodným. V onom případě mluvíme o nutné, v tomto o vhodné delegaci. Nutnou stane se delegace, byl-li celý soud, po zákonu příslušný, vyloučen anebo platně odmítnut (§ *30* j. n.), jinak lze jiný soud delegovati z důvodů vhodnosti, jež posouditi zůstaveno soudu, jenž rozhoduje o delegaci (§ 31 j. n.). Nutná delegace nařídí se k oznámení soudu, k němuž by věc jinak patřila (§ 30 j. n.), vhodná delegace pouze k návrhu strany (§ 31 j. n.). Delegaci vyslovuje v případě její nutnosti soud, jenž pořadem stolic jest přímo nadřízen soudu, k němuž by věc jinak patřila, z důvodů vhodnosti pak vrchní zemský soud, v jehož obvodu jest soud, ke kterému by věc jinak patřila, v případě však, že má býti delegován soud mimo obvod tohoto vrchního zemského soudu, nejvyšší soud (§§ 30, 31 j. n.). V § 6 zákona čís. 391/1922 upravena delegace soudu na místo sirotčího úřadu a naopak. Tuto delegaci nařizuje nejvyšší soud.

Návrh na delegaci z důvodů vhodnosti nestaví projednání věci. O návrhu rozhodne se bez předchozího ústního jednání. Nutno však, by za účelem bližšího objasnění věci dříve, než se rozhodne, vyžádáno bylo vyjádření soudu, jenž o sobě byl by příslušným, jakož i stran. Těmto stanoví se k vyjádření přiměřená lhůta (§ 31 III j. n.). Při nutné delegaci nelze přirozeně u soudu, jenž o sobě byl by příslušným, do vyřízení otázky delegace dále projednávati, poněvadž se právě předpokládá, že celý tento soud je vyloučen nebo platně odmítnut, a rozhodnutí o delegaci nepředchází slyšení soudu a stran.

Rozhodnutí o nutné delegaci nepodléhá opravnému prostředku (jedná se o opatření nezbytné nutnosti), rozhodnutí o delegaci z důvodů vhodnosti lze dle povšechné zásady § 514 c. ř. s. odporovati rekursem, ovšem jen tehdá, vyslovil-li delegaci vrchní zemský soud, nikoli však tehdá, vyslovil-li ji nejvyšší soud (v tomto případě není zde další opravné stolice).

Ze zásady, vedle níž z důvodů vhodnosti delegovati lze jen soud téhož druhu, jakého jest soud o sobě příslušný, platí tyto úchylky:

Projednání pozůstalosti neb obstarávání poručenství (opatrovnictví) lze z důvodů vhodnosti k návrhu některé ze stran nebo soudu dosud příslušného přenésti delegací nejen na soud téhož druhu, nýbrž i od soudu okresního na sborový soud prvé stolice a naopak od sborového soudu prvé stolice na soud okresní (§ 31 I poslední alinea j. n., v doslovu článku IV. č. 5 novely o soud. úlevách). Při nutné delegaci tyto úchylky neplatí.

3.) Odvolací a dovolací soud může ustanoviti na místě procesního soudu jiný soud téhož druhu ku projednání věci, zrušil-li rozsudek pro zmatečnost, jež sběhla se již v prvé stolici a kotví v tom, že jednání v prvé stolici zúčastnil se soudce vyloučený nebo platně odmítnutý nebo že soud prvé stolice nebyl náležitě obsazen (§ 478 III, 510 II c. ř. s.). V tom i onom případě lze věc přikázati pouze některému procesnímu soudu prvé stolice, jenž jest téhož druhu, jako prvotní procesní soud prvé stolice, a jest v obvodu téhož odvolacího soudu jako tento.

4.) Při sporu o příslušnost mezi tuzemskými soudy, t. j. v případě, kde dva tuzemští soudové prvé stolice projednání a vyřízení téže právní záležitosti buď si osvojují (kladný spor o příslušnost) neb oba je odmítají, tvrdíce jeden o druhém, že tento jest příslušným (záporný spor o příslušnost). Na tom, zda zúčastněné soudy jsou téhož druhu (na př. oba jsou soudy okresními nebo oba jsou soudy krajskými) či různého druhu (soud okresní a krajský), nezáleží. Ovšem ale musí oba přicházeti v úvahu jako soudy prvé stolice.

Řešiti spor o příslušnost povolán jest soud oběma zúčastněným soudům nejblíže společně nadřízený, tedy na př. při sporu o příslušnost mezi dvěma obecnými okresními soudy v obvodu téhož krajského soudu tento krajský soud, mezi dvěma obecnými okresními soudy v obvodech různých krajských soudů téhož obvodu vrchního soudu, mezi okresním soudem a krajským soudem nebo dvěma krajskými soudy v obvodu téhož vrchního zemského soudu, tento

vrchní zemský soud, mezi soudy v obvodech různých vrchních zemských soudů nejvyšší soud (§ 47 j. n.). Nejvyšší soud řešil by spor o příslušnost pro žalobu syndikátní (§ 600 c. ř. s.), vrchní zemský soud řešil by spor o příslušnost mezi okresním soudem pro věci obchodní v Praze a tím kterým pražským obecným soudem okresním.

K řešení sporu o příslušnost dojde buď k oznámení zúčastněného soudu nebo k návrhu strany. O řízení dalším platí celkem totéž, jako při delegaci z důvodů vhodnosti s tou úchylkou, že předchozí slyšení zúčastněných soudů a stran není nutným, dále že soud, jenž jest povolán řešiti spor o příslušnost, může zaříditi vše, co jest nutným, by v mezičasí zabezpečen byl zájem veřejný nebo zajištěny byly strany neb účel řízení, a posléze, že proti rozhodnutí ve sporu o příslušnost není opravného prostředku. Rozhodnutí to sdělí stranám soud, jenž za příslušný byl uznán.

Upozorniti však dlužno na to, že spor o příslušnost bude tu teprve tehda, když odporující si výroky zúčastněných soudů v otázce příslušnosti staly se (nepodáním nebo vyloučením opravného prostředku nebo vyčerpáním opravných prostředků) právoplatnými.

Spory o příslušnost mezi poručenskými (sirotčími) úřady na Slovensku a v Podkarpatské Rusi na jedné straně a poručenskými (opatrovnickými) soudy na ostatním státním území na druhé straně rozhoduje nejvyšší soud na návrh jednoho ze zúčastněných úřadů nebo soudů nebo na návrh účastníků (§ 4 zákona čís. 391/1922).

Od sporu o příslušnost dlužno dobře lišiti kompetenční konflikt, t. j. spor o příslušnost mezi řádnými soudy a úřady správními. O tom bylo již pojednáno.

O sporu o příslušnost mezi tuzemským a cizozemským soudem bude řeč později.

K odstavci II. Prohlášením ministra spravedlnosti:

1.) řeší se spory o příslušnost (kladné i záporné) mezi tuzemskými soudy a cizozemskými soudy neb úřady. Vzejde-li takovýto spor, oznámí to tuzemský soud ministru spravedlnosti a zařídí zároveň, čeho nezbytně nutno, by v mezičasí chráněny byly zájmy veřejné a pojištěny byly strany a účel řízení. Jinak nesmí se prozatím věcí zabývati. Ministr spravedlnosti vyjádří se o tom, jak náleží zachovati se tuzemskému soudu, by hovělo to vztahům k zúčastněné cizině (§ 48 j. n.);

2.) řeší se pochybnost vyskytnuvší se o tom, zda osoba, požívající exteritoriality, podrobena jest tuzemské soudní pravomoci nebo zda-li ta která osoba požívá exteritoriality (čl. IX. uvoz. zák. k j. n.).

I v případech § 48 j. n. i v případech čl. IX. uvoz. zák. k j. n. jest soud vyjádřením ministra spravedlnosti vázán, čímž zároveň vyřešeny jsou v případech čís. 1 spor o příslušnost, v případech čís. 2 otázka, předurčující rozhodnutí, zda věc patří k tuzemské soudní pravomoci.

K odstavci III. Strany mohou se ve sporu podrobiti v mezích zákona soudu prvé stolice, jenž o sobě byl by nepříslušným. V těchto případech mluví zákon o dohodě o příslušnosti soudů (Vereinbarung über die Zuständigkeit der Gerichte; nadpis § 104 j. n.), teorie o t. zv. prorogatio fori. Ku prorogaci dojde buď výslovnou úmluvou stran (prorogace konsensuální), buď mlčky tím, že žalobce podá žalobu u soudu nepříslušného a žalovaný nevznese námitky nepříslušnosti (prorogace preklusivní) nebo od námitky zavčas vznesené zase upustí.

Prorogace konsensuální týkati se může buď určité rozepře, buď všech rozepří, jež vzešly by snad z určitého právního poměru na př. z poměru pachtovního, prorogace preklusivní může se přirozeně týkati jen určitého sporu, jenž na soudě jest již zahájen. Konsensuální prorogace předpokládá, že strany, oprávněné k disposici s předmětem sporu, buď osobně, buď zmocněncem o ní výslovně se dohodly, lhostejno, zda ústně či písemně. Dohoda musí však prokázati se na soudě listinou a listinu tu nutno připojiti ihned k žalobě. Není tedy přípustno ani, by dohoda o příslušnosti byla dokazována jinými průvody než právě jen listinou na př. svědky nebo výslechem stran ani by prorogace bylo se dovoláváno nebo listina o ní byla předkládána teprve za sporu, zejména teprve potom, kdyby žalobce nepochodil s důvodem příslušnosti, jehož v žalobě se byl dovolával. Neplatí zde tedy zásada § 179 c. ř. s., vedle které jest stranám dovoleno, by až do ukončení ústního jednání přednášely nové skutečnosti a průvody.

Prorogace preklusivní nastává tím, že žaloba byla podána u soudu nepříslušného, soud neodmítnuv ji sám od sebe pro nepříslušnost, nařídil o ní stání a žalovaný při stání neopověděl námitky nepříslušnosti (§§ 104 posl. odst., 43 j. n.). Přirozeně není zůstaveno libovůli soudu, zda chce žalobu pro nepříslušnost a limine fori odmítnouti či nařídíti o ní stání a ponechati žalovanému, by nepřípustnost namítal. K porozumění § 43 j. n. dlužno povšimnouti si ustanovení § 41 II j. n., jenž v § 43 výslovně jest citován a vyslovuje zásadu, vedle níž při žalobách zkoumá soud svou příslušnost sice sám od sebe, ale jen na základě žalobních údajů, pokud jich ne-

správnost není soudu již odjinud známa. Svědčí-li tedy skutkové údaje ve prospěch dovolávaného soudu, uzná tento svou příslušnost a ponechá žalovanému, by vytýkal nepříslušnost, popíraje správnost údajů, z nichž v žalobě byla příslušnost dovozována. Dobou, kdy tak pod preklusí podrobení se dovolávanému soudu musí učiniti, jest v řízení před sborovými soudy prvé stolice t. zv. prvý rok (§§ 239 II, 240 I c. ř. s.), v řízení na soudech okresních při prvém roku, byl-li výjimečně předsevzat (§ 440 I c. ř. s.), jinak při prvém stání, nařízeném k projednávání sporu a to dříve než žalovaný pustil se do jednání ve věci hlavní (§ 441 c. ř. s.), předpokládajíc, že soud mohl výslovnou prorogací učiněn býti příslušným.

Jak řečeno změniti lze prorogací i místní i druhovou příslušnost.

Ve směru místní příslušnosti mohou strany na místo příslušného soudu podrobiti se buď určitému jinému soudu nebo jmenovati i několik míst s tím, že u soudu každého tohoto místa má spor (spory) býti projednán (§ 104 I j. n., v doslovu čl. IV. č. 21. novely o úlevách soudních). Změniti dohodou lze nejen sudiště na výběr dané, nýbrž i sudiště, co do místní příslušnosti výlučné. Zákon po této stránce nikterak nerozeznává a dle motivů vládní osnovy (str. 33) rozeznávati nechtěl. Výjimky: 1. ve sporech z dílčích dluhopisů (§ 83a) a ze spolkového poměru (§ 83b j. n.); 2. při obchodech splátkových ve prospěch kupitele na splátky. Má-li tento své bydliště v tuzemsku, jest nezávaznou úmluva, dle níž podrobuje se místně jinému soudu nežli soudu svého bydliště. K této nepříslušnosti nutno hleděti z povinnosti úřední a to až do předsevzetí exekučního zcizení. Nepříslušnost může býti zhojena jen tím, že žalovaný, byv soudem I. stolice patřičně poučen, nicméně pustil se do projednávání (§ 6 zákona ze dne 27. dubna 1896, čís. 70 ř. z. o obchodech splátkových); 3. pro žaloby ze smlouvy pojišťovací proti pojištěnci dovoluje se jen úmluva, vedle níž žaloby ty lze podati u soudu v sídle sborového soudu I. stolice, v jehož obvodu pojištěnec bydlí nebo má živnostenský podnik nebo hospodářský statek, k němuž se pojišťovací smlouva vztahuje. Jinaké úmluvy o sudišti jsou vyloučeny (§ 12 III zákona o smlouvě pojišťovací ze dne 23. prosince 1917, čís. 501 ř. z.).

Otázka, zda ujednané sudiště jest sudištěm výlučným tak, že by u jiného místně příslušného soudu nebylo lze žalovati, jest otázkou výkladu dohody, jež ve příčině místní příslušnosti byla učiněna.

Ze zásady, vedle níž mohou strany podrobiti se soudu věcně nepříslušnému, platí některé úchylky. Není totiž přípustno, by dohodou stran přenášeny byly:

1.) na řádné soudy záležitosti, jež řádným soudům jsou vůbec odňaty, nepatříce vůbec na soud (na př. záležitosti veřejnoprávní), neb alespoň před soudy řádné (na př. spory, odkázané na soud živnostenský, § 3 zákona ze dne 27. listopadu 1896, čís. 218 ř. z. o soudech živnostenských);

2.) na sborové soudy prvé stolice spory, přikázané soudům okresním. Při tom ovšem dlužno míti na paměti ustanovení § 45 I j. n., vedle něhož rozhodnutí sborového soudu prvé stolice, jímž, zamítnuv námitku věcné nepříslušnosti, prohlásil, že věc patří k němu, jakožto sborovému soudu prvé stolice, nelze odporovati z důvodu, že prý spor patří vlastně na soud okresní;

3.) na okresní soudy spory, jež výlučně (to jest bez ohledu na hodnotu sporného předmětu) přikázány jsou sborovým soudům prvé stolice (§ 104 II j. n., v doslovu čl. IV. č. 21 novely o úlevách soudů).

V těchto, pod čís. 1 až 3, jakož i ve shora pod č. 1 až 3, uvedených případech není přípustnou ani prorogace preklusivní (§ 43 a § 104 III j. n.).

Prorogací mohou v mezích, zákonem stanovených, býti posunuty hranice místní a věcné nebo jen místní nebo jen věcné příslušnosti mezi soudy prvé stolice (104 § I j. n.: slova »in erster Instanz«). Nemožno však prorogací měniti nebo rušiti pořad soudních stolic v ten způsob, že by strany vymýtily projednání sporu v nižší stolici a přenesly ji ihned na stolici vyšší. Zdánlivou výjimku z této zásady tvoří případy §§ 478 poslední odstavec a 496 poslední odstavec c. ř. s. Zruší-li totiž odvolací soud rozsudek prvé stolice pro jisté důvody zmatečnosti nebo pro neúplnost řízení, odkáže ji k prvé stolici, by věc znovu projednala a rozhodla. Strany mohou však srovnale navrhnouti, by tohoto úkolu podjal se soud odvolací, a tento návrhu v případě zmatečnosti musí, při neúplnosti řízení může vyhověti. Tyto případy jsou výjimkami pouze zdánlivými, poněvadž spor de facto v prvé stolici byl projednán a řešen.

Prorogace vůbec jest vyloučena:

a) v řízení nesporném. To plyne z povahy věci a ze zařazení § 104 j. n.;

b) v řízení exekučním a konkursním dle výslovného předpisu § 51 ex. ř., pokud se týče § 173 I konk. ř.

Důvodem tohoto předpisu byla úvaha, že řízení exekuční, zajišťovací a konkursní nedotýká se výhradně stran, nýbrž i zájmů osob třetích (motivy vládní osnovy strana 163).

§ 7. Meze příslušnosti co do času, místa a objemu.

I. Meze příslušnosti co do času. Tu platí zásada:

Příslušnost soudu, na nějž právní záležitost byla platně vznesena, trvá až do jejího ukončení, byť i snad za řízení změnily se okolnosti, jež při zahájení řízení byly pro příslušnost rozhodující (§ 29 j. n.: ubi semel coeptum est judicium, ibi et finem accipere debet), na př. smrt žalovaného, výmaz firmy žalovaného kupce z obchodního rejstříku, ztenčení žalobní prosby (§ 54 j. n., § 235 c. ř. s.).

Zásada ta výjimkou neplatí:

a) byla-li věc za řízení odňata tuzemské soudní pravomoci, na př. žalovaný cizinec stal se za sporu vyslancem, nebo vyňata z působnosti řádných soudů (§ 29 j. n.);

b) majetkové spory, zahájené proti úpadci před vyhlášením úpadku, vyhlášením úpadku se přeruší. Bude-li v nich pak pokračováno, bude spor zpravidla dojednán a rozhodnut soudem, u něhož byl zahájen. K návrhu může však soud konkursní usnésti se z důvodů vhodnosti na tom, že spor bude dojednán a rozhodnut soudem konkursním (§ 113 konk. ř., čl. VII. uvoz. zák. k j. n. a § 159 c. ř. s.);

c) poručenství neb opatrovnictví, obstarávané dosud soudem okresním, převede se z moci úřední nebo k oznámení zákonného zástupce na sborový soud prvé stolice, nabyl-li poručenec neb opatrovanec ex post statku, zapsaného do desk zemských (§ 110 II j. n.); pro opačný případ zůstává, an zákon výjimky nestanoví, při zásadě § 29 j. n.);

d) poručenství neb opatrovnictví, obstarávané obchodním soudem v Praze, přejde na soud, jenž jinak byl by příslušným, jakmile poručenec neb opatrovanec se svým jměním z obchodního podniku vystoupí (čl. VIII. uvoz. zák. k j. n., cís. nařízení ze dne 21. prosince 1855, č. 2. ř. z. z roku 1856).

II. Meze příslušnosti co do místa. Působnost soudu obmezuje se na přikázaný mu obvod. Smí jen v tomto obvodu předsebráti úřední úkony (§ 32 j. n.). Účinnost zahájení a rozsouzení rozepře sahá však přes tento obvod, jevíc moc a sílu v celém území státním, na němž platí civilní řád soudní. Opětnému zahájení téže rozepře u kteréhokoli tuzemského soudu vadí obrana rozepře již zahájené, pokud se týče pravoplatně rozsouzené, vykonatelnost pravoplatného rozsudku platí pro celé státní území.

Z pravidla, vedle něhož působnost soudu vztahuje se na celý jemu přikázaný obvod a jest z druhé strany jen na tento obvod obmezena, platí i v tom i v onom směru výjimky a to:

1.) ani ve svém obvodu nesmí soud samostatně vystupovati, nutno-li soudní úkon provésti v budovách vojenských nebo vojskem obsazených. Soudu v těchto případech náleží, by o zamýšleném soudním úkonu vyrozuměl předem velitele budovy, a soudní úkon provede se pak za účasti vojenské osoby, jež velitelem budovy byla k tomu určena (§ 32 II j. n., § 92 c. ř. s. a § 31 ex. ř.). Doručovati soudní výměry osobám, exteritoriality požívajícím, prováděti soudní opatření proti těmto osobám a předsevzíti soudní, zejména exekuční úkony v budovách, sloužících za obydlí těchto osob, bylo dříve lze jen prostřednictvím nejvyššího dvorního maršálka (§ 32 j. n., § 119 c. ř. s. a § 31 ex. ř.). Instituce nejvyššího dvorního maršálka u nás přirozeně neexistuje a byla zrušena; bude proto třeba nové zákonné úpravy. Podobná obmezení, daná na prospěch členů císařského domu a osob, jsoucích pod mocí nejvyššího dvorního maršálka, odpadla dílem změnou státoprávních poměrů, dílem proto, že není více úřadu nejvyššího dvorního maršálka;

2.) naopak soud smí překročiti hranice svého obvodu, arciť jen uvnitř státního území, hrozí-li nebezpečí z prodlení nebo má-li úřední úkon býti proveden na hranici dvou soudních obvodů (na př. soudní ohledání pozemku, ležícího podél hranic dvou soudních obvodů). Soud, v jehož obvodu byl takto výjimečně předsevzat úřední úkon soudem cizím, budiž o tom vyrozuměn (§ 33 j. n.).

Úředním úkonem, který lze předsevzíti v cizím soudním obvodu jen za shora řečených předpokladů, jest i doručování soudním sluhou, nikoli však doručování poštou, poněvadž při doručování poštou používá soud pomoci jiného úřadu, to jest úřadu poštovního. Z toho plyne, že soud nebude vyrozumívati jiný soud o tom, že v jeho obvodu dal soudní vyřízení poštou doručiti.

III. Meze příslušnosti co do objemu. Soud, na který ta která právní záležitost platně byla vznesena, má právo a povinnost, by provedl všechny úkony, jichž jest třeba, by záležitost byla úplně projednána a řádně vyřízena. Ve sporu platí to nejen o věci hlavní a útratách rozepře, nýbrž také:

1.) o všech otázkách postranných (incidenčních), t. j. takových, jež se sporem přímo nebo nepřímo souvisejí, na př. propůjčení práva chudých (§ 65 c. ř. s.) a to i tehdy, když otázky ty týkají se osob třetích, jež nejsou stranami rozepře, na př. o tom,

má-li kdo jako postranní intervenient býti připuštěn (§ 18 II c. ř. s.) neb o povinnosti třetí osoby předložiti listinu pro spor závažnou (§ 308 c. ř. s.);

2.) o sporných otázkách p ř e d u r č u j í c í c h (praejudiciálních), t. j. takových, jichž vyřešením podmíněn jest nález u věci samé. Tyto předurčující otázky mohou býti otázkami buď soukromoprávními (na př. dědic žaluje o zaplacení zápůjčky, poskytnuté zůstavitelem, žalovaný popírá, že žalobce jest dědicem) nebo veřejnoprávními (na př. obec, žalovaná o náhradu za živení nuzného svého příslušníka žalobcem, popírá, že jest povinna útraty ty hraditi) nebo konečně otázkami trestního práva (§§ 190, 191 c. ř. s.).

Rozšířena jest příslušnost procesního soudu v ten způsob, že:

a) žalobce i žalovaný mohou až do skončení ústního přelíčení, na něž následuje vynesení rozsudku, podati na procesním soudě t. zv. podružnou žalobu určovací, to jest návrh, by určena byla rozsudkem jsoucnost nebo nejsoucnost právního poměru neb oprávnění, na níž zcela nebo z části závisí rozhodnutí ve věci samé (§§ 236, 259 c. ř. s.).

O takovéto žalobě bude jednáno zároveň s jednáním o žalobním nároku a rozhodnuto buď v témže rozsudku, jímž vynáší se nález o věci samé, nebo rozsudkem mezitímním (§ 393 c. ř. s.). O podrobnostech bude ještě pojednáno;

b) za týmž účelem vznésti může žalovaný u procesního soudu až do ukončení ústního přelíčení žalobu navzájem. Předmětem žaloby navzájem může však dále býti nárok, jenž souvisí s nárokem žalobním nebo hodí se k tomu, by s ním byl kompensován (§ 96 j. n., § 233 II c. ř. s.);

c) po pravoplatném rozhodnutí rozepře oživne zpravidla příslušnost procesního soudu prvé stolice při žalobě o obnovu (§ 532 II c. ř. s.);

d) procesní soud prvé stolice povoluje exekuci na základě konečného soudcovského výroku, byť i tento výrok byl výrokem vyšší stolice, a na základě soudního smíru, jímž spor byl odklizen (§ 4 čís. 1 ex. ř.);

e) procesní soud prvé stolice, jakožto soud povolivší exekuci, projednává a rozhoduje spory, jimiž

α) dlužník za exekučního řízení uplatňuje námitky proti nároku, pro který byla povolena exekuce, tvrdě, že nárok ten byl zrušen anebo co do své vykonatelnosti zastaven (na př. poshověn dodatečným povolením splátek) skutečností, jež nastala po vzniku exekučního titulu a je-li exekučním titulem rozhodnutí soudní, jež nastalo teprve v čase, kdy dlužník v předchozím soudním řízení nebyl více s to, by okolností se dovolával (§ 35 exek. ř.);

β) dlužník uplatňuje námitky, jež čelí proti povolení exekuce a jež rekursem proti povolení exekuce nebyl s to uplatniti, tvrdě, že buďto nenastaly skutečnosti, rozhodné dle obsahu exekučního titulu pro splatnost nebo vykonatelnost nároku, nebo že vymáhající věřitel není právním nástupcem co do nároku nebo dlužník právním nástupcem co do závazku, určeného exekučním titulem, buďto že není osobně závazným společníkem společnosti (veřejné nebo komanditní), proti níž zní exekuční titul nebo že má proti vymáhajícímu věřiteli své zvláštní osobní námitky, buďto konečně, že vymáhající věřitel zřekl se zahájení exekuce vůbec nebo na čas, který dosud neprošel (§ 36 ex. ř.);

γ) osoba třetí vznáší odpor proti exekuci, tvrdíc, že přísluší jí ku předmětu, dotčenému exekucí, nebo k těm kterým součástkám příslušenství nemovitosti, na něž se vede exekuce, nějaké právo, jež nedopouští, by exekuce byla provedena (§ 37 ex. ř.).

Kdežto pro žaloby, uvedené pod písm. α a β jest bezvýjimečně příslušným procesní soud prvé stolice jako soud exekuci povolivší, patří žaloby, naznačené pod písm. γ jen tehdy na tento soud, byly-li podány dříve, než započal výkon exekuce, to jest dříve než povolující soud udělil příkaz k provedení exekuce, která týmž soudem má býti vykonána, resp. než dožádání o výkon exekuce došlo na soud exekuční (§ 33 ex. ř.) Po této době patří žaloby podle § 37 ex. ř. na soud exekuční;

f) procesní soud prvé stolice provádí zajištění důkazů (§ 384 c. ř. s.) a povoluje prozatímní opatření (§ 387 exek. ř.).

§ 8. Způsob vykonávání pravomoci soudem.

Příslušnému soudu náleží, by soudní pravomoc v záležitosti na něho vznesené vykonával sám. Zpravidla není mu zůstaveno, by přenesl ji na soud jiný. To státi se může zpravidla jen delegací z rozkazu soudu vyššího.

Výjimečně může:

1.) u sborových soudů přenesena býti část úkonů, patřících k provedení té které záležitosti příkazem na soudce u téhož soudu činného (s o u d c e z p ř í k a z u č i n n ý, beauftragter Richter);

2.) u všech soudů dožádán býti jiný soud, by ten který úkon předsevzal (soudce dožádaný neboli k dožádání činný, ersuchter Richter);

3.) poručenský neb opatrovnický soud přenésti péči o osobu nebo majetek zákonného chráněnce neb obé na jiný soud téhož druhu. K tomu třeba však souhlasu dotyčného jiného soudu neb svolení vyššího soudu;

4.) sloučen býti výkon exekucí, jenž více soudům náleží.

K čís. 1. Příkaz udílí se zpravidla usnesením senátu věc projednávajícího a to buď soudci v něm zasedajícímu neb aspoň při témže sborovém soudu úřadujícímu (§ 34 j. n.).

Soudcem k příkazu činným nemůže býti dle výslovného předpisu zákona (§ 3 II zák. o soud. org.) auskultant a dle své povahy a svého poměru k soudu, nejsa jeho členem, přísedící kausálního senátu. Výjimkou určuje soudce z příkazu činného předseda a president soudu určuje náhradníka za soudce, jemuž usnesením senátu uloženo provésti přípravné řízení, jehož však zašla překážka (§ 247 II. c. ř. s.).

Povolati k činnosti soudce příkazem senátu nebo jeho předsedy lze jen v případech v zákoně vytčených. Není zůstaveno uvážení senátu, zda sám chce býti činným, či zda ten který úkon přesune na soudce z příkazu činného (§ 34 I j. n.). Zákon dovoluje:

a) by senát udělil příkaz v případech, kde pomoci dožádaného soudce dovolati se nelze, ale soudní úkon sluší provésti mimo ústní přelíčení nebo mimo zasedání senátu, na př. provedení důkazu v sídle sborového soudu nebo v jeho blízkosti (§ 282 c. ř. s.). Také odvolací soud může provésti, opakovati neb doplniti důkazní řízení členem odvolacího senátu z příkazu činným (§ 488 c. ř. s.). Naproti tomu může nejvyšší soud provésti potřebné a dle zákona přípustné dokazování a šetření pouze soudcem dožádaným (§ 509 III c. ř. s.;

b) výjimkou příkaz k provedení prvního roku uděluje předseda senátu (§ 34 II j. n., § 239 c. ř. s.).

Soudce, jemuž byl příkaz udělen, musí příkaz provésti sám, ovšem ale smí za zákonných podmínek dožádati jiný soud, by důkazy provedl (§ 285 c. ř. s.). Soudci z příkazu činnému příslušejí, pokud toho třeba, by provedl vznesený na něho úkon, všechna práva předsedy senátu (§§ 143, 203, 249 c. ř. s.).

Soudce z příkazu činný jest orgánem senátu; byl-li vznesen odpor proti jeho příkazům nebo vidí-li se senátu potřeba, přezkoumati rozkaz, jejž vydal soudce z příkazu činný, platí jím vydaná nařízení teprve tehdy za rozkazy senátu, věc projednávajícího, když je tento, dav příslušně věc vyšetřiti, byl potvrdil (§ 35 j. n.).

Důsledkem tohoto postavení soudce z příkazu činného ustanovuje zákon, že nápravy proti jeho usnesením nutno se předem dovolávati u senátu a že teprve, kdyby tento krok zůstal marným, lze si pak na rozhodnutí senátu stěžovati rekursem (§ 516 c. ř. s.).

Bylo-li členu senátu z jeho usnesení provésti řízení přípravné, rozhoduje o stížnosti na rozkazy a usnesení soudce z příkazu činného, pokud stížnost jest vůbec dle zákona přípustna, nikoli senát, nýbrž jeho předseda. Předseda buď sám od sebe nebo k oznámení účastníků pečuje též o to, by odklizeny byly průtahy, jichž by se v tomto případě soudce z příkazu dopustil.

Na tato vyřízení předsedy senátu nelze sobě stěžovati, ovšem ale ponechává se stranám, by při přelíčení před senátem opakovaly návrhy, jež v přípravném řízení byly soudcem z příkazu zamítnuty.

President sborového soudu a předseda senátu předsevzíti smí jen úkony jim zákonem přikázané, nesmí však osobovati si úkony, jež senátu jsou vyhraženy (§ 34 j. n.).

Od případů zde uvedených dlužno lišiti případy, kde člen sborového soudu jest činným jako samosoudce. Tak záležitosti, uvedené v § 37 zák. o soud. org., vyřizuje jako samosoudce předseda senátu nebo člen senátu, jemuž to bylo uloženo; vyřizovati záležitosti uvedené v § 7 III j. n. v doslovu čl. IV. č. 1 novely o úlev. soud. náleží samosoudci, jenž ze členů sborového soudu jeho presidentem byl k tomu ustanoven, majetkoprávní rozepře do 20.000 Kč projednává a rozhoduje u sborového soudu jako samosoudce ten jeho člen, jemuž to presidentem soudu bylo uloženo (§ 7 a j. n.) atd.

V těchto případech dotyčný člen sborového soudu není činným jako orgán senátu, nýbrž vykonává samostatně svěřenou mu soudní pravomoc. Důsledkem toho nelze proti jeho rozkazům a usnesením hledati odpomoc u senátu, nýbrž nutno jim čeliti rekursem, pokud tento jest ovšem vůbec přípustným.

K čís. 2. Procesní soud dovolati se může k provedení určitého úkonu pomoci soudu jiného. Z povahy ústního řízení plyne, že rozsouzení projednané rozepře nelze na jiný soud přenésti. K přispění takovému dojde:

a) na základě t. zv. pravomocenského (jurisdikčního) mandátu, jímž sborový soud prvé stolice ty které úkony, jež dlužno předsevzíti v jeho obvodu a jež by tudíž, zejména soudcem z příkazu čin-

ným, sám jinak mohl provésti, přenáší na některý okresní soud svého obvodu, poněvadž dotyčný úkon se tím usnadní nebo zlevní nebo zákon to přikazuje (§ 36 j. n.);

b) následkem dožádání o poskytnutí právní pomoci, nutno-li ten který úkon předsevzíti mimo obvod soudu, u něhož se záležitost projednává. Tento soud dožádá o právní pomoc onen soud, u něhož nebo v jehož obvodu dlužno úkon předsevzíti (§ 36 j. n., soudce dožádaný).

Dožádaný soud jest sice pomocníkem, nikoli však orgánem dožadujícího soudce. Důsledkem toho lze si na jeho opatření a usnesení v mezích zákona stěžovati rekursem u soudu, jenž dožádanému soudu pořadem stolic jest nadřízen, nikoli však u soudu dožadujícího nebo u soudu, jenž dožadujícímu soudu pořadem stolic jest nadřízen (§ 516 ve srovnání s § 520 c. ř. s.).

Sobě navzájem právní pomoc poskytovati povinni jsou tuzemští soudové po samém zákonu (§ 37 I j. n.).

Otázka, zda a pokud lze a nutno poskytovati právní pomoc soudům cizozemským a naopak na ně o právní pomoc se obraceti, řídí se příslušnými mezinárodními smlouvami a ujednáními (§ 36 II j. n.).

Zvláštními předpisy upraven dále postup při dožadování se cizozemského soudu, najmě v tom směru, zda cizozemský soud lze dožádati přímo či cestou diplomatickou (čl. XXXV. uvoz. zák. k c. ř. s., § 69 III ex. ř.).

Nejpovšechnějšího rázu jest pro styk s cizinou t. zv. Haagská procesní úmluva (Haager Prozessübereinkommen) ze dne 17. července 1905, čís. 60 ř. z. na rok 1909. Ovšem i tu jest pochybno, zda Československá republika eo ipso vstoupila, resp. zůstala v řečené úmluvě a jiných dohodách toho se týkajících.

O poskytnutí právní pomoci nutno se obrátiti zpravidla na okresní soud, v jehož obvodu dožádaný úkon má býti proveden (§ 37 j. n.). Při tom jest lhostejno, zda dožadujícím soudem jest soud tuzemský či soud cizozemský. Výjimkou nutno dožádati za knihovní zápis ten soud, v jehož pozemkových knihách vložka se nachází, a sborový soud prvé stolice za úkony jemu vyhražené (§ 37 II j. n.).

Těmito posléze zmíněnými úkony jsou t. zv. reální úkony na př. místní a znalecké ohledání týkající se nemovitostí zapsaných do desk zemských a železnic (§§ 117, 118 j. n., čl. XVII. uvoz. zák. k j. n. a § 11 zákona ze dne 19. května 1874, čís. 70 ř. z.), jakož i výkon exekuce na nemovitosti a práva zapsaná v deskách zemských, knihách horních a železničních (§ 19 ex. ř.).

Povoliti exekuci na základě cizozemského exekučního titulu povolán jest sborový soud prvé stolice (§ 82 ex. ř.).

Pro místa, kde je několik okresních soudů, lze příslušnost k poskytování právní pomoci přenésti nařízením na některý nebo některé z těchto soudů (§ 37 IV j. n. v doslovu čl. IV. č. 6 novely o úlevách soud.). Tak tomu jest v P r a z e podle vládního nařízení ze dne 20. prosince 1923, čís. 242 Sb. z. a n., pozměněného částečně vládním nařízením ze dne 3. května 1924, čís. 97 Sb. z. a n. (k tomu výnos ministerstva spravedlnosti ze dne 9. května 1924, čís. 20 věst. min. sprav.) a v B r n ě podle vládního nařízení ze dne 7. března 1924, čís. 52 Sb. z. a n.

Tuzemský soud, byv dožádán o právní pomoc, zachová se různě dle toho, vznesena-li naň žádost:

a) tuzemským řádným soudem,

b) tuzemským soudem živnostenským, tuzemským soudem rozhodčím nebo tuzemským rozsudím,

c) soudem cizozemským.

Dožádaný soudce odmítne poskytnouti právní pomoc:

ad a) pro místní nepříslušnost, pro věcnou jen v případech § 37 III j. n.

Otázka, zda dožádaný soud mohl by býti věcně příslušným pro právní záležitost, jíž se úkon týče, jest nadobro lhostejna (na př. kausální soud dožaduje soud obecný).

ad b) pro svou věcnou (§ 37 II) nebo místní (§ 37 III) nepříslušnost, dále proto, že dožádaný úkon jest nepřípustným nebo že dožadování se právní pomoci nezakládá se na zákoně (čl. XIII. uvoz. zák. k j. n., § 589 c. ř. s., čl. XXII. uvoz. zák. k c. ř. s.; nepřípustným bylo by na př. dožádání o nepřísežný výslech stran, svědků nebo znalců v místě rozhodčího soudu);

ad c) je-li dožádaný úkon vyňat z působnosti soudu nebo v tuzemsku zakázán nebo nedostává-li se formální vzájemnosti (reciprocity) § 38 j. n. V prv uvedeném případě může (dle § 8 Haagské úmluvy musí) dožádaný tuzemský soud postoupiti žádost tuzemskému úřadu, do jehož působnosti vyžádaný úkon náleží (na př. dožádání o doručení vojenské osobě přednostovi nejblíže nadřízeného vojenského velitelství; § 92 c. ř. s.). V tuzemsku zakázaným dožádáním byla na př. žádost cizího soudu, by advokát byl přinucen ke svědectví o tom, co mu klient jako svému zástupci byl svěřil (§ 321 čís. 4 c. ř. s.).

Má-li dožádaný soud pochybnosti o tom, zda-li stát dožadujícího soudu šetří vzájemnosti, nechť vyžádá si na ministru spravedlnosti, by o tom se vyslovil. Vyjádřením tím jest pak soud vázán (§ 38 j. n.).

Byla-li v případech naznačených pod písm. **b, c** právní pomoc odmítnuta nebo vzešel-li tu spor mezi dožadovatelem a dožadovaným soudem o způsobu provedení vyžádaného úkonu, může cizozemský dožadující soud nebo jiný povolaný orgán, respektive tuzemský rozhodčí soud nebo tuzemský rozsudí vznésti proti tomu stížnost, jež ani lhůtou ani určitou formou není vázána.

Stížnost podává se, ačsi byl dožádaným soudem soud okresní nebo výjimečně sborový soud prvé stolice, u vrchního zemského soudu, jenž dožádanému soudu jest nadřízen, a to přímo, nikoli tedy, jakž jinak pravidlem, cestou prvé stolice (dožádaného soudu).

To nařízeno proto, by cizí dožadovatel nemusil teprve pátrati, který soud jest dožádanému soudu pořadem stolic nadřízen, a aby v těchto otázkách mezinárodního styku bylo pokud možno docíleno jednotného rozhodování. Vrchní zemský soud rozhodne bez předchozího ústního projednání (§ 40 j. n., čl. XIII. uvoz. zák. k j. n.).

I když o právní pomoc dožádán byl soudem cizozemským, poskytuje ji tuzemský soud výlučně podle zákonů tuzemských, zejména ve formě tímto právem předepsané. Odchylky od tuzemského formálního práva připustiti smí dožádaný tuzemský soud jen tehdy, když dožadující cizozemský soud výslovně žádal o to, by dožádaný úkon proveden byl šetříc formálních předpisů cizího práva, když dále cizí právo to přikazuje a když tuzemským právem není to zakázáno (§ 38 j. n.).

Konajíce spravedlnost, mohou soudové dovolávati se právní pomoci nejen tuzemských soudů, nýbrž i jiných tuzemských veřejných úřadů. Tak napomáhají civilním soudům při doručování úřady poštovní a představenstva obcí, při doručování, výslechu znaleckém a svědeckém a při exekuci ohledně osob vojenských a četnictva příslušní představení, při exekuci úřady bezpečnostní, četnictvo a po případě i vojsko. O podrobnostech bude na příslušných místech pojednáno.

K čís. 3. Je-li to v zájmu poručence neb opatrovance, zejména, lze-li se toho nadíti, že poslouží se tím ochraně, jakou zákon svěřuje nad poručencem aneb opatrovancem soudu poručenskému neb opatrovnickému, může příslušný poručenský aneb opatrovnický soud buď sám od sebe nebo k návrhu přenésti na jiný soud buď celou svou příslušnost nebo, a to buď zcela nebo z části, jen péči o osobu

poručence neb opatrovance (jinde vychovávanou) nebo o poručenců neb opatrovancův majetek, nacházející se (zcela nebo z části) v jiném soudním obvodu. Souhlasí-li onen jiný soud s úplným anebo částečným přenesením poručenské neb opatrovnické agendy a jest soudem tuzemským, jest tím věc vyřízena a netřeba, by zmíněné opatření bylo dříve schváleno soudem nadřízeným.

Zdráhá-li se onen jiný soud poručenskou neb opatrovnickou agendu převzíti, jest třeba schválení vrchního zemského soudu, jenž oběma zúčastněným soudům jest nadřízen, respektive schválení nejvyššího soudu, je-li každý z obou zúčastněných soudů v obvodu jiného vrchního zemského soudu.

Má-li poručenská neb opatrovnická agenda zcela nebo z části býti přenesena na soud cizozemský, jest za všech okolností, tudíž i při souhlasu cizozemského soudu, třeba schválení nejvyššího soudu (§ 111 j. n., vysvětlivky ve výnosu min. sprav. ze dne 2. června 1914, věst. min. sprav. č. 43).

Případ, kde dle § 111 j. n. přenáší se na jiný soud celá příslušnost soudu poručenského neb opatrovnického, podobá se namnoze přenesení poručenství neb opatrovnictví delegací. Rozdíl jeví se v tom, že při delegaci odnímá se poručenství neb opatrovnictví soudu, jenž dosud byl příslušným, trvale a nadobro a zůstane při delegovaném soudě, i kdyby snad napotom pominuly příčiny, pro které delegace byla nařízena, kdežto v případě § 111 j. n. zůstává i nadále příslušným soud posavadní, jenž výkon poručenství neb opatrovnictví může zase pro sebe reklamovati, jakmile odpadnou příčiny, pro něž učiněno bylo opatření dle § 111 j. n. Tato otázka jest spornou.

Další rozdíl jeví se v tom, že důvodem delegace mohou býti i příčiny, jež nedotýkají se ani tak zákonného chráněnce, jako spíše soudu (na př. nesnáze jazykové), kdežto důvodem opatření dle § 111 j. n. mohou býti jedině ohledy na poručence neb opatrovance, a posléze v tom, že opatření dle § 111 j. n. stává se účinným zpravidla dohodou zúčastněných soudů a udělení souhlasu vyšším soudem jest výjimkou, kdežto k delegaci může dojíti jen z rozkazu vyššího soudu.

Obdobné ustanovení pro poměr poručenských (opatrovnických) soudů (v zemích historických) a poručenských (sirotčích) úřadů (na Slovensku a Podkarpatské Rusi) obsaženo jest v § 5 zákona čís. Sb. z. a n. 391/1922.

K čís. 4. Rozbor předpisů o sloučení výkonu exekuce patří do výkladů o řízení exekučním (§§ 21, 22 ex. ř.).

§ 9. Uvažování příslušnosti soudem.

Jakmile právní záležitost byla na soud vznesena, zkoumá tento sám od sebe, zda jest věcně a místně příslušným. Tato zásada platí o právních záležitostech všeho druhu (§ 41 I j. n.).

V podrobnostech dlužno však lišiti na jedné straně řízení sporné, na druhé straně pak řízení mimosporné, exekuční, o prozatímních opatřeních a konkursní.

I. Ve sporech posuzuje soud svou příslušnost na základě toho, co v žalobě jest uvedeno (§ 41 II j. n.).

Žalobci ukládá zákon za povinnost, by uvedl v žalobě skutečnosti, z nichž plyne věcná a místní příslušnost soudu, u něhož byla žaloba podána. Věcná příslušnost bude zpravidla zřejmou z týchž skutečností, z nichž se vyvozuje nárok ve věci samé, na př. ze žaloby o zaplacení směnky přes 5.000 Kč plyne sama sebou věcná příslušnost obchodního soudu neb obchodního senátu. Týká-li se žaloba předmětu, patřícího k pravomoci kausální (obchodní nebo horní) a podává se u sborového soudu, vykonávajícího jak pravomoc obecnou, tak pravomoc kausální, budiž při pojmenování soudu vyznačeno, že navrhuje se, by věc projednána byla senátem kausálním (§ 226 c. ř. s., na příklad krajskému soudu v Jihlavě jako obchodnímu senátu, krajskému soudu v Olomouci jako hornímu senátu).

Dle tohoto předpisu nutno zachovati se ve sporech horních vždy, poněvadž všechny krajské soudy, jež vykonávají soudní pravomoc ve věcech horních, vykonávají vedle toho též pravomoc obecnou.

Ve věcech obchodních nebude onoho označení třeba jen při žalobách podávaných u obchodního soudu v Praze. Při žalobách kausální pravomoci, jež podávají se u soudů okresních, zmíněný předpis neplatí. Při těchto soudech jest věc zvláštním způsobem upravena v § 446 c. ř. s., o němž bude svého času podán výklad.

Také místní příslušnost bude nanmoze patrnou ze žalobních údajů, jež za jiným účelem jsou předepsány, na př. z udaného bydliště žalovaného bude zároveň patrno, že dovolávaný soud jest obecným sudištěm žalovaného. Co do místní příslušnosti budou však častějšími případy, kde bude povinností žalobce, by uvedl v žalobě zvláštní okolnosti, jimiž místní příslušnost dovolávaného soudu jest opodstatněna (na př. dovolává-li se žalobce sudiště majetku dle § 99 j. n., musí v žalobě uvésti a nabídnouti důkaz o tom, že, kde a jaký majetek žalovaného jest v obvodu soudu, u něhož žaloba se podává). Výjimečně nutno skutkové údaje, opodstatňující místní příslušnost, prokázati listinou, k žalobě připojenou. Jsou to případy § 88 j. n. (soud místa splnění; při soudu fakturovém dle § 88 II j. n. bude nutno připojiti alespoň opis faktury) a § 104 j. n. (forum consensu prorogatum).

Co do dalšího postupu platí zásada, že soud, zkoumaje příslušnost, vychází ze žalobních údajů jejich pravdivost dále nezkoumaje, o nich důkazů neprováděje (§ 41 II j. n.). Tu pak jsou možny tyto případy:

1.) soud dle žalobních údajů jeví se býti nepříslušným, na př. žaloba podána u soudu jakožto soudu, v jehož obvodu jest prý bydliště žalovaného, soud však sezná, že místo, kde prý žalovaný bydlí, jest v obvodu jiného soudu;

2.) dovolávaný soud byl by sice dle žalobních údajů příslušným, ale soudu je známo, že údaje ty jsou nesprávné; na př. žaluje se u soudu jakožto soudu, kde prý žalovaná vojenská osoba jest posádkou, soudu jest však známo, že vojenský oddíl, jemuž žalovaný náleží, jest nyní posádkou v obvodu jiného soudu (§ 41 II j. n.).

V případech, uvedených pod čís. 1 a 2, soud žalobu a limine odmítne (§ 43 j. n., §§ 230 II, 435 c. ř. s.);

3.) sborový soud prvé stolice, u něhož podána žaloba vzhledem k hodnotě sporného předmětu, má pochybnosti o tom, zda žalobce, by dostal spor na soud sborový, neocenil v žalobě předmět sporu nepřiměřeně vysoko (§ 60 j. n.). O tomto případě bude později pojednáno;

4.) údaje žalobní opodstatňují příslušnost dovolaného soudu a není tomuto jich nesprávnost známa (a není zde také případu čís. 3). V tomto případě musí soud uznati svou příslušnost a náleží mu tudíž, není-li jiné závady, by zahájil o žalobě řízení a položil o žalobě v řízení před sborovými soudy prvý rok, v řízení před okresními soudy zpravidla rok k ústnímu přelíčení, výjimkou prvý rok (§ 43 j. n., §§ 239, 240, 440 c. ř. s.).

Jakmile o žalobě ustanoven byl prvý rok (v řízení sborovém) nebo k ústnímu přelíčení (v řízení na soudech okresních), nemůže se soud sám od sebe zpravidla za nepříslušna prohlásiti. Výjimkou jest soud nejen oprávněn, nýbrž povinen tak učiniti, jde-li o t. zv. nezhojitelnou nepříslušnost, to jest o případy, kde dovolaný procesní soud prvé stolice ani výslovnou dohodou stran (konsensuální prorogací § 6 k odstavci III. těchto výkladů) nemohl by se státi ze soudu nepříslušného soudem příslušným.

Sezná-li procesní soud prvé stolice kdykoli za projednávání sporu a dříve, než vynesl rozsudek, že jest nezhojitelně nepříslušným, zruší usnesením celé předchozí řízení jako zmatečné a odmítne žalobu pro nepříslušnost (§ 43 j. n., §§ 240 II a 441 c. ř. s.).

Opomenul-li procesní soud prvé stolice tak se zachovati, trpí jeho rozsudek zmatečností a bude i s předchozím řízením zrušen soudem odvolacím (§§ 471 čís. 5 a 7, 477 č. 3 c. ř. s.) a nedbal-li toho ani soud odvolací, soudem dovolacím (§ 503 čís. 1 c. ř. s.).

Ustanovil-li dovolaný procesní soud prvé stolice, ač jest nepříslušným, o žalobě prvý rok, pokud se týče rok k ústnímu přelíčení, a nejde-li o nepříslušnost nezhojitelnou, nesmí nadále sám od sebe dbáti nepříslušnosti, i kdyby ji později seznal. V těchto případech ponechává se výlučně žalovanému, by nepříslušnost soudu namítal. (Namítati může ovšem i nepříslušnost nezhojitelnou.)

K námitce zhojitelné nepříslušnosti lze však přihlížeti jen tehdy, byla-li vznesena včas, t. j. opověděl-li ji žalovaný při prvém roku, a bylo-li v řízení na soudě okresním ustanoveno ihned líčení k projednání věci samé, ihned při tomto stání a to dříve, než pustil se do jednání ve věci samé (§ 43 j. n., §§ 240 II, 441 c. ř. s.).

Ježto v těchto případech ponecháno jest žalovanému, zda chce nepříslušnost dovolaného soudu namítati, či pominutím této námitky soudu o sobě nepříslušnému se podrobiti, může žalovaný, i když zavčas opověděl námitku nepříslušnosti, tuto námitku, dokud soudem nebylo o ní rozhodnuto, vzíti zase zpět, což má v zápětí, že hledí se k věci tak, jako kdyby námitka žalovaným vůbec nebyla bývala vznesena.

Nevznesl-li žalovaný zavčas námitky nepříslušnosti, nebo námitku tu, opověděv ji včas, vzal zpět dříve, než bylo o ní procesním soudem prvé stolice rozhodnuto, má se za to, že se dovolávanému procesnímu soudu prvé stolice přes jeho nepříslušnost mlčky podrobil (prorogace preklusivní) a ani soudu prvé stolice ani vyšší stolice není pak dovoleno, by nepříslušnost prvé stolice vyslovil (§§ 43, 104 III j. n., §§ 240 II, 441 c. ř. s.)

Jak řečeno, může žalovaným též nezhojitelná nepříslušnost procesního soudu prvé stolice výslovně býti namítána. Rozdíl od námitky zhojitelné nepříslušnosti jeví se však v tom, že nezhojitelnou nepříslušnost může žalovaný namítati kdykoliv, nejen za řízení prvé stolice až do vynesení rozsudku, nýbrž také ještě v řízení odvolacím a dovolacím a že soudové všech stolic nezprošťují se povinnosti, by sami od sebe dbali takovéto nepříslušnosti, ani tím, že ji

žalovaný nenamítal, ani tím, že žalovaný od učiněné námitky v prvé stolici ustoupil nebo ji ve vyšší stolici více neuplatňoval.

Pokud soud rozhoduje pouze o příslušnosti, činí tak usnesením bez rozdílu, zda řízení již zahájil čili nic (§ 43 j. n., §§ 230, 261 V c. ř. s.), dále bez rozdílu, zda-li otázku příslušnosti položil si sám od sebe či k námitce žalovaného, a posléze bez rozdílu, zda-li jde o nepříslušnost zhojitelnou či nezhojitelnou.

II. V záležitostech nesporných, exekučních a konkursních a při prozatímních opatřeních platí rovněž zásada, že dovolaný soud zkoumá svou příslušnost sám od sebe (§ 41 I j. n.). Jinak však platí oproti řízení spornému tyto zvláštnosti:

1.) zkoumaje svou příslušnost (věcnou nebo místní) není soud vázán údaji účastníků. Naopak povinností jeho jest, by sám od sebe vyšetřil skutkové okolnosti rozhodné pro otázku příslušnosti. Zejména zůstaveno jest soudu, by po této stránce vyžádal si od účastníků bližší vysvětlení (§ 41 II j. n.);

2.) povinnost soudu zkoumati příslušnost není obmezena na určité období řízení aniž podmíněna jest tím, že tím kterým účastníkem vůbec nebo dokonce zavčas vznesena byla námitka nepříslušnosti.

Sezná-li soud kdykoli za projednávání záležitosti, že jest věcně nebo místně nepříslušným, jest jeho povinností, by usnesením prohlásil se za nepříslušna (§ 44 j. n.);

3.) vysloviv se nepříslušným odkáže soud záležitost v témže usnesení na soud, jenž za daných poměrů jeví se býti příslušným, a to bez předchozího ústního projednávání, a vyrozumí o tom účastníky (§ 44 j. n.).

V řízení sporném obmezí se soud zpravidla na to, že odmítne žalobu pro nepříslušnost. Jen zcela výjimečně odkáže zároveň žalobu na soud příslušný a to v případech § 60 j. n. a § 261 VI c. ř. s. v doslovu čl. VI č. 14 novely o úlevách soudů. O těchto případech bude svého času pojednáno (§ 10 č. 5 in fine a § 20 těchto výkladů);

4.) není-li za daných poměrů možno určiti, na který jakožto příslušný soud slušelo by se věc odkázati, obmezí se soudce na výrok o nepříslušnosti. V tomto případě může však soud pro dobu, než jeho výrok nabude právní moci, opatřiti vše, čeho jest třeba k ochraně zájmů veřejných, k pojištění práv účastníků nebo k dosažení účelu řízení (§ 44 j. n.).

V řízení sporném procesní soud k takovýmto opatřením není ani oprávněn ani povinen (judex ne procedat ex officio).

III. Při předchozích výkladech bylo předpokládáno, že věc o sobě patří k příslušnosti řádných soudů a pochybnost jest jen v tom, který z těchto soudů je věcně nebo místně příslušným. Mohou však nastati případy, kde jest pochybno, zda záležitost vůbec patří:

1.) na pořad práva, 2.) zda patří do řízení sporného.

K čís. 1. O nepřípustnosti pořadu práva mluvíme tam, kde právní záležitost jest odňata buďsi:

a) tuzemské soudní pravomoci, jsouc vyhražena buďto cizozemské soudní pravomoci (na př. žaloby proti osobám požívajícím exteritoriality, jež tuzemské soudní pravomoci se nepodrobily) buďto sice tuzemským, ale jiným úřadům než právě soudům (na př. úřadům správním), buďsi:

b) řádným soudům, jsouc přikázána určitému soudu mimořádnému (na př. soudu živnostenskému).

Pro případy, že věc nepatří na pořad práva, platí celkem totéž, co bylo řečeno o nezhojitelné nepříslušnosti. Soud prvé i vyšší stolice, jakmile sezná, že věc nepatří na pořad práva, vysloví usnesením zmatečnost celého posavadního řízení a odmítne žalobu (§ 42 I j. n.), ať si nepřípustnost pořadu práva byla žalovaným namítána čili nic (§§ 239 III, 240 III, 261, 477 č. 6, 478 I, 494, 503, č. 1, 510 II, 514 II c. ř. s.).

Zvláštností oproti případům nezhojitelné nepříslušnosti jest předpis § 42 II j. n., vedle něhož pro nepřípustnost pořadu práva lze zmatečnost celého provedeného řízení vysloviti i po pravoplatném skončení celého řízení, to jest nejen po pravoplatném rozsouzení sporu, nýbrž i po jeho ukončení soudním smírem. To však neděje se z moci úřední, nýbrž jen k návrhu, a k řečenému výroku není oprávněn každý ze soudů, jenž věcí se zabýval.

K návrhu nejsou oprávněny ani soudy ani strany, nýbrž právo návrhu přísluší výlučně jen nejvyššímu úřadu správnímu; rozhodovati o návrhu povolán jest výlučně nejvyšší soud bez ohledu na to, zda dotyčnou záležitostí pořadem soudních stolic se byl zabýval čili nic.

Nejvyšším správním úřadem míněno jest ministerstvo, jemuž podléhá úřad neb orgán, před který věc by v prvé stolici patřila, a je-li tento úřad neb orgán podřízen úřadům samosprávným, nejvyšší úřad samosprávný (župní výbor: § 99 zákona ze dne 29. února 1920, čís. 126 Sb. z. a n.).

Nechťsi nepřípustnost pořadu práva objevila se za soudního řízení, či teprve po pravoplatném skončení celého řízení, nesmí ani soud

(§ 42 I j. n.) ani k návrhu nejvyššího správního úřadu nejvyšší soud (§ 42 II) prohlásiti posavadní, pokud se týče celé provedené řízení za zmatečné, vadí-li tomuto výroku dosud ještě závazné rozhodnutí téhož nebo jiného soudu o důvodu zmatečnosti (§ 42 III j. n.). Tím přes nepříliš jasný doslov zákona míněny jsou případy, kde soud v téže právní záležitosti otázkou nepřípustnosti pořadu práva výslovně se zabýval a o tom rozhodnutí vydal, takže by výhradou § 42 III j. n. nebyly kryty případy, kde soudní řízení bylo pravoplatně skončeno, aniž by kým přípustnost pořadu práva bývala vzata v pochybnost. Předpokládá tudíž § 42 III j. n., že soud v otázce přípustnosti pořadu práva učinil formální usnesení, jímž rozhodl, že pořad práva jest přípustným.

Toto formální rozhodnutí bude zpravidla vycházeti od téhož soudu, u něhož bylo pak řízení pravoplatně skončeno, nebo od soudu, jenž tomuto soudu pořadem stolic jest nadřízen. Pro soud, jenž formálním usnesením uznal přípustnost pořadu práva, jakož i pro soud jemu pořadem stolic podřízený, zůstává toto usnesení závazným, dokud soudem vyšší stolice nebylo zrušeno, a není-li proti tomuto usnesení dalšího opravného prostředku, jest závazným s konečnou platností a není místa ani pro výrok dle § 42 I ani pro výrok dle § 42 II j. n. Může však nastati případ, že záležitostí zabýval se zprvu jiný soud než u kterého byla věc napotom skoncována a že již za řízení před oním soudem byla otázka přípustnosti pořadu práva rozřešena formálním pravoplatným rozhodnutím. Také tímto rozhodnutím budou pak vázány soudy, jež napotom budou se věcí zabývati, a také v tomto případě bude vyloučen výrok dle § 42 I, II j. n.

K čís. 2. Nakolik jde o poměr řízení sporného k řízení nesspornému, zákon

1.) případ, kde věc, patřící na pořad sporu, byla projednávána v řízení mimosporném, klade v § 42 IV j. n. na roveň případu, kde pořad práva není přípustným, a vztahuje též k tomuto případu předpisy § 42 odst. 3 j. n.

Neplatí zde však předpis § 42 II j. n. To plyne z toho, že tento odst. není citován v odst. IV. j. n., nehledíc a ni k tomu, že není orgánu, jenž pro tento případ byl by ve smyslu § 42 II j. n. oprávněn, by u nejvyššího soudu návrh učinil.

2.) opačný případ, kde omylem procesní soud zabýval by se záležitostí, jež vyhražena jest řízení mimospornému, nespadá ovšem pod ustanovení § 42 j. n., ale i tu jedná se o nepřípustnost pořadu práva,

jenže v jiném než shora vyznačeném smyslu. Zde míní se pořadem práva řízení sporné a contrario nesporného. I nepřípustnost pořadu práva v tomto i nepřípustnost pořadu práva v onom shora vytknutém smyslu má zákon na zřeteli v dalších předpisech, kde mluví o nepřípustnosti pořadu práva (§§ 239, 240 III, 261, 471, 477 č. 6, 475, 478, 494, 503 č. 1, 514 II c. ř. s.).

Z těchto předpisů lze seznati, že o nepřípustnosti řízení sporného platí totéž, co v § 42 I j. n. nařízeno o nepřípustnosti pořadu práva v užším smyslu.

§ 10. Odporovatelnost výroku o příslušnosti.

Pokud soud rozhoduje pouze o příslušnosti, činí tak usnesením, nechťsi jedná se o příslušnošt v užším smyslu, či o přípustnost pořadu práva, nechťsi otázkou tou zabýval se sám od sebe či k námitce žalovaného.

Opravným prostředkem proti rozhodnutí o příslušnosti a přípustnosti pořadu práva jest rekurs (§§ 514, 239, 261 c. ř. s.).

Právo k rekursu přísluší žalobci zejména také proti odmítnutí žaloby a limine pro nepříslušnost nebo nepřípustnost pořadu práva. Naproti tomu nepřísluší žalovanému z důvodu domnělé nepříslušnosti nebo nepřípustnosti pořadu práva právo k rekursu proti usnesení, jímž o žalobě stání bylo ustanoveno. Dochází zde platnosti zásada § 130 II c. ř. s., vedle které nelze nařízení roku bráti v odpor samostatným opravným prostředkem. Ponechává se ovšem žalovanému, by při roku vznesl námitku nepříslušnosti a by rekursem odporoval usnesení, jímž tato námitka byla zamítnuta.

Zkušenost, že otázky příslušnosti zhusta bylo zneužíváno k tomu, by vyřízení sporu bylo protahováno, přiměla zákonodárce k tomu, že různými opatřeními pokusil se čeliti řečenému nebezpečí. Za tím účelem zákon:

1.) vyloučil v jistých směrech rekurs proti rozhodnutí o příslušnosti a to:

a) rozhodl-li sborový soud prvé stolice, že jest v ě c n ě příslušným, nelze rozhodnutí to bráti v odpor tvrzením, že prý spor patří na soud okresní nebo jiný soud sborový (§ 45 I j. n. v doslovu čl. IV. č. 7 novely o úlevách soudů).

Případ, že vyloučen jest rekurs i tehdy, když se strana, ať právem či neprávem domnívá, že věcně příslušným jest jiný sborový soud, vztahuje se k rozhraničení obecné a kausální příslušnosti.

Rozhodl-li tudíž sborový soud prvé stolice u výkonu obecné pravomoci, že jest pro právní záležitost příslušným, nelze tomu odporovati tvrzením, že prý právní záležitost náleží ke kausální soudní pravomoci. Totéž by ovšem platilo i pro případ opačný. Tyto případy v původním doslovu § 45 I j. n. obsaženy nebyly, což souviselo s tím, že dle původního doslovu § 104 II j. n. nebylo ani konsensuální prorogací lze přenášeti právní záležitosti obecné soudní pravomoci na soudy kausální. Vyloučením tohoto obmezení prorogace v § 104 II j. n., jež stalo se čl. IV. č. 21 novely o soud. úl., uvolněna zároveň cesta nové úpravě § 45 I j. n.

S hlediska § 45 I j. n. jest lhostejno, zda dovolávaný sborový soud prvé stolice právem či neprávem rozhodl, že právní záležitost patří k jeho věcné příslušnosti.

Zákon předpokládá, že dovolávaný sborový soud prvé stolice rozhodl se pro to, že jest věcně příslušným. I vznikly pochybnosti o tom, zda míněny tím jen případy, kde dovolávaný sborový soud prvé stolice ex professo otázkou své věcné příslušnosti se zabýval a formálním usnesením k otázce té přisvědčil, či zda lze řaditi sem též případy, kde dovolávaný sborový soud prvé stolice právní záležitost věcně vyřídil a dal tím mlčky na srozuměnou, že uznává svou věcnou příslušnost.

Praxe soudní právem obmezuje použití § 45 I j. n. jen na dříve dotčené případy, poukazujíc k tomu, že doslovem zákona jen tyto případy jsou kryty a že předpis § 45 I j. n. jakožto výjimku ze zásady § 514 c. ř. s. a § 104 II j. n. nutno přesně vykládati. Pro případy, kde pochybnou jest otázka, zda věc patří k obecné či kausální pravomoci soudní, nemá ovšem řečená otázka praktického významu. Buď totiž žalovaný vznesl zavčas námitku věcné nepříslušnosti aneb opomenul tak učiniti. V onom případě musil dovolávaný sborový soud prvé stolice o námitce formálně rozhodnouti a jest zde pak nepochybně případ § 45 I j. n., v druhém případě nastala preklusivní prorogace.

Soudní praxe uznává platnost předpisu § 45 I j. n. nejen pro případy, kde již dovolávaný sborový soud prvé stolice přisvědčil formálním usnesením k otázce své věcné příslušnosti, nýbrž i pro případy, kde příslušnost tu uznal teprve soud rekursní změnou usnesení prvé stolice, jímž byla žaloba pro věcnou nepříslušnost odmítnuta (tak rozhodnutí bývalého nejvyššího c. k. soudu zapsané pod č. 265 do repertoře nálezů a uveřejněné pod č. 1741 úřední sbírky).

Samozřejmě nedotýká se předpis § 45 I j. n. místní příslušnosti a neplatí pro případ, kde žaloba pro věcnou nepříslušnost byla odmítnuta.

b) Je-li v témže okresu vedle okresního soudu, vykonávajícího obecnou soudní pravomoc, zvláštní okresní soud pro věci obchodní (dosud jen v Praze), nelze rozhodnutím onoho, že on pro právní záležitost jest příslušným, odporovati proto, že prý příslušným jest tento a naopak (§ 45 II j. n.).

2.) ustanovil, že výrokem jednoho soudu o nepříslušnosti vázány jsou do jisté míry soudy, na něž táž záležitost bude vznesena.

Pravoplatným rozhodnutím soudu, na který byla právní záležitost prvotně vznesena, že jest pro tuto právní záležitost věcně nepříslušným, vázán jest každý soud, na který záležitost bude napotom vznesena (§ 46 I j. n.).

Tomu dlužno rozuměti tak, že soud, na který napotomně právní záležitost bude vznesena, vázán jest pravoplatným rozhodnutím, že věc nepatří k předmětné příslušnosti soudu, na který původně byla vznesena.

Tím mělo býti čeleno tomu, by žalovaný z týchž důvodů, pro které popíral dříve příslušnost soudu prvotně dovolávaného, popíral příslušnost soudu, na který napotom věc byla vznesena. Z jiných důvodů bude ovšem lze čeliti věcné příslušnosti nově dovolávaného soudu.

Pravoplatným rozhodnutím bude zde i pravoplatné usnesení, jímž žaloba pro věcnou nepříslušnost byla a limine odmítnuta.

Zásada § 46 I j. n. platí nejen pro vzájemný poměr řádných soudů, nýbrž i v poměru řádných soudů k soudům živnostenským a k rozhodčímu soudu bursovnímu. Vyslovil-li totiž pravoplatně řádný soud, že věcně příslušným jest soud živnostenský, jest tento oním rozhodnutím vázán a naopak (§ 24 zák. o živn. soud.).

Prohlásil-li se rozhodčí bursovní soud pravoplatně nepříslušným, nemůže řádný soud odmítnouti projednání o rozhodnutí téže právní záležitosti (čl. XXIV. uvoz. zák. k c. ř. s.);

3.) použil vhodným způsobem zásady § 524 c. ř. s., vedle níž rekurs nejeví pravidelně odkládacího účinku na usnesení, jímiž soud nepříslušným se prohlásil, ustanoviv:

a) rozhodl-li okresní soud, že jest věcně nepříslušným, poněvadž věcná příslušnost řídí se hodnotou sporného předmětu a tato 5000 Kč převyšuje, lze, třebas ještě rozhodnutí toto nenabylo právní moci, zahájiti týž spor u sborového soudu prvé stolice.

Tento soud vázán jest rozhodnutím okresního soudu v ten způsob, že nesmí odmítnouti žalobu proto, že dle jeho názoru hodnota sporného předmětu 5.000 Kč nepřevyšuje a že tudíž příslušným jest soud okresní. Samo sebou se rozumí, že rozhodnutí okresního soudu váže sborový soud prvé stolice jen do té doby, než bylo pravoplatně změněno stolicí, nadřízenou okresnímu soudu (§ 46 II j. n.).

Byla-li tudíž žaloba rozhodnutím okresního soudu odmítnuta proto, že hledíc k směrodatné hodnotě sporného předmětu nepatří k příslušnosti soudu okresního, nýbrž soudu sborového, může žalobce buďto:

α) s tímto rozhodnutím se spokojiti a podati ihned touž žalobu u soudu sborového. Poněvadž nepodáním rekursu se strany žalobce stane se usnesení okresního soudu pravoplatným, jest sborový soud usnesením okresního soudu vázán definitivně (§ 46 I j. n.) a jest mu jednou pro vždy zabráněno v tom, by prohlásil se věcně nepříslušným jen z té příčiny, že dle jeho mínění hodnota sporného předmětu není pod 5.000 Kč; nebo

β) přestati na tom, že podá rekurs proti rozhodnutí okresního soudu, a vyčkati, jak o něm bude pravoplatně rozhodnuto. Potvrdí-li rekursní soud usnesení okresního soudu, jest další opravný prostředek vyloučen (§ 528 c. ř. s.), usnesení okresního soudu nabude právní moci a váže dle § 46 I j. n. sborový soud, na který se pak žalobce obrátí, a sice váže ho definitivně.

Změnil-li rekursní soud usnesení okresního soudu, přísluší žalovanému právo k dovolacímu rekursu, a žalobce vyčká, jak věc dopadne v III. stolici;

γ) žalobce může dáti se obojí cestou zároveň, t. j. podá rekurs na usnesení okresního soudu a současně vznese touž žalobu na sborový soud. Tyto případy má na zřeteli § 46 II j. n.

Bude-li usnesení okresního soudu pořadem opravných prostředků zbaveno s konečným účinkem platnosti, zůstane spor u soudu okresního a sborový soud odmítne žalobu u něho podanou pro litispendenci; krok podniknutý žalobcem podáním žaloby u sborového soudu bude marným a žalobce nahradí žalovanému útraty řízení na soudě sborovém. Dostane-li se naopak usnesení okresního soudu vyčerpáním opravných prostředků právní moci, zůstane spor u soudu sborového.

Rozhoduje, kterou z uvedených tří cest jest mu nastoupiti, uváží žalobce jednak, pokud od rekursu na usnesení okresního soudu

lze se pravděpodobně nadíti úspěchu, jednak, jaký má žalobce zájem na tom, by spor co nejdříve byl zahájen.

Pojít se k zahájení rozepře určité závažné účinky právní, na př. přerušení promlčení, dodržení preklusivní lhůty, předpokládajíc ovšem, že spor zahájen byl na soudě příslušném.

Podána-li žaloba na soudě nepříslušném a byla-li tímto soudem z této příčiny pravoplatně odmítnuta, pojí se řečené účinky teprve k napotomnímu zahájení sporu na soudě příslušném. Má-li tudíž žalobce vážný zájem na tom, by spor co nejdříve byl zahájen, na př. proto, že preklusivní lhůta k žalobě spěje ke konci, dá se cestou, naznačenou pod písm. α nebo γ, a vezme při postupu γ raději na sebe nebezpečí náhrady útrat, než aby zmeškal lhůtu k žalobě.

Pro volbu mezi cestou β a γ bude rozhodnou jednak pravděpodobná úspěšnost rekursu, jednak žalobcův zájem, by věc byla projednávána na soudě okresním;

b) tytéž zásady, jaké vyloženy byly pod písm. a, platí i pro případ, že sborový soud obecné pravomoci odmítl žalobu proto, že prý právní záležitost patří ke kausálnímu sborovému soudu a naopak (§ 46 III j. n.);

4.) zákon ponechal soudu na uváženou, zda v otázce příslušnosti jednati a rozhodovati chce samostatně, či v souvislosti s věcí hlavní. V tomto případě pojme usnesení, jímž zamítnuta námitka nepříslušnosti, povždy jako zvláštní odstavec do rozsudku.

Než i v tom případě, když jednal o námitce nepříslušnosti odděleně od hlavní věci, může, zamítnuv námitku nepříslušnosti, nařídíti, že ihned dále bude jednáno ve věci samé. Na toto nařízení sobě stěžovati nelze. Také v tomto případě pojme se usnesení, jímž zamítnuta námitka nepříslušnosti, do rozsudku.

Na usnesení, pojaté v těchto případech do rozsudku, nelze si stěžovati hned, nýbrž teprve po vynesení rozsudku a to tak, že žalovaný buď podá jen rekurs proti usnesení o příslušnosti, nebo odvolá se z rozsudku ve věci samé a spojí s odvoláním rekurs proti usnesení, jímž zamítnuta námitka nepříslušnosti (§ 261 c. ř. s.);

5.) zákon ponechává žalobci možnost, by, namítá-li žalovaný nepříslušnost, navrhl in eventum, t. j. pro případ, že soud námitce vyhoví, by žaloba odkázána byla na jiný, žalobcem pojmenovaný soud.

Vyhoví-li soud námitce nepříslušnosti a nejeví-li se onen jiný žalobcem pojmenovaný soud zřejmě nepříslušným, musí soud žalobcovu návrhu vyhověti, což stane se tak, že týmž usnesením, jímž

vyhovuje námitce nepříslušnosti, odkáže zároveň žalobu na onen jiný, žalobcem pojmenovaný soud.

Na toto usnesení lze si stěžovati jen ohledně výroku o útratách. Čině tento návrh, docílí žalobce těchto výhod:

a) přes to, že věc odkázána byla na jiný soud, považuje se spor za zahájený dnem, kdy žaloba u prvotního soudu byla podána, pokud se týče jím doručena;

b) na soudě, na který žaloba byla odkázána, projedná se spor s použitím toho, o čem bylo již jednáno na soudě prvotním, takže předsevzaté procesní úkony nepřijdou v niveč;

c) žalovanému není dovoleno, by namítal nepříslušnost nového soudu z důvodů, jež jsou v rozporu s tím, co tvrdil na soudě původně dovolávaném. Z jiných důvodů může ovšem žalovaný namítati i nepříslušnost nového soudu, ale musí tak učiniti dříve, než před novým soudem pustí se do jednání ve věci samé (§ 261 VI c. ř. s., v doslovu čl. VI č. 14 nov. o úl. soud.). Ovšem ale smí žalovaný i na novém soudě kdykoli namítati a soud tento musí si kdykoli povšimnouti nepříslušnosti nezhojitelné.

Předpis § 261 VI c. ř. s. jest jednou z obou výjimek za zásady, že v procesu soud, uzná-li, že jest nepříslušným, prostě žalobu odmítne, aniž mu dovoleno, by odkázal ji na soud příslušný (§ 43 j. n., §§ 230 II, 435 c. ř. s., viz § 9 III č. 3 těchto výkladů);

6.) zákon postaral se konečně o to, by z důvodů věcné nepříslušnosti nebyla u sborových soudů odmítána žaloba proto, že nepatří k civilnímu, nýbrž kausálnímu senátu a naopak. V podrobnostech platí toto:

a) byla-li u sborového soudu prvé stolice, vykonávajícího i pravomoc obecnou i pravomoc kausální (obchodní, horní), vznesena námitka věcné nepříslušnosti proto, že prý spor, projednávaný před senátem civilním, patří do pravomoci kausálního senátu téhož sborového soudu prvé stolice nebo naopak, může (ale nemusí) do sboru soudců z usnesení senátu povolán býti ihned v prvém případě na místo soudce z povolání odborný soudce laický, v druhém případě na místo odborného soudce laika, soudce z povolání. To státi se může teprve, když senát v původním svém složení usnesl se na tom, že se námitce věcné nepříslušnosti vyhovuje.

Toto usnesení nebude zvlášť vyhotoveno, nýbrž pojato do konečného nálezu (§ 61 j. n.). Spor bude pak dojednán a rozhodnut senátem pozměněným;

b) bylo-li v případech, uvedených pod písm. a rozhodnutí o námitce nepříslušnosti odloženo až do ukončení rozepře, by stalo se o ní zároveň s rozhodnutím ve věci samé, může předseda senátu přivolati odborného soudce laika, pokud se týče soudce z povolání jako náhradního člena původního senátu. Věc projedná se před takto doplněným senátem.

Toto opatření dáno jest na uváženou předsedovi senátu (nikoli tedy jako v případě **a** na uváženou senátu). Po skončeném projednávání usnese se nejprve senát v původním svém složení o námitce nepříslušnosti a stante concluso přikročí pak k rozhodování ve věci samé a to opět v původním svém složení, zamítl-li námitku nepříslušnosti a byl-li tudíž již prvotně příslušným, nebo ve složení pozměněném tak, že do senátu vstoupil jako skutečný člen posavadní náhradník a korelátní člen ze senátu vystoupil, to tenkráte, bylo-li námitce nepříslušnosti vyhověno a tím rozhodnuto, že senát v původním svém složení příslušným nebyl. Změnu ve složení senátu a jména jeho členů, kteří při vynesení rozsudku skutečně spolupůsobili, nutno oznámiti při vyhlášení nálezu (§ 62 j. n.). To stane se tím, že při publikaci uvedou se jména členů senátu, kteří spolupůsobili při usnášení se o námitce nepříslušnosti a kteří spolupůsobili při usnášení se o rozsudku.

Bylo-li v případě § 62 j. n. námitce nepříslušnosti vyhověno a vystoupil-li následkem toho ze senátu jeden z jeho původních členů, může tento vystoupivší člen býti sice přítomen při poradě o rozsudku, ale nesmí se jí zúčastniti. Jest však povinen, by do tří dnů dodal předsedovi své písemné votum ohledně rozsouzení rozepře. Toto písemné votum připojí se k poradnímu protokolu (§ 62 poslední odstavec j. n., §§ 186 až 188 jedn. ř., zodpovědění otázek k § 62, písm. **b**). V opačném případě přivzatý náhradník po zamítnutí námitky nepříslušnosti se vzdálí, nehlasuje a nepředkládá svého písemného vota (zodpovědění otázek písm. **a** k § 62).

Na změnu ve vložení senátu nelze si stěžovati samostatnou stížností. Tuto lze spojiti jen s odvoláním ve věci samé (§ 62 j. n., §§ 462, 515 c. ř. s.).

Srovnává-li se v případě § 62 j. n. votum vystoupivšího člena senátu s nálezem, kterým senát, doplněn byv náhradníkem, věc byl rozsoudil, nepřihlíží odvolací senát k nepříslušnosti ani tehdy, když by shledal, že senát v původním svém složení byl příslušným a že tudíž nebylo příčiny, by námitce nepříslušnosti bylo vyhověno a by

následkem toho jeden z původních členů senátu vystoupil a na jeho místo nastoupil náhradník (§ 64 j. n.);

c) předpisy, uvedené pod písm. **a** a **b**, platí i tehdy, když proti žalobě, vznesené u obchodního soudu v Praze, bylo namítáno, že žaloba patří na zemský civilní soud v Praze, a naopak (§ 63 I j. n., v doslovu čl. IV. č. 11 nov. o úlev. soud.; původně to platilo jen pro prve uvedenou alternativu). Druhý odstavec § 63 j. n., vedle něhož kausální senát, resp. obchodní soud měl z moci úřední (t. j. i když nebyla namítána věcná nepříslušnost) postupovati sám od sebe dle §§ 61 a 62 j. n., zrušen čl. IV. č. 12 nov. o úlev. soud. To souvisí s tím, že nyní dle nového doslovu § 104 II j. n. jest možnou též prorogace z civilního sborového soudu na sborový soud, resp. senát kausální, což dle původního doslovu § 104 II j. n. bylo vyloučeno.

Předpisy §§ 61 až 64 j. n. pozbyly arciť valně na praktickém významu jednak novým doslovem § 104 II j. n., jednak novým doslovem § 45 I j. n., vedle něhož nenařikatelným jest rozhodnutí sborového soudu civilního, jímž zamítl námitku, že prý věc patří na soudní dvůr nebo senát kausální a naopak.

I. Předmětná (věcná) příslušnost.

§ 11. Povšechná hlediska.

Pro roztřídění soudní pravomoci ve sporech mezi řádné soudy prvé stolice různých typů dlužno rozeznávati pravomoc obecnou a pravomoc kausální.

Spory jak obecné, tak kausální pravomoci rozděleny jsou v prvé stolici jednak mezi soudy okresní, jednak mezi sborové soudy prvé stolice. Dělítkem jest jednak hodnota sporného předmětu, jednak zvláštní ráz rozepře.

Okresním soudům, nechť si mají své stanovisko v sídle sborového soudu prvé stolice nebo na venkově, přikázány jsou spory obecné i kausální pravomoci jednak nižší hodnoty, jednak bez ohledu na hodnotu sporného předmětu jisté spory, vyžadující dle své povahy urychleného vyřízení, mimo to pak provádění jistých úkonů. Ostatní spory přikázány jsou soudům sborovým prvé stolice. Těm patří jednak spory vyšší hodnoty, jednak výlučně, t. j. bez ohledu na hodnotu sporného předmětu, jisté spory značnější důležitosti.

Mimo Prahu dochází výrazu rozdíl mezi obecnou pravomocí a pravomocí obchodní tím, že u krajských soudů a zemských soudů v Brně a Opavě projednávají se obchodní věci v senátech obchod-

ních, obecné procesy v senátech civilních. V Praze, kde jest samostatný obchodní soud, projednávají se obchodní spory před tímto soudem, obecné před zemským soudem civilním. V Praze jest též, jak již řečeno, pro obvod města Prahy samostatný okresní soud pro věci obchodní, jenž pro celou Prahu jest příslušným pro obchodní věci, přikázané soudům okresním, takže obecné pražské okresní soudy věcmi obchodními se vůbec nezabývají.

Věci horní, patřící do příslušnosti sborových soudů prvé stolice, vyřizují horní senáty určitých, již dříve uvedených krajských soudů. Pokud horní spory přikázány jsou soudům okresním, patří k obyčejným místně příslušným soudům okresním.

Všechny sborové soudy prvé stolice působí dále jako soudy odvolací a rekursní ve sporech, projednávaných v prvé stolici u soudů okresních.

A. Předmětná příslušnost řádných soudů.

§ 12. Předmětná příslušnost soudů okresních.

Okresním soudům přísluší:

I. p o d l e h o d n o t y s p o r n é h o p ř e d m ě t u (ratione valoris) projednávati a rozhodovati spory o majetkoprávní nároky, když předmět sporu nepřesahuje hodnotu 1000 Kč (nyní dle zák. čís. 161/21 a 123/23 5000 Kč), předpokládajíc, že rozepře není pro svou povahu bez ohledu na hodnotu sporného předmětu přikázána sborovému soudu prvé stolice (§ 49 č. 1 j. n.).

Předpokladem jest nárok majetkový. Lhostejno jest, z jakého právního důvodu nárok se dovozuje, zda-li totiž odůvodněn jest právem věcným, či dědickým, či obligačním. Lhostejno jest, zda žalobce domáhá se pouhého určení, či pouhého uznání, či plnění, zda v posléze uvedeném případě jde o plnění hmotné, t. j. o plnění věci buďsi movité, buďsi nemovité, či o plnění nehmotné, t. j. o čin anebo činnost, lhostejno jest, zda jde o plnění kladné (konání, factum praestandum), či o plnění záporné (opomenutí, factum omittendum).

Lhostejno jest zpravidla, zda nárok přísluší do pravomoci obecné či kausální. Pouze pokud jde o Prahu, dělí se obecná a obchodní pravomoc jednak mezi okresní soud pro věci obchodní, jednak mezi pražské okresní soudy, tak sice, že tyto projednávají a rozhodují majetkoprávní spory do 1000 K (nyní do 5000 Kč), patřící k pravomoci obecné, onen tytéž spory, potřící do pravomoci obchodní (§ 52 j. n.). Lhostejno jest posléze, zda žalobce volí cestu obyčejné žaloby, či zda nárok svůj uplatňuje řízením rozkazním (mandátním, § 49 čís. 1. j. n.).

Prorogací ať konsensuální, ať preklusivní, lze na okresní soudy vznášeti i spory o majetkoprávní nároky přes 1000 K (nyní 5000 Kč), předpokládajíc ovšem, že spory ty nejsou bez ohledu k hodnotě sporného předmětu výlučně přikázány soudům sborovým (§ 104 II j. n.):

II. p o d l e z v l á š t n í p o v a h y s p o r n é h o n á r o k u (r a t i o n e c a u s a e) bez ohledu k hodnotě sporného předmětu projednávati a rozhodovati

1.) spory o otcovství k nemanželskému dítěti a o závazky, postihující po zákonu nemanželského otce vůči matce a dítěti (§ 49 č. 2. j. n.).

Zákonné závazky, postihující otce nemanželského dítěte vůči jeho matce, vytčeny jsou v § 167 (povinnost hraditi útraty slehnutí a útraty výživy za prvních šest neděl po slehnutí, jakož i další snad útraty, jež následkem slehnutí stanou se nutnými), v § 168 (záloha u soudu na nároky dle § 167 již před slehnutím k návrhu matky, jež toho potřebuje, nevede-li život necudný a osvědčí-li dle § 163 odpůrcovo otcovství) a v § 1328 (náhrada způsobené škody a ušlého zisku ženě tím, kdo přiměl ji k mimomanželské souloži činem trestným nebo vůbec lstí, výhrůžkami nebo zneužitím poměru odvislosti). Při tom nutno míti na zřeteli doslov, jehož dostalo se §u 167 obč. zák. §em 10, §u 168 obč. zák. §em 11 I a §u 1328 obč. zák. §em 166 III. dílčí novely.

Dále nutno na paměti podržeti, že závazek podle § 1328 obč. zák. vzchází bez ohledu na to, zda ze soulože nastalo otěhotnění. Nedošlo-li k němu, nepatří nárok k výlučné příslušnosti okresního soudu, nýbrž dle hodnoty buď k soudu okresnímu, buď k sborovému soudu prvé stolice.

Závazky otce vůči mimomanželskému dítěti vytčeny jsou v § 166 (výživa, výchova a zaopatření) a v § 168 (složení zálohy u soudu na výživu dítěte již před slehnutím pro prvé tři měsíce za týchž podmínek, za kterých matka může žádati zálohu pro své útraty dle § 167 obč. zák., v doslovu §§ 9 a 11 I. dílčí novely).

Žaluje-li se o uznání otcovství a placení výživného, rozhoduje se o obojím v řízení sporném. Jest-li však otcovství uznáno, ať si dobrovolně, ať rozsudkem, a jedná-li se jen o vyměření alimentace, děje se to cestou mimospornou, leda, že vyměření alimentů záviselo by

na vyšetření sporných okolností, jichž prostředky mimosporného řízení zjistiti nelze. V tomto případě poukáže poručenský soud poručníka, by výměry alimentů domáhal se žalobou.

Od stanovení výměry alimentů budiž upuštěno, dokud otec nemanželský svým závazkům plnou měrou dobrovolně dostává nebo dle jeho poměrů jest venkoncem vyloučeno, že jest s to, by něčím na výživu přispíval (§ 16 I dílčí novely).

Těchto předpisů dlužno šetřiti i tehdy, jedná-li se o soudní složení zálohy dle § 168 obč. zák., v doslovu § 11 I dílčí novely. O návrhu matky rozhoduje se zásadně v řízení mimosporném (arg: návrhy osvědčení otcovství) a jen výjimečně za podmínek § 16 I dílčí novely v řízení sporném (rozhodnutí bývalého c. k. nejvyššího soudu, úřední sbírky nové pořadí čís. 1718).

Výživné nemanželského děcka dělníka, jenž při svém povolání byl usmrcen, proti dělnické úrazové pojišťovně vyměřuje rozhodčí soud této pojišťovny (§ 72a zákona ze dne 28. prosince 1887, č. 1 ř. z. na rok 1888 a čl. XII. čís. 5 c. ř. s.);

2.) spory o určení neb opravu hranic nemovitostí, jakož i spory o služebnost bytu a výměnek (§ 49 č. 3 j. n.).

Co se týče určení neb opravy hranic, nebudou nyní, hledíc k předpisům II. dílčí novely k obč. zák., spory tohoto druhu příliš častými, poněvadž určení neb oprava hranic stane se zpravidla s vyloučením pořadu práva v řízení nesporném. Těmito předpisy dostalo se nové úpravy §§ 850, 851 a 853 obč. zák. a připojeny pod §§ 4 a 5 další doplňující předpisy. Byly-li totiž hranice mezi dvěma pozemky jakýmikoliv okolnostmi do té míry poškozeny, že mohly by se státi zcela neznatelnými, nebo jsou-li hranice vskutku neznatelny nebo sporny, má každý soused právo žádati, by hranice ty byly soudně obnoveny neb opraveny. K takovéto žádosti obešle soud sousedy k jednání v řízení nesporném s tím dodatkem, že i kdyby, kdož byl obeslán, se nedostavil, budou hranice stanoveny a vymezníkovány.

Jsou-li hranice vskutku neznatelny nebo sporny, stanoví se dle poslední pokojné držby. Nelze-li této zjistiti, rozdělí soud spornou plochu dle slušného uvážení a vysloví se zároveň o tom, zda sporná plocha má větší hodnotu než 100 Kč.

Bez předchozího nesporného řízení jest pořad práva vůbec vyloučen, po provedeném řízení lze nastoupiti žalobou vlastnickou jen tehdy, když soud v nesporném řízení stanovil neznatelné nebo sporné hranice dle poslední pokojné držby nebo dle slušné úvahy, a sporná plocha má dle jeho výroku větší hodnotu než 100 Kč.

Ze služebností patří k výlučné příslušnosti okresního soudu pouze osobní služebnost bytu, tato arciť bez rozdílu, zda je užíváním (dle potřeby oprávněného), či požíváním (všechny obytné části domu bez obmezení na osobní potřebu, § 521 obč. zák.), z reálních břemen patří sem pouze výměnek.

Pro spory z ostatních osobních služebností a reálních břemen a ze všech služebností pozemkových, a zajisté i služebností nepravidelných (§ 479 obč. zák.) bude dle hodnoty sporného předmětu příslušným buď soud okresní, buď soud sborový prvé stolice, ovšem ani ten ani onen výlučně (prorogace i konsensuální i preklusivní bude možnou, § 104 j. n.);

3.) spory pro rušenou držbu, směřuje-li žalobní prosba pouze k ochraně a obnově posledního skutečného stavu držebního (§ 49 čís. 4 j. n.).

Pro tyto spory platí zvláštní ustanovení §§ 454 až 460 c. ř. s. Poněvadž dle § 454 c. ř. s. žaloba pro rušenou držbu připouští se pouze v preklusivní thůtě třiceti dnů, co žalobce dověděl se o rušení (dle správného výkladu nejen o činu rušebním, nýbrž i o osobě rušitele), kdežto po projití této lhůty nelze více žalovati z držby, nýbrž jen obyčejnou žalobou z práva, nutno doplniti předpis § 49 č. 4 j. n. dodatkem, že v řečené lhůtě byl spor zahájen.

Lhostejno jest, zda jedná se o držbu věci či práva, zda jde o rušení držby v užším smyslu, či o vypuzení z držby.

Poněvadž dle § 457 c. ř. s. s žalobou pro rušení držby nelze spojiti žalobu o náhradu škody, tím způsobené, nutno o náhradu škody nastoupiti samostatnou, obyčejnou žalobou, jež nespadá pod hledisko § 49 č. 4 j. n., nýbrž patří dle hodnoty sporného předmětu buď na soud okresní nebo na sborový soud prvé stolice;

4.) spory ze smluv nájemních a z tak zv. societas partiaria (§ 1103 obč. zák. — pachtovné záleží v poměrné části užitků — smlouva společenská) § 49 č. 5 j. n.

Na tom, jde-li o nájem v užším smyslu či o pacht (§ 1091 obč. zák. — píle a přičinění) nezáleží, a rovněž jest lhostejno, zda smlouva vztahuje se k věcem movitým (včetně lodí námořských, §§ 51 č. 5 a 52 II j. n.), či k věcem nemovitým. Vyjmuty jsou však z kompetenčního předpisu a patří dle hodnoty sporu k příslušnosti buďsi soudu okresního, buďsi sborového soudu prvé stolice spory o placení činže (nájemného nebo pachtovného) a spory o jsoucnost (existenci) smlouvy.

Těmito posléze řečenými spory míní se čisté spory určovací, t. j. spory o žalobách, domáhajících se určení jsoucnosti nebo nejsoucnosti smlouvy (kladné a záporné žaloby určovací dle § 228 c. ř. s.) a to dle ustálené soudní praxe bez ohledu na to, zda jedná se o prvotní neplatnost či napotomní zrušení nebo rozvázání smlouvy. V případech, kde existence smlouvy jest jen předpokladem pro žalobu o plnění a nejedná se o zaplacení činže, zůstává při předpisu § 49 čís. 5 j. n.

Ke sporům ze smluv nájemních čítá § 49 č. 5 j. n. výslovně spory o výpověď, odevzdání nebo převzetí věcí pronajatých nebo propachtovaných, a pokud se týče při societas partiaria k užívání nechaných, a spory o zadržení t. zv. invecta et illata (§ 1101 obč. zák., v doslovu § 139 III. dílčí novely).

Posléz řečené spory neprojednávají se ovšem v řízení nájemním (§§ 560 a násl. c. ř. s.), nýbrž v řízení obyčejném.

Pro žádost za tak zv. zájemné popsání invecta et illata (dv. dekr. ze dne 5. listopadu 1819, č. 1621 sb. z. s., zachovaný v platnosti čl. XIII. č. 6 ex. ř., v doslovu novely o úlevách soudů) příslušným jest ten soud, jenž bude příslušným (podle obnosu) pro žalobu o zaplacení nájemného nebo pachtovného.

Užívání bytů neb pozemků in partem salarii jest součástkou, pokud se týče ekvivalentem mzdy, rozepře o toto užívání nespadají pod § 49 č. 5, nýbrž po případě pod § 49 č. 6 j. n.;

5.) spory z určitých námezdních poměrů nižšího řádu, pokud zvláštními předpisy nejsou vyňaty z příslušnosti řádných soudů. S touto výhodou přikazuje zákon (§ 49 č. 6 j. n.) k výlučné příslušnosti okresních soudů spory ze smluv služebních a námezdních

a) mezi zaměstnavateli a čeledí a jinými služebníky, patřícími k domácím lidem zaměstnavatele;

b) mezi polními a lesními hospodáři a jejich polními a lesními pomocnými dělníky a nádeníky;

c) mezi majiteli hor a jinými poskytovateli práce a dílovedoucími, pomocníky, dělníky a učedníky;

d) mezi majiteli domů a domovníky;

e) ze služebního poměru mužstva na lodích (§ 49 č. 6 j. n.).

K tomu dlužno podotknouti:

K písm. **a** a **b**. Spory tyto, pokud jejich podkladem jest poměr služební nebo námezdní, patří, zahájí-li se za trvání služebního poměru nebo do 30 dnů po jeho zrušení, do kompetence úřadů politických, a jenom v tom případě, že by zahájeny byly po uplynutí 30 dnů po ukončení služebního (námezdního) poměru, nastává příslušnost soudní, a to výlučná příslušnost soudů okresních (nař. min. vnitra ze dne 7. prosince 1856, čís. 224 ř. z. a ze dne 15. března 1860, čís. 73 ř. z.).

K písm. **c**. Příslušnost řádných soudů pro spory mezi majiteli hor a zaměstnanci při hornictví bude nadále zřídka praktickou. Zpravidla nastoupí příslušnost hornických závodních rad, pokud se týče hornických rozhodčích soudů (zákony ze dne 25. února 1920, čís. 143 Sb. z. a n. o účasti zaměstnanců při hornictví na správě dolů a jejich podílu na čistém zisku, ze dne 25. února 1920, čís. 144 Sb. z. a n. o závodních a revírních radách při hornictví, a ze dne 25. února 1920, čís. 145 Sb. z. a n. o hornických rozhodčích soudech. O hornických rozdčích soudech vydán nový zákon ze dne 3. července 1924, čís. 170 Sb. z. a n. a prováděcí nařízení k tomuto zákonu ze dne 26. ledna 1925, čís. 18 Sb. z. a n. K zákonu čís. 144 Sb. z. a n. vztahují se dále: nařízení vlády republiky Čsl. ze dne 18. května 1920, čís. 358 Sb. z. a n. o volebním řádě do závodních a revírních rad při hornictví, prováděcí nařízení ze dne 13. července 1920, čís. 434 Sb. z. a n., nařízení vlády Čsl. republiky ze dne 3. srpna 1920, čís. 472 Sb. z. a n., určující působnost zákona dnem 1. srpna 1920 a ze dne 28. září 1920, čís. 554 Sb. z. a n. — vzorné stanovy — a z 30. listopadu 1920, čís. 598 Sb. z. a n.).

Pokud jde o spory mezi jinými poskytovateli práce s jedné a dílovedoucími, pomocníky, dělníky a učedníky s druhé strany, patří právní rozepře z pracovního, učňovského a námezdního poměru mezi majiteli živností a jich pomocnými pracovníky, jakož i mezi těmito vespolek před soud živnostenský, a pokud není zde příslušnosti živnostenského soudu, bez ohledu k hodntě sporného předmětu a bez rozdílu, zda spor zahájí se za trvání řečeného poměru či teprve po jeho ukončení, k věcné příslušnosti soudů okresních (§ 37 zák. o soudech živn.).

K výlučné příslušnosti okresních soudů patří bez časového obmezení a bez ohledu k hodnotě sporného předmětu spory mezi železniční správou a dělníky, zaměstnanými při režijních stavbách a pomocných podnicích železnic (§ 45 zákona ze dne 28. července 1902, čís. 156 ř. z. o úpravě pracovního poměru dělníků, zaměstnaných při řečených stavbách a podnicích).

Spory o propuštění (výpověď) dělníka (zřízence), jenž jest aspoň po 3 roky nepřetržitě zaměstnán v podniku se závodním výborem,

rozhoduje s konečnou platností rozhodčí komise (§ 3 g zákona ze dne 12. srpna 1921, čís. 330 Sb. z. a n.).

K písm. d. Na právní rozepře mezi majiteli domů a domovníky rozšířen byl předpis § 49 čís. 6 j. n. teprve čl. IV. č. 8 nov. o úlev. soud. Na výlučné příslušnosti okresních soudů ničeho se nezměnilo zákonem ze dne 30. ledna 1920, čís. 82 Sb. z. a n., jímž upraveny právní poměry domovníků.

Příslušíť i dle tohoto zákona rozhodovati veškeré spory mezi vlastníkem domu a domovníkem (správcem domu, vrátným) řádným soudům podle zákona o soudní příslušnosti povolaným (§ 16 cit. zákona).

Spory ze mzdového poměru domácké práce nepatří na pořad práva soukromého. Řešiti tyto spory v prvé řadě smírným dorozuměním, a nedojde-li k němu, nálezem, povolána jest obvodní komise domácké práce, v druhé stolici ústřední komise domácké práce (§§ 24 až 29 zákona ze dne 12. prosince 1919, čís. 29 Sb. z. a n. na rok 1920 o úpravě pracovních a mzdových poměrů domácké práce).

Spory o vydání a obsah čeledních a pracovních knížek, dříve dosti časté nyní odpadnou, poněvadž čelední a pracovní knížky jsou odstraněny (zákon ze dne 17. října 1919, čís. 571 Sb. z. a n.).

K písm. e. Co se týče mužstva na lodích námořských, zavedeny k uvažování rozepří o konaných platech tak zv. súčtovací knížky (nař. ze dne 1. června 1880, čís. 63 ř. z.).

Při sporech přísluší přístavnímu kapitánu, by ve sporech z námezdního poměru pokusil se o smír. Rozhodovati tyto spory mu však nepřísluší (čl. VII. editto politico di navigazione ze dne 25. dubna 1774).

Tyto předpisy platí i nadále v Čsl. republice (§ 39 zákona ze dne 15. dubna 1920, čís. 316 Sb. z. a n. o vlajce a rejstříku lodí námořských).

Podotknouti sluší, že novodobé snahy nesou se k tomu a namnoze již toho docílily, že mezi zaměstnavateli a zaměstnanci uzavírají se tak zv. smlouvy kolektivní. Těmito smlouvami přenáší se řešení sporů z pracovního poměru zpravidla na obligatorní rozhodčí soudy, složené ze zaměstnavatelů a zaměstnanců;

6.) spory ze vzájemných nároků mezi vlastníky lodí (Reeder), lodníky (Schiffer), plťaři (Flösser), vozky (Fuhrleute) a hostinskými (Wirte) se strany jedné a jejich zákazníky (Auftraggeber), cestujícími a hostmi se strany druhé (§ 49 č. 7 j. n.).

Pod toto hledisko spadají zejména spory o nároky, naznačené v §§ 970 a 1316 obč. zák. Pochybno, zda dlužno při tom hleděti k vymezení okruhu zavázaných osob, jak obsaženo bylo v původním doslovu § 970 (hostinští, lodníci a povozníci) a jaké jedině mohl míti na zřeteli zákonodárce jurisdikční normy, či k vymezení obsaženému v § 970 obč. zák., v doslovu § 127 III dílčí novely (hostinští, kteří cizince přechovávají, majitelé lázní a podnikatelé, kteří ve svých stájích nebo místnostech chovají cizí zvířata nebo vozidla).

Ježto zákonné předpisy nutno vykládati v souvislosti s právem, platným v době výkladu zákona, a změny zákona působí reflexivně na předpisy, jež změnou jsou dotčeny, dlužno předpis § 49 č. 7 j. n. vztahovati k osobám, uvedeným v novém doslovu § 970 obč. zák.

Na tom, zda žaloba podává se za trvání poměru, z něhož nárok se dovozuje, či teprve po jeho zrušení, zásadně nezáleží.

Povozníky ve smyslu § 49 č. 7 j. n. nejsou zasílatelé (špediteři), povozníci a ústavy pro dopravu osob, provozují-li řečenou činnost po živnostensku a jsou zapsáni do obchodního rejstříku. Podnikatelé těchto živností jsou obchodníky (čl. 4, 272 č. 3 obch. zák.), žaloby proti nim patří dle hodnoty sporu buď k příslušnosti obchodního soudu (obchodního senátu) neb okresního soudu pro věci obchodní (okresního soudu). (§§ 49 čís. 1, 51 čís. 1 j. n.)

Rovněž nespadá pod předpis § 49 čís. 7 j. n. doprava poštovní a železniční, ohledně níž platí zvláštní předpisy.

Ustanovení o t. zv. polabských záležitostech (Elbeschiffahrtsangelegenheiten) zachovaná v působnosti čl. VI. čís. 3 uvoz. zák. k j. n. již neplatí. Nahražena jsou t. zv. Labskou plavební aktou čís. sb. z. a n. 222/1923 a jejím dodatkem čís. Sb. z. a n. 37/1924, dále zákonem o Labských plavebních soudech čís. Sb. z. a n. 92/ 1924 a prováděcím nařízením k tomuto zákonu čís. Sb. z. a n. 93/1924 s doplňkem čís. Sb. z. a n. 190/1924;

7.) spory pro vady dobytka (Streitigkeiten wegen Viehmängel § 49 čís. 8 j. n.). Tím míněny jsou spory ze správy pro vady dobytčat, při čemž výrazem »dobytek« nerozumí se jen brav, skot a vepřový dobytek, nýbrž zajisté i koně. To plyne z §§ 925 až 927 obč. zák. a min. nařízení ze dne 10. listopadu 1916, čís. 384 ř. z., kteréžto předpisy vztahují se i ke koním. Pochybno, zda kompetenční předpis § 49 čís. 8 j. n. vztahuje se pouze k vadám fysickým, či též k případům evikce. Nejvyšší soud plenárním svým usnesením ze dne 27. října 1920, čís. pres. 749/20 rozhodl, že předpis § 49 čís. 8 j. n. k případům evikce se nevztahuje, že však, pokud jde o vady fysické, jest lhostejno, zda jedná se o vlastnosti obvykle předpokládané, či o vlastnosti předstírané nebo výslovně zaručené (dicta et promissa).

Všechny vytčené spory náležejí před sborový soud prvé stolice, jsou-li žalobci nebo žalovanými přednostové nebo samosoudci okresního soudu, jenž jinak byl by příslušným, neb přednostové sborového soudu, jemuž tento okresní soud jest podroben (§ 79 j. n.);

III. vzhledem k úkonu (ratione functionis) povolány jsou okresní soudy:

1.) vyřizovati žádosti o vydání jistých rozkazů, jež stanou se vykonatelnými, nebylo-li proti nim užito příslušných právních pomůcek, a to:

a) vydávati rozkazy o soudní výpovědi nájmu a pachtu a žádosti za vrácení nebo převzetí věci do nájmu nebo pachtu dané, předpokládajíc, že předmětem smlouvy nájemní nebo pachtovní jest věc nemovitá nebo zákonem za nemovitou prohlášená nebo lodní mlýn nebo jinaké dílo stavební, na lodích zřízené (§ 49 posl. odstavec j. n., §§ 560, 562 a 567 c. ř. s.);

b) vydávati rozkazy upomínací v řízení rozkazním o pohledávkách, nepřevyšujících 5000 Kč (čl. XXVIII. c. ř. s. a zákon ze dne 27. dubna 1873, čís. 67 ř. z., obé v doslovu čl. V. novely o soud. úlevách a čl. III. č. 1 zákona ze dne 1. dubna 1921, č. 161 Sb. z a n.).

Naproti tomu patří žaloby rozkazní (mandátní) dle hodnoty sporného předmětu buď k soudům okresním, buď ke sborovým soudům prvé stolice (§§ 548 a násl. c. ř. s.);

2.) obesílati před podáním žaloby k návrhu budoucího žalobce budoucího žalovaného k pokusu o smír (§ 433 c. ř. s., v doslovu čl. VI. čís. 25 novely o soud. úlev.; dle původního doslovu jen do 1000 K);

3.) prováděti již před zahájením sporu nebo v naléhavých případech i za sporu, jenž provádí se u jiného soudu, důkaz pro věčnou paměť slyšením svědků, znalců a ohledáním místa. Je-li spor již zahájen a věc nekvapí, jest příslušným soud, u něhož se spor projednává (§ 384 c. ř. s.);

4.) k výkonu exekuce, pokud nevede se na statky deskové, hory a železnice, k projednávání a rozhodování sporů za exekučního řízení a následkem něho povstávajících, pokud zákonem jinam nejsou přikázány, a k povolování prozatímních opatření (§§ 17, 18, 387 ex. ř.). Výklad o tom patří do nauky o řízení exekučním.

§ 13. Předmětná příslušnost sborových soudů prvé stolice.

I. Před sborové soudy prvé stolice patří veškeré občanské právní rozepře, jež nejsou přikázány soudům okresním (§ 50 I j. n.).

Jsou tudíž sboroví soudové prvé stolice povoláni, by projednávali a rozhodovali:

A) hledíc k hodnotě sporného předmětu (raticne valoris) spory o majetkoprávní nároky, při nichž předmětem sporu je peníz nebo hodnota vyšší 1000 K (nyní 5000 Kč, čl. II. č. 2 a čl. IX. zák. z 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n., čís. 123/1923 a č. 292/1924), pokud

a) nejedná se o spor, jenž bez ohledu k hodnotě sporného předmětu přikázán jest výlučně soudu okresnímu,

b) nenastává příslušnost kausální (§§ 49, 50 I, 51 a 53 j. n.).

Prorogací aťsi konsensuální aťsi praeklusivní nemůže sborový soud prvé stolice státi se příslušným pro rozepři o hodnotu pod 1000 K (nyní pod 5000 Kč), opačný případ naproti tomu jest možným (§ 104 II a III j. n.);

B) hledíc k povaze rozepře (ratione causae) výlučně tak, že prorogací nemůže nastati přesun příslušnosti na soudy okresní (§ 104 II a III j. n.):

1.) spory o uznání nebo popření manželského původu děcka (§ 50 II čís. 1 j. n.). Míněny jsou zde žaloby, opírající se o §§ 158 až 159a obč. zák. (čl. VI. čís. 1 uvoz. zák. k c. ř. s.). V podrobnostech dlužno rozeznávati:

a) dítě narodilo se z manželky předčasně, t. j. dříve než 180 dnů po uzavření manželství (§ 138 obč. zák.).

Dítě takové považuje se nicméně za manželské. K tomu, by vyvrátil tuto domněnku, nepotřebuje však manžel žaloby, nýbrž stačí, popře-li soudně otcovství. Tento odpor podati dlužno u soudu okresního a to nejpozději do tří měsíců, co manžel zvěděl o zrození dítěte.

O manželovu podání provede se řízení nesporné, v němž manželi náleží pouze prokázati, kdy se dítě narodilo, kdy on o tom se dozvěděl a že mu těhotenství před sňatkem nebylo známo. Prokáže-li manžel, co mu prokázati náleží, platí domněnka, že dítě jest nemanželské a ponechává se poručníku dítěte, by žalobou domněnku tu vyvrátil (§§ 156, 157 obč. zák.).

Tato žaloba patří k výlučné příslušnosti soudu sborového;

b) dítě se narodilo z manželky v zákonném čase, t. j. po 180 dni, co sňatek byl uzavřen, a před uplynutím 300 dnů, co manželské společenství bylo zákonnou cestou zrušeno (§ 138 obč. zák.).

O takovémto dítěti platí zákonná domněnka, že jest manželovým dítětem. Kdo opak tvrdí, na tom jest, by žalobou dokázal, že jest

nemožno, by dítě manželem bylo zplozeno, ježto buď vůbec nedošlo k souloži, nebo k ní sice došlo, ale soulož nemohla vésti k oplození. Pro žalobu jest výlučně příslušným soud sborový. Okruh osob k žalobě oprávněných, doba, do které nutno žalobu podati, a uhasnutí žalobního práva upraveny jsou v §§ 159 a 159a obč. zák., v doslovu §§ 6 až 8 III. dílčí novely;

c) dítě narodilo se později, než 300 dní po zákonném zrušení manželského společenství. Tu dlužno rozeznávati:

α) manželství bylo rozvázáno smrtí manžela nebo rozloučeno. V těchto případech připouští se pouze, by žalobou bylo prokázáno, že dítě pochází ze soulože, k níž došlo za manželství, a že těhotenství výjimečně potrvalo přes 300 dní. Soulož po rozluce jest co do otázky manželského původu lhostejna.

Dítě z takovéto soulože jest nemanželské, žaloba o toto nemanželské otcovství patří na soud okresní;

β) manželství bylo soudně rozvedeno. Tu lze žalobou u sborového soudu prokázati buď, že těhotenství trvalo přes 300 dnů (jako v případě *α*) nebo že manžel po soudním rozvodu obcoval tělesně se svou rozvedenou manželkou v době, od níž do porodu dítěte uplynulo více než 180 a ne více než 300 dnů. Dítě takové jest dítětem manželským.

Pro soulož po rozvodu platí dokonce zákonná domněnka, když manželé, třeba že toho soudu neznámili, obnovili zase fakticky manželské společenství (dv. dekret ze dne 15. června 1835, čís. 39 sb. z. s.).

Soud sám od sebe zjišťuje v řízení nesporném:

a) otcovství k nemanželskému dítěti za účelem jeho legitimace per subsequens matrimonium, pak-li údajný otec již zemřel (§ 161 obč. zák.);

b) za účelem legitimace dítěte, zrozeného v manželství neplatném (§ 160 obč. zák.), že překážka manželství dodatečně odpadla, nebo že alespoň jeden z obou manželů bez viny o překážce nevěděl (čl. XVI. j. n.).

Příslušným pro toto řízení jest soud poručenský (opatrovnický), jinak soud okresní (§ 113 j. n.);

2.) spory o rozvod, rozluku a neplatnost manželství (§ 50 II č. 2 j. n.). Povolovati dobrovolný rozvod manželství od stolu a lože příslušným jest soud okresní (§ 114 j. n.). Povoliti přeměnu rozvodu v rozluku manželství povolán jest sborový soud prvé stolice, řízení o žádosti, k tomu směřující, jest však řízením nesporným (§§ 15, 17 a 20 novely o právu manželském ze dne 22. května 1919, čís. 320 Sb. z. a n.).

Prozatímní opatření povolením odděleného obydlí a vyměřením výživy pro manželku a děti povoluje před zahájením rozepře o rozvod, rozluku nebo neplatnost manželství soud okresní, po zahájení rozepře soud procesní, tudíž sborový soud prvé stolice (§§ 382 č. 8 a 387 ex. ř.);

3.) všechny ostatní spory z poměru rodinného, t. j. ze vzájemného poměru manželů nebo z poměru mezi rodiči a dětmi, ale s dvojím obmezením, totiž, že

a) nejde o práva ryze majetková a

b) věc nepatří k řízení nespornému (§ 50 II č. 3 j. n.).

Přední podmínkou příslušnosti sborového soudu jest, že právním důvodem žalobního nároku jest ustanovení práva rodinného. Vyloučiti proto dlužno všechny spory o nároky ze smluv obligačních mezi manželi nebo mezi rodiči a dětmi. Řízením nesporným se vyřizují a nespadají proto pod předpis § 50 II č. 3 j. n. na př. neshody mezi manželi o výchovu a opatrování dětí při rozvodu nebo rozluce manželství (§ 142 obč. zák., v doslovu § 6 I. dílčí novely), neshody mezi rodiči a dětmi o souhlas k sňatku (§ 52 obč. zák.), o volbě povolání (§ 148 obč. zák.), o svolení k adopci (§ 181 obč. zák.), o výživu (§§ 141 a 178 obč. zák.), o věno nebo výbavu (§§ 1221 a 1231 obč. zák.).

Žalobou ve smyslu § 50 II č. 3 j. n. byla by žaloba o tak zv. sledování manželské, t. j. o povinnost manželky, by sdílela manželovo obydlí, a naopak o povinnost manžela, přijati manželku do společného obydlí; sporno, zda-li též žaloba o poskytování slušné výživy manželce manželem nebo nuzným rodičům dětmi (§ 154 obč. zák.). Praxe záporně;

4.) spory z poměrů rodinných svěřenství (§ 50 č. 4 j. n.), zejména spory o posloupnost, o depuraci (§ 251 nesp. říz.), o náhradu za zvelebení nebo zhoršení svěřenství.

Naproti tomu řízení nespornému zůstaven jest výrok o tom, že svěřenství uhaslo (§ 116 j. n.). Srovnej zákon čís. 179/1924 o zrušení svěřenství;

5.) spory z poměru manského (§ 50 II č. 5 j. n.). Tyto spory nyní sotva asi již se vyskytnou, poněvadž manství (léna) allodialisována již zákony ze dne 17. prosince 1862, č. 103 ř. z. a ze dne 12. května 1869, čís. 103, 106 a 107 ř. z.;

6.) aktivní a pasivní spory předností a samosoudců okresních soudů a presidentů sborových soudů prvé stolice, jež by jinak pa-

třídy k příslušnosti okresních soudů, u nichž přednostové nebo samosoudci jsou dosazeni nebo nad nimiž presidenti sborových soudů prvé stolice vykonávají dozor (§ 79 j. n.);

7.) spory, přikázané k výlučné příslušnosti sborového soudu prvé stolice, jakožto soudu konkursního. Těmito spory jsou spory o pravost anebo pořadí konkursních pohledávek, jež v tom, neb v onom směru nebo v obou směrech byly při zkušebním roku popřeny (§ 110 konk. ř.).

Zahájí-li se spor teprve po zkušebním roku, platí výlučná příslušnost konkursního soudu bezvýjimečně. Byl-li spor před vyhlášením úpadku již zahájen, přeruší se vyhlášením úpadku a lze v něm dále pokračovati teprve po zkušebním roku (§ 7 konk. ř.).

Bude-li pohledávka při roku správcem podstaty uznána a zůstala-li nepopřena se strany konkursních věřitelů k odporu oprávněných (§ 105 konk. ř.), platí pro účely konkursu za zjištěnu a pokračování ve sporu stane se zbytečným (§ 109 konk. ř.). V opačném případě bude přerušený spor znova zahájen a dojednán a rozhodne se zpravidla soudem, u něhož byl zahájen.

Bylo-li to však navrženo a jeví-li se to účelným, může konkursní soud usnésti se na tom, by spor nadále byl prováděn na soudě konkursním. Proti tomuto rozhodnutí jest opravný prostředek nepřípustným (§§ 111 I, 113 konk. ř.).

Naproti tomu řídí se příslušnost pro žaloby o nároky na odloučení a vyloučení nebo na základě pohledávek za podstatou povšechnými předpisy, aniž by eo ipso nastávala přitažlivá působnost soudu konkursního (§ 111 II konk. ř.);

8.) spory z dílčích dluhopisů a z poměru svazového (§§ 83 a, 83 b j. n.), pokud nejsou přikázány soudům obchodním. O tom ještě později;

9.) spory o odškodnění za nevinně vytrpěnou vyšetřovací vazbu (§ 6 zák. z 18. srpna 1918, čís. 318 ř. z.);

10.) spory o zaopatřovací požitky bývalých zaměstnanců na velkém majetku pozemkovém (§ 15 zák. z 18. března 1921, čís. 130 Sb. z. a n.; prováděcí nařízení čís. Sb. z. a n. 189/1921; změny a doplňky zákon čís. 215/1922; doplněk k prov. nař. čís. 46/1923).

II. Ratione functionis jsou sborové soudy prvé stolice

1.) soudy rekursními a odvolacími z nálezů a usnesení soudů okresních (§ 3 j. n.). O tom byla již řeč;

2.) povolány povolovati exekuci na základě cizozemských rozsudků nebo jiných cizozemských exekučních titulů (§ 82 ex. ř.);

3.) výkon exekuce ohledně statků, zapsaných v deskách zemských nebo knihách železničních, přísluší zemskému soudu, v jehož zemských deskách nebo železničních knihách nemovitost nebo železniční těleso jest zapsáno, ohledně hor a bání hornímu senátu, u něhož se vede horní kniha (§ 19 ex. ř.).

Jakožto exekuční soudy jsou zemské soudy, pokud se týče horní senáty příslušny pro spory, za exekučního řízení a z něho vzcházející, pokud zákonem jinam nejsou přikázány (§ 17 ex. ř.);

4.) výjimečně přisluhují i sborové soudy prvé stolice právní pomocí. O tom viz § 8, k čís. 2 těchto výkladů;

5.) povolují delegaci a řeší spory o příslušnost. O tom byla již řeč.

§ 14. Předmětná příslušnost obchodních soudů (senátů).

Obchodnímu soudu v Praze, pokud se týče obchodním senátům zemských soudů v Brně a Opavě a všech soudů krajských jsou přikázány:

I. hledíc k hodnotě sporného předmětu (ratione valoris), když tato převyšuje 1000 K (nyní 5000 Kč, čl. II č. 2 a čl. XI. zák. z 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n., čís. 123/1923 a 292/1924):

1.) spory z obchodů, předpokládajíc,

a) že právní jednání jest obchodem na straně žalovaného a

b) že žalovaný jest kupcem plného práva nebo protokolovanou obchodní společností (obchodní veřejnou společností, komanditní společností, komanditní společností na akcie, akciovou společností, společností s ručením obmezeným) nebo zapsaným společenstvem výrobním a hospodářským (§ 51 č. 1 j. n.).

Obchody jsou zde míněny veškeré druhy obchodů, tedy nejen obchody absolutní (čl. 271 obch. zák.), nýbrž i obchody relativní a pomocné (čl. 272, 273 obch. zák.). Zvlášť nutno se zmíniti o těchto případech:

α) právní jednání, náležející k provozování veřejných skladišť, jsou obchody, podnikatelé takovýchto skladišť jsou obchodníky (§ 6 zákona o veřejných skladištích ze dne 28. dubna 1889, čís. 64 ř. z.).

Řádem (reglementem) skladiště zřízený soud rozhodčí není obligatorním, nýbrž vyžaduje se, by strany zvlášť se mu podrobily (§ 11 cit. zák.);

β) obchody bursovní, t. j. právní jednání, uzavřená ve veřejné místnosti bursovní ve stanovené bursovní době o takových předmě-

tech obchodu, v nichž na dotyčné burse smí se obchodovati a záznamy činiti, jsou absolutními obchody (§§ 12 a 14 bursovního zákona ze dne 1. dubna 1875, čís. 67 ř. z.).

Spory z bursovních obchodů patří tudíž za dalších shora uvedených podmínek k příslušnosti soudů, vykonávajících pravomoc obchodní. Tato příslušnost ustoupí však zpravidla rozhodčímu soudu bursovnímu.

Bursovním zákonem předepsáno, že statutem bursovním nutno mimo jiné stanoviti, jak vyrovnávají a rozhodují se spory z obchodů bursovních, dále vytýkají se předpisy o složení, působnosti a řízení rozhodčího soudu bursovního a připouští se, by do statutu pojato bylo ustanovení, že rozhodčí soud bursovní jest pro spory z bursovních obchodů obligatorním, leda, že by strany písemně jinak se dohodly (§ 2 č. 7 a § 6 odst. 1 až 3 bursovního zákona). Tyto předpisy zachovány v platnosti čl. XIII. c. ř. s.

Působnost rozhodčího soudu bursovního naopak rozšířena. Statutem může totiž býti stanoveno, že vztahuje se i k obchodům o zboží, jež mimo bursu byly uzavřeny. To však jen tehdy, mají-li oba soupeři určitou kvalifikaci (osobní náležitost), předmětem obchodu musí býti zboží, v němž lze na dotyčné burse obchodovati (předmětná náležitost), a strany musí podrobiti se rozhodčímu bursovnímu soudu buďsi zpravidla písemnou smlouvou o rozhodčím, nebo výjimečně závěrečným listem, obsahujícím doložku o podrobení se rozhodčímu soudu, proti níž neučiněno námitek (formální náležitosti) čl. XIV. c. ř. s.;

γ) státní železnice a pošty jsou obchodními podniky (§ 8 uvoz. zák. k obch. zák., čl. 421, pak čl. 422 a násl. obch. zák.). Žaloby proti železničnímu eráru z dopravy zboží patří tudíž ke kausální obchodní pravomoci soudní.

Pokud jde o nárok proti poštovnímu eráru na náhradu za věci, jež poště k dopravě byly odevzdány, připouští se právní pořad teprve po vyčerpání stolic administrativních (poštovní ředitelství, ministerstvo pošt a telegrafů; §§ 217 až 219 poštovního řádu ze dne 22. září 1916, čís. 317 ř. z.).

Obchodními rejstříky v § 51 I čís. 1 j. n. míněny jsou ovšem hlavně tuzemské obchodní rejstříky. Soudní praxe považuje však za postačitelný též zápis v cizozemském obchodním rejstříku, předpokládajíc, že autentickým způsobem zjištěno, že cizozemské obchodní rejstříky jsou v podstatě téhož způsobu, jako tuzemské obchodní rejstříky (plenissimární usnesení bývalého c. k. nejvyššího

soudního dvoru ze dne 31. října 1905, judikatů čís. 172, úřední sbírky nová řada čís. 840). Hledíc k tomu judikátu, sdělilo pak ministerstvo spravedlnosti soudům ustanovení cizozemského práva o obchodních rejstřících, při nichž ona podmínka jest splněna (věstník bývalého c. k. ministerstva spravedlnosti 1905, str. 337 a násl., 1906 str. 252, 1909 str. 291);

2.) spory z obchodních věcí (Handelssachen), vypočtených v § 39 uvoz. zák. k obch. zák. Na tom, zda-li strany jsou kupci, čili nic, zde nezáleží. Obchodními věcmi jsou:

a) spory mezi smluvníky ze zcizení obchodního závodu;

b) spory o právo, užívati jisté firmy, mezi těmi, kdož na právo to nárok si činí. Míněny jsou zde spory o žalobách, jimiž majitel firmy domáhá se proti jejímu neoprávněnému užívateli nejen toho, by žalovaný upustil od dalšího užívání firmy, nýbrž i zároveň, anebo jen náhrady škody, jež byla mu tím způsobena (čl. 27. obch. zák.). Jedná-li se pouze o stavení přehmatu v neoprávněném užívání cizí firmy, nemá místa řízení sporné, nýbrž obchodní soud jakožto úřad rejstříkový čelí dalším přehmatům pořádkovými pokutami v řízení nesporném (čl. 26 obch. zák., §§ 12 a 15 uvoz. zák. k obch. zák.);

c) spory z jednání, jež, jdouce za svým povoláním, předsevzali obchodní dohodci, važiči, měřiči nebo jinaké osoby, ustanovené k tomu, by podobné úkony v obchodu předsevzaly a potvrzovaly, mezi těmito osobami se strany jedné, a těmi, kdož služeb jejich použili, se strany druhé;

d) spory z právních poměrů mezi kupci se strany jedné a jejich prokuristy, obchodními zmocněnci, obchodními pomocníky a jinými osobami, v závodě služby konajícími, pokud to nejsou služby čeledínské, se strany druhé.

Pokud obchodní zaměstnanci podléhají zákonu o obchodních pomocnících (zákon ze dne 16. ledna 1910, čís. 20 ř. z., změněný a doplněný cís. nařízením ze dne 10. ledna 1915, čís. 8 ř. z.) nastupuje pro rozepře ze služebního poměru příslušnost živnostenského soudu, předpokládajíc, že zaměstnavatelův podnik podroben jest živnostenskému řádu a jest zřízen pro podniky toho druhu a toho místa soud živnostenský (§ 41 zákona o obchodních pomocnících, § 3 zákona o soudech živnostenských; prve dotčeným paragrafem 41 zrušen byl § 5d zák. o soudech živn.).

Spory mezi zaměstnavatelem a obchodními zaměstnanci nižšího řádu, nepodléhajícími zákonu o obchodních pomocnících, při jichž posuzování platí vedle předpisů obchodního a podpůrně občanského

práva také předpisy zákonů živnostenských, náležejí bez ohledu k tomu, zda-li služební poměr ještě trvá čili nic, na soud živnostenský, a není-li ho, výlučně na soud okresní (§ 37 zákona o soudech živnostenských, jímž zrušen byl § 87c živnostenské novely ze dne 8. března 1885, čís. 22 ř. z.).

Strany mohou se však podrobiti rozhodčímu výboru obchodního gremia buďsi tak, že se o tom písemně dohodnou, nebo tak, že jedna strana i bez předchozí takové dohody rozhodčího výboru se dovolá a druhá strana, byvši výborem obeslána, se dostaví a příslušnost výboru uzná (§§ 114 a 122 živn. novely ze dne 15. března 1883, čís. 39 ř. z., kteréžto předpisy uchovány v platnosti § 3, odst. 3 zák. o soudech živn.);

e) spory z právního poměru zaměstnanců, uvedených pod písm. **d**, k osobám třetím, jimž v zaměstnavatelově živnosti učinili se zodpovědnými (čl. 55 a 59 obch. zák.). Článek 59 obch. zák., citovaný v § 39 č. 2 uvoz. zák. k obch. zák. jest nyní zrušen a nahrazen příslušnými předpisy zákona o obchodních pomocnících (čl. I. tohoto zákona);

f) spory z právních poměrů společníků obchodních společností všeho druhu mezi sebou, z právních poměrů představených a likvidatorů obchodní společnosti mezi sebou a ke členům, tichých společníků k majiteli podniku, účastníků, spolčivších se k příležitostnému obchodu (čl. 266 obch. zák.) nebo sdružení k provozování obchodu (čl. 10 obch. zák., jenž platí u nás v úpravě § 7 uvoz. zák. k obch. zák.).

Na tom, zda-li společenský poměr dosud trvá, či byl již rozvázán, nezáleží;

3.) zákonem ze dne 8. června 1923, čís. 123 Sb. z. a n. přikázány obchodním senátům (soudům) podle hodnoty předmětu rozepře též spory, povstalé ze směnečných jednání, jakož i podle zákona šekového ze dne 3. dubna 1906, čís. 84 ř. z. Tím míněny jsou pouze spory o zaplacení nebo zajištění směnečné sumy, nikoli též spory o jiné nároky, k nimž směnečné právní jednání zavdalo podnět, na př. spory o vydání prvopisu nebo duplikátu směnky (čl. 69, 66 sm. ř.), o vrácení vykvitované směnky (čl. 39 sm. ř.), o žalobě z obohacení následkem promlčení nebo praekluse směnečného nároku (čl. 83 sm. ř.).

Obmezení příslušnosti obchodního soudu (senátu) na spory o zaplacení nebo zajištění směnečné sumy vyplývá z ustanovení §§ 555 až 559 c. ř. s., kde výrazem »směnečné rozepře« (Wechselstreitigkeiten) jen tyto spory jsou míněny.

Směnkám co do příslušnosti a řízení rovnají se dle positivního předpisu zákona šeky, ale jen potud, pokud jde o soudní uplatňování postižních (regresních) nároků dle práva šekového (§ 24 I zákona o šecích ze dne 3. dubna 1906, čís. 84 ř. z.).

Postižní závaznost vztahuje se k ručení za zaplacení peníze, na který šek zní, a postihuje vůči majiteli vydatele šeku, avalisty (rukojmí) a indosanty, leda, že by tito dodatkem k idosamentu »bez závazku«, »bez obliga« a pod. záruku ze svého indosamentu byli vyloučili (§ 15 šek. zák.).

Naproti tomu všeobecnými předpisy řídí se příslušnost pro soudní uplatňování nároků majitele šeku proti vydateli na náhradu škody, způsobené mu tím, že šek nebyl vyplacen, anebo nebyl vyplacen úplně (§ 23 šek. zák.), a pro rozepře z přímého právního poměru mezi majitelem šeku a vydatelem nebo mezi oním a jeho přímým předchůdcem (§ 24 II šek. zák.).

Naproti tomu nelze co do příslušnosti obchodního soudu (senátu) klásti směnkám na roveň jiné rubopisem převoditelné papíry, na př. kupecké poukázky nebo kupecké zavazovací listy (čl. 301, 302 obch. zák.). Spory z těchto papírů budou náležeti na obchodní soud (senát) jen za podmínek § 51 I č. 1 j. n.

4.) žaloby z kupeckého práva retenčního (čl. 315 obch. zák., zachovaný v působnosti čl. VI. č. 5 j. n.).

Nečiní-li hodnota sporného předmětu více než 1000 K (nyní 5000 Kč), jest pro rozepře, naznačené pod čís. 1 až 4, pokud nepatří na soud živnostenský, příslušným v Praze okresní soud pro věci obchodní, jinak obyčejný okresní soud (§ 52 j. n.);

II. podle povahy nároku (ratione causae) bez ohledu k hodnotě sporného předmětu, aniž by však prorogace obecného soudu byla vyloučena (§ 104 II j. n.):

1.) spory z právních poměrů, jež týkají se ochrany a užívání známek, vzorků, modelů a průmyslových výsad (§ 51 II čís. 4 j. n.). V podrobnostech platí toto:

a) ochranná známka lpí na závodě a tudíž jen se závodem samým může býti převedena. Spory z převodu známky, oddělené od závodu, nejsou tudíž možny a nejsou proto míněny v § 51 II č. 4 j. n. Míněny jsou tu pouze spory o náhradu škody ze vsažení do práva k ochranné známce.

Poškozený má pro sebe dvojí cestu. Může vědomé vsažení do práva k ochranné známce stíhati jako přečin soukromou trestní obžalobou (§§ 23, 26 zákona o ochranných známkách ze dne 6. ledna 1890, čís. 19 ř. z., doplněného novelou ze dne 30. července 1895, čís. 108 ř. z.) a žádati na trestním soudě, by mu na místě náhrady přiznal peníz na odpykanou (Geldbusze až do 10.000 K, § 27 cit. zák.), nebo může náhrady škody domáhati se žalobou na soudě civilním (§ 29 cit. zák.). Pro tuto žalobu jest pak výlučně příslušným obchodní soud (senát);

b) vzorky a modely. Pořadem práva na soudě obchodním řeší se spory o převod vzorku nebo modelu jednáním soukromoprávním, jakož i spory o náhradu škody z porušení práva ke vzorku nebo modelu. Připojením se k administrativnímu trestnímu řízení náhradní nároky uplatňovati nelze (cís. patent ze dne 7. prosince 1858, čís. 237 ř. z. § 19);

c) průmyslové patenty (zákon ze dne 11. ledna 1897, č. 30 ř. z., § 110).

K výlučné příslušnosti obchodních soudů patří:

α) žaloba o to, komu patent přináleží podle zásad o nabývání majetkových práv jednáním mezi živými nebo na případ smrti (§ 18), a žaloby z práv zástavních nebo jiných věcných práv k patentu (§ 25). Poznámkou spornosti v rejstříku patentů zajistiti lze rozsudku účinnost i proti pozdějším nabyvatelům patentu (§ 25);

β) žaloba pro vsažení do práva k patentu, směřující k tomu, by právo k patentu bylo uznáno, by zakázáno bylo všeliké další vsahání do práva, by odstraněno bylo vše, co proti patentu bylo vyrobeno, by prostředky, k této výrobě sloužící, byly pro tuto výrobu učiněny nepotřebnými, by dána byla náhrada, vyrovnávající penězi nejen skutečnou škodu a ušlý zisk, nýbrž i utrpěné ublížení (Kränkungen) a jiné osobní újmy, po případě, by vydáno bylo, oč se rušitel patentu na úkor oprávněného obohatil (§§ 96, 105).

Náhradou povinen jest každý, kdo vsažení do práva zavinil; nezavinil-li je žalovaný, jest nicméně povinen vydati, oč se obohatil (§ 110). Nároky z bezděčného vsažení do patentního práva lze uplatňovati pouze žalobou, nároky z vědomého vsažení nutno v prvé řadě uplatňovati adhaesí k řízení trestnímu a jen, pokud v tomto řízení nedostane se jim vyřízení, jest přípustnou žaloba civilní;

γ) žaloby o vzájemné nároky na náhradu a na navrácení v případě odejmutí patentu (§ 29 IV);

δ) nároky o náhradu škody z bezdůvodného vydobytí prozatímních opatření. Vyřídí se, pokud možno, současně s věcí hlavní, jinak k samostatné žalobě (§ 114);

2.) spory z právních jednání, vztahujících se na lodě námořské nebo plavbu po moři, jakož i na ostatní právní poměry, jež dlužno posuzovati dle soukromého práva námořského (§ 51 II č. 5 j. n.).

Vyloučeny z příslušnosti obchodního soudu (senátu) jsou však a patří k výlučné příslušnosti okresního soudu spory, naznačené v § 49 čís. 5 až 7 j. n. (t. j. spory z nájmu lodí, spory z námezdního poměru lodníků a spory z dopravy po moři, § 51 č. 5, § 52 II j. n.).

Potvrzení o nehodě, jež při plavbě se sběhla (Seeverklarung), o němž zmiňuje se § 52 II j. n., jest úkonem řízení nesporného a vydává se po výslechu všech, kdož mají o příběhu vědomost, v prvém přístavě, kam loď dospěje (artic. III. § 45 editto politicco di navigazione);

3.) spory o náhradu škody z usmrcení osob nebo jich poškození na těle příhodou v dopravě železnice, parou poháněné (§ 3 zák. ze dne 5. března 1869, čís. 27 ř. z., uchovaný v působnosti čl. VI. čís. 2 j. n.).

Zákon o ručení železnic rozšířen později na veškeré železnice, elementární silou poháněné, zejména na elektrické pouliční dráhy (zákon ze dne 12. července 1902, čís. 147 ř. z.) a platí tudíž řečený předpis o příslušnosti i ohledně těchto železnic.

Pokud by usmrcen nebo na těle poškozen byl dopravní úředník, zřízenec nebo dělník dráhy, vzejde mu, pokud se týče jeho pozůstalým, nárok z úrazového pojištění, o němž nerozhoduje soud, nýbrž obligatorní »Rozhodčí soud pro úrazové zaopatření železničních zřízenců« (zákon ze dne 20. července 1894, čís. 168 ř. z. o rozšíření úrazového pojišťování, čl. XVII. zákona ze dne 10. dubna 1919, čís. 207 Sb. z. a n. a § 7 vládního nařízení ze dne 19. května 1919, čís. 272 Sb. z. a n.);

4.) pokud obchodní soud (obchodní senát) jest soudem konkursním (ohledně konkursu na jmění nebo pozůstalost kupce plného práva a na jmění zapsané obchodní společnosti nebo zapsaného výrobního a hospodářského společenstva, § 64 konk. ř.), jest příslušným pro ty spory, jež i jinak konkursnímu soudu jsou přikázány (o tom viz § 13 Ib čís. 7 těchto výkladů);

5.) spory o žalobách, domáhajících se toho, by pro zmatečnost zbaven byl účinnosti nález rozhodčího soudu bursovního (čl. XXV. c. ř. s.). Z určitých, v zákoně taxativně uvedených důvodů lze takovémuto nálezu odporovati zmateční stížností. I o této rozhoduje sice

obchodní soud (senát), ale nemá zde místa řízení sporné. Soud, vyslechna strany, a uzná-li toho potřebu, též předsedu a tajemníka rozhodčího soudu, vyřídí stížnost usnesením (čl. XXIII. c. ř. s.);

6.) spory o žalobách, domáhajících se toho, by usnesení valné hromady společnosti s o. r. bylo prohlášeno za zmatečné (§ 42 zákona o společnostech s o. r. ze dne 6. března, čís. 58 ř. z.);

7.) spory z dílčích dluhopisů (§ 83a j. n.), jichž vydatel je zapsán do obchodního rejstříku, a ze svazového poměru (§ 83b j. n.), je-li žalováno sdružení, zapsané v obchodním rejstříku;

8.) pro veškeré spory o žalobách, podaných na cedulovou banku z obchodů, které v mezích vyměřené působnosti prováděla, je výlučně příslušným obchodní soud v Praze (§ 70 I zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 347 Sb. z. a n. o akciové bance cedulové). Cedulová banka jest akciovou společností (§ 52 cit. zák.), firma její zní: »Národní banka Československá« (§ 53) a banka má povahu veřejného, úvěrní obchody provozujícího ústavu (§ 77). Zákon čís. 347/1920 byl v některých (zde v úvahu nepřicházejících) směrech změněn a doplněn zákonem ze dne 23. dubna 1925, č. 102 Sb. z. a n.

III. Ratione functionis jest obchodní soud v Praze výlučným odvolacím a rekursním soudem pro okresní soud pro věci obchodní v Praze. Oba tito soudové vykonávají pouze pravomoc obchodní a rozhoduje proto obchodní soud jako soud odvolací vždy s přivzetím odborného soudce laika (§§ 3 a 7 II j. n.).

Byl-li spor v prvé stolici projednáván u jiného okresního soudu, vykonávajícího jak pravomoc obecnou, tak pravomoc obchodní, rozhoduje nadřízený sborový soud prvé stolice o odvolání z rozsudku s přivzetím odborného soudce laika jen tehdy, byl-li do rozsudku pojat dodatek, vyznačující, že vynesen byl u výkonu pravomoci obchodní (§§ 3, 7 II j. n., §§ 446, 487 c. ř. s.). Neobsahuje-li rozsudek okresního soudu tohoto dodatku, vyřídí sborový soud prvé stolice odvolání v senátě, složeném pouze ze soudců z povolání a v témže složení vyřídí senát sborového soudu všechny rekursy proti usnesením okresního soudu, aniž by na tom záleželo, zda jedná se o záležitost obecné či kausální pravomoci.

Povolovati exekuci na základě rozsudku cizozemského obchodního soudu není věcí obchodního soudu (senátu), nýbrž obecného sborového soudu prvé stolice (§ 82 ex. ř.) a rovněž nenáleží výkon exekuce, povolené soudem (senátem) obchodním okresnímu soudu obchodnímu, nýbrž obecnému (§§ 17, 23 ex. ř.).

§ 15. Předmětná příslušnost soudů horních.

Senátům těch krajských soudů, jimž nařízením ministerstva spravedlnosti přikázána byla kausální pravomoc ve věcech horních, náleží rozhodovati:

I. Ratione valoris, převyšuje-li hodnota sporného předmětu 1000 K, nyní 5000 Kč, spory o žalobách v záležitostech hornictví, pokud nejsou bez ohledu k hodnotě sporného předmětu přikázány soudům okresním (§ 53 I j. n.).

Zvláštních okresních soudů pro věci horní nemáme; kausální pravomoc ve věcech horních, pokud přísluší soudům okresním, vykonávají místně příslušné soudy okresní. Těmto náleží projednávati a rozhodovati:

a) ratione valoris spory, týkající se hornictví, nepřevyšuje-li hodnota sporného předmětu 1000 K (5000 Kč), předpokládajíc ovšem, že spor není ratione causae přikázán k výlučné příslušnosti horního senátu;

b) ratione causae, bez ohledu k hodnotě sporného předmětu:

α) spory pro rušenou držbu hor v rozsahu, vymezeném §em 49 čís. 4 j. n. (§ 53 I j. n., k tomu § 12 II čís. 4 těchto výkladů);

β) spory z pachtu hor v rozsahu, vymezeném §em 49 čís. 5. j. n. (§ 53 I j. n., k tomu § 12 II č. 5 těchto výkladů);

γ) spory z námezdního poměru mezi majiteli hor a dílovedoucími a dělníky, v horách těch zaměstnanými (§§ 53 I a 49 č. 6 j. n.).

Před živnostenský soud tyto spory nepatří (§ 2 II zák. o živn. soud., kde není citován čl. V. b uvoz. pat. k živn. ř.). Přes to bude soudní příslušnost nadále v těchto sporech výjimkou. Ustoupí zpravidla příslušnosti hornických závodních rad, pokud se týče hornických rozhodčích soudů (viz § 12 II č. 6 k písm. c těchto výkladů);

δ) cituje § 49 čís. 3 j. n., přikazuje § 53 I j. n. k výlučné příslušnosti též spory, naznačené v dříve řečeném paragrafu, pokud se týkají hor.

Tento citát zakládá se patrně na nedopatření. Měl svůj smysl ve vládní osnově, kterou k výlučné příslušnosti okresních soudů přikázány §em 49 čís. 3 j. n. všechny spory z pozemkových služebností a reálních břemen. Ježto však při konečné redakci § 49 č. 3 j. n. obmezen pouze na spory o určení hranic, dále z osobních služebností pouze na služebnost bytu a z reálních břemen pouze na výměnek (viz § 12 II č. 3 těchto výkladů), pozbyla citace § 49 č. 3 v § 53 I j. n. takřka veškerého praktického významu. Služebnost bytu není při horách myslitelnou, výměnek bude asi raritou, a vytýčení a

obnova hranic měr dolových provádí se úřadem horním v řízení administrativním (§§ 64 a 67 hor. zák., cís. pat. ze dne 23. května 1854, č. 146 ř. z.).

II. Ratione causae bez ohledu k hodnotě sporného předmětu patří před horní senáty:

1.) spory o věcná práva k horám, jich součástkám na povrchu ležícím a k příslušenství hor, jakož i spory o zrušení těchto práv (§ 53 II č. 1 j. n.).

Předmětem horního vlastnictví (Bergwerkseigentum) a zápisu do horních knih jsou dle § 109 hor. zák.:

a) propůjčené míry dolové (verliehene Grubenmasse).

Mírou dolovou rozumíme určitou plochu v horizontální rovině náraziště (Aufschlagspunkt), t. j. bodu, od kterého má započíti dolování a od kterého plocha ta se vyměřuje (§§ 24, 45 hor. zák.), a to v podobě pravidelného čtyřúhelníku o výměře 45.116 m^2 (§ 42 horn. zák.).

Poměr šířky k délce stanoven jest jen potud, že kratší strana čtyřúhelníku nesmí býti kratší 106 *m* (§ 46 horn. zák.). Uvnitř této plochy smí majitel dolové míry dobývati vyhrazené nerosty, je si osvojiti a zaříditi, čeho k dolování jest potřebí (§ 40 horn. zák.).

Vlastnictví k dolovým měrám nabývá se jich propůjčením se strany horního úřadu (Verleihung der Grubenmasse). Zpravidla propůjčiti lze na jedno náraziště jedinou míru dolovou, při kamenném uhlí dvojmíru (Doppelmass), t. j. dvě míry dolové, jež nejdelšími stranami k sobě přiléhají. Má-li však náraziště takovou polohu, že lze z něho vyměřiti několik ještě nepropůjčených měr dolových, může žadatel o propůjčení (Verleihungswerber) klásti na jedno náraziště (auf einen Aufschluss lagern) při kamenném uhlí až čtyřy dvojmíry, při všech ostatních nerostech až čtyry jednoduché míry dolové (§§ 47, 34 horn. zák.);

b) přebytky (Überscharen), t. j. dílce horstva, jež obklíčeny jsou propůjčenými dolovými měrami tak, že nelze do nich položiti pravidelnou míru dolovou (§ 71 horn. zák.).

Propůjčují se samostatně a lze je propůjčiti pouze majitelům dolových měr, jež na přebytky ty hraničí. Přihlásí-li se k výzvě horního úřadu jen jediný ze sousedících majitelů hor o přebytek, propůjčí se mu celý. Hlásí-li se více sousedících majitelů hor, a tito dohodnou se o dělbě, rozdělí se mezi ně přebytek fysicky dle dohody. Pak-li by se o dělbě nedohodli, propůjčí se jim přebytek společně. Přebytky nebo jich fysické části, jež samostatně byly propůjčeny, přičtou se k dolovým měrám dotyčného majitele hor a stanou se jejich součástí.

Společně propůjčené přebytky stanou se spoluvlastnictvím účastníků, tvoří samostatné knihovní těleso a disposice každého spoluvlastníka s jeho podílem obmezena jest v ten rozum, že smí podíl ten zciziti jen na některého ze spoluvlastníků, na jiného pak jen současně zcizením svých vlastních sousedících měr dolových (§ 72 a násl. horn. zák.);

c) díla pomocná (Hilfsbaue), t. j. štoly a šachty, vedoucí mimo propůjčené pole, jež slouží k jeho výhodnějšímu provozování (pomocné štoly a pomocné šachty, § 85 horn. zák.).

Dílo pomocné vlastníku hor pro tyto povolené a jím provedené jest příslušenstvím hor a zapíše se jako takové do horní knihy (§ 86 horn. zák.). Od těchto pomocných děl dlužno rozeznávati samostatná díla pomocná, jež slouží k prospěchu několika vlastníků hor a jsou povolena jim společně a buď jimi samými nebo cizím podnikatelem pro ně provedena.

Samostatná díla pomocná tvoří jedno každé pro sebe zvláštní knihovní těleso a předmět zvláštní vložky horních knih (§ 88 horn. zák.).

Propůjčí-li se volné pole napotom jinému podnikateli, než tomu, pro kterého polem, dosud volným, bylo koncedováno dílo pomocné (toho i onoho druhu), nesmí nový podnikatel dolováním působiti újmu dílu pomocnému (§ 89 horn. zák.);

d) štoly revírní (Revierstollen), t. j. štoly vedoucí celým horním revírem, jimiž má celý horní revír býti odhalen, nebo jimiž mají přístupnými učiněna býti minerální ložiska ve hlubších horizontech a jich oddolování má býti jakýmkoli způsobem usnadněno (§ 90 horn. zák.).

Nezbytnou podmínkou koncedování revírní štoly jest, že její provedení jeví se býti žádoucím ke všeobecnému prospěchu dolování v celém horním revíru (§ 91 horn. zák.). Dále vyhledává se, by s provedením revírní štoly souhlasila převážná část zúčastněných majitelů hor a by bylo nepochybno, že revírní štola bude k prospěchu i těm podnikatelům hor, jimž v dotyčném horním revíru teprve v budoucnosti budou míry dolové propůjčeny (§ 93 horn. zák.).

Horní zákon upravuje pak zevrubně právní poměr mezi podnikatelem revírní štoly s jedné strany a majiteli zúčastněných hor s druhé strany (§§ 94 a násl. horn. zák.).

Součástkami horního vlastnictví, na povrchu ležícími, jsou denní stavby, dílny a závody k výkonu dolování potřebné a jinaké nemovitosti, jichž není sice přímo k dolování potřeba, jež však vlastníkem určeny byly k tomu, by s horami tvořily jediný celek (§§ 117, 118 horn. zák.).

Příslušenstvím hor jsou zejména zvířata, stroje, nástroje a nářadí, u dolu se nalézající a k dolování určené, dále pohotové materialie a zásoby naturalií nebo jinaké zásoby, posléze rudy a hutní výrobky, jež dle povahy výroby nejsou ještě ve stavu prodejném (§ 121 horn. zák.).

Od horního vlastnictví dlužno rozeznávati právo kutací (Schurfrecht), t. j. právo, propůjčené úřadem horním a záležející v oprávnění, uvnitř určitého obvodu (t. zv. kutiště, Schurfgebiet), po ložiskách vyhrazených nerostů pátrati a nalezená ložiska tak dalece odkrýti, by zjednán byl podklad pro žádost o propůjčení měr dolových (§ 13 až 15 horn. zák.). Právo kutací propůjčuje se na dobu jednoho roku. Pokračuje-li kutéř patřičně v kutání, může právo to rok od roku býti prodlužováno (§ 16 horn. zák.).

Kutéř jest oprávněn, by bez vsažení do starších horních práv na kterémkoli místě kutiště libovolný počet pokusných prací zahájil a je prováděl (§ horn. zák.) a by za tím účelem i proti vůli vlastníka, ovšem za odškodné, na cizí půdu vstoupil a jí ke svým pokusným pracím použil (§§ 26 a násl. horn. zák.).

Jeho právo není však o sobě právem výlučným, naopak lze prototéž kutiště současně i více různým osobám právo kutací propůjčiti (§ 21 horn. zák.). Této výlučnosti práva kutacího nebude také pro první tak zv. všeobecné kutací práce (hornické rekognoskování půdy, kopání příkopů, ruční vrtací práce a pod.) ani potřeba, poněvadž nejedná se o práce nákladné, naopak výlučnost kutacího práva byla by brzdou úsilovného kutání.

Jinak má se věc, jakmile kutéř, buďsi hned od prvopočátku, nebo vykonav všeobecné práce kutací, hodlá přikročiti ke zvláštním, pevným pracem kutacím, t. j. odhodlá se k tomu, by nadějný bod pro dolování odhalil blíže nákladnými hornickými pracemi, jako na př. pokusnými štolami, pokusnými šachtami (Schurfstollen, Schurfschächte) a pod.

Aby kutéř bez obavy mohl tyto práce podniknouti a náklad s tím spojený na sebe vziti, propůjčuje se mu kutiště výhradné (Freischurf), t. j. právo, by v okruhu horizontálním, jehož průměr měří 425 *m*, a jehož středem jest bod, odkud se má s pokusnými pracemi

počíti, a jenž zevně musí býti vyznačen vztýčením tak zv. kutéřského znamení (Schurfzeichen), výlučně za vyhrazenými nerosty pátral, aniž by v kutacím kruhu po dobu účinnosti výhradného práva kutacího někomu jinému smělo kutací právo býti propůjčeno (§§ 22 a násl. horn. zák.);

2.) spory o užívání předmětů, naznačených pod čís. 1.

Poněvadž však spory o užívání z důvodů práv věcných zahrnuty jsou již pod § 53 II č. 1 a spory o užívání na základě smluv pachtovních spadají pod § 53 I a patří k výlučné příslušnosti soudů okresních, nutno předpis § 53 II č. 2 j. n. obmeziti na spory o užívání z důvodů práva obligačního a i z těchto vyloučiti spory o užívání na základě smlouvy pachtovní;

3.) spory o stáří v poli při horních propůjčkách (über das Alter im Felde bei Bergwerksverleihungen § 53 II č. 3 j. n.). Míněny jsou zde spory, týkající se starších propůjček, jež nevztahovaly se, jako nyní, k určité horizontální ploše, nýbrž k samému ložisku rudy (§ 199 horn. zák. a § 101 uvoz. nař. k horn. zák.), jednak spory, vznikající z toho, že propůjčce vadí soukromá práva, kde pak jedná se o to, zda horní propůjčka jest starší, než-li kollidující právo soukromé, čili nic (§§ 61 a 70 horn. zák.);

4.) spory o vyzvání k vytčení pole (kladení míry dolové s určitým vyhraněním — über die Aufforderung zur Feldesstreckung; Lagerung des Grubenmasses mit bestimmter Begrenzung) § 53 II č. 4 j. n. Tyto spory sotva asi se vyskytnou.

Při nových propůjčkách musí vyhranění propůjčené míry dolové na povrchu (Verpflockung des Grubenmasses) státi se do roka, co propůjčka stala se pravoplatnou. Řízení zahájí a provede samo od sebe horní hejtmanství a přibere k vymezníkování majitele všech sousedních hor, kutišť a pozemků. O odporu majitele dolové míry proti jejímu vyhranění rozhodne horní hejtmanství, spory, jež vzejdou při vyměřování o práva soukromá, odkáže horní hejtmanství na pořad práva (§§ 64, 65, 69 horn. zák., § 51 IX vykon. nař.). Držitelé hor, jichž míry dolové nebo denní při počátku působnosti horního zákona nebyly ještě vyznačeny, mohou od každého sousedního kutéře nebo majitele hor býti cestou správní vyzváni, by míry své vyznačili. Řízení provádí horní hejtmanství. O odporu proti vyznačení a o sporech, týkajících se nároků soukromoprávních, platí totéž, co při nových propůjčkách (§ 282 horn. zák., § 133 vyk. nař.);

5.) spory o prohlášení svobody (propadlosti) horních oprávnění (über Freierklärung (Verfallenheit) von Bergbauberechtigungen, § 53 II č. 5 j. n.).

Případ ten vůbec není praktickým. Horní oprávnění pomíjejí tím, že oprávněný jich se vzdá, důl opustí, nebo že administrativním trestním nálezem bylo mu oprávnění odňato. Právo kutací pomine mimo to uplynutím času. Ve všech těchto případech pomine však horní oprávnění ipso jure, výroku soudního zde netřeba (§ 253 horn. zák.). Působnost soudu zůstává omezena na to, že v jistých případech provede, byv o to dožádán, exekuční odhad a prodej propadších horních oprávnění (§ 253 horn. zák., § 133 vyk. nař.);

6.) spory o vlastnictví a používání vod dolových (Grubenwässer § 53 II č. 6 j. n.). K dolovým vodám, jež majitel hor při dolování uvolnil (erschrotten hat), přísluší mu, i když nechává je na povrch vytékati, až do jich spojení s jinými stálými vodami denními právo k jich použití za účelem provozování hor, hutí a jich příslušenství (§ 128 horn. zák.). Vzejde-li spor o toto užívání dolových vod, rozhodne se o něm cestou administrativní (§ 129 horn. zák.). Spory pro rušenou držbu řečeného práva majitele hor patří před soudy okresní;

7.) spory o určitá oprávnění, upravená zákonem horním (§ 53 II č. 7 j. n.) a to:

a) spory z právních poměrů podnikatelů hor mezi sebou. Tyto právní poměry upraveny jsou osmou hlavou (§§ 190 až 199) horn. zák. Mezi nimi přední místo zaujímají horní služebnosti (§ 191 horn. zák.). Spory o tyto služebnosti jsou však již zahrnuty pod § 53 II č. 1 j. n.;

b) spory z poměru podnikatelů hor k jich úředníkům a zmocněncům, pokud spory ty dlužno posuzovati dle práva horního a nikoliv dle podpůrného (§ 2 horn. zák.) práva občanského. Jsou to tedy patrně spory o výpověď a předčasné rozvázání poměru služebního (§§ 201 až 204 horn. zák.);

c) spory podnikatelů hor s vlastníky jiných věcí nemovitých, tedy spory o náhradu za odstoupení pozemků, jež administrativním nálezem ve prospěch dolování byly vyvlastněny, když ta neb ona strana nespokojí se s výší odškodného, stanovenou v nálezu vyvlastňovacím (§ 103 horn. zák.), a spory o náhradu, jež dolováním na pozemcích, budovách atd. byla způsobena (§ 106 horn. zák.);

8.) spory o správu a vedení účtů mezi držiteli hor a jejich úředníky nebo zmocněnci v příčině provozování hor a jejich příslušenství (§ 53 II č. 8 j. n.);

9.) spory ze společenských smluv, vztahující se na provozování, užívání nebo zpeněžení společných hor (§ 53 II č. 8 j. n.);

10.) spory z poměrů, horním zákonem upravených, mezi těžařstvy (Gewerkshaft) a těžíři (Mitgewerke) § 53 II č. 10 j. n.

K čís. 9 a 10 budiž podotčeno toto: Výrazem p o d n i k a t e l h o r (Bergbauunternehmer) vyrozumívá horní zákon každého, kdo oprávněně předsebere práce hornické, tedy nejen majitele propůjčených měr dolových, nýbrž i kutéře, podnikatele děl pomocných, štol revírních atd.

M a j i t e l e m neboli d r ž i t e l e m, neboli v l a s t n í k e m h o r (Bergwerksbesitzer, Bergwerkseigentümer) jest ten, kdo jest vlastníkem hor, t. j. komplexu, jehož jádrem jsou propůjčené míry dolové a k němuž patří dále součásti a příslušenství hor.

Patří-li hory více osobám, může jich poměr býti poměrem spoluvlastnickým. Ideální podíly spoluvlastníků jsou v horní knize vyznačeny, podíly ty jsou každý o sobě samostatně zatížitelny a převoditelny. Souhrn spoluvlastníků tvoří h o r n í neboli b á ň s k o u s p o l e č n o s t (Bergwerksgesellschaft), právní poměry mezi vlastníky posuzují se dle předpisu občanského zákoníka o společenství majetku (§ 136 horn. zák.).

Takovýmto způsobem dopouští se však rozdělení horního vlastnictví nejvýše na 16 podílů spoluvlastnických (§ 135 horn. zák.). Účast většího počtu podílníků na horním podniku jest možna pouze ve formě t ě ž a ř s t v a (Gewerkschaft), § 137 horn. zák.). Těžařstvem rozumíme společení se většího počtu osob k provozování hor, tak sice, že hory tvoří jediný nedělený celek, jenž pouze jako takový může býti zatížen nebo zcizen, jednotliví společníci (těžaři) jsou povinni k příspěvkům na provozování hor (Zubusze) a ručí za závazky společnosti vůči osobám třetím pouze svým podílem na společném majetku, participují týmž poměrem na výtěžku a mohou svůj podíl zcela nebo z části na jiného převésti, nejsou však oprávněni, naléhati na rozdělení kmenové podstaty společenského jmění nebo na její zcizení za účelem rozdělení (§§ 138, 139 horn. zák.). Podíl těžaře na společenském jmění nazývá se k u x a má právní povahu věci movité. Těžařstvo nesmí býti děleno ve více než 128 kuxů a jednotlivý kux nesmí býti rozdělen na více než 100 dílů (§ 140 horn. zák.).

III. R a t i o n e f u n c t i o n i s horní senáty

1.) rozhodují jakožto kausální odvolací senáty o odvolání z rozsudků okresních soudů ve věcech horních, předpokládajíc ovšem, že

do rozsudku prvé stolice byl pojat dodatek, vyznačující, že rozsudek byl vynesen u výkonu pravomoci horní (§ 3 j. n., §§ 446 a 487 c. ř. s.).

Odvolání z rozsudku okresního soudu, jenž tohoto dodatku neobsahuje, a rekurs proti každému, tudíž i konečnému usnesení ve sporu pro rušenou držbu jde na obecný odvolací (rekursní senát) krajského (zemského) soudu, jenž i jinak jest okresnímu soudu pořadem stolic nadřízen, byť i spor týkal se záležitosti horní;

2.) vykonávají exekuci, vedenou na předměty, jež zapsány jsou v knihách horních. Místně příslušným jest horní senát toho krajského soudu, v jehož horní knize zapsán jest předmět exekucí dotčený (§ 19 ex. ř.).

Jinaké reální úkony hor se týkající nejsou vyhrazeny senátu hornímu, nýbrž jsou ponechány soudům okresním (§ 117 j. n. čl. XV. uvoz. zák. k j. n.).

§ 16. Pravomoc vrchních zemských soudů.

I. Vrchní zemské soudy

1.) projednávají a rozhodují v prvé stolici:

a) spory syndikátní. Lhostejno, zda-li žalován jest pouze soudce nebo úředník škodu zaviniv ší jako hlavní dlužník, či pouze stát jako rukojmí a plátce, či oba zároveň.

Postižní žaloby státu na provinivšího se soudce neb úředníka patří jen tehdy v prvé stolici na vrchní zemský soud, hodí-li se žaloba k tomu, by na jejím základě vydán byl proti žalovanému rozkaz platební, t. j., bylo-li provinění žalovaného již zjištěno nálezem disciplinárním nebo trestním. Jinak patří žaloba na soud obyčejný (§§ 19 a 21 synd. zák., § 600 c. ř. s., čl. VI. č. 4 uvoz. zák. k j. n.);

b) spory o žalobách, jimiž uplatňuje se proti státu nárok na odškodnění pro neoprávněné odsouzení trestním soudem civilním nebo vojenským. Pro neoprávněné odsouzení trestním soudem vojenským přísluší nárok na odškodnění jen tehdy, byl-li vydán proti osobě civilní, jež následkem válečných opatření nebo válečných poměrů podrobena byla výjimečně trestní pravomoci soudů vojenských (§ 14 voj. tr. ř. pro zeměbranu, dále cís. nař. ze dne 25. července 1914, čís. 156 ř. z. a ze dne 4. listopadu 1914, čís. 307 ř. z., nebo posléze zastavení působnosti civilních soudů trestních — justitium).

Podmínkou nároku jest:

α) obžalovaný byl trestním soudem pravoplatně odsouzen, ale

β) napotom provedena byla v jeho prospěch obnova trestního řízení a v obnoveném trestním řízení buď nedošlo ani na hlavní přelíčení, poněvadž trestní řízení bylo zastaveno, neb obžaloba byla s konečnou platností odmítnuta, buďsi obžalovaný byl po novém hlavním přelíčení obžaloby úplně zproštěn, nebo byl sice znova odsouzen, ale dle mírnějšího trestního zákona k menšímu trestu, než dle původního rozsudku;

γ) obžalovaný nepřivodil úmyslně svého prvotního odsouzení, nebo, by-li odsouzen in contumaciam, neopomenul z hrubé nedbalosti podati odpor proti původnímu rozsudku.

Předmětem nároku jest přiměřené odškodné za majetkoprávní újmy, jež odsouzený vzal z neoprávněného odsouzení. Tento nárok smí býti podroben opatřením exekučním nebo zajišťovacím jen potud, pokud opatření ta slouží k vydobytí nebo zajištění zákonného nároku proti oprávněnému na výživu.

Rovněž jen na prospěch anebo k uspokojení zákonného nároku na výživné jest platným nakládání s nárokem na odškodné cesí, asignací, zastavením nebo jinakým právním jednáním. Na dědice osoby neoprávněně odsouzené přejde nárok na odškodné jen tehdy, byl-li za jejího života již zažalován nebo bude-li ministrem spravedlnosti (národní obrany) uznán.

Jinak mohou se odškodného domáhati po smrti oprávněné osoby pouze její pozůstalý manžel, děti a rodiče, ale jen potud, pokud neoprávněným odsouzením přišli o výživu, kterou odsouzený byl povinen jim poskytovati.

Soud, jímž vydáno bylo rozhodnutí, opodstatňující nárok na odškodné (shora písm. *β*), doručí je sám od sebe do vlastních rukou osoby neoprávněně odsouzené a poučí ji při tom, jakým způsobem má si počínati, chce-li se domáhati odškodného.

Oprávněnému totiž náleží, by zachoval tento postup: nejprve vyzve ministra spravedlnosti (jednalo-li se o rozsudek vojenského trestního soudu, ministra národní obrany), by nárok na odškodné po dobrém uznal. Tato výzva, v níž nárok přesně budiž vyznačen, musí se státi do tří měsíců, co oprávněnému do vlastních rukou bylo doručeno i s poučením soudní rozhodnutí, jinak bude oprávněný s nárokem praekludován.

Vyzvavši zavčas ministerstvo, není strana povinna, by déle než tři měsíce čekala na odpověď. Uzná-li ministerstvo do této lhůty nárok plným jeho rozsahem, bude tím věc vyřízena. Nedostane-li se straně do tří měsíců buď vůbec žádné odpovědi nebo bude-li dáno prohlášení nárok nadobro nebo částečně odmítající, může strana ná-

rok, pokud právě nebyl ministerstvem uznán, vymáhati na státu žalobou u soudu.

Tato žaloba promlčí se ve třech měsících, počítajíc ode dne, kdy vyjádření ministerstva bylo straně do vlastních rukou doručeno, respektive, nedostalo-li se jí vůbec odpovědi, ode dne, kterým shora řečená tříměsíční lhůta k odpovědi byla vypršela.

Pro žalobu příslušným jest věcně vrchní zemský soud, místně, jde-li o neoprávněné odsouzení civilním soudem trestním, ten vrchní zemský soud, v jehož obvodu jest soud, jenž posléze (sct. v obnoveném řízení) rozhodl v prvé stolici, jde-li o odsouzení trestním soudem vojenským, ten vrchní zemský soud, v jehož obvodu žalobce má své řádné bydliště nebo svůj stálý pobyt.

Žaloba podaná u nepříslušného vrchního zemského soudu odstupí se z moci úřední příslušnému vrchnímu zemskému soudu (výjimka ze zásady § 43 j. n.). Zákon ze dne 21. března 1918, č. 109 ř. z.;

c) spory o nároky proti státu, vyvozované z jeho závazku k odškodnění za protiprávní jednání proti civilním osobám za světové války (zákon ze dne 18. srpna 1918, čís. 217 ř. z.).

Právním důvodem nároku jest buďsi

α) usmrcení nebo těžké poranění civilní osoby za světové války příslušníky ozbrojené moci nebo četnictva nebo k jich poukazu, buďsi

β) chování civilní osoby za světové války v prozatímním uschování nebo ve vazbě nebo její obmezení ve volném pobytu po více než tři měsíce, k němuž došlo tím, že z ohledů vojenských anebo státně policejních nařízeno bylo státními civilními úřady nebo příslušníky ozbrojené moci nebo četnictva, nebo k jich popudu, bylo-li řečené opatření v rozporu s předpisy platívšími za války.

Nárok, opírající se o důvod p í s m. *α* jest neopodstatněn:

αα) přivoděno-li usmrcení nebo zranění operacemi válečnými, t. j. obranným nebo útočným jednáním proti nepříteli nebo vůbec jednáním, patřícím k vedení války;

ββ) byl-li ten, kým nebo k jehož poukazu bylo usmrcení nebo zranění přivoděno, válečnými předpisy k tomu zmocněn;

γγ) došlo-li k usmrcení nebo zranění z nezdolného nátlaku nebo ve výkonu spravedlivé obrany;

δδ) došlo-li k usmrcení nebo zranění při obraně proti činům nebo při potlačování činů, ohrožených trestem smrti;

εε) nebylo-li usmrcení nebo zranění v pražádné příčinné souvislosti s výkonem moci služební.

Nárok, opírající se o důvod p í s m. *β* jest nepřípustným:

αα) bylo-li proti postižené osobě postačitelné podezření, učiněné opatření odůvodňující, a podezření to vyvrátiti požadovateli se nepodaří;

ββ) bylo-li uvěznění neb obmezení ve volném pobytu postiženou osobou úmyslně přivoděno nebo z hrubé neobezřetnosti zaviněno.

Než i v těchto případech (*αα*, *ββ*) přísluší odškodné alespoň potud, pokud uvěznění, vazba neb obmezení ve volném pobytu bylo protizákonně přes tři měsíce prodlouženo.

Nárok na odškodné podmíněn jest jak v případech p í s m. *α*, tak v případech p í s m. *β* tím, že postižená osoba:

a) v čase dotyčné události měla v tuzemsku (t. j. v bývalém Předlitavsku) své řádné bydliště neb stálý pobyt, nebo

b) neměla sice v tuzemsku řádného bydliště ani stálého pobytu, ale byla rakouským státním občanem, nebo

c) není zde sice ani jedné z obou řečených podmínek, ale dle státní smlouvy nebo vyhlášky ministerského předsedy, uveřejněné v ř. z., zaručena jest se strany cizího státu vzájemnost.

Předmětem nároku jest v případech *α* přiměřené, v případech *β* dle slušnosti stanovené odškodné za majetkoprávní újmy, jež z protiprávnosti povstaly. V případech *β* budiž hleděno ke způsobu a trvání obmezení svobody, k majetkovému stavu a rodinným poměrům, jakož i k závažnosti a následkům utrpěné újmy.

Doba, po kterou trvalo obmezení svobody, přichází zvlášť v úvahu jen co do období, jdoucího přes tři měsíce.

Co do zabavitelnosti nároku a nakládání s ním platí totéž, co řečeno o nároku p í s m. **b.**

Nárok, vznesený dle tohoto zákona, přechází na dědice potud, pokud povolaný k tomu ministr v čase úmrtí oprávněného nárok uznal nebo byla již podána žaloba.

Jinak má v případech *α* pozůstalý manžel, jakož i děti a rodiče usmrcené nebo takové osoby, jíž pro poškození na těle příslušel nárok na odškodné, po její smrti jen potud právo na odškodné, pokud jim její smrtí ušla výživa, ke které zesnulý byl po zákonu jim zavázán.

Nemělo-li zranění přímo v zápětí smrt, nýbrž jen zmenšenou výdělečnou schopnost zraněné osoby, obmezuje se nárok shora řečených pozůstalých na náhradu toho, oč jejich výživné bylo zmenšenou schopností zesnulého k výdělku ztenčeno.

Mimo to nahradí se za všech okolností útraty bezúspěšného léčení nebo pokusu o zachování na živu a útraty pohřební.

V případech β pozůstalým tato práva nepřísluší.

Kdo hodlá uplatniti nároky z tohoto zákona, nechť vyzve předem stát, by dobrovolně uznal nárok, jenž ve výzvě přesně budiž vymezen. Výzva tato státi se musí pod praeklusí nároku nejdéle do dvou let ode dne, jenž po skončení války vládou bude stanoven, a budiž řízena na ministra národní obrany, resp., jde-li v případech β o opatření státních úřadů civilních, na ministra vnitra.

Ostatek platí zde totéž, co řečeno pod p í s m. *b*, s tou úchylkou, že ministr musí se vyjádřiti do šesti měsíců, a že pro žalobu příslušným jest vrchní zemský soud, v jehož obvodu škodlivá příhoda se byla udála, nebo poškozený bydlí nebo stále se zdržuje, ohledně nároků pozůstalých osob pak ten vrchní zemský soud, v jehož obvodu osoby ty bydlí nebo trvale se zdržují. Konečně podotýká zde zákon výslovně, že v případě, kde žaloba, podaná u nepříslušného vrchního zemského soudu, byla tímto z moci úřední postoupena soudu příslušnému, přerušeno jest promlčení nároku dnem zadání žaloby u soudu nepříslušného;

d) rozhodují soukromoprávní rozepře mezi státní správou a akciovou cedulovou bankou, pokud nejsou vyhraženy zvláštnímu rozhodčímu soudu. Příslušným jest však výlučně vrchní zemský soud v Praze (§§ 99 a 98 zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 347 Sb. z. a n. o akciové bance cedulové);

2.) rozhodují v II. stolici jako soudy rekursní o rekursech proti usnesením, a jako soudy odvolací o odvoláních proti rozsudkům krajských (zemských) soudů a obchodního soudu jako soudů prvé stolice (§ 4 j. n.).

Pro příslušnost vrchních zemských soudů jakožto soudů odvolacích a rekursních a pro složení rekursních a odvolacích senátů jest lhostejno, zda jedná se o záležitost pravomoci obecné či kausální. Senáty obsazeny jsou bezvýjimečně soudci z povolání;

3.) upravují pravomoc podřízených jim soudů tím způsobem, že za zákonných podmínek povolují delegaci, řeší spory mezi soudy o příslušnost, vyřizují stížnosti na odepření právní pomoci a udílejí svolení k přenesení poručenské neb opatrovnické agendy. O všem tom byla již řeč.

§ 17. Pravomoc nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud

1.) rozhoduje v druhé a ovšem i poslední stolici jako soud rekursní o rekursech proti usnesením a jako soud odvolací o odvoláních z rozsudků vrchních zemských soudů v těch rozepřích, jež v prvé stolici výjimečně jsou přikázány vrchním zemským soudům;

2.) rozhoduje v třetí stolici o rekursech proti usnesením soudů rekursních a odvolacích a o dovoláních z rozsudků soudů odvolacích, aniž záleželo by na tom, zda v prvé stolici příslušným byl soud sborový či soud okresní a zda jedná se o právní rozepři pravomoci obecné či kausální;

3.) upravuje pravomoc podřízených soudů v ten způsob, že povoluje delegaci, řeší spory o příslušnost, svoluje k přenesení agendy poručenské neb opatrovnické, rozhoduje o stížnostech pro odepření právní pomoci, určuje místně příslušný soud pro právní záležitosti, jež nepochybně patří k tuzemské pravomoci, ale ohledně nichž nejsou dány nebo zjistitelny podmínky místní příslušnosti, a zrušuje k návrhu nejvyššího administrativního úřadu pravoplatné soudní nálezy v záležitostech, jež nepatří na pořad práva nebo k pravomoci soudů tuzemských. Také o těchto všech případech bylo již pojednáno.

Jinakou ještě působnost nejvyššího soudu lze seznati ze zákona o nejvyšším soudě ze dne 16. dubna 1919, čís. 216 Sb. z. a n.

B. Předmětná příslušnost soudů mimořádných.

Mimořádnými soudy byly dříve soud nejvyššího dvorního maršálka a soudy živnostenské. Soud nejvyššího dvorního maršálka sestával ze 4 radů zemského soudu ve Vídni a z ředitele kanceláře nejvyššího dvorního maršálka nebo jeho náměstka jako předsedy, a sestupoval se od případu k případu, by projednal a rozhodl spory, v nichž žalovanou stranou byli členové císařské rodiny neb osoby, jimž zvláštní výsadou bylo propůjčeno právo státi k tomuto soudu, nebo posléze osoby extoritoriality požívající, pakliže se tomuto soudu podrobily (čl. III. j. n.).

V Československé republice není přirozeně nejvyššího dvorního maršálka a není tudíž ani soudu nejvyššího dvorního maršálka. Soud ten byl zrušen čl. I. zák. ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.

Členové bývalé císařské rodiny a osoby, jež dle zvláštní výsady měly právo státi k tomuto soudu, podrobeny jsou nadále řádným soudům. Ohledně osob požívajících exteritoriality bude ještě třeba zvláštní zákonné úpravy.

Zbývají tudíž jako soudy mimořádné pouze soudy živnostenské.

§ 18. Ústrojí a pravomoc soudů živnostenských.

(Zákon ze dne 27. listopadu 1896, čís. 218 ř. z.)

Živnostenské soudy jsou povolány k tomu, by řešily soukromoprávní spory živnostenské mezi podnikateli a dělníky a mezi dělníky téhož živnostenského podniku navzájem (na př. ze společného převzetí práce), § 1 I zákona.

Podniky, k nimž pravomoc živnostenského soudu m ů ž e se vztahovati, jsou veškeré podniky, podléhající živnostenskému řádu, dále podniky paroplavební a železniční, a posléze státní závody sloužící výkonu monopolu nebo práv regálních (§ 1 II zákona, čl. V. čís. 1 a čl. VIII. vyhl. patentu k živnostenskému řádu ze dne 20. prosince 1859, čís. 227 ř. z.).

Pravomoc živnostenského soudu nevztahuje se na spory mezi erárem a dělníky, zaměstnanými ve vojenských dílnách nebo vůbec správou vojenskou (§ 1 III zákona).

Výrazem dělník (Arbeiter) rozumí zákon (§ 5) nejen pomocníky a nádeníky, v živnostenském závodě zaměstnané, nýbrž i mistry (Werkmeister), dílovedoucí (Werkführer) a přední dělníky (Vorarbeiter) živnostenského podniku. K dělníkům čítal zákon v původním svém doslovu dále

1.) osoby, zabývající se mimo podnikatelovu dílnu za úplatu zpracováním nebo zdělávám surovin nebo polotvarů pro podnikatele (§ 5c — domácká práce);

2.) všechny osoby, konající v obchodních živnostech služby kupecké (§ 5d).

K těmto dvěma skupinám dělníků dlužno, hledíc k nynějšímu stavu zákonodárství, podotknouti toto:

K č í s. 1. Spory ze mzdového poměru domácké práce mezi jednotlivým zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci nepatří více ani na pořad práva, ani k příslušnosti soudů živnostenských (smírné dorozumění obvodní, a v druhé stolici ústřední komise domácké práce). O tom bylo již pojednáno v § 12 II č. 6 k p í s m. **d** těchto výkladů.

K č í s. 2. Tento předpis zrušen a nahrazen zákonem o obchodních pomocnících (§§ 2 a 41 zákona o obchodních pomocnících ze dne 16. ledna 1910, čís. 20 ř. z., částečně pozměněného a doplněného čís. mař. ze dne 10. ledna 1915, č. 8. ř. z.).

Dle tohoto zákona vztahuje se příslušnost živnostenského soudu nejen k pomocníkům obchodní živnosti ve smyslu živnostenského řádu, nýbrž vůbec ke všem zaměstnancům obchodní živnosti, konajícím služby po výtce kupecké nebo vyšší (kvalifikované) služby, byť i nebyly službami kupeckými.

Živnostenskými právními rozepřemi (gewerbliche Rechtsstreitigkeiten) ve smyslu zákona (§ 4) jsou spory

a) námezdní (Lohnstreitigkeiten);

b) o nastoupení, trvání a rozvázání poměru pracovního neb učňovského;

c) o plnění nároků a náhrady škody z tohoto poměru, zejména též o srážky ze mzdy a smluvní pokuty konvencionální;

d) z příslušnosti k pensijním nebo jiným podpůrným pokladnám, pokud nenastává příslušnost rozhodčích soudů nemocenských pokladen, úrazových pojišťoven nebo jiných statutárních soudů rozhodčích;

e) o výpověď, vyklizení nebo činži z bytů v dělnických domech, jichž užívání poskytuje zaměstnavatel zaměstnanci aneb úplatně, aneb bezúplatně;

f) o nároky, jež ze společného převzetí práce činí si navzájem dělníci téhož podniku.

Zákon čítá sem dále ještě spory o vydání neb obsah pracovní knížky nebo vysvědčení, obzvláště též náhradní nároky pomocníků, odvozované z nevčasného neb opožděného vydání pracovní knížky, z odepřeného nebo nezákonného zápisu do knížky.

Tyto spory, pokud týkají se pracovních knížek, v budoucnosti odpadnou, poněvadž čelední a pracovní knížky jsou v Československé republice odstraněny (zákon ze dne 17. října 1919, čís. 571 sb. z. a n.).

Dle toho, co posud uvedeno, podmíněna jest věcná příslušnost živnostenského soudu jednak povahou sporujících se stran, jednak obsahem sporného nároku. Naproti tomu jest lhostejno, zda spor zahájen byl za trvání pracovního, učňovského nebo námezdního poměru, či teprve po jeho rozvázání (§ 37 zákona), a lhostejno jest pro otázku věcné příslušnosti živnostenského soudu, o jaký peníz neb o jakou hodnotu se ve sporu jedná.

Příslušnost živnostenského soudu jest výlučnou v ten způsob, že

a) vylučuje příslušnost úřadů správních i řádných soudů,

b) nepřipouští se prorogace ze soudu živnostenského na řádný soud a ovšem ani navzájem (§ 3 zákona a § 104 j. n.) a nepřipouští se, by strany zřekly se příslušnosti živnostenského soudu na propěch příslušnosti úřadů správních (§ 3 zákona).

Zákon nezbraňuje však stranám, by dobrovolně nepodrobily se rozhodčímu soudu živnostenského společenstva (§§ 122 a 123 živn. ř.). Odporovati výroku tohoto rozhodčího soudu ve sporu, přikázaném jinak soudu živnostenskému, nelze však při řádném soudě, nýbrž při soudě živnostenském, předpokládajíc arcit, že společenstvo jest v obvodu některého soudu živnostenského (§ 35 zákona).

Jako řádný soud jest i soud živnostenský povinen, by sám od sebe dbal své příslušnosti (§ 23 II zákona). Vyslovil-li živnostenský soud pravoplatně, že jest pro rozhodování věcně nepříslušným, a odkázal spor na řádné soudy, jsou tyto rozhodnutím živnostenského soudu vázány a naopak pravoplatný výrok řádného soudu, dle něhož spor patří na soud živnostenský, váže místně příslušný živnostenský soud, na který napotom bude spor vznesen (§ 24 zákona).

Místně příslušným jest soud živnostenský, v jehož obvodu jest závod, v němž sporující se dělníci jsou zaměstnáni, a jedná-li se o osoby, pracující mimo závod, živnostenský soud, v jehož obvodu má býti práce konána nebo mzda placena (§ 23 zákona).

Živnostenské soudy byly především zřízeny v těch místech, kde byly již zřízeny živnostenské soudy dle dřívějšího zákona o soudech živnostenských (zákon ze dne 14. května 1869, čís. 63 ř. z.).

To se stalo tak, že dnem působnosti nového zákona ony již zřízené živnostenské soudy ihned zahájily svou činnost ve smyslu nového zákona (§ 2 II zákona).

Nové živnostenské soudy zřizují se nařízením, jež vydá ministr spravedlnosti, dohodna se se zúčastněnými ministry, a vyhlásí ve Sb. z. a n. Nařízení to vydati může ministerstvo buď samo od sebe, nebo k návrhu, vyšedšímu ze zúčastněných kruhů (okresní a obecní zastupitelstva, obchodní a živnostenské komory, živnostenští inspektoři, společenstva a jinaké živnostenské korporace a spolky; místo zemských sněmů a zemských výborů nastupují zemské správní výbory, resp. župy).

V nařízení nutno vymeziti obvod živnostenského soudu, jakož i rozsah jeho příslušnosti. Obvodem živnostenského soudu může býti stanoven obvod jedné nebo několika obcí neb i jen část obvodu určité obce.

Co se týče rozsahu příslušnosti může v nařízení býti vysloveno, že příslušnost živnostenského soudu vztahuje se na všechny živnostenské podniky v obvodu jeho, nebo že zahrnuje v sobě jen jednotlivé kategorie velkých nebo malých živnostenských podniků v jeho obvodu (§ 3).

Dosud zřízeny byly živnostenské soudy jen v několika větších střediscích živnostenských a obchodních podniků (Praha, Plzeň, Liberec, Teplice, Ústí n. L., Brno, Ostrava, Šumperk, Šternberk, Prostějov, Bílsko, Krnov).

Může se proto státi, že jedná se sice o právní rozepři živnostenskou ve smyslu shora uvedeném, ale není zde živnostenského soudu, jehož bylo by lze se dovolávati, poněvadž pro dotyčný obvod není vůbec živnostenský soud zřízen, nebo jest sice zřízen, ale jeho působnost nevztahuje se k té kategorii živnostenských podniků, o jaký se právě ve sporu jedná.

Pro tyto živnostenské právní rozepře příslušným jest, ať vzejdou za trvání pracovního, učňovského nebo námezdního poměru, či po jeho ukončení, a to bez ohledu k hodnotě sporného předmětu, soud okresní (§ 37 zákona).

Každý živnostenský soud sestává z předsedy, a je-li toho třeba, z jeho náměstka a nejméně deseti přísedících, jakož i z potřebného počtu náhradníků. Předsedou a jeho náměstkem jest soudcovský úředník, k soudcovskému úřadu způsobilý, jenž ministrem spravedlnosti za předsedu (jeho náměstka) byl jmenován. Vykonává svůj úřad pod svou soudcovskou přísahou, řídě celý soud.

Přísedící a jich náhradníci povolávají se volbou na čtyři roky a sice volí jednu polovici přísedících a jich náhradníků zaměstnavatelé, druhou polovici dělníci živnostenských podniků, k nimž vztahuje se příslušnost dotčeného soudu živnostenského. Mimo to nadán jest živnostenský soud potřebným personálem kancelářským.

Konkretní právní záležitost projednává a rozhoduje senát, sestávající z předsedy nebo jeho náměstka a ze dvou přísedících, z nichž musí býti vzat jeden ze zaměstnavatelů, druhý z dělníků. Pro různé druhy živností, na které vztahuje se příslušnost toho kterého živnostenského soudu, lze zříditi různá samostatná oddělení tohoto soudu (§ 20). Opravnou stolicí jest sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu má živnostenský soud své sídlo.

C. Předmětná příslušnost řádných soudů, zřízených mimo státní území.

§ 19. Působnost soudů konsulárních.

Tyto soudy vykonávaly za bývalého Rakouska soudní pravomoc ve sporech o status osoby neb o majetková práva mezi rakousko-

uherskými poddanými navzájem, jakož i mezi těmito a rakouskými chráněnci ze strany jedné a příslušníky jiných států jako žalobci ze strany druhé. Chráněnci byli příslušníci jiných států, požívající dle mezinárodních smluv neb obyčeje ochrany rak-uher. konsulátu.

Poněvadž právním základem pravomoci konsulárních soudů byly smlouvy mezinárodní, uzavřené mezi bývalou rak.-uher. monarchií a státy, jež připustily tuto exemci ze své justiční výsosti na prospěch rak.-uher. soudů konsulárních, dlužno asi právem tvrditi, že státním převratem působnost konsulárních soudů zanikla. Není proto třeba těmi soudy se obírati.

§ 20. Kterak se určuje hodnota sporného předmětu.

Základem pro rozdělení věcné příslušnosti mezi soudy okresní a sborové soudy prvé stolice jest hodnota sporného předmětu. Případy, kde spor bez ohledu k této hodnotě přikázán jest v prvé stolici k výlučné příslušnosti soudu okresního nebo sborového soudu prvé stolice, jsou výjimkami z pravidla. Jest proto důležito seznati, kterakým způsobem určuje se hodnota sporného předmětu, pokud jest právě rozhodnou pro vymezení věcné příslušnosti.

Předmětem sporu jest nárok, jenž dle obsahu žalobní prosby předkládá se soudu k rozhodnutí.

Poněvadž soud zabývá se právním poměrem, tvořícím podklad žaloby jen potud, pokud žalobce dle obsahu žalobní prosby vyvozuje z poměru toho praktické důsledky právní, není předmětem sporu onen právní poměr jako takový, nýbrž jen praktický právní důsledek, vymezený obsahem prosby žalobní, t. j. nárok žalobní, ohledně něhož domáhá se žalobce toho, by byl uznán nebo plněn, nebo, by zjištěno bylo, že trvá nebo netrvá po právu.

Hodnota sporného předmětu rovná se zájmu, který má žalobce na tom, by se žalobním nárokem zvítězil. Tento zájem nerovná se ovšem vždy hodnotě předmětu plnění.

Při tom:

a) rozhodnou pro hodnotu sporného předmětu jest doba, kdy žaloba byla podána (§§ 29, 54 I j. n.). Okolnosti napotomní, jimiž přivoděna byla změna hodnoty sporného předmětu, zůstanou co do otázky příslušnosti bez povšimnutí. To platí nejen o zevních okolnostech, jimiž napotom hodnota sporného předmětu byla pozměněna (na př. změněné poměry tržní nebo drahotní), nýbrž touž měrou i o procesuálních opatřeních soudu, jimiž za zákonných podmínek několik samostatných právních rozepří spojeno bylo k jednotnému projednávání (§ 187 c. ř. s.), nebo naopak jednání o několika nárocích, touž žalobou vznesených, roztříděno bylo na oddělená projednávání dle jednotlivých nároků (§ 188 c. ř. s.), a neméně o procesuálních úkonech stran, jimiž žalobní nárok byl obmezen nebo stal se částečně nesporným (na př. uznáním se strany žalovaného).

Jedinou výjimku tvoří případ změny prosby žalobní jejím rozšířením. Rozšířiti prosbu žalobní lze za zákonných podmínek jen potud, pokud nevylučuje se tím příslušnost dovolaného procesního soudu prvé stolice (§ 235 I c. ř. s.), t. j., pokud nepřekročí se tím hodnota sporného předmětu, až po kterou procesní soud v podobných sporech jest dle hodnoty sporného předmětu věcně příslušným, tedy, pokud u soudu okresního nepřekročí se hodnota 1000 K (nyní 5000 Kč). Přes tuto mez řečená změna žalobní prosby není vůbec přípustnou;

b) rozhodnou jest jen hodnota nároku hlavního. Přírůstek, plody, úroky a útraty, jež neuplatňují se jako nárok samostatný, nýbrž jako vedlejší pohledávky, t. j. jen vedle hlavního nároku, jakožto jeho příslušenství, zůstanou při hodnocení sporného předmětu nepovšimnuty (§ 54 II j. n.);

c) rozhodnou jest hodnota podkladu žalobního v jeho celistvosti, pokud právě žalobou soudu k rozhodnutí se předkládá, nikoli pouze hodnota plnění, o níž se prosbou žalobní usiluje. Tato zásada došla v zákoně výrazu ve dvou ustanoveních a to:

α) vymáhá-li se dle žalobní prosby jen část kapitálové pohledávky, rozhoduje v otázce příslušnosti úhrnný peníz pohledávky, dosud nevyrovnané (§ 55 j. n.). Vždyť rozhodnutím o zažalované části jest mlčky rozhodnuto o osudu celého, dosud nevyrovnaného zbytku.

Ovšem přichází nezažalovaný přebytek pohledávky v úvahu jen potud, pokud ještě nárok na tento přebytek trvá po právu, tedy na př. pokud nezanikl tím, že se ho věřitel na dlužníkův prospěch zřekl;

β) žaluje-li se jen o přebytek, vyplývající ze srovnání vzájemných pohledávek, příslušejících s jedné strany žalobci, s druhé strany žalovanému, nutno sečísti všechny žalobcovy pohledávky, z nichž onen přebytek byl vyvozen (§ 55 j. n.).

Jinak ovšem měla by se věc, kdyby mezi stranami bylo již provedeno vzájemné vyúčtování a pohledanost z toho vyplynuvší žalována by byla jako samostatná pohledávka (zejména při kontokorentu). Tu rozhodovala by v otázce příslušnosti výše oné pohledanosti.

Podobně by tomu bylo v případě, kde věřitel provedl účetně kompensaci vzájemných pohledávek a žaluje o přebytek;

d) rozhodnou jest jen hodnota žalobního nároku, tato však bez srážky vzájemných plnění, žalobce snad postihujících (§ 56 III j. n.);

e) vymáhá-li se touž žalobou na témž žalovaném nebo na několika společnících rozepře více samostatných nároků, rovná se hodnota sporného předmětu úhrnné hodnotě všech těchto nároků (§ 55 j. n.). Předpokládá se ovšem, že objektivní hromadění žalobních nároků jest procesuálně přípustným (§§ 227, 11 a 12 c. ř. s.).

Co se týče způsobu výpočtu hodnoty sporného předmětu, nepřichází tato otázka v úvahu v případech, kde výpočtu toho není vůbec třeba. Sem patří tyto případy:

α) domáhá-li se žalobce na žalovaném zaplacení určité sumy peněz. Tato suma jest zároveň hodnotou sporného předmětu. Je-li vymáhaný peníz vyjádřen měnou cizí, rozhoduje bursovní kurs v čase podání žaloby (čl. 37 sm. ř., čl. 336 obch. zák.);

β) domáhá-li se žalobce sice jiného předmětu, než peněžitého plnění, ale v žalobě projeví ochotu, přijati na místě požadovaného předmětu určitou sumu peněz. Tato suma jest hodnotou sporného předmětu;

γ) zní-li žalobní prosba alternativně na předmět, nezáležející v penězích a na určitou sumu peněz. Tato suma jest hodnotou sporného předmětu (§ 56 I j. n. a § 410 c. ř. s.).

V případě *β* jedná se o tak zv. alternativa facultas, v případě *γ* o alternativa obligatio. Rozdíl jeví se v tom, že věřitel může vésti exekuci v případě *β* pouze o předmět žaloby, v případě *γ* dle své vůle o to neb ono plnění. Dlužník zhostiti se může svého závazku v případě *β* plněním předmětu, o který bylo žalováno, nebo zaplacením výkupného, v případě *γ*, jedním z alternativních plnění.

Ve všech ostatních případech, zejména při všech žalobách určovacích, nastává potřeba, by hodnota sporného předmětu byla za účelem podmíněné jí věcné příslušnosti zjištěna. De lege ferenda jest možnou dvojí cesta: buď úkol ten uloží se žalobci, nebo vyhradí se soudu.

Platné u nás právo dalo se cestou dříve naznačenou. Žalobce jest totiž povinen, by ve všech případech, kde věcná příslušnost dovolávaného jím soudu řídí se hodnotou sporného předmětu, tímto však není určitá suma peněz (viz shora písm. *α* až *γ*), v žalobě předmět sporu ocenil a udal okolnosti, ocenění to ospravedlňující (§ 56 II j. n., § 226 II c. ř. s.).

Co se týče postavení soudu a odpůrce k tomuto ocenění sporného předmětu, jest zásadou, že oceněním tím vázán jest jak soud, tak žalovaný (§ 60 posl. odstavec j. n.). Tato zásada platí bezvýjimečně, pokud jde o žalovaného, ježto týž nemůže opírati námitku věcné nepříslušnosti o tvrzení, že ocenění sporného předmětu žalobcem není správným.

Pokud jde o soud, jest okresní soud bezvýjimečně vázán oceněním sporného předmětu v žalobě. Nesmí ocenění to pro jeho domnělou nepřiměřenost jako příliš nízké brátí v pochybnost nebo pravou hodnotu předmětu sporu vyšetřovati (§ 60 posl. odstavec ve srovnání s odstavcem prvým j. n.).

Jinak má se věc, podána-li žaloba, hledíc k hodnotě sporného předmětu u sborového soudu prvé stolice. V tomto případě může soud, vzejdou-li mu pochybnosti o tom, zda ocenění sporného předmětu není do té míry přemrštěným, že by při ocenění správném nebylo dosaženo hodnoty, příslušnost sborového soudu podmiňující, sám od sebe předsevzíti šetření, jež jsou s to, by skutečná hodnota sporného předmětu byla zjištěna.

Pomůckami tohoto šetření budou dle okolností případu zejména nepřísežný výslech stran, soudní ohledání předmětu a dokonce i posudek znalecký, tento však jen tehdy, nebude-li spojen s valným průtahem a podstatnými útratami (§ 60 I j. n.).

Tímto šetřením přezkoumávána bude správnost žalobních údajů, vztahujících se k ocenění sporného předmětu. Potřeba zvláštního šetření ovšem odpadne v případě, kde již dle žalobních údajů hodnota sporného předmětu podle zákonných početních pravidel nepřevyšuje 1000 K (nyní 5000 Kč).

Přezkoumávání hodnoty sporného předmětu může se státi kdykoli za řízení prvé stolice, zejména také dříve ještě, než o žalobě prvý rok byl nařízen (§ 60 I j. n.). Potřebná šetření provede soudce, příkazem senátu k tomu určený. Spor mezi tím jde dále (§ 117 jedn. ř.). Dospěje-li soud k přesvědčení, že při správném ocenění sporného předmětu není věcně příslušným, vysloví usnesením svou nepříslušnost a odkáže žalobu na příslušný soud okresní. (To jest druhá výjimka ze zásady § 43 j. n., dle níž soud v řízení sporném má se v případě nepříslušnosti obmeziti na to, že žalobu odmítne; viz § 9 II čís. 3 těchto výkladů.)

V tomto případě postihují útraty šetření a dokazování žalobce a to definitivně, t. j. bez ohledu na to, jak dopadne spor, projednaný napotom u soudu okresního (§ 60 III j. n.).

Zůstane-li při příslušnosti soudu sborového, ježto jeho pochybnosti vyvráceny byly konaným šetřením a dokazováním, hradí sice žalobce útraty tohoto šetření a dokazování (§ 40 c. ř. s.), zvítězí-li však ve sporu, budou mu tyto úraty přisouzeny proti žalovanému (§ 41 c. ř. s.).

Stanovisko zákona, dle něhož jen sborový, nikoli též okresní soud smí přezkoumávati žalobcovo ocenění sporného předmětu, vysvětluje se tím, že ve sporech, jež dle hodnoty přikázány jsou soudům sborovým neb okresním, jest možnou prorogace ze soudu sborového na soud okresní, nikoli však naopak (§ 104 II j. n.), a že, kdyby nebylo ustanovení § 60 j. n., mohl by zákaz prorogace ze soudu okresního na sborový soud prvé stolice býti obcházen tím, že by žalobce ocenil předmět sporu na peníz přes 1000 K (nyní 5000 Kč) a tím odňal by spor soudu okresnímu.

Poznámka. Ocenění sporného předmětu má důležitost i pro obsazení soudu, t. j. pro otázku, zda ve sporu o peníz anebo hodnotu přes 1000 K (nyní 5000 Kč) jest hodnota sporného předmětu přes 20.000 Kč a spor tudíž projednává se před senátem, či zda 20.000 Kč nepřevyšuje a spor tudíž projednává se samosoudcem (§ 7a j. n.).

Ocenění sporného předmětu i za tímto účelem děje se týmž způsobem, jako za účelem určení příslušnosti, a i pro tento účel bude žalobcovo ocenění sporného předmětu po případě soudem prozkoumáno (§§ 7a, 60 j. n.).

Nechť si předmět sporu oceňuje žalobce nebo sám soud, dbáno budiž těchto pravidel:

1.) ve sporech, domáhajících se toho, by, ať si z jakéhokoli právního důvodu, plněna byla věc hmotná (movitá nebo nemovitá) nebo nehmotná, bude obecná hodnota věci hodnotou sporného předmětu. To zákon výslovně stanoví ohledně věcí nemovitých, vytýkaje zároveň, že, pokud nemovitost podrobena jest dani pozemkové nebo domovní dani činžovní, má se za její hodnotu považovati onen peníz, jenž jako odhadní cena berní slouží za základ pro vyměření poplatku z převodu takovéto nemovitosti (§ 60 II j. n.), t. j. 70tinásobný obnos daně pozemkové a 60tinásobný obnos domovní daně činžovní (§ 50 popl. zák., nař. min. fin. ze dne 25. ledna 1884, č. 18 ř. z. a § 13 zák. ze dne 9. února 1882, čís. 17 ř. z.);

2.) ve sporech, majících za předmět jen zajištění pohledávky nebo právo zástavní, jest hodnotou sporného předmětu obnos pohledávky, o jejíž zajištění se jedná, pokud se týče, k jejímuž zajištění slouží nebo sloužiti má právo zástavní. Má-li zástava menší hodnotu než pohledávka, jest hodnotou sporného předmětu hodnota zástavy (§ 57 j. n.).

Lhostejno jest, jde-li o existenci, bezúčinnost, či jen o pořadí práva zástavního, lhostejno jest, jde-li o zástavu movitou či nemovitou. Aby bylo lze posouditi, zda-li cena zástavy není nižší, než obnos pohledávky, nutno ovšem zástavu v žalobě oceniti.

Slovem »jen« vylučují se případy, kde, jakž dovoluje to § 91 j. n., spojena žaloba o zaplacení dluhu se žalobou o snášení prodeje, nebo žaloba o zrušení (výmaz) zástavního práva se žalobou o neexistenci pohledávky, zástavou zajištěné. V těchto případech rozhodným jest výlučně obnos pohledávky;

3.) Hodnotou práva na úroky, důchody, plody a jiné občasné užitky a dávky jest: při nepominějícím trvání práva dvacetinásobná roční dávka (t. j. jistina, jež uložena jsouc na 5%, poskytuje ročně tolik na úrocích, kolik činí hodnota jednoroční dávky), při trvání, obmezeném na čas života, nebo trvání neurčitém desateronásobná roční dávka, při trvání na určitou dobu obmezeném, součet všech budoucích dávek, v žádném případě však více, než dvacateronásobná roční dávka (§ 58 I j. n.);

4.) ve sporech o existenci pachtovního nebo nájemního poměru dlužno vziti za podklad ocenění úhrnný obnos činže, připadající na dobu spornou (§ 58 II j. n.)

Zákon má na zřeteli jen případy, kde ve sporu se tvrdí nebo popírá, že smlouva na určitou dobu byla nebo nebyla platně uzavřena, nezmiňuje se však o případu, že by dle tvrzení jedné ze stran smlouva uzavřena byla na dobu neurčitou.

Pro tento posléze uvedený případ slušelo by asi považovati za hodnotu sporu úhrnnou činži, připadající na smluvenou dobu výpovědní, a nebyla-li výpověď vyhrazena, desateronásobný obnos celoroční činže (obdoba § 58 I j. n.).

II. Místní příslušnost.

§ 21. Všeobecné poznámky o místní příslušnosti.

Předpisy o věcné příslušnosti poučují pouze o tom, ke kterému druhu soudů spor náleží. Tím není však ještě věc vyřízena. Nutno ještě dále věděti, na který určitý soud tohoto druhu nutno se žalobou se obrátiti.

Tento soud nazýváme sudištěm (Gerichtsstand) pro dotyčný spor. Sudiště značí nám jednak soud, jenž má právo a povinnost ve věci jednati, jednak soud, jemuž jsou strany v dotyčném sporu podrobeny, před nímž státi jim náleží (stare in judicio).

Zákonodárná hlediska pro úpravu místní příslušnosti kotví ve slušném ohledu k zájmům zúčastněných stran. Zákon přikazuje spor tomu věcně příslušnému soudu, u něhož lze spor co nejrychleji a nejlevněji vyříditi, zejména proto, že v jeho obvodu budou pravidelně alespoň z největší části prováděny důkazy.

Jsou sudiště, spočívající na vztahu osoby k obvodu určitého soudu, a jiná opět, kotvící ve vztahu právního poměru neboli věci k obvodu určitého soudu. Ona sudiště nazývají se osobními sudišti, tato sudišti věcnými.

Osobou, jejímž vztahem k obvodu určitého soudu určuje se osobní sudiště, jest žalovaný a jen zcela výjimečně žalobce. Osobní vztah žalovaného k soudnímu obvodu jeví přitažlivou moc buďsi zásadně, ohledně všech žalob, jež byly na něho podány, buďsi jen ohledně určité skupiny právních záležitostí, totiž takových, jež souvisejí se zvláštním místním vztahem žalovaného k soudnímu obvodu.

Dříve naznačeným osobním vztahem opodstatněno jest tak zvané obecné sudiště (forum generale, der allgemeine Gerichtsstand), t. j. místní příslušnost určitého soudu pro všechny žaloby na určitého žalovaného; zvláštním místním vztahem žalovaného k soudnímu obvodu zakládá se zvláštní sudiště osobní (forum speciale, der besondere Gerichtsstand).

Věcná sudiště dle svého pojmu jsou sudišti zvláštními. Jsou tudíž zvláštní sudiště dílem sudišti osobními, dílem sudišti věcnými. Zvláštní sudiště obojího druhu jsou dále buď sudišti na výběr danými (forum speciale facultativum sive electivum, der Wahlgerichtsstand), buďsi sudišti výlučnými (forum speciale exclusivum sive necessarium, der ausschliessliche Gerichtsstand).

Při oněch má žalobce na výběr buď obecné sudiště žalovaného, nebo sudiště zvláštní; při výlučném sudišti lze žalovati jen u tohoto s vyloučením sudiště obecného. Zvláštní sudiště civilního řádu soudního jsou dílem výlučná, dílem na výběr daná, sudiště exekučního řízení jsou bezvýjimečně sudišti výlučnými (§ 51 ex. ř.).

§ 22. A. Obecné sudiště.

Obecným sudištěm rozumíme soud, u něhož proti určité osobě lze podati všechny žaloby, pro něž soud ten jest věcně příslušným, pokud není opodstatněno sudiště zvláštní (§ 65 j. n.).

Osobním vztahem žalovaného k soudnímu obvodu, zakládajícím obecné sudiště, jest bydliště žalovaného, obecným soudem osoby jest soud, v jehož obvodu osoba ta bydlí (§ 66 j. n. actor sequitur forum rei). O bydlišti lze dle přirozené povahy věci mluviti pouze u osob fysických. Zákon však, chtěje a maje potřebu utvořiti obecné sudiště i pro osoby hromadné, ustrojil pro ně náhražku bydliště.

I. Bydlištěm osoby fysické jest místo, kde se usadila, majíc úmysl stále tam setrvati (§ 66 j. n.). Zakládá se tudíž bydliště corpore, t. j. usazením se na určitém místě, a animo, t. j. úmyslem, učiniti místo to trvalým střediskem činnosti.

Úmysl, k trvalému bydlení směřující, lze dokázati přímo nebo z půtahů (indicií § 66 j. n.). Samo sebou se rozumí, že bydliště nekryje se vždy s místem, kde má osoba právo domovské, ani s místem, kde vyvíjí činnost výdělečnou nebo vůbec provozuje své povolání.

Může na př. míti úředník bydliště na jiném místě, než kde jest místnost úřední, živnostník může míti jinde bydliště a jinde zase dílnu. Je-li v místě několik okresních soudů, jest ten z nich obecným sudištěm, v jehož obvodu žalovaný bydlí (§ 103 j. n.).

Může se však také státi, že žalovaný má dvojí nebo dokonce několikeré bydliště a každé z těchto bydlišť jest v obvodu jiného soudu (na př. žalovaný bydlí v zimě v městě, v létě na svém venkovském statku).

V tomto případě má žalovaný tolik obecných sudišť, v kolika soudních obvodech má své bydliště. Žalobci přísluší právo voliti mezi těmito obecnými sudišti (§ 66 j. n.). Volba považuje se za vykonanou, jakmile žaloba byla žalovanému doručena (§ 102 j. n.).

K pojmu bydliště vyhledává se, by volba spočívala na svobodné vůli osoby, o kterou se jedná (domicilium voluntarium esse debet). Není proto bydlištěm v pravém slova smyslu tak zv. nucené bydliště (domicilium necessarium), t. j. místo, jež po zákonu platí za bydliště osoby, jež vlastní bydliště založiti není s to neb oprávněna.

Nuceným bydlištěm jest jednak místo, jež dle positivního předpisu zákona platí co do místní příslušnosti za bydliště určitých osob (nucené neodvozené bydliště), jednak jest to místo, které jest bydlištěm určité osoby a platí dle zákona i za bydliště osob, na oné osobě dle rodinného poměru závislých (nucené bydliště odvozené).

1.) Neodvozené nucené bydliště vyskytuje se:

a) u činně sloužících příslušníků branné moci, čítajíc v to i ty

vojenské osoby, jež činně slouží při vojenské správě, a četnictvo. Předpokládajíc, že by osoby ty jinak byly s to, samostatné bydliště si založiti, platí pro ně, pokud jsou právě ve službě vojenské neb u četnictva, za bydliště místo, kde jsou posádkou (§ 68 j. n.). Při změně posádky působí dřívější posádka až se dorazí do posádky nové (§ 68 II j. n.).

Ohledně vojenských osob, zdržujících se v cizozemsku, platí za bydliště místo poslední tuzemské posádky onoho vojenského sboru, k němuž osoby ty náležejí, nebo místo poslední tuzemské posádky dotčené osoby (§ 68 III j. n.). Dříve uvedený případ předpokládá dislokaci vojenského sboru v cizině, druhý případ nastává, je-li vojenská osoba odděleně od svého vojenského sboru v cizině.

Tento předpis měl značnou praktickou cenu za bývalého Rakouska, kde oproti královstvím a zemím, na říšské radě zastoupeným, jakožto tuzemsku byly země uherské koruny cizozemskem (čl. X. j. n.).

Příslušníci branné moci a četnictva, kteří, i kdyby nebyli vojáky nebo četníky, neměli by způsobilosti, samostatné bydliště si založiti (manželské, legitimované neb adoptované osoby, jež jsou pod mocí otcovskou, a nemanželské děti, jimž nebyla propůjčena volná správa majetku), podrží odvozené nucené bydliště po rozumu §§ 71 a 72 j. n. Místo posádky bude u těchto osob jeviti vliv, jakožto místo zaměstnání (§ 86 j. n.). O tom všem bude ještě pojednáno.

Tyto případy nebudou četné, uváží-li se, že branná povinnost nastává teprve dnem 1. října kalendářního roku, v němž branec dovršil 20. rok věku (§§ 9, 14 a 15 branného zákona ze dne 19. března 1920, čís. 193 Sb. z. a n.), že za četníka na zkoušku může býti přijat jen ten, kdo překročil 21. rok věku svého (§ 17 IIc zákona o četnictvu ze dne 14. dubna 1920, čís. 299 Sb. z. a n.), a že svéprávnosti nabývá se nyní ukončením 21. roku věku (zákon ze dne 23. července 1919, čís. 447 Sb. z. a n.).

Předpis § 68 j. n. nelze rozšiřovati na příslušníky bezpečnostní stráže. U příslušníků finanční stráže platilo dříve za bydliště stanovisko velitelství setniny (dv. dekret ze dne 28. září 1842, čís. 643 Sb. z. s.). Dotyčný starší předpis zrušen byl čl. I. uvoz. zák. k j. n., dotýkaje se otázky, jež jurisdikční normou jest zevrubně upravena.

Naprosto nehodil by se na nynější poměry čsl. finanční stráže (důchodková kontrola pro vnitrozemí, finanční stráž pohraniční dle zákona o reorganisaci finanční stráže ze dne 12. prosince 1919, čís. 28 Sb. z. a n.);

b) příslušníci státu Československého, kteří se zdržují ve stálém úředním postavení jako státní zaměstnanci mimo území státu, podrží obecný soud, který tu měli naposledy. Není-li tu takového soudu nebo nedá-li se zjistiti, jest soud v Praze, v jehož obvodu jest ministerstvo věcí zahraničních, jejich obecným soudem, mají-li domovské právo v území, kde platí tento zákon (§ 69 j. n., v doslovu čl. II. č. 6 zák. ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.), t. j. v území bývale rakouském, mají-li však domovské právo v území bývale uherském, jest jejich sudištěm obecným Bratislava (§ 20 uher. c. ř. s., v doslovu čl. VII. čís. 2 písm. c cit. zák. čís. 161/1921).

Uznávaje jako obecné sudiště u vojáků a četníků bývalou tuzemskou posádku, u státních úředníků a zřízenců bývalé tuzemské bydliště, vychází zákon z fikce, jakoby tuzemská posádka, pokud se týče tuzemské bydliště, byly dosud skutečnou posádkou, pokud se týče skutečným bydlištěm dotčených osob, pokud se týče, že jejich skutečným bydlištěm byla Praha (Bratislava; domicilium fictum). Podobným způsobem odmyslil si zákon nastavší změnu bydliště při tak zv. sudišti dřívějšího bydliště (§ 97 j. n.). O tomto případě bude ještě pojednáno.

2.) O nuceném odvozeném bydlišti mluvíme u osob, jež, jsouce v rodinné odvislosti od osoby jiné, nejsou s to, by samostatné bydliště si založily, nýbrž má se o nich za to, že sdílejí bydliště osoby, na níž jsou závislými. Takovýmito osobami jsou manželka a děti. V podrobnostech platí toto:

α) obecné sudiště manžela jest obecným sudištěm manželky. To platí i tehdy, postrádá-li manželka svéprávnosti (§ 70 j. n.), ačkoli nesvéprávná žena zůstává co do svého majetku i nadále pod opatrovnictvím otce, pokud se týče posavadního poručníka, ledaže by v tomto posléze uvedeném případě opatrovnictví nad majetkem bylo přeneseno na manžela (§§ 175, 260 obč. zák.).

Obecné sudiště manžela jest obecným sudištěm manželky tak dlouho, dokud manželství nebylo soudně rozvedeno nebo rozloučeno nebo manželovou smrtí rozvázáno (§ 70 I j. n.). Svéprávná vdova a svéprávná rozvedená, nebo rozloučená manželka volí si nadále svobodně své bydliště a zakládá tím samostatně pro sebe obecné sudiště. Je-li nesvéprávná, vrací se pod otcovskou moc (§ 175 obč. zák.) a jest tudíž nadále jejím obecným sudištěm obecné sudiště jejího otce. Pouhou faktickou růzností pobytu obou manželů odvozené obecné sudiště manželky nepomine. Tak zejména zůstane při něm,

když manželka s manželovým souhlasem provozuje v jiném místě obchod (čl. 7 obch. zák.);

β) obecné sudiště otce sdílejí jeho otcovské moci podrobené manželské, legitimované, neb adoptované děti; tomuto sudišti zůstávají podrobeny i po uhasnutí nebo nastavší bezúčinnosti moci otcovské (§§ 176, 177 obč. zák.), a to tak dlouho, až nabudou práva k volné správě svého majetku.

Podrží tudíž nesvéprávné osiřelé dítky obecné bydliště svého manželského otce, i když jejich svéprávná matka, ovdověvši, založí si jinde své bydliště.

Rodinné bydliště se nevyskytuje a mohou proto manželka, resp. manželské, legitimované neb adoptované děti volbou trvalého pobytu založiti pro sebe zvláštní bydliště a tím i samostatné osobní sudiště:

aa) nežijí-li ve společné domácnosti s hlavou rodiny v místě, kde otec, resp. manžel voják nebo četník jest posádkou (§ 73 I j. n.);

bb) nežijí-li ve společné domácnosti s hlavou rodiny, jež jako čsl. státní zaměstnanec jest trvale služebně zaměstnána v cizozemsku (§ 73 II j. n.);

cc) opustil-li manžel tuzemské rodinné bydliště, manželku však zanechal v tuzemsku, jest místo jejího trvalého tuzemského pobytu jejím samostatným bydlištěm a tudíž i jejím samostatným obecným sudištěm po tak dlouho, až se manžel zase v tuzemsku usadí (§ 70 II j. n.). Na tom, je-li manželka svéprávná, čili nic, nezáleží. Toto ustanovení neplatí však ohledně nesvéprávných dětí, jež otec, opustiv své tuzemské bydliště, zde zanechal. A contrario případů **aa, bb**, zůstává v tomto případě ohledně dětí při zásadě § 71 j. n., t. j. nové cizozemské bydliště otcovo jest i bydlištěm jeho dětí. Ovšem jeviti bude ohledně těchto dětí účinnost eventuelní tuzemské sudiště zaměstnání (§ 86 j. n.) a majetku (§ 99 j. n.; odpověď min. k § 70 j. n.).

Opačný názor, vztahující ustanovení § 70 II j. n. i na nesvéprávné děti, opírá se o § 73 j. n. a touže ratio legis;

γ) obecné sudiště nemanželské matky jest obecným sudištěm jejího dítěte. Zůstalo-li dítě nemanželským, podrží toto odvozené bydliště až do svéprávnosti, byť i matka mezitím zemřela (§ 72 I j. n.).

Nemanželské dítě, jež na útraty veřejného ústavu, povolaného k zákonnému jeho zastoupení (dv. dekr. ze dne 17. srpna 1822, čís. 1888 Sb z. s., zachovaný v platnosti § 53 I. dílčí novely) opatrováno jest v ústavě neb i mimo ústav, podřízeno jest po dobu, co jest ústavem opatrováno, soudu, jenž jest obecným sudištěm ústavu (§ 72 II j. n.; k tomu srovnej § 50 I. dílčí novely k obč. zák.).

Vystoupivši z opatrování ústavu, sdílí nemanželské dítě po dobu nesvéprávnosti obecné sudiště matčino (§ 72 I j. n.). Je-li matka neznáma, jakož vůbec tehdy, je-li děcko nalezencem, jest obecným sudištěm děcka, vystoupivšího z opatrování ústavu, soud jeho trvalého pobytu.

Bylo-li dítě dáno ústavem do opatrování osobám, bydlícím v cizozemsku, zůstává jeho poručenským soudem soud, v jehož obvodu ústav se nachází (min. nař. ze dne 21. srpna 1856, čís. 150 ř. z., zachované v působnosti čl. VI. čís. 6 uvoz. zák. k j. n.).

Osoby, nemající ani v tuzemsku, ani kde jinde bydliště, mají obecné sudiště v místě dočasného pobytu v tuzemsku (§ 67 j. n.). Na tom, jak dlouhého trvání jest dočasný pobyt v tuzemsku, nezáleží právě tak, jako jest lhostejno, že snad jedná se jen o pobyt nahodilý.

Místo dočasného tuzemského pobytu jest však obecným sudištěm právě jen na tak dlouho, jak pobyt ten trvá, t. j. soud dočasného pobytu jest obecným soudem a zůstane jím ovšem ohledně žalob, jež doručeny byly žalovanému v době, kdy meškal v soudním obvodu (§ 29 j. n.).

Nedostává-li se ani dočasného tuzemského pobytu, nebo není-li tento pobyt znám, jeví, ale jen v určitých mezích, účinnost místo posledního tuzemského bydliště nebo pobytu. U soudu, v jehož obvodu měl žalovaný poslední tuzemské bydliště nebo poslední tuzemský pobyt, lze ho žalovati ze závazků, jež za jeho pobytu v tuzemsku byly zde založeny nebo v tuzemsku mají býti splněny (§ 67 j. n.).

Ohledně závazků, jež v tuzemsku byly založeny, nezáleží na tom, zda byly založeny právě za posledního, či za některého dřívějšího pobytu žalovaného v tuzemsku, a zda založeny byly právě v místě posledního tuzemského pobytu, či v jiném místě tuzemska. Ohledně závazků, jež v tuzemsku mají býti splněny, jest lhostejno, kde byly založeny. Důvod závazku jest veskrze lhostejným.

Poměr mezi sudištěm dočasného tuzemského pobytu (§ 67, 1. věta j. n.) a sudištěm někdejšího tuzemského bydliště nebo pobytu (§ 67, 2. věta j. n.) jest tento:

sudiště dočasného pobytu jest surogátem tuzemského obecného sudiště, sudiště někdejšího tuzemského bydliště nebo pobytu jest zvláštním osobním sudištěm a nastupuje jen podpůrně, není-li zde ani onoho surogátu obecného bydliště.

II. Obecné sudiště osob hromadných. K nim patří jednak osoby právnické (korporace a nadace), jednak souhrnky osob, jež mohou pod jednotným jménem žalovati a žalovány býti.

Fingovaným obecným sudištěm osob hromadných jest:

1.) obecným sudištěm eráru, t. j. státu, jakožto subjektu soukromoprávních majetkových vztahů, jest sídlo té finanční prokuratury, jež v daném případě k zastupování eráru jest povolána (§ 74 I j. n. čl. IV. čís. 1 uvoz. zák. k c. ř. s. a min. sprav. k § 47 j. n.). Která to finanční prokuratura jest, bude na příslušném místě rozebráno;

2.) země budiž žalována v místě sídla zemského výboru, nyní zemské správní komise (§ 74 I j. n.);

3.) obecné sudiště obce řídí se sídlem obecního zastupitelstva (§ 74 II j. n.);

4.) u jinakých veřejných korporací a fondů, dále u kostelů, obročí, nadací, všeužitečných ústavů, spolků, majetkových podstat, dále u obchodních společností II. knihy obchodního zákona, hospodářských a výrobních společenstev, společností s o. r. a těžařstev, řídí se obecné sudiště dle jejich sídla. Za sídlo považuje se v pochybnosti místo, kde správa se vede (§ 75 I j. n.).

Zakročuje-li dle platných předpisů za některý z právních subjektů, naznačených pod čís. 4, zástupce eráru nebo země, neb obstarává-li správu jeho obec neb okres, posuzuje se obecné sudiště dle předpisů, uvedených pod čís. 1 až 3, t. j. obecné sudiště zástupce nebo správce, jest obecným sudištěm zastoupeného nebo spravovaného subjektu (§ 75 II j. n.). O tom, které z těchto právních subjektů jsou takto zastupovány, bude na příslušném místě pojednáno.

Nedotčeny zůstaly předpisy, jimiž co do místní příslušnosti poskytnuty zvláštní výhody jednotlivým ústavům, spolkům nebo společnostem ve stanovách zákonem upravených, neb alespoň státem schválených (§ 75 I j. n. čl. V. uvoz. zák. k j. n.; na př. u zemské banky král. Českého dle § 58 stanov, vyhlášených vyhláškou místodržitele ze dne 2. srpna 1888, čís. 43 zem. zák.).

Cizozemské ústavy, společnosti, společenstva a jinaká sdružení osob, jakož i cizozemské majetkové podstaty (na př. úpadkové) žalovati lze u soudu toho místa, kde mají své stálé zastoupení pro tuzemsko neb alespoň orgán, obstarávající jejich obchodní záležitosti, konečně i u soudu podle majetku (§ 99 j. n.).

Výjimkou ze zásad shora uvedených:

a) obecné sudiště tuzemského dlužníka jest sudištěm výlučným pro žaloby o zaplacení kupní ceny z obchodu na splátky, t. j. z prodeje svršků u provozování obchodní nebo jinaké živnosti za cenu, jež vyrovnati se má ve splátkách, odevzdán-li prodaný předmět dříve, než-li celá kupní cena byla zaplacena (§ 6 zák. o obchodech splátkových ze dne 27. dubna 1896, čís. 70 ř. z.);

b) jsou případy, kde místní příslušnost řídí se bydlištěm žalobcovým.

Tak jest tomu na př. při žalobě z retenčního práva kupeckého (čl. 315 obch. zák., čl. VI. čís. 5 uvoz. zák. k j. n.). Podpůrně přichází v úvahu žalobcovo bydliště při žalobách z poměru manželského a rodinného (§ 100 j. n.).

§ 23. Zvláštní sudiště (fora specialia).

I. Zvláštní osobní sudiště.

Při obecném sudišti spiata jest osoba žalovaného s určitým soudním obvodem tím, že má v něm skutečné nebo fiktivní bydliště. Jsou však mimo to i jiné ještě osobní vztahy, jež poutají osobu žalovaného k určitému soudnímu okresu. V těchto zvláštních osobních vztazích tkví důvod určitých sudišť. Sudiště ta jsou vesměs na výběr danými.

Sem patří:

1.) sudiště místa zaměstnání (Gerichtsstand des Ortes der Beschäftigung) § 86 j. n.

Osoby, jež zdržují se na určitém místě za okolností, jež dle své povahy ukazují k delšímu pobytu, žalovati lze z majetkoprávních nároků na soudě, v jehož obvodu se zdržují.

Lhostejno jest, zda žalovaný zdržuje se na dotyčném místě ze své vůle, či jsa k tomu nucen (na př.: odpykávaje si v trestnici delší trest na svobodě). Lhostejno jest, za jakým účelem žalovaný v soudním obvodě se zdržuje.

Zákon příkladmo (arg. slova insbesondere) poukazuje k tomu, že jeho ustanovení platí zvláště o těch, kdož zdržují se v soudním obvodu za účelem výdělečným (čeleď, nádenníci, tovární dělníci) nebo za účelem výcviku aneb praktického (živnostenští učedníci a pomocníci), aneb teoretického (žáci a studující). Zákon čítá sem dále vojíny v činné službě, pro něž místem zaměstnání jest místo, kde jsou posádkou. Pro vojíny přichází však místo, kde jsou posádkou, v úvahu jakožto místo zaměstnání jen tehdy, nejsou-li s to, by samostatně bydliště si založili.

Bylo již (§ 22a I 1. a těchto výkladů) poukázáno k tomu, že příslušníci branné moci a četnictva, jsoucí v činné službě, mají nucené neodvozené bydliště v místě, kde jsou posádkou, jen za předpokladu, že by, i nejsouce vojíny nebo četníky, měli způsobilost, samostatné bydliště si založiti.

Splněn-li tento předpoklad, jest místo posádky bydlištěm a soud, v jehož obvodu jest toto místo, obecným sudištěm vojína a četníka. Není-li zde tohoto předpokladu, t. j. vojín anebo četník jest ještě pod mocí otcovskou, nebo jest ještě nesvéprávným dítětem nemanželským, podrží přes to, že činně slouží ve vojsku nebo u četnictva, odvozené rodinné sudiště dle §§ 71 a 72 j. n.

Místo, kde jest posádkou, přichází pak v úvahu nikoli jako bydliště, nýbrž pouze jako místo zaměstnání a zakládá se jím dočasná soudní příslušnost jen pro nároky majetkoprávní. Předpokládá se ovšem, že jako i v jiných případech § 86 j. n., vojín nebo četník, byť i nebyl svéprávným, má způsobilost k dotyčnému sporu, t. j., že jedná se ve sporu o závazek, který samostatně byl s to podstoupiti.

Soud místa zaměstnání příslušným jest pouze pro žaloby z nároků majetkoprávních. Na právním důvodu nároku však právě tak nezáleží, jako jest lhostejno, kde, kdy a jakým způsobem nárok vznikl. Nezáleží tedy zejména na tom, zda závazek vzešel po čas a na místě pobytu.

U soudu místa zaměstnání lze ovšem žalovati jen, pokud žalovaný v soudním obvodu se zdržuje, tedy jen, byla-li žaloba na tomto soudě podána dříve, než zrušen byl poměr, delší pobyt podmiňující. Že rozhodným jest podání a nikoliv teprve doručení žaloby, plyne z §§ 29 a 54 I j. n.

2.) Sudiště podniku (Gerichtsstand der Niederlassung — § 87 j. n.).

Tento důvod místní příslušnosti má na mysli případy, kde žalovaný provozuje výdělečnou činnost v jiném soudním obvodu, než ve kterém bydlí. Zákon dovoluje pak, by z nároků, vztahujících se k této výdělečné činnosti bylo žalováno u soudu, v jehož obvodu tato činnost se vyvíjí. V podrobnostech dlužno lišiti trojí případ:

a) ti, kdož mimo soudní obvod svého bydliště mají doly, továrnu, obchodní závod anebo jinakou provozovnu své živnosti nebo svého povolání, mohou ve sporných právních záležitostech, vztahujících se k této jich činnosti obchodní nebo k tomuto jejich povolání, žalováni býti na soudě, v jehož obvodu jest jejich závod anebo provozovna (§ 87 I j. n., v doslovu čl. IV. č. 15 nov. o soud. úlev.).

Zákon má na zřeteli případy, kde továrník, obchodník, podnikatel hor a pod. bydlí v jiném soudním okresu, než ve kterém jsou doly, továrna obchodní závod a pod. Tu může ovšem i v právních záležitostech, vztahujících se k této jeho obchodní nebo výdělečné činnosti, žalován býti u soudu svého bydliště, tedy u soudu svého obecného sudiště. Může však, a v tom spočívá těžisko ustanovení § 87 j. n., žalován býti též u věcně příslušného soudu, v jehož obvodu provozuje svou výdělečnou činnost.

V čem výdělečná činnost záleží jest lhostejno. Poukaz k provozování hor, továren neb obchodu jest jen demonstrativní, jakž plyne ze všeobecného dodatku »nebo jinakou provozovnu svého zaměstnání nebo povolání«.

Činnost může býti obchodní nebo živnostenská, může však jí býti i jiné výdělečné povolání neb zaměstnání. V motivech poukazuje se příkladmo k případům, kde advokát, notář, majitel soukromé školy bydlí v jiném soudním okresu, než kde jest jeho advokátní, notářská kancelář nebo učeliště. Lhostejno jest, zda podnikatel jest osobou fysickou či hromadnou, zda jest vlastníkem či pouhým pachtýřem neb požívatelem závodu.

Mluvě zcela všeobecně o sporných věcech právních (streitige Rechtssachen) nechce zákon rozeznávati mezi důvodem a předmětem žalobní prosby, nechce tedy rozeznávati, zda jde o žaloby obligační či věcné, zda žaloba domáhá se plnění či pouhého určení.

Zákon však žádá, by právní poměr, z něhož jest majitel závodu žalován, vztahoval se k této jeho výdělečné činnosti. Jako příklad takovýchto žalob uvésti lze námezdní spory lidí, pro závod zjednaných, spory z dodávek pro závod, z dopravních a povozníckých smluv ohledně zboží závodu a pod.;

b) jde-li o zvláštní závod podnikatelů hor, továren, obchodních anebo živnostenských podniků, zřízený mimo sídlo hlavního závodu, lze ve sporných právních záležitostech, vztahujících se k onomu zvláštnímu závodu, žalovati u věcně příslušného soudu místa, kde zvláštní závod se nachází (§ 87 II j. n.). Také toto sudiště jest sudištěm na výběr, t. j., lze žalovati též u obecného sudiště žalovaného.

Předpokladem jest, že týž podnikatel má jednak v jednom soudním okresu podnik hlavní, jednak v jiném soudním okresu pro týž obor výdělečné činnosti závod vedlejší.

V jakém právním poměru jest vedlejší závod k závodu hlavnímu, jest lhostejno, právě tak, jako nezáleží na tom, zda vedlejší

závod vykazuje náležitosti odštěpného závodu a zda právní jednání bylo uzavřeno přímo vedlejším závodem či jen pro tento závod závodem hlavním.

I když se však nevyhledává, by vedlejší závod měl vedle závodu hlavního existenci samostatného právního subjektu, přec alespoň na tom dlužno trvati, by vedlejší závod byl hospodářsky do té míry samostatným, by vůbec bylo lze roztříditi právní záležitosti, týkající se závodu hlavního a závodu vedlejšího.

Provozování vedlejšího závodu nemusí sice býti trvalým a nepřetržitým, stačí na příklad provozování vedlejšího závodu v lázních za saisony, nesmí však býti toliko přechodným a nestačilo by tudíž na př., že principál po čas trhu na určitém místě dává tam svým jménem a na svůj účet obchody uzavírati. Lhostejno, zda vedlejší závod vztahuje se ke všem oborům činnosti hlavního závodu, či jen k některým z nich. Jinak platí i zde obdobně totéž, co řečeno bylo shora pod písm. **a**;

c) u soudu, v jehož obvodu jest statek, opatřený obytnými nebo hospodářskými budovami, žalovati lze toho, kdo jako vlastník, požívatel nebo pachtýř na statku hospodaří nebo svými zaměstnanci dává hospodařiti, ze všech právních poměrů, jež vztahují se k hospodaření na statku (§ 87 III j. n.).

V podrobnostech budiž uvedeno toto:

α) předmětem výdělečné činnosti, soustřeďující se v určitém soudním okresu, musí býti statek hospodářský, t. j. statek, určený k zemědělství nebo chovu dobytka;

β) statek musí býti opatřen budovami obytnými nebo hospodářskými. Tímto požadavkem vyloučeny jsou případy, kde v jiném soudním okresu nalézají se jen pozemky, obhospodařované z obytných anebo hospodářských budov jiného soudního okresu;

γ) žalovaný hospodaří na takovémto statku, maje své bydliště v jiném soudním okresu. To zákon sice výslovně nevytýká, ale rozumí se samo sebou, poněvadž, má-li žalovaný v témž soudním okresu, kde jest hospodářský statek, zároveň své bydliště, má v tomto okresu své obecné sudiště a netřeba pak sahati k sudišti § 87 III j. n. V motivech výslovně bylo k řečené náležitosti poukázáno;

δ) lhostejno jest, zda žalovaný hospodaří na statku z důvodu práva vlastnického, či jiného práva věcného či práva obligačního nebo jiného právního důvodu (na př. držitel rodinného svěřenství, požívatel obročí), a lhostejno, zda hospodaří na statku osobně či svými **zřízenci;**

ε) žalobami k hospodaření se vztahujícími, budou žaloby z právních jednání, jimiž pro statek osobní a věcné potřeby se zjednávají nebo hospodářský výtěžek se zcizuje, a zajisté též žaloby z ručení žalovaného za osoby, na statku zaměstnané;

d) uzavřel-li pojistník pojišťovací smlouvu ve svém průmyslovém anebo zemědělském podniku, lze ho z tohoto pojišťovacího poměru žalovati též na soudě, v jehož obvodě je průmyslový podnik anebo zemědělský statek (§ 12 II pojišť. zákona ze dne 23. prosince 1917, čís. 501 ř. z.).

Proti pojistiteli lze podávati žaloby též na soudě, v jehož obvodu jest jeho odštěpný závod, jenž uzavřel pojišťovací smlouvu (§ 12 V cit. pojišť. zák.).

I tento soud jest na výběr daným.

3.) Sudiště podle majetku (Gerichtsstand des Vermögens, § 99 j. n.).

Ty, kdož nemají v tuzemsku bydliště, žalovati lze pro majetkoprávní nároky u tuzemského soudu, v jehož obvodu jest jejich jmění nebo předmět, žalobou požadovaný (§ 99 I j. n.). Předpokládá se tudíž:

a) žalovaný nemá v tuzemsku bydliště. Tomu bude tak zejména, byť i ne výlučně, u cizinců.

Zdržuje-li se cizinec, nemající zde řádného bydliště, dočasně v tuzemsku, bude sudiště podle majetku za podmínek § 67 j. n. konkurovati se sudištěm dočasného tuzemského pobytu.

Poněvadž posléze řečené sudiště předpokládá, že žalovaný nemá ani v tuzemsku ani kde jinde bydliště, bude sudiště podle majetku praktickým zejména proti cizincům, majícím zde majetek, kteří mají v cizině bydliště a proto zde dle § 67 j. n. nemohou býti žalováni.

Totéž platí ovšem za týchž podmínek i ohledně tuzemců. Zvláště bude lze dovolávati se sudiště majetku proti dětem tuzemce, zde neškajícím, když otec jejich zvolil své bydliště v cizině. Obecným sudištěm těchto dětí jest cizozemské obecné sudiště jejich otce (§ 71 ve srovnání s § 70 j. n.), a u soudu tuzemského jich pobytu nelze žalovati, poněvadž otcovo bydliště jest i jejich bydlištěm a není zde proto základní podmínky pro použití § 67 j. n.;

b) žalovaný má v obvodu dovolávaného tuzemského soudu své jmění nebo v obvodu tohoto soudu jest předmět žalobou požadovaný.

Jměním bude každé právo, žalovanému patřící. Lhostejna jest výše hodnoty nebo ceny tuzemského majetku žalovaného, lhostejno jest, v čem jmění to záleží, zda ve věcech či právech anebo náro-

cích, zda věci nebo práva jsou zcizitelna a zda zejména exekuci jsou podrobena.

Lhostejno též, zda ty které věci jsou v moci žalovaného či v moci někoho jiného, a lhostejno, zda žalovaný jest či není oprávněn věcmi, právy nebo nároky volně nakládati. Také předmětem, žalobou požadovaným, může býti nejen věc hmotná, nýbrž i nehmotná, t. j. právo. Důvod žaloby jest lhostejný.

Rozdíl mezi sudištěm jmění a sudištěm žalobního předmětu jeví se jednak v tom, že v onom případě tuzemský majetek žalovaného jest pouze důvodem příslušnosti, v druhém případě pak vedle toho zároveň předmětem sporu, jednak v tom, že v prvém případě žalobce uznává majetek za majetek žalovaného, v druhém případě tvrdí, že majetek ten nepatří žalovanému, nýbrž žalobci.

Stačí, je-li jmění nebo předmět, požadovaný žalobou, v obvodu dovolávaného soudu v čase, kdy žaloba byla podána. Napotomním přemístněním jmění nebo předmětu na místní příslušnosti ničeho se již nezmění (§ 26 j. n.).

Má-li žalovaný jmění, nebo je-li žalobou požadovaný předmět ve více soudních obvodech, má žalobce na výběr, u kterého z těchto soudů chce žalovati (§ 102 j. n.);

c) místem, kde majetek nebo předmět se nachází, bude při věcných právech místo, kde věc se nachází. Je-li předmětem žalobního nároku věcné právo, nebo jedná-li se o nájemní spor, týkající se nemovitosti, nebude třeba dovolávati se sudiště majetku, nýbrž bude zde výlučně forum sei sitae (§§ 81 a 82 j. n.). Záleží-li majetek žalovaného v pohledávce, jest bydliště poddlužníka (t. j. dlužníka pohledávky žalovaného) místem, kde majetek se nachází. Nemá-li ani poddlužník v tuzemsku svého bydliště, jest místem, kde nalézá se majetek, záležející v pohledávce, místo, kde nachází se věc, sloužící k zajištění pohledávky, t. j. tuzemská zástava nebo tuzemská věc, retenčním právem platně zadržená. Pak-li by zde nebylo ani tohoto případu, nelze o pohledávce míti za to, že jest v tuzemsku, a nelze opírati o ni sudiště dle majetku.

Při pohledávkách z papírů, rubopisem převoditelných, s nimiž pohledávka, lpíc na papíru, trvá, zaniká a se přeňáší, zejména tedy při pohledávkách ze směnky, kupecké poukázky a kupeckého zavazovacího listu, nerozhoduje ve příčině místa, kde jest jmění, záležející v takovéto pohledávce, bydliště dlužníka ze skriptury, nýbrž místo, kde se skriptura nachází.

Je-li dlužníkem žalovaného sám žalobce, může tento, opíraje se o sudiště majetku, žalovati u svého obecného sudiště. Žalobce nemohl by však o takovouto pohledávku opírati příslušnost dle majetku pro žalobní nárok, jenž, bude-li uznán důvodným, bude negací pohledávky žalovaného, o niž příslušnost má býti opřena; na př. žalobce, domáhaje se zrušení kupu pro vadnost věci, nemohl by místní příslušnost opírati o to, že žalovanému přísluší z téhož kupu za žalobcem pohledávka ceny trhové.

Ve sporech, vztahujících se na lodi námořské nebo plavbu po moři, platí za místo, kde majetek se nachází, tuzemský přístav, k němuž loď náleží (§ 99 poslední odstavec j. n.), t. j. onen přístav, odkud nové plavby se podnikají a v jehož lodním rejstříku jest loď zapsána (zákon ze dne 7. května 1879, čís. 65 ř. z., §§ 4 a 11, a min. nař. ze dne 25. října 1884, čís. 169 ř. z., §§ 5 a 6). Pro čsl. námořní lodi je domovským (rejstříkovým) přístavem Praha (§ 12 zák. ze dne 15. dubna 1920, čís. 315 Sb. z. a n.);

d) sudiště dle majetku dovolávati se lze pouze pro žaloby o nároky majetkoprávní. Pokud jde o žaloby z poměru mezi manželi a mezi rodiči a dětmi, nastupuje výlučné sudiště dle § 76, po případě podpůrné sudiště § 100 j. n.;

e) nebydlí-li ani žalobce ani žalovaný v tuzemsku, nelze dovolávati se sudiště podle majetku. To sice zákonem není výslovně stanoveno, ale plyne z účelu předpisu § 99 j. n., jenž umožniti chce tuzemským oprávněným, by zde i tehdy mohli žalovati, když žalovaný v tuzemsku nebydlí, nezamýšlí však bezúčelně otevříti cestu pokusům, by cizinec cizince žaloval ve státě, pro obě strany zcela cizím.

Sudiště dle majetku je na výběr dané.

4.) Sudiště plavců (§ 98 j. n.). O něm bude pojednáno v souvislosti s výkladem o sudišti dřívějšího bydliště.

II. Zvláštní věcná sudiště.

§ 24. Zvláštní sudiště dle zmístnění nároku.

Do této skupiny patří sudiště, stanovená dle onoho vztahu právního poměru, jenž dle positivního předpisu zákona uznává se za rozhodující pro řešení otázky, kde právní poměr má své sídlo, kde jest zmístněn. Znak ten bude různým dle toho, jaké místo právní poměr zaujímá v soustavě práva soukromého.

A. Držba.

Držba věci zmístněna jest tam, kde věc trvale se nachází. S tímto místním vztahem lze venkoncem vystačiti při držbě věci nemovité. Kolísavým stává se tento místní vztah při držbě věci movité, jež mění lehko své stanoviště, a neupotřebitelným stává se při držbě práv, nemajících za substrát věc hmotnou.

Pro ty případy, kde místní vztah držby jako takové jest kolísavým neb dokonce neupotřebitelným, nutno pohlédnouti se po jiném místním vztahu. Ten určuje se účelem posesorní rozepře, t. j. ochranou držby proti jejímu rušení. Rozhodným jest tudíž místo, kde došlo k rušení držby.

Dle toho jest k žalobám pro rušení držby příslušným:

a) jedná-li se o držbu nemovitosti, jest výlučně příslušným okresní soud, v jehož obvodu nemovitost se nachází (§§ 49 čís. 4 a 81 j. n., forum rei sitae);

b) jde-li o držbu práv vodních, jest výlučně příslušným okresní soud, v jehož obvodu rušení se stalo (§§ 49 čís. 4 a 82 j. n.);

c) jedná-li se o jinakou držbu, t. j. o držbu movité věci nebo jiného než vodního práva, lze pro její rušení žalovati dle žalobcovy volby buď u soudu okresního, jenž jest obecným sudištěm žalovaného, neb u okresního soudu, v jehož obvodu rušení se stalo (§§ 49 čís. 4 a 92 j. n.).

Rušením nutno rozuměti jak rušení v užším slova smyslu, tak i vypuzení z držby. Žalobci přísluší právo volby mezi několika okresními soudy, jichž příslušnost, hledíc k poloze věci, přichází v úvahu:

α) je-li věc v obvodech několika okresních soudů,

β) je-li, hledíc ke hranicím několika okresních soudů, pochybno, který z nich dle polohy věci dlužno považovati za příslušný,

γ) spojí-li se v téže žalobě několik nároků, z nichž každý patřil by vzhledem k poloze věci, k níž se vztahuje, před jiný okresní soud (§ 84 j. n.).

Právo volby platí za vykonané tím, že žaloba doručena byla žalovanému (§ 102 j. n.).

Výlučným sudištím §§ 81 a 82 j. n. podrobeny jsou též osoby, požívající jinak exteritoriality (§ 85 j. n.).

B. Věcná práva a reální břemena.

1.) Sudiště dle polohy věci (forum rei sitae).

Vlastnictví, věcná práva a zástavní právo k věci zmístněny jsou

tam, kde věc se nachází. Totéž platí o břemenech reálních, ač-li nejsou právy věcnými. Při pozemkových služebnostech přichází přirozeně v úvahu poloha věci služebné, nikoli poloha panujícího pozemku. Platné právo nepřikazuje však všeobecně žaloby o řečená práva k sudišti dle polohy věci (forum rei sitae, sudiště reální), nýbrž obmezuje toto sudiště na věci nemovité.

S tímto obmezením jest reální sudiště sudištěm výlučným. Na toto sudiště náležejí:

a) věcné žaloby ohledně nemovitostí, t. j. žaloby, jimiž:

α) uplatňuje se věcné právo k nemovité věci. Lhostejno jest, zda žaloba jest žalobou určovací, či též nebo jen žalobou o plnění, zda tedy dovolává se určení práva, či též nebo jen vydání věci (žaloba vlastnická a Publiciánská), snášení prodeje zástavy (hypotekární žaloba), výkonu služebnosti (konfesorní žaloba), či zamezení částečného rušení vlastnictví osobováním si práva k nemovitosti (negatorní žaloba).

Lhostejno jest, zda jedná se o věcné právo knihovní či neknihovní, t. j. vydržením nabyté. Nepatří však před forum rei sitae, nejsouce žalobami z práva věcného, žaloby z právních jednání, propůjčujících pouze titul k nabytí vlastnického nebo jiného věcného práva, tedy na př. žaloby o dodržení a splnění smlouvy trhové nebo směnné o nemovitosti; smlouvy o propůjčení pozemkové služebnosti a pod.

Rovněž nepatřila by sem odpůrčí žaloba o bezúčinnost odporovatelně propůjčeného práva věcného, poněvadž při této žalobě nejedná se o existenci věcného práva, nýbrž jen o jeho účinnost nebo bezúčinnost vůči pohledávce odporujícího věřitele.

Tuto zastávaný výklad zákona obstojí i před nadpisem § 81 j. n., znějícím zcela všeobecně »spory o nemovitý majetek« (Streitigkeiten um unbewegliches Gut), poněvadž toto povšechné označení vymezeno jest blíže obsahem § 81 j. n., mluvícím pouze o právech věcných;

β) usiluje se o výrok, že nemovitost jest prosta takového práva, na př. pro neplatnost vkladu (§ 61 knih. zák.); nepatřila by sem však žaloba z právního jednání, mající za předmět zrušení nebo výmaz práva věcného, na př. žaloba o depuraci zástavních práv, kupitelem nemovitostí nepřevzatých;

γ) usiluje se o výrok, že právo takové jest zrušeno, na př. promlčením;

b) žaloby, týkající se ve směrech, naznačených shora pod písm. α, β, γ, břemene reálního, jež zákon po stránce příslušnosti klade na roveň právům věcným (§ 81 II j. n.).

Ohledně žalob o zadržélé dávky z reálního břemena dlužno míti na zřeteli, že nespadají pod žádný ze shora vytčených případů. Nepatří tudíž výlučně na soud reální, nýbrž na obecné sudiště žalovaného. To platí bezvýjimečně o žalobě proti dřívějšímu držiteli obtížené nemovitosti o zaplacení dávek dospěvších za doby, kdy byl ještě vlastníkem.

Při žalobě na dočasného držitele obtížené nemovitosti o zadržélé dávky za jeho držby splatné, má žalobce na výběr buď obecné sudiště žalovaného nebo sudiště reální (§ 91 II j. n.);

c) žaloby dílčí, t. j. žaloby o rozdělení společné nemovitosti (§ 81 j. n.). Týká-li se však žaloba nemovitosti, jež z pozůstalosti má býti dělena, patří žaloba, a to i po pravoplatném odevzdání pozůstalosti, k výlučné příslušnosti soudu pozůstalostního (§ 77 II j. n.);

d) žaloby o upravení hranic nemovitostí (§ 81 j. n.). Ovšem ale dlužno tu míti na zřeteli, že dle II. dílčí novely k obč. zák. o úpravě hranic se jedná a v nejčastějších případech rozhoduje v řízení nesporném.

Posud uvedené žaloby (písm. **a** až **d**) patří místně na soud, v jehož obvodu nachází se nemovitost, a týkají-li se žaloby sub **a**, **b** pozemkové služebnosti nebo reálního břemena, na soud, v jehož obvodu jest pozemek služebný nebo reálním břemenem obtížený (§ 81 j. n.).

Výlučnému reálnímu sudišti podrobeni jsou i ti, kdož požívají exteritoriality (§ 85 j. n.). Co se týče věcné příslušnosti, bylo již vyloženo, že spory o služebnost bytu a o upravení hranic, jakož i spory o výměnek patří k výlučné příslušnosti soudů okresních (§ 49 II čís. 3 j. n.), kdežto ostatní spory, naznačené pod písm. **a, b, c**, patří, ač netýkají-li se hor, dle hodnoty sporného předmětu k věcné příslušnosti buď soudů okresních anebo sborových soudů prvé stolice. Také zde platí § 84 j. n. (viz § 24a ke konci).

Žaloby z věcných práv k movitým věcem náležejí na obecné sudiště žalovaného, po případě na sudiště dle majetku.

2.) Sudiště věci obtížené (Gerichtsstand der belasteten Sache) § 91 j. n.

Toto sudiště souvisí se sudištěm dle polohy věci, jest od něho odvozeno a jest jeho praktickým důsledkem. Bylo totiž vyloženo, že u soudu, v jehož obvodu jest nemovitost, za hypotéku sloužící nebo

reálním břemenem stížená, zmístněny jsou věcné žaloby, týkající se zástavního práva nebo reálního břemena.

Tohoto práva, resp. břemena týkají se však i jisté obligační žaloby, jež jako takové by u reální instance nebylo lze vznášeti, kdyby zde nebylo výslovného předpisu zákona.

Sem patří:

a) na reální sudiště odkázána jest žaloba hypotekární (actio hypothecaria in rem), t. j. žaloba, směřující pouze a jedině k realisaci zástavního práva exekucí na hypoteku. Od této žaloby dlužno rozeznávati žalobu o zaplacení zástavně zajištěné pohledávky.

Tato žaloba neopírá se o právo zástavní, nýbrž o obligační poměr mezi žalobcem a žalovaným. Tu pak jest možno, že vlastník hypoteky jest zároveň osobním dlužníkem hypotekárního věřitele. Aby v tomto případě nebyl věřitel nucen, by u jiného soudu (forum rei sitae) podával žalobu hypotekární a u jiného žalobu o zaplacení, dovoluje mu zákon, by na reálním sudišti spojil se žalobou hypotekární obligační žalobu o zaplacení pohledávky;

b) podobně má se věc se žalobou vlastníka hypotéky o zrušení nebo výmaz zástavního práva a žalobou o určení, že pohledávka, zástavou zajištěná, neexistuje.

Ona žaloba patří výlučně na reální sudiště, tato patřila by zásadně na osobní sudiště hypotekárního věřitele. Směřují-li obě žaloby proti témuž žalovanému, t. j., je-li hypotekární věřitel zároveň osobním věřitelem, lze na reálním sudišti spojiti se žalobou o zrušení nebo výmaz zástavního práva osobní žalobu o určení, že pohledávka neexistuje;

c) na reální sudiště výlučně odkázána jest žaloba, jíž jako takové uplatňuje se reální břemeno. Naproti tomu nepatřila by o sobě na toto sudiště žaloba o zadržélé dávky z reálního břemena, nespadajíc pod výpočet § 81 j. n.

Tato žaloba patří zásadně na obecné sudiště žalovaného. Lze ji však podati na reálním sudišti, předpokládajíc, že nynější držitel obtížené nemovitosti žalován jest o dávky, zadržélé z doby, co on jest vlastníkem nemovitosti.

Nevztahuje se tudíž sudiště obtížené věci k žalobě o dávky, zadržélé z doby, kdy nynější vlastník nebyl jestě vlastníkem nemovitosti, ani k žalobě na dřívějšího vlastníka obtížené nemovitosti o dávky, z doby jeho vlastnictví zadržélé.

Kdežto reální sudiště jest pro žalobu hypotekární (písm. **a**), žalobu o zrušení nebo výmaz zástavního práva (písm. **b**) a žalobu, jíž

jako takové uplatňuje se břemeno reální, sudištěm výlučným, t. j. nedopouštějícím, by dovoláváno se bylo sudiště obecného, jest sudiště obtížené věci pro žalobu o zaplacení (písm. a) nebo neexistenci (písm. b) hypotekární pohledávky a pro žalobu o zadržélé dávky z reálního břemene (písm. c) sudištěm na výběr daným, t. j. ponechává se žalobci, zda posléz uvedené žaloby chce v jedno spojiti s prv uvedenými třemi žalobami a podati je na sudiště reální, či zda s prv uvedenými třemi žalobami obrátí se na sudiště reální, ohledně posléze uvedených tří žalob však dá přednost sudišti obecnému.

Nezbytnou podmínkou sudiště obtížené věci jest, že obě žaloby čelí v případech a, b proti témuž žalovanému a že v případě c žalován jest nynější vlastník o dávky, jež on dluhuje.

Není-li zde této podmínky, nelze pro žalobu o zaplacení nebo neexistenci hypotekární pohledávky neb o zapravení zadržélých dávek z reálního břemene sudiště obtížené věci se dovolávati, a to ani tehdy, kdyby na př. vlastník hypotéky a osobní dlužník hypotekární pohledávky byli jako společníci rozepře touž žalobou žalováni. Výhoda sudiště obtížené věci záleží pro žalobce zejména v tom, že s věcnými žalobami spojiti může uvedené obligační žaloby i tehdy, kdyby reální soud pro tyto žaloby nebyl jinak objektivně (věcně) příslušným (§ 95 j. n.), ježto by jinak, buď hledíc k obnosu nebo k povaze pohledávky, příslušným byl soud jiného druhu nebo jiné pravomoci.

Lze tedy na př. u okresního soudu, jakožto soudu obtížené věci spojiti s hypotekární žalobou žalobu o zaplacení hypotekární pohledávky, převyšující 5000 Kč, nemá-li hypotéka hodnotu přes 5000 Kč (§§ 57, 49 a 81 j. n.); u obecného soudu, jakožto sudiště reálního, spojiti lze se žalobou hypotekární žalobu o zaplacení hypotekární pohledávky, ač dluh ten jeví se býti obchodním dluhem kupce plného práva (§ 51 čís. 1 j. n.).

3.) Příbuzným zástavnímu právu jest kupecké právo zadržovací (retenční). K jeho realisaci jest třeba žaloby.

Pro tuto žalobu jest příslušným soud obecného sudiště žalovaného, lze ji však též podati na soudě, jenž jest pro žalobce soudem příslušným, t. j. na žalobcově obecném sudišti (čl. 315 obch. zák. a čl. VI. čís. 5 uvoz. zák. k j. n.)

C. Obligační práva.

Obligační právo lze zásadně považovati za zmístněné buďsi tam, kde vzniklo, buďsi tam, kde jest splniště závazku. Zákon však předpisy o místní příslušnosti pro obligační žaloby nevybudoval povšechně ani na tom ani na onom hledisku.

1.) Sudiště místa splnění (Gerichtsstand des Erfüllungsortes) § 88 j. n., v doslovu čl. IV. č. 17 novely o úlev. soud.

Rozhodným pro soud splniště jest místo, kde žalovanému dle úmluvy náleží plniti. U (věcně příslušného) soudu, v jehož obvodu místo to se nachází, žalovati lze nejen o splnění smlouvy a odškodné pro nesplnění nebo nenáležité splnění, nýbrž i o zjištění existence nebo neexistence smlouvy a o její zrušení.

Jinak rozeznává zákon v § 88 j. n. dvojí případ soudu splniště, totiž obyčejný soud splniště (odstavec prvý) a soud fakturového splniště (odstavec druhý).

I. Obyčejný soud splniště. Svrchu uvedené žaloby podati lze u soudu toho místa, kde dle dohody stran má smlouva žalovaným býti splněna.

Lhostejno jest, co jest předmětem smlouvy, zda jsou jím peníze, věci movité, zastupitelné či nezastupitelné, zda jest jím konání či opomenutí, lhostejno jest, zda jde o smlouvu obapolnou či jednostrannou, a lhostejna jest osobní vlastnost smluvníka, pokud se týče žalovaného, totiž zda jest obchodníkem, živnostníkem či osobou, stojící mimo okruh těchto povolání.

Ovšem ale patří shora vypočtené žaloby jen potud na soud splniště, pokud žalován jest právě ten smluvník, jenž na onom místě plniti se zavázal, nikoli i tehdy, když tento smluvník jest žalobcem.

Při obapolných závazcích lze arciť ohledně závazků toho i onoho smluvníka ujednati jiné splniště. Tu říditi se bude soud splniště dle toho místa, jež jest splništěm závazku, kterého podaná žaloba se dotýká.

Soud splniště opodstatňuje pouze splniště ujednané, nikoli však podpůrné splniště zákonné.

Dle původního doslovu § 88 I j. n. vyhledávalo se pro úmluvu o splništi po formální stránce, by stala se písemně, co do obsahu, by v úmluvě bylo vysloveno, že založením splniště opodstatněno jest též oprávnění k žalobě na ujednaném místě.

Dle nynějšího doslovu § 88 I j. n., jak upraven jest čl. IV. č. 17 novely o úlev. soud., ani té ani oné náležitosti více netřeba. Stačí tedy co do obsahu prostě úmluva, že závazek na tom kterém místě náleží splniti, co do formy může úmluva o splništi státi se každým

způsobem, jímž smlouvy povstávají, tedy ústně i písemně, ba i činem konkludentním, na př. přijetím tištěných podmínek smlouvy.

Od formy, v jaké může dojíti k úmluvě o splništi, dlužno rozeznávati způsob, jakým lze a nutno takovou úmluvu dokázati. Kdežto, jak řečeno, platnost úmluvy není podmíněna šetřením určité formy, lze skutečnost úmluvy dokázati pouze listinou.

Takovouto listinou bude na př. žalovaným jednostranně podepsaný objednací lístek, závěrkový list a podobně. Kdežto však při forum prorogatum nutno listinný průkaz o prorogaci připojiti k žalobě (§ 104 I j. n.), není toho třeba při soudu splniště.

Povinnost žalobce, dovolávajícího se tohoto sudiště, předložiti v prvopisu nebo přepisu listinný doklad o tom, že a pro které místo bylo ujednáno splniště pro závazek žalovaného, řídí se předpisy c. ř. s. (§ 77 c. ř. s.) o povinnosti stran předložiti listiny, jichž se ve svých podáních dovolávají.

Právě tak, jako vyloučena jest prorogace kupitele pod jiné než jeho obecné sudiště, nemá proti němu místa ani sudiště místa splnění, jedná-li se o obchod splátkový a kupitel má bydliště v tuzemsku (§ 6 zák. o splátkových obchodech ze dne 27. dubna 1896, č. 70 ř. z.). K nepříslušnosti prorogovaného soudu neb soudu splniště nutno tu hleděti z moci úřední, a to i po pravoplatném ukončení sporu ještě i v řízení exekučním, v tomto arciť jen dotud, dokud exekuční prodej nebyl předsevzat. Nepříslušnost zhojiti se může jen tím, že žalovaný přes soudcovo poučení o soudní nepříslušnosti, pustí se do jednání (§ 6 cit. zákona).

II. Fakturové sudiště (der Fakturengerichtsstand) § 88 II j. n.

I toto sudiště jest sudištěm místa splnění, jakž plyne jednak z nadpisu § 88 j. n. »Sudiště místa splnění«, vztahujícího se nejen k prvnímu, nýbrž i k druhému odstavci téhož paragrafu, jednak i ze samého obsahu druhého odstavce § 88 j. n., kde se praví, že způsobem, o němž bude ještě pojednáno, zakládá se sudiště místa splnění.

Zvláštnost fakturového sudiště oproti obyčejnému sudišti místa splnění zračí se ve způsobu, jímž dochází k úmluvě o místě splnění. Sudiště místa splnění zakládá se tu jednostranně přičiněnou doložkou na faktuře, t. j. na kupeckém účtě o zaslaném zboží, vyznačujícím množství a jakost zaslaného zboží a jeho cenu, a pasivitou druhého smluvníka (kupitele zboží) k řečené doložce. Předpokládá se však:

a) že jak prodatel, tak kupitel jsou osobami, provozujícími živnost obchodní (Handelsgewerbe).

Těmito osobami jsou nejen kupci plného práva a obchodní společnosti, nýbrž i ti, kdož nejsouce protokolovanými obchodníky, provozují obchodní živnost v užším smyslu (§ 1 III živn. ř.), t. j. sprostředkují za trvalým docilováním zisku oběh výrobků nebo zboží, jehož výrobcem jest někdo jiný, dále i ti, kdož, jsouce živnostenskými producenty, obchodují s vlastními výrobky a s vlastním zbožím, posléze i ti, kdož, jsouce živnostníky, sprostředkují ve své živnosti za výdělečným účelem obrat předmětů a zboží, souvisejících s provozováním jich obchodní živnosti.

Lhostejno při tom, zda posléz řečené osoby zboží a předměty samy vyrábějí, zpracují či jen s nimi obchodují (posudek bývalého c. k. nejvyššího dvoru soudního k § 88 II j. n. ze dne 22. ledna 1898, čís. pres. 14, otištěný ve věstníku c. k. min. sprav. z roku 1898 na str. 15);

b) že předmětem obchodu, z něhož se žaluje, bylo zboží, t. j. věci, tvořící předmět obchodování, tudíž i na př. cenné papíry, při čemž však nezáleží na tom, zda patří to právě k provozování příjemcovy obchodní živnosti, by takovéto zboží si opatřoval;

c) že o zboží musila příjemci zaslána býti faktura. Zda-li příslušná listina výslovně označena byla jako faktura, jest lhostejno. Dosti na tom, s druhé strany však nutno, by listina svým obsahem vyhovovala tomu, co dle názorů obchodování činí ji fakturou;

d) že faktura musí obsahovati doložku, vyjadřující, že platiti náleží na určitém, udaném místě a že na témže místě lze z obchodu žalovati. V obchodním světě obvyklým jest tento doslov doložky: »Splatno a žalovatelno v N.« (Zahlbar und klagbar in N.). Musí však obojí v doložce býti vyjádřeno. Nezakládala by tudíž fakturového sudiště doložka na faktuře, vyjadřující pouze, že v určitém místě dlužno zaplatiti nebo že na určitém místě lze z obchodu žalovati;

e) že faktura došla příjemce dříve než zboží neb alespoň současně se zbožím. Zákon praví, že faktura musila býti odeslána současně se zbožím nebo již před dojitím zboží. Právem však bývalý c. k. nejvyšší soudní dvůr zaujal v posudku k § 88 II j. n. stanovisko, že dle povahy věci jest zajisté lhostejno, kdy byla faktura odeslána, n. př. kdy byla dána na poštu, nýbrž že záleží jedině na tom, kdy došla příjemce. Dojíti musí příjemce nejpozději se zbožím. Došla-li

by příjemce teprve, když již zboží ho došlo, neměla by doložka té moci, jakou přiznává jí § 88 II j. n.;

f) že příjemce zachoval se k doložce pasivně a dal tím najevo, že s doložkou souhlasí. Důkazu o tom, že příjemce, neohradiv se proti doložce, měl úmysl ji mlčky schváliti, netřeba, ano protidůkaz ve směru tom byl by vyloučen, poněvadž zákon s mlčením k doložce bezpodmínečně spojuje účinek přistoupení na doložku.

Odpor příjemce proti doložce musí se státi včas, t. j. ihned, jakmile je to v řádném obchodu možno, a může býti projeven každým jednáním, z něhož lze nepochybně seznati jeho vůli, že na doložku nepřistupuje.

Může se tak státi buď výslovným prohlášením příjemce, že doložka příčí se úmluvě, může se tak státi povšechným prohlášením, že faktura jest v odporu s úmluvou, může se tak státi i činem konkludentním, tak totiž, že příjemce fakturu bez poznámky vrátí.

V tom smyslu vyložil bývalý c. k. nejvyšší soudní dvůr svým plenárním usnesením (ze dne 14. listopadu 1906, pres. 151, zapsáno pod čís. 176 do knihy judikátů, uveřejněno v úřední sbírce pod čís. 957) druhý odstavec § 88 j. n. v jeho původním doslovu.

Novela o úlevách soudů pojala tento výklad do samého zákona. Uchýlila se však od judikátu a šla dále potud, že za postačitelný odpor proti doložce prohlásila i skutečnost, že příjemce odmítl fakturované zboží proto, že prý je neobjednal.

Prohlásil-li příjemce, že doložka nebo vůbec faktura sct. obsah faktury příčí se úmluvě, nebo vrátil-li bez poznámky fakturu neb odmítl-li fakturované zboží proto, že prý ho neobjednal, zmaří se účinek doložky, aniž na tom záleží, zda příjemcův odpor proti doložce, faktuře neb zaslání zboží jest věcně opodstatněn čili nic.

Od případu, kde příjemce zcela všeobecně odporoval obsahu faktury poznámkou, že prý se příčí úmluvě, dlužno lišiti případ, kde příjemce odporoval některé nebo některým z ostatních doložek na faktuře, ale nepozastavil při tom též doložky splatnosti a žalovatelnosti.

Tu odpor k doložce této se nevztahuje a doložka tato podrží svůj účinek. Rovněž nutno od případu, kde příjemce odmítl zboží, jakožto prý neobjednané, lišiti případ, kde příjemce zboží pro vytýkanou vadnost dal prodateli k disposici. Tímto posléz uvedeným jednáním účinnost doložky o splatnosti a žalovatelnosti se neruší.

Co se týče otázky, kdy a jakým způsobem má žalobce dokázati, že splněny jsou podmínky fakturového sudiště, jedná se o to,

kdy a jak náleží žalobci prokázati osobní kvalitu smluvníků (písm. a) a zda již k žalobě nutno připojiti fakturu.

Zákon ani v tom ani v onom směru neobsahuje zvláštních předpisů. Stačí proto v prve uvedeném směru dle zásady § 41 II j. n. prosté tvrzení žalobce, že i on i odpůrce provozují činnost obchodní, a otázka, zda-li tomu tak jest či není, přijde na přetřes jen, vznese-li žalovaný včas námitku nepříslušnosti, opíraje se o tvrzení, že on, nebo žalovaný neprovozuje živnost obchodní. Pro tento případ dojde pak na použití min. nař. ze dne 3. prosince 1897, čís. 280 ř. z. o průkazu provozování obchodní živnosti za účelem zjištění fakturového sudiště. Průkaz ten zjedná se ohledně kupců plného práva a obchodních společností výpisem z rejstříku, ohledně neprotokolovaných obchodníků a živnostníků výpisem ze živnostenského listu, resp. koncese. Neopověděla-li strana obchodní živnosti, ač obchoduje s výrobky své živnosti nebo se zbožím, jež dle jejího živnostenského oprávnění vyráběti je jí dovoleno, nutno vyvolati a předložiti rozhodnutí živnostenského úřadu o tom, že živnostenský podnik strany dlužno považovati za obchodní živnost v užším slova smyslu.

Ve příčině otázky, zda již k žalobě nutno připojiti fakturu, není v § 88 j. n. (a contrario opačného ustanovení § 104 j. n.) předepsáno, že bezvýjimečně musilo by se tak státi. Platí zde tudíž všeobecná ustanovení § 77 c. ř. s. Dle těchto ustanovení stačí, připojí-li se k žalobě opis, po případě i jen výpis faktury, ba ani toho netřeba, tvrdí-li žalobce, že obsah faktury jest žalovanému znám a nabídne-li se zároveň, že umožní žalovanému, by do faktury nahlédl, nebo že fakturu na vyzvání soudu předloží.

Fakturové sudiště nabylo kromobyčejného významu, když po státoprávním převratu sukcesivní státy na místě posavadní rakouské korunové měny zavedly své zvláštní měny a objevily se značné kursovní rozdíly v hodnotě těchto měn. Tu mimořádného významu nabylo splniště smlouvy, poněvadž jak dle občanského zákona (§ 905 obč. zák.), tak dle obchodního zákona (čl. 336 obch. zák.) ve příčině měny rozhodují měnové předpisy místa splnění.

Sudiště místa plnění a to i sudiště místa plnění v užším smyslu i fakturové sudiště jest sudištěm na výběr daným.

III. Forum žalob směnečných. Zvláštní případ sudiště místa plnění upravuje zákon v § 89 j. n., jenž ustanovuje: »Osoby ze směnky zavázané mohou majitelem směnky žalovány býti u soudu místa platebního«. Předpokládá se, že

a) jedná se o směnku. Na jiné, rubopisem převoditelné papíry (kupecké poukázky, kupecké zavazovací listy), výjimečný předpis o forum cambiale rozšiřovati nelze.

Zda doložením platebního místa v takovémto papíru opodstatněno bude sudiště místa splnění dle § 88 I j. n., jest otázkou daného případu. Nynější doslov § 88 j. n., vypustiv požadavek, by úmluva o splništi vyslovovala též žalovatelnost na tomto místě, kladnému závěru o sobě není na závadu.

Naproti tomu dlužno forum cambiale připustiti též pro soudní sledování postižních nároků dle práva šekového, a to hledíc k ustanovení § 24 zákona o šeku ze dne 3. dubna 1906, dle něhož pro soudní sledování těchto nároků platí předpisy, vydané pro věci směnečné;

b) uplatňuje se nárok směnky. Nárokem takovým jest, jak plyne z porovnání §§ 89, 51 čís. 3 j. n. a § 555 c. ř. s., pouze nárok na zaplacení nebo pojištění sumy směnečné. Nepatří sem tedy žaloby, k nimž směnečné jednání sice zavdalo příčinu, jež však nejsou odvozovány ze směnky.

Tak nepatří na forum cambiale na př. žaloba o vydání uschovaného duplikátu, resp. originálu směnky (čl. 68, 72, sm. ř.), vlastnická žaloba o vydání směnky (čl. 73, 74 sm. ř.), žaloba z obohacení dle čl. 83 sm. ř. Neboť ve všech těchto a podobných případech není žalobní nárok odvozován ze směnky, nýbrž z jiných právních poměrů, třebas se jich směnečný řád výslovně dotýkal;

c) žalobcem jest majitel směnky, žalovaným jest buďsi přímý, buďsi nepřímý dlužník směnky nebo všichni, kdož ze směnky jsou zavázáni.

Lzeť všechny dlužníky z téže směnky žalovati touž žalobou jako společníky rozepře na forum cambiale (§ 93 II j. n.);

d) místem platebním jest místo platební ve směnce zvlášť udané, jinak zákonné místo platební, t. j. u vydané směnky místo, vyznačené při jménu nebo firmě trasáta, u vlastní směnky místo vydání (čl. 4 čís. 8 a čl. 97 sm. ř.).

Také forum cambiale jest na výběr dané.

2.) Sudiště dřívějšího bydliště (Gerichtsstand des früherem Wohnsitzes) § 97 j. n.

Toto sudiště dáno jest na prospěch řemeslníků, prodavačů v drobném (Kleinverschleisser), hostinských, plavců, povozníků a jiných živnostníků, dále tovaryšů, pomocníků, čeledi a jiných námezdných dělníků (Arbeiter um Lohn), posléze pak soukromých učitelů.

Hostinskými dlužno zajisté rozuměti i kavárníky, námezdnými dělníky jsou na př. pradleny, opisovači, kresliči a pod. Ohledně soukromých učitelů jest lhostejným předmět vyučování a nezáleží na tom, zda učitel dochází k žákovi či naopak, a vůbec v jaké místnosti děje se vyučování. Zejména nevyhledává se zde, jak jest tomu v případě § 49 čís. 6 j. n., by soukromý učitel patřil k téže domácnosti, k níž žák náleží. Uvedené osoby mohou:

a) pohledávky za dodané jimi živnostenské výrobky a zboží, pokud se týče za konané služby a práce, žalovati

b) u soudu, v jehož obvodu žalovaný odběratel nebo poskytovatel práce měl své dřívější bydliště, t. j., v jehož obvodu bydlil, když zažalovaná pohledávka proti němu vznikla, a to

c) přes to, že se žalovaný mezi tím jinam přestěhoval, ač-li

d) žaloba bude podána do 90 dnů, počítaných ode dne, kdy žalobce žalovanému posledně živnostenské výrobky nebo zboží dodal, pokud se týče, kdy posledně práci pro něho konal.

Nezáleží na tom, kdy dodány výrobky nebo zboží, pokud se týče, kdy vykonány byly práce, za něž žalovaný dle žaloby zůstal dlužen, nýbrž rozhodno jest, kdy žalobce pro žalovaného vůbec přestal pracovati, resp. kdy jemu vůbec přestal dodávati.

Na tom, který soud věcně jest příslušným, nezáleží. Lhostejno jest, kde žalovaný má své nové bydliště, zejména zda v tuzemsku či v cizozemsku, zda vůbec někde trvale se usadil a tím nové bydliště si založil a zda nové jeho bydliště jest známo čili nic.

Tím liší se sudiště § 97 j. n. od sudiště posledního bydliště dle § 67 j. n., jenž předpokládá, že žalovaný nemá nikde bydliště a ani v tuzemsku se nezdržuje, a od sudiště § 69 j. n., jež předpokládá, že žalovaný nyní v tuzemsku nebydlí.

Za to vztahuje se sudiště § 67 j. n. ke všem nárokům, jež za pobytu žalovaného v tuzemsku byly zde založeny nebo zde splniti se mají, sudiště § 69 j. n. bez ohledu k době vzniku ke všem žalobám, jež lze podati na obecném sudišti, kdežto sudiště § 97 j. n. obmezeno jest jen na nároky, označené shora pod písm. a.

Co se týče poměru § 97 j. n. k sudišti dle místa zaměstnání (§ 86 j. n.) dlužno uvážiti, že místo zaměstnání jest v rozsahu § 86 j. n. fiktivním bydlištěm žalovaného, takže lze ho za podmínek § 97 j. n. žalovati u soudu dřívějšího místa zaměstnání, pakliže místo to opustil.

Sudiště § 97 j. n. jest rovněž na výběr dané.

Příbuzným sudišti § 97 j. n. jest, spočívajíc v podstatě na témž zákonodárném hledisku:

3.) Sudiště lodníků a lodního mužstva (Gerichtsstand der Schiffer und der Schiffsmannschaft) § 98 j. n.

Pohledávky, naznačené v § 97 j. n., uplatňovati lze proti plavcům a osobám, patřícím k lodnímu mužstvu i tehdy u soudu, v jehož obvodu se právě zdržují, když jinde mají své bydliště. Předpokládá se tedy:

α) že žalobcem jest některá z osob, naznačených v § 97 j. n.;

β) že žalovaným jest plavec nebo osoba, patřící k lodnímu mužstvu. Tím liší se ustanovení § 98 j. n. od ustanovení § 97 j. n., při čemž jest lhostejno, proti komu žaloba směřuje;

γ) že žalovaný zdržuje se dočasně, t. j. alespoň v době, kdy žaloba byla podána (§§ 29, 54 j. n.), v obvodu soudu, u něhož byla žaloba podána. Lhostejno jest, kde zdržoval se před tím, zejména v době, kdy pohledávka vznikla, a zda i po podání žaloby nadále zůstal v obvodu soudu, u něhož byla žaloba podána.

Působnost tohoto sudiště není časem obmezena; tím liší se toto sudiště od sudiště dřívějšího pobytu, jež účinkuje pouze po 90 dní (viz shora čís. 2, písm. d).

Sudiště plavců, jež jest rovněž na výběr dáno, slouží nejen k ochraně hospodářsky slabého věřitele, jemuž usnadniti se má takto provedení nároku, nýbrž míněno jest též na prospěch plavců a lodního mužstva, jednak by došli snáze úvěru, jednak by, jsouce žalováni, nemusili si zřizovati zástupce, čemuž by tak bylo, kdyby žalováni byli u soudu svého bydliště, poněvadž jsou za svým povoláním téměř neustále na cestách.

4.) Sudiště pro spory z nájmu lodí, z námezdního poměru lodního mužstva a z dopravy nákladu po moři (Seefrachtgeschäfte) § 90 j. n.

Tyto spory vznášeti lze budsi:

a) u soudu, v jehož obvodu se žalovaný zdržuje, t. j. v čase podání žaloby (§§ 29, 54 j. n.) se zdržuje, nebo

b) u soudu, v jehož obvodu má zboží býti dodáno, nebo

c) u soudu, v jehož obvodu plavba cestujícího se má skončiti nebo byla přerušena (§ 90 j. n.).

Také toto forum jest oproti jinakým sudištím, zejména oproti obecnému sudišti, sudištěm na výběr daným.

5.) Spory nájemní (Bestandstreitigkeiten) § 83 j. n., v doslovu čl. IV. č. 13. nov. o úl. soud.

Spory z nájmu a pachtu pozemků, budov nebo věcí, jež zákonem za nemovitosti byly prohlášeny, pak lodních mlýnů a jiných na lodích zřízených děl stavebních patří na soud, v jehož obvodu leží předmět nájmu nebo pachtu.

V prvotním svém doslovu odkazoval § 83 j. n. na forum rei sitae nájemní rozepře, naznačené v § 49 čís. 5 j. n. Nynějším doslovem odstraněny byly pochybnosti v tom směru:

a) zda sudiště § 83 j. n. vztahuje se pouze k nájmu a pachtu věcí nemovitých, či jako § 49 čís. 5 j. n., též k nájmu a pachtu věcí movitých. Dle nynějšího doslovu zákona nebude o tom pochybnosti, že sudiště § 83 j. n. vztahuje se pouze k nájmu a pachtu věcí shora vypočtených.

Při nájmu a pachtu movitých věcí řídí se místní příslušnost povšechnými předpisy, tudíž zpravidla dle obecného sudiště žalovaného.

Pokud jde o nemovitosti, zapsané ve veřejných knihách, nutno na paměti podržeti, že jako při žalobách z věcných práv k těmto nemovitostem, tak i ve sporech nájemních nezáleží na tom, u kterého soudu jest nemovitost v knihách zapsána, nýbrž jedině na tom, v obvodu kterého soudního okresu nemovitost leží.

Ovšem bude knihovní soud zpravidla též soudem, v jehož okresu nemovitost leží. Ale nebude tomu tak při nemovitostech, zapsaných v deskách zemských, v knihách horních nebo železničních;

b) zda jako z výlučné věcné příslušnosti okresních soudů, vyňaty jsou spory o existenci smlouvy a o placení činže (§ 49 čís. 5 j. n., viz § 12 II č. 5 těchto výkladů), vyňaty jsou posléze řečené spory i z místní příslušnosti § 83 j. n.

Dle nynějšího doslovu § 83 j. n., v němž vynechán poukaz k § 49 čís. 5 j. n., není o tom pochybnosti, že na forum § 83 j. n. patří též spory o existenci smlouvy a spory o placení činže.

Soud, příslušný pro spory nájemní, povolán jest též k tomu, by činil opatření a vydával příkazy, o nichž zmiňuje se poslední odstavec § 49 j. n. (viz § 12 III č. 1a těchto výkladů).

Sudiště sporů nájemních jest sudištěm výlučným. Ustupuje mu tudíž sudiště obecné, nikoli však sudiště smluvené. Také ohledně fora § 83 j. n. platí povšechné předpisy §§ 84 a 85 j. n. (viz § 24a in fine těchto výkladů).

K § 83 j. n. přičiněna novelou o úlevách soudů (čl. IV. čís. 14) dvě nová sudiště, totiž sudiště § 83a a 83b j. n. Tato sudiště nejsou o-

všem sudišti reálnými, nýbrž uzavírají pouze řadu sudišť výlučných, jež dříve ukončena byla § 83. Není arcit závady, by i zde nebylo ihned o nich pojednáno.

6.) Spory z dílčích dluhopisů (Streitigkeiten aus Teilschuldverschreibungen) § 83a i. n.

Rozvrhne-li se jednotná zápůjčka, kterou dlužník hodlá přijati, na větší počet menších dluhopisů, majiteli svědčících anebo rubopisem převoditelných (dílčích neboli partiálních obligací, přednostních neboli prioritních obligací, losů a pod.), nazývají se tyto dluhopisy dílčími dluhopisy.

Právní poměry, týkající se dílčích dluhopisů, upraveny jsou zvláštními zákonnými předpisy (zákon ze dne 24. dubna 1874, čís. 48 ř. z. o ochraně práv držitelů listů zástavních, zákon z téhož dne čís. 49 ř. z. o společném zastupování majitelů dílčích dluhopisů a knihovním nakládání s hypotekárními právy, jež jim byla propůjčena, kteryžto zákon doplněn pak zákonem ze dne 5. prosince 1877, čís. 111 ř. z., posléze zákon ze dne 27. prosince 1905, čís. 213 ř. z. o založených bankovních dluhopisech).

Právní poměr, utvořený vydáním dílčích dluhopisů, jest obsahově jednotným právním poměrem, třebaže po osobní (subjektivní) stránce rozštěpen byl na tolik pojedinělých závazků, pokud se týče nároků, kolik jest zde majitelů dílčích dluhopisů.

Hledíc k této dvojí tvářnosti právního poměru, jsou možny i právní vztahy dvojího druhu. Jsou právní vztahy jednak mezi vydatelem a majiteli dílčích dluhopisů, jednak mezi veškerostí těchto majitelů a osobami třetími, jež dotýkají se obsahově jednotného, vydáním dílčích dluhopisů utvořeného právního poměru (skupina prvá), jsou však též právní vztahy, jež prýští ze zvláštního poměru mezi dlužníkem a tím kterým majitelem dílčích dluhopisů, nedotýkajíce se shora řečeného, obsahově jednotného poměru právního (skupina druhá).

Právní vztahy prvé skupiny nedopouštějí pojmově toho, by osud jejich rozhodnut byl ohledně jednotlivých majitelů dílčích dluhopisů samostatně a způsobem odchylným, naopak obsahová jednotnost právního poměru velí nezbytně, by proti všem držitelům dílčích dluhopisů, pokud se týče pro ně všechny vyřešeny byly způsobem jednotným.

Právní vztahy druhé skupiny těchto ohledů nevyžadují, vztahy ty řeší se a mohou přirozeně býti řešeny toliko individuelně podle zvláštního poměru mezi dlužníkem a tím kterým držitelem dílčích dluhopisů. Důsledně proto vytýčil zákon z roku 1874 tyto zásady:

a) právní vztahy prvé skupiny budtež vyřešeny jednotně pro všechny majitele dílčích dluhopisů, pokud se týče proti nim všem. By se tak stalo, musí všichni majitelé dílčích dluhopisů býti zastoupeni opatrovníkem, a to jediným opatrovníkem, jejž pro ně všechny týž soud ustanovuje;

b) právní vztahy druhé skupiny řeší se mezi dlužníkem a zúčastněným majitelem dílčích dluhopisů způsobem pravidelným, obsahová jednotnost společného právního poměru zůstává zde nepovšimnuta.

Tyto zásady vyjádřil zákon těmito právními větami:

K písm. **a.** Pro dočasné držitele dílčích dluhopisů, majiteli svědčících nebo rubopisem převoditelných, ustanoven budiž soudem společný opatrovník ve všech případech, kde se objeví, že byla by práva těchto držitelů pro nedostávající se jednotné zastoupení ohrožena nebo práva třetí osoby ve svém běhu stavena.

Zejména budiž také v tom případě, že vyhlášen bude úpadek na jmění dlužníka dílčích dluhopisů, ustanoven opatrovník k zastupování práv držitelů dílčích dluhopisů (§ 1 zákona z roku 1874).

V záležitostech, týkajících se společných práv držitelů dílčích dluhopisů, nemohou jednotliví držitelé svých práv uplatňovati samostatně, nýbrž jen společným opatrovníkem. Ponechává se jim však, by jako vedlejší intervenienti přidružili se na své útraty ke sporu, vedenému společným opatrovníkem (§ 9 I a II cit. zák.).

K písm. **b.** Jedná-li se o záležitost, prýštící ze zvláštního poměru mezi tím kterým držitelem dílčích dluhopisů a jich dlužníkem, může tento držitel dotyčná svá práva uplatňovati samostatně (§ 9 III cit. zák.).

Platnost zásad, uvedených k písm. a, zúžena jest v případech, kde vydatelem dílčích dluhopisů jest stát, země, okres aneb obec. V těchto případech platí shora dotčené zákonné předpisy jen tehdy, byla-li k zajištění držitelů dílčích dluhopisů zřízena hypotéka a za tím účelem vyhotovena listina o zřízení zástavy, a i za tohoto předpokladu platí řečené zákonné předpisy jen potud, pokud jedná se o knihovní nakládání hypotekárními právy nebo jich uplatňování (§ 17 cit. zák.).

Vloživ v případech skupiny prvé vedení sporu do rukou opatrovníka, od případu k případu týmž soudem ustanoveného, zůstal zákonodárce státi před dosažením cíle, nesoucího se za jednotností rozhodování ve všech podobných případech.

Zůstalať zde přes společné zastupování týmž opatrovníkem a přes stabilitu opatrovnického soudu možnost toho, že spor bude projednáván a rozhodován pokaždé jiným, dokonce snad tu a tam i cizozemským soudem, čímž žádoucí jednotnost rozhodování stala se de facto velmi pochybnou.

Tomuto nedostatku čeliti a jednotnost judikatury veskrze zabezpečiti má za účel ustanovení § 83a j. n. Dle něho:

1.) Spory o nároky (sct. z dílčích dluhopisů), jež dle zákona společným opatrovníkem nebo proti němu nutno uplatňovati, patří na onen sborový soud, jemuž náleží zříditi opatrovníka (§ 83a I j. n.).

Míněny jsou zde nároky první ze shora uvedených skupin. Soudem, jemuž náleží ustanovovati opatrovníka, jest:

α) zapsána-li firma dlužníka (t. j. vydatele dílčích dluhopisů) do rejstříku obchodního, tento soud, jinak

β) sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu byly dílčí dluhopisy vydány, předpokládajíc, že místo to jest známo a nachází se v tuzemsku, jinak

γ) není-li známo, kde dílčí dluhopisy byly vydány, nebo není-li místo vydání v tuzemsku, sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu nachází se platiště, předpokládajíc, že platiště jest v tuzemsku.

Je-li v dílčích dluhopisech uvedeno několik tuzemských míst vydání, pokud se týče několik tuzemských platišť, rozhoduje to tuzemské místo vydání, pokud se týče platiště, jež v prvém pořadí jest uvedeno (§ 2 zákona z roku 1874).

Předpisem prvého odstavce § 83a j. n. upravena jest i věcná i místní příslušnost pro shora označené rozepře. Rozepře ty přikázány jsou místně sborovému soudu prvé stolice, jemuž opatrovníka zříditi náleží, a přikázány jsou tomuto sborovému soudu bez ohledu na hodnotu sporného předmětu (arg. slova: gehören vor jenen Gerichtshof).

2.) Pro spory o nároky z dílčích dluhopisů a podobných dlužných titulů (Schuldtitel), k nimž dle § 17 zákona ze dne 24. dubna 1874, čís. 49 ř. z. ustanovení tohoto zákona se nevztahují, jest výlučně příslušným soud dlužníkova obecného sudiště (§ 83a II j. n.).

Také tyto spory nutno soustřediti na témže místě. Poněvadž však pro tyto rozepře společný opatrovník se neustanovuje, bylo nutno pohlédnouti se po jiném znaku místní příslušnosti. Za takovýto znak uznáno obecné dlužníkovo sudiště.

Předpisem druhého odstavce § 83a j. n. určena jest výlučným způsobem pouze příslušnost místní, kdežto věcná příslušnost řídí se povšechnými předpisy.

Věcná a místní příslušnost, upravená odstavcem prvým, a místní příslušnost, upravená odstavcem druhým § 83a, jest dohodou stran nezměnitelna (§ 83a III j. n.).

7.) Spory ze svazových poměrů (Streitigkeiten aus dem Verbandsverhältnisse) § 83b j. n.

Také v životě akciových a jim podobně upravených společností vznikají právní rozepře, jichž předmětem jsou jednak právní vztahy, dotýkající se všech členů neb alespoň určité skupiny členů, jednak usnesení valných hromad. I v těchto případech jest v zájmu jak společností tak členů, by tyto spory řešeny byly způsobem jednotným.

Toho lze docíliti jen tím, že spory ty procesuálně soustředí se u téhož soudu a že dále soudní rozhodnutí v těchto sporech budou nadána absolutní právní mocí, t. j., že právní vztah bude jimi vyřešen s konečnou platností pro všechny účastníky, nechtsi sporu se zúčastnili čili nic.

Příslušné předpisy procesuálního rázu patří do zákona o soudní příslušnosti, předpisy druhé skupiny patří do hmotné úpravy dotyčných svazových poměrů. Náběh k zákonné úpravě po obojí stránce učiněn, na kolik jde o usnesení valných hromad, zákonem o společnostech s o. r. (ze dne 6. března 1906, čís. 58 ř. z.).

Zákon tento dovoluje za určitých podmínek (§ 41) společníkům (mimo to též jednatelům, dozorčí radě, po případě i jednotlivým jednatelům a každému členu dozorčí rady), by žalobou domáhali se rozsudku, jímž usnesení valné hromady prohlašuje se za zmatečné. Žaloby ty přikázány k výlučné příslušnosti obchodního soudu, resp. obchodního senátu sídla společnosti, rozsudku, jímž prohlášeno usnesení valné hromady za zmatečné, přiznána účinnost proti všem společníkům a pro ně všechny (§ 42 zákona).

Kdežto otázce absolutní účinnosti takovýchto rozsudků, týkajících se jiných společností, nedostalo se posud všeobecné zákonné úpravy, učiněn alespoň v procesuálním směru pokrok všeobecným předpisem o příslušnosti, obsaženým v § 83b j. n.

Dle něho:

a) spory z právního poměru mezi akciovou společností, komanditní společností na akcie, akciovým spolkem, společností s obmezeným ručením nebo výrobním a hospodářským společenstvem s jedné a členy s druhé strany, pokud jedná se o nároky společné všem účastníkům neb určité skupině, jakož i

b) žaloby, jimiž odporuje se usnesením valné hromady řečených sdružení, patří k věcně příslušnému sborovému soudu sídla sdružení.

Předpisem tímto upravuje se věcná příslušnost potud, že pro spory vyslovuje se příslušnost sborového soudu, a to bez ohledu k hodnotě sporného předmětu, kdežto otázka, zda-li spor náleží k obecné či kausální pravomoci, řídí se všeobecnými předpisy o rozhraničení obojí pravomoci.

Zároveň pak spory shora uvedené, zmístňují se výlučně u sborového soudu, v jehož obvodu jest sídlo sdružení.

Také tento předpis o příslušnosti jest dohodou stran nezměnitelný, prorogace jest nepřípustna.

8.) Sudiště pro pohledávky kupců za zboží (Gerichtsstand für Warenforderungen der Kaufleute) § 87a j. n.

Také toto sudiště zařaděno bylo do j. n. teprve novelou o soudních úlevách (čl. IV. č. 16).

Předpis ten jest výjimkou ze zásady: actor forum rei sequi debet. Neřídí se zde příslušnost dle poměrů žalovaného, nýbrž dle místa žalobcova závodu. Stručný obsah § 87a j. n. jest tento: Kupci plného práva mohou u soudu, v jehož obvodu jest jejich závod, žalovati z pohledávek za zboží kupce, jenž u nich zboží objednal, bylo-li zboží odevzdáno, předpokládajíc, že objednání i dodání zboží prokázáno jest listinou, a že neuplynula ještě určitá lhůta. V podrobnostech se vyhledává:

a) prodatelem zboží a tudíž žalobcem jest kupec protokolovaný neboli kupec plného práva. Kdo jest kupcem plného práva, ustanovuje obchodní zákon. Může to býti nejen kupec jednotlivec, nýbrž i obchodní společnost, společnost s o. r. a výrobní a hospodářské společenstvo.

Okolnost, že toto výsadné sudiště bylo přiznáno pouze kupcům plného práva, lze asi vysvětliti tím, že jejich obchodní knihy a související s nimi obchodní korespondence jednak plně umožňují, jednak činí spolehlivým důkaz o skutečnostech, jimiž jest sudiště podmíněno;

b) kupitelem a tudíž žalovaným jest kupec. Slovem kupec nemíní se na straně žalovaného pouze kupec plného práva ani pouze kupec ve smyslu obchodního zákona, nýbrž míněna jest i zde osoba, provozující obchodní živnost, v témž smyslu, jako v § 88 II j. n. Stačí zde proto poukaz k tomu, co bylo řečeno po této stránce při výkladu § 88 II j. n. (viz § 24c 1 II a těchto výkladů);

c) jde o pohledávku z prodeje. Tím míněny jsou nejen pohledávky na zaplacení ceny trhové, nýbrž veškeré nároky, jež propůjčuje obchodní zákon prodateli proti kupiteli, tedy na př. i pohledávka o náhradu škody pro bezdůvodné odmítnutí převzatého zboží. Pohledávky z jiných právních důvodů, na př. ze zápůjčky, rukojemství a pod. nelze uplatňovati na sudišti § 87a j. n.;

d) prodej stal se v obchodování prodatele (im Kreise ihres Geschäftes). Nespadal by sem tedy prodej zboží, s nímž nebo v němž žalobce jinak neobchoduje, nýbrž jež opatřil si jen příležitostně za účelem dalšího zcizení, nebo prodej výrobků, jichž kupec plného práva docílil na zemědělském statku, jehož obhospodařováním zaměstnává se vedle své obchodní činnosti;

e) od poslední objednávky neuplynula více než dvě léta. Tím má býti řečeno, že nelze dovolávati se sudiště § 87a j. n., když obchodní spojení mezi žalobcem a žalovaným již přestalo a od té doby uplynula více než dvě léta.

Přerušení dalšího obchodního spojení spatřuje zákon v tom, že žalovaný přestal u žalobce objednávati. Tu jest možným, že žalobě předcházelo delší nebo kratší obchodní spojení, jest však míněn i případ, kde objednávka, tvořící předmět sporu, byla objednávkou jedinou a zároveň objednávkou poslední.

V tomto případě čítá se dvouletá lhůta od této objednávky. Předcházelo-li žalobě více objednávek, čítá se dvouletá lhůta od objednávky, jež vůbec byla poslední, nikoli však od objednávky, tvořící předmět rozepře;

f) podklad pohledávky, a uzavřen-li obchod objednatelovým zmocněncem, i plná moc tohoto zmocněnce musí prokázány býti listinou.

Podkladem pohledávky jest dvojí skutečnost: objednávka zboží a skutečné převzetí neboli dodání zboží. Skutečným převzetím zboží míní se zde totéž, co vyjádřeno v obchodním zákoně (čl. 347, 349 obch. zák.) výrazem dodání (Ablieferung) t. j. skutečnost, vyvolaná prodatelem, kterou zjednává se kupiteli možnost, by zbožím disponoval a o jeho jakosti se přesvědčil. Na tom, zda kupitel této možnosti použil, držby zboží se ujal a je výslovně nebo mlčky schválil, jinými slovy zda právně zboží přejal, nezáleží. Dosti na tom, že prodatel zjednal mu možnost právního převzetí.

Důkaz o řečených skutečnostech lze vésti jakýmikoli listinami, jen když dle c. ř. s. postačí, by důkaz jimi byl zjednán. Listinami takovými budou na př. ohledně objednávky objednací dopis neb ob-

jednací lístek, ohledně dodávky poštovní nebo železniční zpáteční list o dodání zboží, ohledně zmocnění výpis z obchodního rejstříku, dle něhož objednatel jest prokuristou žalovaného a pod.;

g) příslušným jest soud, v jehož obvodu jest žalobcův závod (Niederlassung). Závodem dlužno rozuměti nejen závod hlavní, nýbrž i závod vedlejší, tento ovšem jen tehdy, týká-li se prodej, tvořící předmět žaloby, obchodování vedlejšího závodu. Jinak lze ohledně vedlejšího závodu poukázati k tomu, co řečeno bylo po této stránce při výkladu o sudišti závodu (§ 23b I 2b odst. 2 těchto výkladů).

Sudiště § 87a j. n. jest sudištěm na výběr daným.

9.) Sudiště pro nároky dle zákona o ručení železnic (čl. VI. č. 2. uvoz. zák. k j. n., § 3 zákona ze dne 5. března 1869, čís. 27 ř. z. a § 1 zákona ze dne 12. července 1902, čís. 147 ř. z.).

Pro žaloby proti dráze, poháněné parou (zákon z roku 1869) nebo jinou živelní silou, na př. proti pouliční elektrické dráze (zákon z roku 1902) o náhradu škody, způsobené zraněním neb usmrcením lidí příhodou v dopravě, příslušným jest věcně bez ohledu k hodnotě sporného předmětu obchodní soud (obchodní senát).

Místně příslušným jest dle žalobcovy volby buď obchodní soud (senát), v jehož obvodu jest sídlo žalovaného železničního podniku, neb obchodní soud (senát), v jehož obvodu udála se příhoda v dopravě (na př. srážka vlaků).

Při státních drahách považuje se za sídlo žalované dráhy stanoviště finanční prokuratury, v jejímž úředním obvodu jest ono ředitelství drah, jemuž podřízena jest dráha, škodu způsobivší (§ 74 j. n., čl. IV. čís. 1 uvoz. zák. k j. n., § 4 I služební instrukce pro finanční prokuratury dle vládního nařízení ze dne 9. března 1898, čís. 41 ř. z.; k tomu vládní nařízení ze dne 4. června 1919, čís. 313 Sb. z. a n. o působnosti finančních prokuratur).

Neopírá-li se nárok na náhradu škody ze zranění neb usmrcení lidí o příhodu v dopravě, nýbrž o zavinění zřízenců dráhy, neb uplatňuje-li se nárok na náhradu škody ze zničení nebo znehodnocení věcí, byť i příhodou v dopravě, nelze použíti shora citovaných zákonů a tudíž ani shora řečeného sudiště, nýbrž platí tu všeobecné předpisy o příslušnosti.

10.) Sudiště pro žaloby na náhradu škody, způsobené provozem silostrojů (§ 9 zákona ze dne 9. srpna 1908, čís. 162 ř. z. o ručení za škody z provozu silostrojů).

Silostrojem (automobilem) rozumí se pouliční a silniční vozidlo, poháněné na veřejných ulicích, silnicích a cestách bez kolejnic silou živelní (automobily § 1 zákona).

Za škodu z provozu silostrojů postihuje jisté osoby, zejména řidiče a vlastníka silostroje, přísné ručení dle zákona z roku 1908, kdežto v jistých případech (vzájemné náhradní nároky z poškození těch, kdo vůči jiným osobám ručí dle zákona z roku 1908) posuzuje se nárok dle všeobecných ustanovení občanského zákona.

Pro ty i ony nároky příslušným jest dle žalobcovy volby buď soud, jenž dle všeobecných předpisů o příslušnosti jest k tomu povolán, zejména tedy obecný soud žalovaného neb — a v tom tkví zvláštnost tohoto předpisu o příslušnosti — ten soud, v jehož obvodu škodlivá příhoda se udála.

U soudu, tuto naznačeného, lze domáhati se náhrady škody nejen pro zranění neb usmrcení osob, nýbrž i pro zničení nebo znehodnocení věcí. Spory tyto nejsou vyhrazeny ani kausální pravomoci, aniž jsou vyhrazeny soudům sborovým, nýbrž rozhoduje zde hodnota sporného předmětu.

11. Spory proti pojistníkovi ze smlouvy pojišťovací.

Spory ty patří, má-li pojistník své obecné sudiště v tuzemsku, na soud, v jehož obvodu jest jeho obecné sudiště (§ 12 I pojišťovacího zákona ze dne 23. prosince 1917, čís. 501 ř. z.), a to zpravidla výlučně, zejména s vyloučením úmluvy o jiném sudišti (§ 12 IV pojišť. zák.).

Z této výlučnosti obecného sudiště připuštěny jsou dvě výjimky, z nichž jedna spočívá přímo na zákoně, druhá na zvláštní úmluvě:

a) jde-li o pojištění průmyslového nebo zemědělského podniku, lze žaloby z tohoto pojistného poměru podati na pojistníka (nejen na jeho sudišti, nýbrž) i na soudě, v jehož obvodu je průmyslový podnik anebo zemědělský statek (§ 12 II pojišť. zák.).

Zvláštní úmluvy o tomto sudišti na výběr netřeba, lze se ho dovolávati po samém zákonu;

b) přípustnou je úmluva, že lze pojistníka (z pojistného poměru) žalovati na soudě v sídle sborového soudu prvé stolice, v jehož obvodu pojistník bydlí nebo má průmyslový podnik anebo zemědělský statek (§ 12 III pojišť. zák.).

V posléz uvedeném směru má zákon na mysli případy, kde pojištění nevztahuje se vůbec anebo výlučně na průmyslový podnik

anebo zemědělský statek, poněvadž je-li tomu tak, platí zákonné sudiště na výběr (písm. a) a zvláštní úmluvy netřeba.

Jinakých sudišť, zejména sudišť, ujednaných jinak, než zákon dovoluje (písm. b) nelze se proti pojistníkovi dovolávati a opačné úmluvy jsou neplatné, poněvadž ustanovení § 12 prohlášeno § 22 pojišť. zák. za nutkavý předpis právní (jus cogens).

Pojišťovatele lze z pojistného poměru žalovati na soudě, příslušném dle všeobecných předpisů j. n., zejména na ujednaném soudě (§ 104 j. n.). Kromě toho však též na soudě, v jehož obvodu je pojišťovatelův odštěpný závod, jenž pojišťovací smlouvu uzavřel (§ 12 V pojišť. zák.).

12.) Sudiště pro spory syndikátní.

O věcné příslušnosti bylo již pojednáno (viz § 16 I 1 a těchto výkladů). Místně příslušným jest ten vrchní zemský soud, v jehož obvodu jest sídlo soudu, u něhož neb jehož zřízenci porušení práva nastalo. To nařizuje již § 8 I syndikátního zákona. Poněvadž tento předpis zachován byl čl. VI č. 4 uvoz. zák. k j. n. výslovně v platnosti, bylo zbytečno, opakovati doslov § 8 synd. zák. v § 80 j. n.

Příslušnost pro syndikátní spory i věcná i místní jest výlučnou, dohoda o něčem jiném jest vyloučena.

D. Právo rodinné.

1.) Sudiště ve věcech manželských (§ 76 j. n.)

Žaloby o rozvod, rozluku nebo neplatnost manželství, jakož i žaloby o nároky z manželského poměru, jež nejsou nároky ryze majetkoprávními, patří výlučně na sborový soud prvé stolice (§ 50 II č. 2 a 3), v jehož obvodu měli manželé své poslední společné bydliště (§ 76 j. n.).

Pokud jde o neplatnost manželství, vztahuje se výlučné sudiště ve věcech manželských jak na žaloby o neplatnost manželství pro soukromoprávní překážku, tak na úřední šetření, zda manželství není neplatným pro překážku veřejnoprávní.

Pojem nároků z manželského poměru, jež nejsou nároky ryze majetkoprávní, jest v § 76 j. n. týž, jako v § 50 II čís. 3 j. n. Stačí proto poukázati zde k tomu, co po této stránce bylo již řečeno (§ 13 Ib 3 těchto výkladů).

Společným bydlištěm nemíní se ohledně manželky bydliště odvozené (§ 70 j. n.). Neboť, dokud manželské společenství nebylo soudně zrušeno, spadá manželčino odvozené bydliště zpravidla (§§ 70, II, 73 j. n.) v jedno s manželovým bydlištěm a jest s tohoto hlediska bydlištěm společným, byť i manželé fakticky spolu nežili.

Kdyby tedy společným bydlištěm chtělo se pro manželku rozuměti její odvozené bydliště, znamenal by předpis § 76 j. n., že spory o rozvod, rozluku nebo neplatnost manželství soustřeďovaly by se zpravidla, ostatní zde v úvahu přicházející spory pak v nejčastějších případech, u soudu, v jehož obvodu je manželovo obecné sudiště. Tím pro spory, v nichž žalovaným je manžel, nebylo by řečeno nic nového, ježto rozumělo by se beztak samo sebou. Pro to pak, by řečené spory, v nichž žalobcem byl by manžel, soustředěny byly průlomem zásady »actor forum rei sequi debet« u soudu žalobcova bydliště, nebylo zajisté pražádného důvodu.

Nutno proto společným bydlištěm rozuměti pro oba manžele totéž, t. j. místo, na němž manželé ve společné domácnosti naposled bydlili.

Společné bydliště musilo býti tuzemským společným bydlištěm. To plyne z povahy věci, poněvadž jen tuzemským vztahem rozepře může pro ni založena býti tuzemská příslušnost a svědčí tomuto výkladu též § 100 j. n., jenž stanoví podpůrné sudiště pro případ, že poslední společné bydliště nebylo v tuzemsku.

Tuzemské společné bydliště musilo býti vůbec posledním společným bydlištěm. Nebylo by proto lze dovolávati se sudiště § 76 j. n. v případě, kde manželé, bydlivší ve společné domácnosti v tuzemsku, napotom měli poslední společné bydliště v cizozemsku.

Příslušnost ve věcech manželských je věcně (druhově) výlučnou a prorogací nezměnitelnou (§ 104 II j. n.). Na kolik jde o místní příslušnost, je sudištěm výlučným.

Při vyšetřování neplatnosti manželství pro veřejnoprávní překážku, nemůže o změně sudiště podle § 76 j. n. dohodou stran býti přirozeně řeči, poněvadž manželům nepřísluší právo k disposici s předmětem úředního vyšetřování, t. j. v otázce zda manželství vadí či nevadí veřejnoprávní překážka.

V jinakých manželských sporech má výlučnost sudiště § 76 j. n. týž význam jako i jinde. Tomuto sudišti musí ovšem ustoupiti obecné sudiště žalované strany, není však nepřípustným přesun místní příslušnosti prorogací, ať si konsensuální, ať si preklusivní.

Připomenouti dlužno, že ohledně rozvodu manželství platí sudiště § 76 j. n. jen pro nedobrovolný rozvod, jenž k žalobě a po provedení sporu vyslovuje se rozsudkem. Povoliti dobrovolný rozvod příslušným jest věcně okresní soud, místně okresní soud, v jehož

obvodu jest manželovo obecné sudiště (§ 114 I j. n.). Řízení zahájí se k pouhé žádosti a je řízením mimosporným.

Sudiště ve věcech manželských mohou zajisté dovolávati se i cizozemci, předpokládajíc ovšem, že společné bydliště, jež bylo vůbec jejich posledním společným bydlištěm, bylo v tuzemsku.

Jiná jest ovšem otázka, zda bude jim tuzemským rozsudkem, vyslovujícím rozvod, rozluku nebo neplatnost manželství, plně posloužено. Rozsudek bude plně účinným pro státní oblast Československé republiky. Zda uznán bude také státem, jehož příslušníky jsou manželé, záleží na zákonném stanovisku tohoto státu. Rovněž na jiné pole patří otázka, zda tuzemský soud přípustnost a podmínky rozvodu nebo rozluky a existenci překážek manželství cizozemců bude posuzovati dle tuzemského práva či dle práva státu, jehož příslušníky jsou manželé.

Ještě o dvou případech dlužno se v této stati zmíniti, ač oba tyto případy nepatří do řízení sporného, nýbrž mimosporného.

Jest to jednak přeměna rozvodu v rozluku manželství, jednak rozloučení manželství účastníka války, jenž byl prohlášen za mrtva.

O obojím případu bude zde ovšem pojednáno jen s hlediska příslušnosti.

I. Příslušným povoliti v mimosporném řízení přeměnu rozvodu v rozluku manželství (§§ 15 až 17 novely o právu manžel.) jest druhově sborový soud prvé stolice (§ 20 I novely), místně pak ten sborový soud prvé stolice,

a) jenž v prvé stolici byl rozhodl v předcházevším sporu o nedobrovolný rozvod manželství od stolu a lože (§ 20 II novely),

b) jinak, t. j. byl-li předcházevší rozvod manželství od stolu a lože rozvodem dobrovolným, sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu má své obecné sudiště manžel, proti němuž žádost za rozluku směřuje; nemá-li tento manžel svého obecného sudiště v tuzemsku, je po předchozím dobrovolném rozvodu příslušným sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu má žadatel své obecné sudiště (§ 20 III novely).

Pak-li by ani ten ani onen manžel neměl obecného sudiště v tuzemsku, nemohl by ani ten ani onen žádostí v nesporném řízení domáhati se přeměny rozvodu (dobrovolného) v rozluku, nýbrž musil by žalovati o rozluku na sudišti § 76, pokud se týče § 100 j. n.

V uvedených případech (**a** a **b**) předpokládá se zásadně, že manželé jsou rozvedeni od stolu a lože pravoplatným výrokem tuzemského soudu.

Výjimkou z této zásady lze v mimosporném řízení povoliti přeměnu rozvodu v rozluku i tehdy, byl-li předchozí soudní rozvod vysloven pravoplatně před 28. říjnem 1918 mimo území Československé republiky v královstvích a zemích, zastoupených na bývalé říšské radě rakouské (§ 24 novely). Příslušným jest sborový soud prvé stolice, naznačený shora pod písm. **b**.

Ke konci nutno upozorniti na to, že pro spory o uznání nebo popření manželského původu dítěte (§ 50 II čís. 1 j. n.) a pro spory z poměru mezi rodiči a dětmi o nároky, jež nejsou ryze majetkoprávní (§ 50 II č. 3 j. n.) je sice stanovena výlučná, prorogací nezměnitelná příslušnost věcná, že však ohledně místní příslušnosti platí všeobecné předpisy a jen podpůrně zvláštní sudiště § 100 j. n.

II. Rozloučení manželství účastníků války, kteří byli prohlášeni za mrtvy.

Zákonné předpisy o podmínkách prohlášení nezvěstné osoby za mrtvu a řízení o sem se vztahujících žádostech (§ 24 obč. zák., v doslovu I. dílčí novely a zákon ze dne 16. února 1883, čís. 20 ř. z.) doznaly již za světové války částečných změn, pokud jednalo se o pohřešované účastníky této války (zákon ze dne 31. března 1918, čís. 128 ř. z. a prováděcí nařízení k tomuto zákonu ze dne 8. dubna 1918, čís. 134 ř. z., jakož i zákon z 31. března 1918, čís. 129 ř. z.).

Příslušným zůstal i nadále sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu měl nezvěstný účastník války své poslední bydliště, a neměli bydliště, svůj poslední pobyt (§ 1 zákona z roku 1883).

I ohledně nezvěstných účastníků světové války mohla manželka buď současně se žádostí o prohlášení manžela za mrtva neb i později domáhati se u téhož sborového soudu prvé stolice toho, by její manželství bylo v mimosporném řízení prohlášeno za rozvázáno.

Jenže k rozvázání manželství nestačilo o sobě, že manžel byl prohlášen za mrtva, nýbrž nezvěstnost manžela musila provázena býti okolnostmi, nezůstavujícími důvodu k pochybnostem o tom, že nezvěstný manžel (skutečně a ne jen presumptivně) zemřel. Tento přísný důkaz (§ 112 obč. zák. a § 9 zákona z roku 1883) byl ohledně účastníků světové války ve velmi četných případech neproveditelný, čímž manželky nezvěstných účastníků války byly těžce postiženy.

Náprava zjednána teprve zákonodárstvím Československé republiky (zákon ze dne 30. června 1921, čís. 252 Sb. z. a n.). Jím zmírněny podmínky rozloučení manželství nezvěstných účastníků války. Prohlášeno ohledně nich, že výsledky řízení o návrhu na

prohlášení za mrtva stačí i pro rozhodnutí, že manželství jest rozloučeno (článek V., odstavec druhý cit. zák.), a že nemají platnosti §§ 112 až 114 a 277 obč. zák. (článek V., odstavec poslední).

Stačí tedy o sobě a netřeba nic jiného, než že prošla dvě léta od poslední zprávy, že nezvěstný manžel, účastník války, jest na živu (článek I. cit. zák.) a že ediktální výzva minula se s úspěchem.

V otázce příslušnosti zabývá se zákon pouze případem, kde nezvěstný účastník války byl již prohlášen za mrtva. Tu především ve shodě s posud platným právem vyslovuje, že o žádosti pozůstalého manžela, aby manželství prohlášeno bylo za rozloučené, náleží rozhodovati soudu, který v I. stolici rozhodoval o prohlášení za mrtva (§ 1 zákona z roku 1883).

Nově upravena zákonem otázka příslušnosti v případě, že sídlo tohoto soudu jest (zejména následkem státního převratu) mimo území Československé republiky a že nezvěstný manžel měl domovské právo v území republiky.

V tomto případě jest pro žádost, aby manželství bylo prohlášeno za rozloučené, příslušným buď zemský soud v Praze nebo sborový soud prvé stolice v Bratislavě nebo sborový soud I. stolice v Berehové podle toho, zda za mrtva prohlášený manžel měl domovské právo ve státním území mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus, či v některé obci na Slovensku, či byl příslušným do Podkarpatské Rusi (článek VI. cit. zák.).

O případu, kde žádá se, by nezvěstný účastník války, jenž měl domovské právo v území Československé republiky, ale neměl v tomto území posledního bydliště ani posledního pobytu, byl prohlášen za mrtva a aby zároveň jeho manželství bylo rozvázáno, zákon se nezmiňuje.

Pro totožnost případu byla by na otázku nejsprávnější ta odpověď, že obdobně i za prohlášení za mrtva slušelo by rovněž žádati v Praze nebo Bratislavě nebo Berehově (čl. VI. cit. zák.).

Na paměti dlužno podržeti, že zákon týče se jen nezvěstných účastníků války, t. j. těch, kdož jako účastníci války v letech 1914 až 1918, náležejíce k branné moci kteréhokoliv z válčících států, stali se nezvěstnými (§ 1 cit. zák.).

Pro prohlášení za mrtva jiných nezvěstných osob a rozvázání jich manželství platí i nadále předpisy § 24 obč. zák. a zákona z roku 1883, zejména pak ohledně rozvázání manželství přísné podmínky obč. zákona (§§ 112 až 114 a 277 obč. zák.).

2.) Podpůrné sudiště pro žaloby z poměru mezi manžely nebo mezi rodiči a dětmi (§ 100 j. n. v doslovu čl. IV. čís. 19 novely o úlevách soudů a čl. II. čís. 7 zákona ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.).

Tuzemská soudní příslušnost pro spory ve věcech manželských (spory o rozvod manželství od stolu a lože, rozluku nebo neplatnost manželství a spory z manželského poměru, jež nejsou spory ryze majetkovými) podmíněna jest tím, že manželé měli společné bydliště v tuzemsku a toto bylo jejich posledním společným bydlištěm (§ 76 j. n.), tuzemská soudní příslušnost pro žaloby z poměru rodičů k dětem podmíněna je některým povšechným důvodem tuzemské místní příslušnosti, tedy zpravidla tuzemským obecným sudištěm žalovaného. Tyto zásady platí bezvýjimečně, pokud jedná se o cizozemce. Není-li opodstatněna tuzemská místní příslušnost podle shora vytčených předpisů, nemohou cizozemci pro spory ve věcech manželských a pro spory z poměru rodičů k dětem, jež nejsou spory ryze majetkovými, dovolávati se tuzemské soudní pravomoci.

Jinak má se věc, pokud řečené spory týkají se příslušníků Československého státu. Tu musil zákon, neuznávaje pro oblast Československého státu rozsudků cizích soudů, jež týkaly by se osobního stavu zdejšího státního občana (§ 81, čís. 3 ex. ř.), umožniti čs. státním občanům, by v tuzemsku a s účinností pro tuzemstvo vymohli si rozsudek, týkající se osobního jich stavu (rozvod, rozluka, neplatnost manželství, uznání nebo popření manželského původu).

Zákon šel však svým příslušníkům ještě dále na ruku, umožňuje jim, by provedli v tuzemsku též spory, jež netýkají se sice jich osobního stavu, ale prýští z poměru manželského nebo z poměru rodičů k dětem a nejsou spory ryze majetkovými.

Veškeré tyto spory mezi zdejšími příslušníky lze zahájiti a provésti podpůrně na tuzemském soudě, v jehož obvodu má žalobce své obecné sudiště, a není-li ani tohoto, buď na zemském soudě v Praze nebo na sedrii v Bratislavě podle toho, v obvodu které právní oblasti mají strany nebo žalovaný domovské právo (čl. II. č. 7 a čl. VII. č. 2f zákona ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.)

V podrobnostech dlužno poznamenati:

a) podpůrného sudiště lze se dovolávati pro žaloby o soudní rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné a jiné žaloby z poměru manželského nebo z poměru rodičů k dětem, které nejsou ryze majetkovými.

Jsou to tedy veškeré rozepře mezi manžely nebo mezi rodiči a dětmi, jež přikázány jsou k výlučné věcné příslušnosti sborových soudů prvé stolice (§ 50 II čís. 1 a 3 j. n.). Samo sebou se rozumí, že věc musí patřiti vůbec do řízení sporného. Ohledně sporů z poměru rodičů k dětem zákon sice nerozeznává mezi dětmi manželskými a nemanželskými. Přes to však dlužno obmeziti podpůrné sudiště na spory z poměru rodičů k jich manželským dětem, jednak proto, že dle pojetí obč. zákona nemanželské dítě jest v podstatě pouhým věřitelem svého zploditele, nepatří však k jeho rodině (§§ 165, 166 a 171 I obč. zák.), dále proto, že v § 100 j. n. určuje se místně příslušný sborový soud prvé stolice, k němuž žaloby z poměru nemanželského dítěte k jeho zploditeli vůbec věcně nepatří (§ 49 II čís. 2 j. n.), a posléze proto, že zákon, alespoň jako pravidlo, předpokládá touž státní nebo domovskou příslušnost sporujících se stran, tato však jednak ohledně nemanželského otce, jednak ohledně dítěte bude ve velmi častých případech po samém zákonu rozdílná;

b) předpokládá se, že strany rozepře jsou československými státními občany. Zákon mluví o žalobách proti příslušníkům Československého státu, dávaje tím na srozuměnou, že stačí, je-li žalovaný československým státním občanem.

Případy však, že by žalobce a žalovaný byli příslušníky různých států, jeden Československé republiky, druhý cizího státu, budou dosti řídké, poněvadž manželka a manželské děti sdílejí po samém zákonu státní příslušnost manžela, pokud se týče manželského otce.

By však změnou státní příslušnosti nebyla manželka nebo manželské dítě připravena o možnost, dovolávati se podpůrného sudiště, přičiněn k § 100 j. n. dodatek novelou o úlevách soudů (čl. IV. čís. 19), nyní znova upravený cit. zák. čís. Sb. z. a n. 161/1921, podle něhož podpůrné sudiště platí též o žalobách proti manželu neb otci, který byl příslušníkem Československé republiky v době, kdy sňatek uzavřel, ale později státního občanství československého se zřekl anebo pozbyl, zdržuje-li se žalobce trvale v Československé republice (§ 100 j. n., odstavec druhý v řečené úpravě).

Předpokládá se:

α) že žalovancu stranou je manžel, pokud se týče otec. Stanoviti totéž pro případ, že manžel, pokud se týče otec, jest žalobcem, neuznal zákon za potřebné asi proto, že vzdání se nebo pozbytí československého státního občanství manželkou nebo nezletilým dítětem československého státního občana nejeví se právně možným;

β) že žalovaný manžel aneb otec byl příslušníkem Československé republiky v době, kdy sňatek uzavřel. Co se týče nynějších příslušníků Československé republiky, kteří uzavřeli sňatek před 28. říjnem 1918 a tudíž přirozeně v čase uzavření sňatku nemohli býti příslušníky Československé republiky, dlužno zajisté považovati je tak, jako kdyby byli bývali příslušníky Československé republiky již v čase sňatku, pakliže po samém zákonu nebo následkem opce stali se zdejšími státními občany (srovnej ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, čís. 236 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé).

Případ, kde manžel anebo otec byl v čase sňatku cizincem, později zdejším státním občanem a pak zase cizincem, by sem nespadal;

γ) že manžel, pokud se týče otec státního občanství československého se zřekl anebo pozbyl. Rozhodnou je doba podání žaloby.

Zřeknutí se nebo ztráta státního občanství čs. před podáním žaloby opodstatňuje za ostatních zákonných předpokladů podpůrné sudiště, po podání žaloby nemá vlivu na příslušnost (§§ 29 a 54 I j. n.);

δ) pochybno, zda požadavek, by strana, dovolávající se druhého odstavce § 100 j. n., zdržovala se trvale v Československé republice, vztahuje se též k žalobám, naznačeným v prvém odstavci téhož paragrafu, či pouze k žádostem o přeměnu rozvodu v rozluku, či k obojímu.

O žádostech o přeměnu rozvodu v rozluku mluví pouze druhý, nikoli též prvý odstavec § 100 j. n. Konec druhého odstavce § 100 j. n., »jakož i o žádostech za rozluku podle zákona ze dne 22. května 1919, čís. 320 Sb. z. a n. (§§ 13, 15, 20 a 24), zdržuje-li se žalobce neb žadatel trvale v Československé republice« jest nejasný.

Mluví o žádostech za rozluku, cituje však v zápětí v závorce též § 13 novely o právu manželském, ač tento paragraf jedná o žalobách o rozluku a tyto žaloby spadají již pod prvý odstavec prvé závětí druhého odstavce § 100 j. n., mluví pak dále o žalobě nebo žadateli, nechávaje pochybným, zda míní pouze žadatele nebo žalobce o rozluku, či též žalobce všech ostatních žalob prvého odstavce § 100 j. n.

Uváží-li se, že druhý odstavec § 100 j. n., jak přičiněn byl novelou o soudních úlevách, nevyžadoval, by žalobce v tuzemsku trvale se zdržoval, a že sotva asi bylo úmyslem zákonodárce Českoslo-

venské republiky, by vytčením tohoto nového požadavku bylo žalobcovo postavení zhoršeno, dlužno dáti přednost výkladu, že požadavek trvalého pobytu vztahuje se pouze k žádostem za přeměnu rozvodu v rozluku, nikoli však k žalobám podle prvého odstavce § 100 j. n.

Ovšem doslov zákona, odmyslíme-li si nevhodnou citaci § 13 novely o právu manželském, zejména pak slova »žalobce neb žadatel« svědčí spíše opačnému výkladu;

c) sudiště § 100 j. n. jest sudištěm podpůrným (subsidiárním). Žaloby, pro něž lze dovolávati se tohoto sudiště, mohou jen tehdy na něm býti podány, »není-li pro ně založen v tomto státu ani obecný ani zvláštní soud«.

Ohledně žalob z poměru rodičů k dětem je ustanovení zákona jasné. Pro tyto rozepře zná sice zákon výlučnou věcnou příslušnost sborových soudů prvé stolice (§ 50 II čís. 1 a 3 j. n.), neurčuje však zvláštního místně příslušného soudu. Tyto spory patří místně na obecné sudiště žalovaného. Není-li ho v tuzemsku, lze dovolávati se podpůrného sudiště.

Jinak má se věc ve sporech manželských. Pro ty jest nejen stanovena výlučná věcná příslušnost sborového soudu prvé stolice (§ 50 II čís. 2 a 3), nýbrž určeno též výlučné zvláštní sudiště (§ 76 j. n.).

Otázkou jest, zda v případech, kde pro manželský spor není opodstatněno výlučné sudiště (§ 76 j. n.), dlužno ihned utíkati se k podpůrnému sudišti, či zda pořad je tento: výlučné sudiště, obecné sudiště žalované strany, podpůrné sudiště.

Záleží na tom, zda v § 100 I j. n. stať »není-li pro ně založen v tomto státu ani obecný ani zvláštní soud«, vztahuje se jak ke sporům manželským, tak ke sporům z poměru rodičů k dětem, či zda v řečené stati vztahuje se poukaz k obecnému sudišti pouze ke sporům z poměru rodičů k dětem a poukaz k zvlášnímu sudišti pouze ke sporům manželským.

Pro posléz řečený výklad svědčila by úvaha, že poukaz k obecnému sudišti při manželských sporech byl by právě tak nesrozumitelným jako poukaz ke zvláštnímu sudišti při sporech z poměru rodičů k dětem, poněvadž zákon neuznává při oněch sporech obecného sudiště, při těchto sporech pak nezná zvláštního sudiště.

Přes to dlužno dáti přednost výkladu, dle něhož i pro manželské rozepře lze jen tehdy dovolávati se podpůrného sudiště, nelze-li vznésti žalobu ani na obecné sudiště žalovaného. Neboť zákon,

předepsav výlučné sudiště pro tyto spory (§ 76 j. n.), odňal sice žalobci možnost výběru mezi tímto a obecným sudištěm, nebylo však pojmově závady, by tam, kde není výlučné sudiště opodstatněno, nevrátil se v prvé řadě k obecnému sudišti a připustil podpůrné sudiště pouze tam, kde ani obecného sudiště nelze se dovolávati;

d) podpůrným sudištěm jest v prvé řadě žalobcovo tuzemské obecné sudiště. Není-li ho, nastává potřeba, by spor jiným znakem byl zmístněn v té neb oné právní oblasti státního území. Tímto znakem jest domovská příslušnost. Není-li zde totiž ani žalobcova tuzemského obecného sudiště, jest podpůrným sudištěm buď zemský soud v Praze nebo sedrie v Bratislavě, podle toho, mají-li strany nebo žalovaný domovské právo v některé obci, kde platí jurisdikční norma z roku 1895, či v některé obci na Slovensku nebo Podkarpatské Rusi (čl. II. čís. 7 a čl. VII. čís. 2f zákona ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.);

e) sudiště § 100 j. n. jest v naznačeném směru sudištěm podpůrným. Sudištěm fakultativním jest potud, že ponechává se žalobci, zda chce a jest s plnou účinností s to, žalovati v cizině.

Podpůrným sudištěm dle § 100 j. n. měl mimo jiné ušetřen býti nejvyšší soud toho, by v dotyčných případech nebyl zaplavován návrhy na určení soudu místně příslušného (§ 28 j. n.).

E. Sudiště, prýštící z přitažlivosti nesporného řízení.

Určitá sudiště nesporného řízení přitahují, a to vesměs s vyloučením obecného sudiště, jisté žaloby, nesporným řízením vyvolané nebo s ním související. Sem patří.

1.) Forum hereditatis, sudiště pro sporné pozůstalostní záležitosti, § 77 j. n.

Starší právo (§ 37 j. n. z roku 1852), provádějíc důsledně základní názor občanského zákoníka, dle něhož pozůstalost jest myšleným celkem majetkových práv a závazků zůstavitele (§ 547 obč. zák.), soustředilo u pozůstalostního soudu všechny žaloby, týkající se pozůstalosti.

Platné právo (§ 77 j. n.) rozeznává dvojí skupinu žalob, dotýkajících se pozůstalosti. Pro jednu přiznána pozůstalostnímu soudu přitažlivost úplná tak, že pozůstalostní soud neurčuje pouze svým sídlem soud místně příslušný, nýbrž jest zároveň procesním soudem prvé stolice, pro druhou skupinu žalob uznána přitažlivost pozůstalostního soudu pouze částečně tak, že sídlem jeho určuje se sice místní příslušnost, věcná příslušnost však posuzuje se dle povšech-

ných předpisů a pozůstalostní soud jest jen tehdy zároveň procesním soudem prvé stolice, je-li pro žalobu z jiného důvodu věcně příslušným.

Jedná se tudíž při žalobách druhé skupiny pouze o přesun místní, při žalobách prvé skupiny o přesun místní a v těch případech, kde pozůstalostní soud nebyl by i jinak pro žalobu věcně příslušným, zároveň o přesun věcné příslušnosti.

Pro druhou skupinu byla by přípustnou prorogace a pozůstalostní sudiště vylučuje tu sice sudiště obecné, nikoli sudiště zvláštní (na př. sudiště směnečné dle § 89 j. n., sudiště společenství rozepře dle § 93 j. n., sudiště místa splnění dle § 88 j. n. atd.), kdežto při prvé skupině jest pozůstalostní sudiště prorogací nezměnitelné a vylučuje již dle obsahu příslušných žalob nejen sudiště obecné, nýbrž vůbec každé jiné sudiště.

V podrobnostech platí toto:

a) druhou skupinu tvoří žaloby dvojího druhu a to:

α) žaloby, jimiž uplatňují se práva dědická nebo nároky z odkazů nebo jinakých opatření na případ smrti.

Žalobami, jimiž uplatňují se dědická práva, jsou žaloby, domáhající se určení výlučného nebo konkurujícího práva dědického, ať se toto opírá o jakýkoli delační důvod (§§ 125, 126 nesp. říz.), jakož i žaloby nepominutelných dědiců proti dědici ze smlouvy dědické, dědicům ze závěti neb odkazovníkům o zaplacení nebo doplnění zkráceného dílu povinného.

Nepatří sem žalcby o nástupnictví v rodinné svěřenství, poněvadž tyto žaloby odkázány jsou na sudiště § 78 j. n., nepatří sem dále žaloby o dědictví (Erbschaftsklagen, § 823 obč. zák., hereditatis petitio a contrario žalob o dědické právo, Erbrechtsklagen, §§ 125, 126 nesp. říz.), poněvadž tyto žaloby předpokládají, že pozůstalost byla již odevzdána, odevzdáním pozůstalosti však, jak bude vyloženo, příslušnost pro druhou skupinu sporů (§ 77 I j. n.) pomíjí; nepatří sem konečně žaloba nepominutelného dědice pro zkrácení povinného dílu darováním proti obdařenému (querella inofficiosae donationis, § 951 obč. zák., v doslovu § 71 III. dílčí novely), poněvadž právním důvodem žalcby není právo dědické, nýbrž inofficiosnost darování, žaloba směřovati může i proti osobám, na pozůstalostním řízení nikterak nezúčastněným, a žalcbou nedobývá se ničeho z pozůstalosti, nýbrž zjednává se prospěch pro nepominutelného dědice a tím nepřímo pro pozůstalost.

Co se týče žalob z odkazů, jest lhostejno, co jest předmětem odkazu. Patří tedy na soud § 77 I j. n. a nikoli na forum rei sitae žaloba o splnění odkazu věci nemovité. Jinakým opatřením na případ smrti bude zejména darování na případ smrti (donatio mortis causa);

β) žaloby pozůstalostních věřitelů z nároků na zůstavitele nebo na dědice jako takového. Nároky proti dědici jako takovému jsou ony, jež vzešly ze smluv, uzavřených se schválením pozůstalostního soudu (§ 145 nesp. říz.) dědicem, jakožto zástupcem pozůstalosti o předmětech anebo pohledávkách pozůstalostních.

Vytýkati zvlášť tyto nároky vedle nároků na zůstavitele bylo zbytečné, hledíc k pojetí občanského zákona o postavení dědice (§§ 547, 550 obč. zák.) a lze si vysvětliti je tím, že řečenou větou recipováno nedomyšleně ustanovení § 28 c. ř. s. pro říši německou.

Pod tuto větu spadaly by v pravdě jen žaloby z obohacení pozůstalosti, kdežto shora řečené nároky jsou již kryty větou prvou. Právní důvod a předmět obligačního nebo věcného nároku jest zásadně bez vlivu na příslušnost dle § 77 I j. n.

Významu může však nabýti potud, pokud nárok odkázán jest na zvláštní sudiště, jež vylučuje sudiště pozůstalostní (na př. forum rei sitae pro žaloby z věcných práv k nemovitostem) nebo vedle něho může býti dovoláváno (na př. sudiště směnečné).

Rozhodující význam podrží právní důvod a předmět nároku v otázce věcné příslušnosti (zda soud okresní či sborový, zda pravomoc obecná či kausální).

Jednati a rozhodovati o žalobách druhé skupiny povolán jest ten věcně příslušný soud, v jehož obvodu má své sídlo soud, u něhož projednává se pozůstalost (§ 77 I j. n.).

Působnost tohoto sudiště jest časově omezena. Končí se odevzdáním pozůstalosti (§ 77 I j. n.). Sporno, zda účinnost pozůstalostního sudiště končí již doručením či teprve pravomocí odevzdací listiny.

Správným zdá se býti názor druhý. Svědčí mu doslov § 77 I j. n. (bei welchem die Nachlaszabhandlung anhängig ist), ježto dokud nenabyla odevzdací listina právní moci, není projednání pozůstalosti skončeno, a svědčí mu i druhý odstavec § 77 j. n., kde a contrario prvého odstavce se vytýká, že pozůstalostní sudiště dle druhého odstavce § 77 j. n. trvá i po pravoplatném odevzdání pozůstalosti.

Odevzdání pozůstalosti rovná se vydání její jako odúmrtí státu (§ 760 obč. zák., § 130 nesp. říz.). Zahájením úředního jednání o nově objevivším se pozůstalostním jmění pozůstalostní sudiště pro

žaloby druhé skupiny neoživne, ježto ohledně tohoto jmění nevydává se nová odevzdací listina (§ 179 nesp. říz.);

b) prvou skupinu žalob, odkázaných na pozůstalostní sudiště, tvoří žaloby, mající za předmět rozdělení pozůstalosti (§ 77 II j. n.). Tyto spory přikázány jsou věcně i místně k výlučné příslušnosti soudu pozůstalostního.

Důvodem tohoto ustanovení jest okolnost, že pozůstalostní soud, jsa již beztak zevrubně zpraven o všech poměrech pozůstalostních, jest nad jiné způsobilým, by mohl snadno procesní látku sebrati a podstatu dílčího nároku posouditi.

Poněvadž pak rozdělení pozůstalosti mezi oprávněné může se státi již před odevzdáním nebo teprve po odevzdání pozůstalosti (§ 166 nesp. říz.) a poněvadž důvody, svědčící pro příslušnost pozůstalostního soudu, stejně tu jsou, ať se pozůstalost ještě projednává nebo řízení pozůstalostní jest již skončeno, není účinnost pozůstalostního sudiště pro žaloby na rozdělení pozůstalosti časově omezena; trvá, i když pozůstalost byla již pravoplatně odevzdána (§ 77 II j. n.).

2.) Sudiště pro spory svěřenské a lenní (§ 78 j. n.).

Spory z poměru rodinných svěřenství, jež §em 50 č. 4 j. n. přikázány jsou sborovým soudům prvé stolice (viz § 13 Ib 4 těchto výkladů), patří místně k výlučné příslušnosti soudu fideikomisního (svěřenského), t. j. sborového soudu, jenž v prvé stolici obstarává soudní pravomoc v nesporných záležitostech dotyčného svěřenství (§ 78 I j. n.), t. j. soud, naznačený v § 116 j. n.

Předpisy o rodinných svěřenstvích vůbec a tudíž i předpisy o příslušnosti v těchto záležitostech pozbudou asi v krátkém čase praktického významu, poněvadž zákonem čís. 179/1924 posavadní rodinná svěřenství se zrušují a zakazuje se pro budoucnost rodinná svěřenství zřizovati.

Čirým anachronismem jest ustanovení druhého odstavce § 78 j. n., upravující příslušnost pro žaloby ve sporech lenních (manských), ježto již v roce 1869 došlo k allodialisaci lén. Netřeba proto ustanovením tím dále se zabývati.

3.) Sudiště konkursní. O tom, jak dalece jeví konkursní soud přitažlivou moc na spory, týkající se úpadkové podstaty, bylo již pojednáno (viz § 13 Ib 7 těchto výkladů).

F. Sudiště, kotvící v souvislosti jedné věci s věcí jinou.

I mimo případy, uvedené pod písm. E, druhdy nutno, jindy lze

na soudě, příslušném pro určitou právní záležitost, zahájiti jinou záležitost, jež jest součástkou oné záležitosti neb alespoň s ní určitým způsobem souvisí.

Tato sudiště, jež lze teoreticky nazvati podružnými sudišti, jsou dílem sudišti výlučnými, dílem na výběr danými a souvisí dílem s řízením sporným, dílem s řízením exekučním.

I. Podružná sudiště výlučná.

1.) Sudiště pro zajištění důkazů. Za jistých podmínek, o nichž bude řeč na patřičném místě, lze domáhati se zajištění důkazu svědky, znalci nebo soudní obhlídkou, t. j. jich anticipativního provedení dříve ještě, než došlo by na jich provedení ve sporu, pro který mají důležitost.

Navrhnouti anticipativní provedení důkazů shora uvedených lze buďsi již před zahájením rozepře, pro kterou výsledky jejich mají se zabezpečiti, nebo za této rozepře.

Poněvadž výsledky anticipativního důkazu mají se státi součástkou procesní látky v budoucím nebo již zahájeném sporu, jest přirozeno, že procesní soud jest v prvé řadě povolán, by rozhodoval o návrhu na zajištění důkazů.

Ustanovuje proto § 384 III c. ř. s., že návrh nutno podati zpravidla u soudu procesního. Úchylka z tohoto pravidla platí pro dva případy, totiž pro případ, že věc nestrpí odkladu, a pak pro případ, že spor není ještě zahájen. Prvá úchylka odůvodněna jest tím, že podáním návrhu u procesního soudu a opatřením, by důkaz proveden byl na příslušném místě, věc by se zdržovala a účel návrhu mohl by býti zmařen, druhá úchylka má svůj důvod v úvaze, že podává-li se návrh před zahájením sporu, nebude nezřídka ještě jasno, který soud bude pro spor příslušným.

V těchto dvou výjimečných případech podává se návrh u okresního soudu, v jehož obvodu jsou věci, jež mají býti soudem obhlédnuty nebo tvořiti předmět znaleckého důkazu, resp. v jehož obvodu jsou ti, kdož mají anticipando býti jako svědci vyslechnuti (§ 384 III c. ř. s.).

2.) Sudiště společenství ve sporu (Gerichtsstand der Streitgenossenschaft) § 93 j. n.

Dle procesního práva dopouští se za jistých podmínek, by několik právních subjektů sdružilo se touž žalobou ke společnému sledování práva nebo by touž žalobou sledováno bylo právo proti několika subjektům právním.

Mluvíme v těchto případech o společenství v rozepři, jež v onom případě jest činným (aktivním), v druhém případě trpným (pasivním) společenstvím v rozepři. S hlediska příslušnosti přichází zde v úvahu pouze pasivní společenství v rozepři, totiž otázka, za kterých podmínek lze u téhož společného soudu podniknouti touže žalobou jednotný útok proti několika žalovaným jakožto společníkům rozepře.

Případ aktivního společenství rozepře zůstává zde mimo úvahu, poněvadž ta okolnost, že žaloba byla podána současně a v jednom několika žalobci, nemá vlivu na otázku příslušnosti.

Otázka, kdy a za jakých podmínek dopouští se pasivní společenství v rozepři (hromadění neboli kumulace žalobních nároků proti několika osobám v téže žalobě a v témže sporu), jest otázkou řízení; jest upravena §§ 11 a násl. c. ř. s. a bude předmětem pozdějších výkladů.

Zde stačí podotknouti, že sudiště upravené §em 93 j. n. vztahuje se jen na společenství v rozepři po rozumu § 11 čís. 1 c. ř. s., t. j. na případy, kde všichni žalovaní jsou ohledně předmětu sporu v právním společenství (na př. při hypotekární žalobě na spoluvlastníky hypotéky), nebo jsou zavázáni z téhož skutkového a právního důvodu a dále na případ § 12 c. ř. s., t. j. na případ, že táž žaloba směřuje jednak proti hlavnímu dlužníku, jednak proti rukojímímu (vlastní společenství rozepře).

Předpis § 93 j. n. nevztahuje se však na t. zv. nevlastní společenství rozepře (§ 11 čís. 2 c. ř. s.), t. j. na případy, kde dopouští se hromadění žalob pro stejnorodý důvod vzniku závazku, tedy proto, že závazky všech společně žalovaných osob vzešly ze skutkových a právních základů, jež jsou v podstatě téhož druhu (na př. žaloba vlastníka proti pachtýřům, jimž různé pozemky za týchž podmínek byly propachtovány).

Toto nevlastní společenství rozepře předpokládá po samém zákonu (§ 11 čís. 2 c. ř. s.), by dovolávaný soud byl ohledně jednoho každého ze spolužalovaných místně příslušným.

Při vlastním společenství rozepře tohoto obmezení není. I bylo proto nutno, by zákon pro případy, kde již dle všeobecných předpisů o místní příslušnosti nepodléhali by spolužalovaní témuž společnému sudišti, upravil podpůrné sudiště, jemuž by se všichni musili podrobiti. Dle toho řeší zákon dvě otázky:

a) kdy podpůrného sudiště netřeba, poněvadž společné sudiště beztak zde jest (negativní náležitost);

b) které sudiště jest sudištěm podpůrným (positivní stránka).

K písm. **a.** Podpůrného sudiště společenství v rozepři nelze se dovolávati, lze-li i jinak touž žalobu proti společníkům rozepře podati u téhož soudu, ježto tento soud jest buďsi

α) obecným sudištěm pro všechny spolužalované společníky rozepře (všichni tam mají bydliště nebo sídlo), buďsi

β) pro žalobu ohledně všech žalovaných společným soudem zvláštním (na př. týž soud jest pro všechny žalované společným sudištěm téhož místa splnění dle § 88 j. n.).

K písm. **b.** Není-li zde žádného z případů, uvedených pod písm. **a**, a stala-li se tudíž aktuelní nutnost, poohlédnouti se po jiném podpůrném společném sudišti, lze podati žalobu u každého tuzemského soudu, u něhož ten neb onen žalovaný má své obecné sudiště.

Má tedy žalobce právo volby mezi těmi soudy, které přicházejí v úvahu jako obecná sudiště jednotlivých žalovaných. Omezen v tomto volebním právu jest žalobce v případě, kde závazek některých společníků v rozepři jest závazkem hlavním, jiných pouze závazkem podružným.

Tu rozhodným jest obecné sudiště společníka, jehož závazek jest závazkem hlavním, a bylo-li by zde několik takovýchto společníků, měl by žalobce právo volby, ovšem ale jen mezi soudy, určenými obecným sudištěm těchto společníků.

Hlavním dlužníkem bude jednak, hledíc k obtížnosti závazku, ten, kdo v prvé řadě jest zavázán, tedy přímý dlužník oproti dlužníku podpůrnému (na př. hlavní dlužník oproti rukojímímu, osobní dlužník oproti hypotekárnímu dlužníku), jednak, hledíc k objemu závazku a zájmu na odvrácení žalobního útoku nebo na řešení věci, ten dlužník, jenž nejvíce má platiti nebo jehož hospodářský zájem jest značnější měrou sporem dotčen.

Otázka, jak dalece lze s hlediska věcné příslušnosti soustřediti u sudiště společenství v rozepři žaloby o nároky, patřící o sobě k různé věcné příslušnosti, jinými slovy, zda vyloučeno jest hromadění žalob tím, že o sobě pro každou věcně jiný soud byl by příslušným, rozřešena teprve novelou o úlevách soudů, jíž (čl. IV. čís. 18) přičiněn k prvému odstavci § 93 j. n., tento dodatek »leda, že by soud (určený podle obecného sudiště některého spolužalovaného) nemohl se státi příslušným ani dohodou stran (es sei denn, dass das Gericht auch durch Vereinbarung der Parteien nicht zuständig gemacht werden kann)«.

Bude tedy postup při uvažování o přípustnosti sudiště společenství v rozepři tento:

Nejprve nutno rozřešiti otázku, zda jsou zde náležitosti negativní (viz shora písm. **a**), pak-li ano, objasní se positivní stránka věci (viz shora písm. **b**), a když takto vyšetřeno bylo společné podpůrné sudiště, nutno na konec zkoumati, zda soud, příslušný pro žalobní nárok proti spolužalovanému, jehož sudištěm určeno bylo společné podpůrné sudiště, jest v ě c n ě příslušným pro žalobní nároky proti spolužalovaným.

Pak-li nikoli, nutno se dále tázati, zda nemohl by býti pro tyto nároky prorogován. Pak-li ano, jest vše v pořádku, pak-li nikoli, není kumulace žalobních nároků přípustnou. Na př. žaloba čelí proti dvěma spolužalovaným, proti jednomu o peníz do 5000 Kč, proti druhému o peníz přes 5000 Kč. Není závady, by oba nároky nebyly uplatňovány na soudě sborovém, poněvadž dle § 55 j. n. se sčítají a platí za jediný peníz. Nebo žaloba proti jednomu spolužalovanému patřila by o sobě na soud kausální, proti druhému na soud obecný. Není závady, by nebyly obě žaloby sloučeny, poněvadž prorogace od kausálního soudu na obecný soud a naopak jest přípustna.

P r o s m ě n e č n é r o z e p ř e upraveno jest podpůrné sudiště společenství v rozepři zvlášť druhým odstavcem § 93 j. n., jenž zní: »Osoby zavázané ze směnky lze jako společníky rozepře žalovati na soudě místa platebního«.

Toto ustanovení, jež jest prostým důsledkem ustanovení §u 89 j. n. a vyslovuje tudíž vlastně něco, co dle posléze řečeného ustanovení samo sebou se rozumí, má ten praktický význam, že za účelem odstranění pochybnosti vylučuje se takto výslovně použitelnost prvého odstavce § 93 j. n. na ty, kdož, jsouce z téže směnky zavázáni, žalováni jsou jako společníci rozepře.

Neboť sudiště dle § 93 odst. I j. n. předpokládá, jak řečeno, po stránce negativní, že není zde jinakého buďsi výlučného, buďsi podpůrného sudiště společného, a ježto dle § 89 j. n. jinaké společné sudiště zde vždy jest, nemá místa ustanovení prvého odstavce § 93 j. n., t. j. osoby, zavázané ze směnky, mající obecné sudiště u různých soudů, nelze společně žalovati u toho neb onoho z nich, nýbrž jen u soudu platiště.

Mají-li ovšem obecné sudiště u téhož soudu, lze je u tohoto soudu, jakožto jim společného právě tak žalovati, jako u soudu, na němž co do místa příslušnosti se ujednali, poněvadž jak sudiště § 89, tak sudiště § 93 j. n., jest jen sudištěm podpůrným.

3.) S u d i š t ě h l a v n í r o z e p ř e (G e r i c h t s s t a n d d e s H a u p t p r o z e s s e s) § 94 j. n.

Sudiště, na němž určitý spor se projednává nebo byl projednán, přitahuje dílem nutně, dílem dle volby určité jiné spory.

Jest tedy sudiště hlavní rozepře dílem sudištěm výlučným, dílem na výběr daným. Zde pojednáno bude o tomto sudišti jen, pokud jest sudištěm výlučným. Případy sem náležející vytčeny jsou dílem v § 94 I j. n., dílem na různých místech zákona. Patří sem:

a) sudiště hlavní rozepře jest sudištěm pro tak zvanou hlavní intervenci (Hauptintervention; § 94 I j. n. a § 16 c. ř. s.), t. j. pro žalobu, kterou třetí osoba domáhá se na stranách zahájené rozepře oprávnění nebo věci, o něž mezi stranami spor byl zahájen, tvrdíc, že oprávnění nebo věc zcela nebo z části nepatří ani žalobci ani žalovanému zahájené rozepře, nýbrž jí (hlavnímu intervenientovi).

Žaloba čelí proti oběma stranám zahájené rozepře, připouští se od zahájení až do pravoplatného ukončení hlavní rozepře a patří na soud, u něhož tato rozepře byla zahájena, byť i v čase podání žaloby byla již v období opravném.

Co do otázky, zda soud hlavní rozepře jest sudištěm výlučným či na výběr daným, mohl by ovšem doslov zákona (§ 94 I j. n.) svésti k míněnî, že jedná se o sudiště na výběr dané (Klagen können..... angebracht werden). Než přes tento doslov zákona nutno trvati na tom, že sudiště § 94 I j. n. jest sudištěm výlučným.

Tomuto názoru svědčí nejen motivy vládní osnovy k j. n. (§§ 95 až 97), nýbrž i jednak podstata, jednak účel hlavní intervence. Neboť zákon pojímá podstatu hlavní intervence jakožto účast třetí osoby na zahájeném sporu, a sleduje příslušnými ustanoveními ten účel, by současně projednáno a rozhodnuto bylo o třech odporujících nárocích (stran původní rozepře a hlavního intervenienta) k témuž předmětu.

Podá-li tudíž osoba třetí na obě strany rozepře žalobu u jiného soudu, než u soudu hlavní rozepře, nejedná se více o hlavní intervenci. Ohledně věcné příslušnosti nezáleží na tom, zda soud hlavní rozepře byl by jinak pro žalobu hlavního intervenienta věcně příslušným (§ 95 j. n.);

b) po pravoplatném rozhodnutí rozepře zůstává soud, u něhož spor v prvé stolici byl projednán, výlučně příslušným pro žalobu o zmatečnost (Nichtigkeitsklage). Úchylka nastává jen v tom případě, kde žaloba o zmatečnost čelí proti několika rozsudkům, jež v

téže právní rozepři vydány byly soudy různých stolic. Tu jest příslušným nejvyšší mezi těmito soudy (§ 532 I c. ř. s.).

Jiným mimořádným právním prostředkem jest žaloba o obnovu (Wiederaufnahmsklage). Tato však nepředpokládá, že spor byl pravoplatně již rozřešen, nýbrž stačí, že ukončen byl rozsudkem, byť i rozsudek ten dosud nenabyl právní moci (§ 530 c. ř. s.). Tato žaloba opírati se může jednak o to, že soudce, vydávaje rozsudek nebo rozhodnutí, tvořivší předpoklad rozsudku, dopustil se vztahem k právní rozepři na úkor strany porušení svých úředních povinností, stihatelného dle zákona trestního (§ 530 čís. 4 c. ř. s.), jednak o některý z jiných důvodů, vypočtených v § 530 c. ř. s.

V prve uvedeném případě příslušným jest pro žalobu o obnovu týž soud, jako pro žalobu o zmatečnost (§ 532 I c. ř. s.); v ostatních případech patří žaloba o obnovu zpravidla na soud, na němž spor v prvé stolici byl projednáván, vyjimečně pak, dotčen-li důvodem obnovy jen rozsudek některé z vyšších stolic, patří žaloba o obnovu na tento soud vyšší stolice (§ 532 II c. ř. s.).

Ve všech případech jak žaloby o zmatečnost, tak žaloby o obnovu, jest příslušný soud soudem výlučně příslušným;

c) po pravoplatném ukončení rozepře vyhrazeno zůstává soudu, u něhož spor byl v prvé stolici projednáván, by povolil exekuci na základě pravoplatného nálezu nebo soudního smíru (§ 4 č. 1 a 2 ex. ř.), ledaže předložilo by se vyhotovení exekučního titulu, opatřené doložkou vykonatelnosti, kde o povolení exekuce lze pak žádati též u soudu exekučního, t. j. u soudu, jenž povolán jest exekuci vykonati (§ 4 posl. odst. ex. ř.).

Soud, exekuci povolující, je-li jím původní procesní soud prvé stolice, podrží, a je-li jím exekuční soud, rozdílný od dřívějšího procesního soudu prvé stolice, soustředí na sebe výlučně žaloby, jimiž dlužník za zákonných předpokladů brojí buď proti nároku, vykázanému exekučním titulem (§ 35 ex. ř.), buďsi proti povolení exekuce (§ 36 ex. ř.; žaloba oposiční a impugnační, viz § 7 III, odst. druhý, písm. **e**, **a**, a **b** těchto výkladů).

Projednávati o žalobě vybavovací (excisní) povolán jest soud, povolivší exekuci, jen tehdy, podána-li dříve, než započal výkon exekuční.

Po této době patří žaloba na soud exekuční (§ 37 ex. ř.; viz § 7 III, odst. druhý, písm. **e** a **c** těchto výkladů).

Je-li dle shora vytčených zásad pro žalobu oposiční, impugnační neb excisní příslušným soud okresní, jest jím i tehdy, kdyby

spor o sobě patřil k předmětné příslušnosti soudu sborového (§ 38 ex. ř.);

d) soud, jenž by byl, kdyby nebylo zde úmluvy o rozsudím nebo rozhodčím soudě, pro spor příslušným, projednává o žalobě o zrušení bezúčinného nálezu rozhodčího (§ 596 c. ř. s.), jakož i o některých mezitímnostech sporu, vzneseného na rozsudí nebo rozhodčí soud (§§ 582, 584, 591 c. ř. s.; jmenování rozsudího, vrchního rozhodčího soudce, prohlášení bezúčinnosti kompromisu; vše to k pouhé žádosti);

e) exekuční soud (t. j. soud, jemuž náleží exekuci vykonati) projednává a rozhoduje spory za řízení exekučního a z něho povstávající, pokud exekučním řádem nejsou přikázány soudu jinému (§ 17 II ex. ř.). Takovýmito výjimečnými případy jsou na př. případy §§ 35, 36 a 37 ex. ř.

II. Podružná sudiště, daná na výběr.

1.) Sudiště hlavní rozepře dle druhého odstavce § 94 j. n. pro žaloby zmocněnců procesních a zmocněnců pro doručování. Tyto osoby mohou u soudu hlavní rozepře podati žaloby o zapravení poplatků a náhradu výloh. Zevrubněji platí toto:

a) předpokládá se, že žalobcem jest ten, kdo v hlavní rozepři byl zmocněncem nynějšího žalovaného.

Lhostejno jest, zda-li žalobce jest právním zástupcem z povolání (advokátem, notářem) čili nic, a lhostejno jest, byl-li v hlavní rozepři zmocněn k projednání celého sporu či jen pro jednotlivé procesní úkony nebo dokonce jen k přijímání soudních vyřízení;

b) předmětem žaloby jest nárok na odměnu za zastupování a náhradu výloh se zastupováním spojených. Předpokládá se, že nárok vzešel ze zmocnění v jiné rozepři nebo v jinaké právní záležitosti. Naproti tomu jest lhostejno, zda nárok vzešel z řízení v prvé či vyšší stolici;

c) předpokládá se, že hlavní spor byl již zahájen. To zákon sice výslovně nevytýká, ale rozumí se to samo sebou, poněvadž, dokud hlavní spor není zahájen, nelze mluviti o sudišti hlavní rozepře.

Naproti tomu podrží toto sudiště účinnost nejen za trvání, nýbrž i po pravoplatném ukončení hlavní rozepře. Ano případy, kde tohoto sudiště bude se dovoláváno teprve po pravoplatném ukončení hlavní rozepře, budou pravidlem, poněvadž teprve potom bude lze zpravidla určiti konečný peníz odměny a výloh;

d) příslušným jest soud, u něhož v prvé stolici se projednává nebo byl projednán spor, k němuž vztahovalo se žalobcovo zmocnění, tvořící podklad nároku. Na tom, zdali tento soud byl by jinak pro žalobu věcně příslušným, nezáleží (§ 95 j. n.) a lze proto žalovati u soudu hlavní rozepře, i když jest jím sborový soud prvé stolice, o peníz pod 5000 K, resp. je-li soudem hlavní rozepře okresní soud, lze u něho žalovati o peníz přes 5000 Kč.

Bude-li takto vznesen na sborový soud prvé stolice spor, jenž by o sobě náležel na soud okresní, bude mimoto na sborovém soudě projednán a rozhodnut dle předpisů, platných i jinak pro tento soud, tudíž zpravidla senátem, výjimečně do 20.000 Kč samosoudcem, ale i tímto dle předpisů o řízení před sborovými soudy prvé stolice (§§ 7 a 7a j. n. a čl. XIV. uvoz. zák. k j. n.).

Jen v tom případě, že by šlo o nárok bagatelní do 300 Kč (čl. II. zák. 123/1923), bude spor u sborového soudu projednán samosoudcem dle zvláštních předpisů o řízení bagatelním (§§ 448 a násl. c. ř. s. a čl. XIV. uvoz. zák. k j. n., v doslovu čl. III. novely o soud. úl.);

e) sudiště toto jest na výběr dané. Lze proto žalovati též i u jinakého soudu, jenž jest místně příslušným, tudíž zejména u obecního sudiště žalovaného nebo u sudiště, které jest pro zmocněncovy nároky ujednaným splništěm.

Podává-li se však žaloba u jiného místně příslušného soudu, musí tento soud i věcně býti příslušným. Výjimečný předpis § 94 j. n. by v těchto případech neplatil.

Připomenouti dlužno, že nelze již k žádosti advokáta nebo jeho klienta v mimosporném řízení upraviti výši advokátových platů. Příslušné předpisy (dvorský dekret ze dne 4. října 1833, čís. 2633 Sb. z. s., zachovaný s určitými změnami a doplňky v působnosti článkem V. uvoz. zák. k c. ř. s.) byly u nás zrušeny (zákon ze dne 28. května 1919, čís. 306 Sb. z. a n.).

2.) Sudiště žaloby navzájem (Gerichtsstand der Widerklage). § 96 j. n. Forum reconventionis.

Žalobou navzájem rozumíme žalobu, jíž žalovaný čelí žalobě, a to u téhož soudu, u něhož na něho žaloba byla podána. Žaloba, kterou původní spor byl zahájen, nazývá se přední žalobou.

Strany vyměňují si žalobou navzájem procesní role. Přední žalobce stává se navzájem žalovaným, prvotní žalovaný stává se žalobcem navzájem. Podmínky žaloby navzájem jsou tyto:

a) co do času předpokládá se, že

α) spor o přední žalobě jest již zahájen (počáteční lhůta), t. j., že přední žaloba byla žalovanému doručena (§§ 233 II a 232 I c. ř. s.) nebo, byl-li nárok vznesen teprve za sporu (na př. rozšířením prvotní žaloby), okamžikem, kdy nárok ten při ústním líčení o přední žalobě byl předním žalobcem uplatňován (§§ 233 II, 232 II c. ř. s.).

Ježto doručením žaloby žalovanému (vznesením nároku při ústním líčení) nastává zahájení rozepře jen za samozřejmé podmínky, že soud byl pro žalobu (vznesený nárok) příslušným neb alespoň preklusivní prorogací příslušným se stal, bude pravoplatným odmítnutím přední žaloby pro nepříslušnost dovolávaného soudu zmařeno i sudiště žaloby navzájem. Otázka sporná.

Toto stanovisko, jež jest zejména soudní praxí popíráno (viz sbírky Pfaff-Schey-Kupský, neue Folge čís. 3677), dochází opory též v ustanovení § 29 j. n., jež platí o veškerých důvodech příslušnosti a výslovně požaduje, by spor zahájen byl řádně, t. j. u soudu příslušného. Pravoplatným odmítnutím přední žaloby pro nepříslušnost jest vysloveno, že žaloba ta hned od původu zadána byla na soudě, jenž neměl se jí zabývati, že žaloba jakoby vůbec nebyla zadána;

β) nebylo ještě v prvé stolici skončeno ústní líčení o přední žalobě (§ 233 II c. ř. s., konečná lhůta). Líčení o přední žalobě prohlásí z usnesení senátu jeho předseda, v řízení před samosoudcem tento za skončené, jakmile byl spor zúplna probrán a stal se zralým, by na základě provedených důkazů byl rozhodnut (§ 193 I c. ř. s.).

Prohlásiti líčení za skončené lze dokonce i tehdy, když ještě nedošly spisy o důkazech, za jichž provedení jiný soud byl dožádán, předpokládajíc, že obě strany zřekly se projednávání o výsledku těchto důkazů nebo soud projednávání to nepovažuje za potřebné (§ 193 III c. ř. s.).

Stanovení řečené konečné lhůty souvisí s tím, že skončení přelíčení v prvé stolici jest zároveň konečnou lhůtou pro nový skutkový a průvodní přednes stran.

Z vytčení zmíněné konečné lhůty plyne též, že za opravného řízení není žaloba navzájem již přípustnou.

Co do otázky, jak dalece v mezičasí od zahájení rozepře až do skončení líčení prvé stolice o přední žalobě závisí osud žaloby navzájem na osudu přední žaloby, lze povšechně vytknouti jen tolik, že, odpadne-li v onom mezičasí, ať z jakéhokoliv důvodu žaloba

přední, pomine též možnost, projednávati nadále o žalobě navzájem, má-li ráz podružné žaloby určovací, poněvadž takováto žaloba navzájem měla význam jen jakožto praejudic sporu hlavního a tudíž odpadnutím přední žaloby pozbyla svého významu.

Ohledně jiných, sem spadajících, případů nutno trvati na těchto třech vůdčích zásadách, předně na zásadě § 29 j. n., dále na zásadě, že není zůstaveno žalobci, by jednostranným počinem zbavil žalovaného procesuálních práv, plynoucích pro něho ze zahájení rozepře a posléze na zásadě, že podmínkou účinků zahájené rozepře o přední žalobě a tudíž i podmínkou přípustnosti žaloby navzájem jest, že řízení o přední žalobě bylo řádně zahájeno.

Dle těchto zásad dlužno na př. trvati na tom, že sudiště žaloby navzájem ztratí půdu, bude-li řízení o přední žalobě z jakékoli příčiny na př. pro zmatečnost odmítnuto nebo bude-li přední žaloba se souhlasem žalovaného vzata zpět, že však podrží svou účinnost, stalo-li se zpět vzetí přední žaloby bez souhlasu žalovaného;

b) co do předmětu žaloby navzájem předpokládá se, že žalovaný touto žalobou buďsi

α) uplatňuje nárok, jenž s nárokem přední žaloby souvisí nebo jest s ním kompensabilní, nebo

β) domáhá se toho, by zjištěn byl právní poměr nebo zjištěno bylo právo, stavší se za sporu o přední žalobě sporným, na jehož existenci nebo neexistenci zcela nebo z části závisí rozhodnutí sporu o žalobě přední (§ 96 j. n., k tomu §§ 236 a 259 c. ř. s.).

K písm *α*. Vzájemná souvislost nároku jednak žaloby přední, jednak žaloby navzájem může záležeti buďsi v tom, že obojí nárok prýští z téhož právního poměru nebo z téhož právního jednání (souvislost právní), na př. přední žaloba domáhá se zaplacení kupní ceny za věc, žaloba navzájem jest žalobou ze správy, domáhající se pro vadnost věci zmenšení ceny trhové; řečená souvislost může však, jak výslovně podotýká se v motivech vládní osnovy k §§ 95 až 97 j. n., býti též souvislostí pouze zevní, faktickou, na př. v obou žalobách uplatňují se vzájemné nároky z obchodního spojení stran, jež jinak právně vespolek nesouvisejí.

V tom spočívá jeden z podstatných rozdílů mezi předmětem obran proti nároku přední žaloby a předmětem žaloby navzájem. Kdežto totiž obranou lze proti nároku žaloby namítati jen takové vzájemné nároky, jimiž onen nárok se ruší, tudíž jen vzájemné nároky, hodící se ke kompensaci s nárokem přední žaloby, mohou předmětem žaloby navzájem býti i takové vzájemné nároky žalovaného, jež sice ke kompensaci se nehodí, ale prýští z téhož právního nebo skutkového podkladu.

K písm. *β*. Téhož výsledku lze docíliti i tím, že žalovaný buď omezí se na obranu, kterou předurčující právní poměr nebo předurčující právo stává se sporným, nebo žalovaný nebo žalobce učiní tak zv. mezitimní návrh určovací (§§ 236, 259 c. ř. s.).

Volena-li prv naznačená cesta, musí ovšem soudce, rozhoduje o přední žalobě, zabývati se též prejudiciálním právním poměrem nebo právem, ale neřeší tuto otázku ve výroku rozsudečném, nýbrž pouze v důvodech rozsudku.

Poněvadž pak právní moci účasten jest pouze rozsudečný výrok, nikoli však též důvody rozsudku jako takové, bude předurčující právní poměr nebo právo svým reflexem na nárok (přední) žaloby sice vyřešen pro spor o tomto nárcku, nikoliv však pro případy jinaké.

Zvolena-li naproti tomu cesta mezitimního určovacího návrhu nebo žaloby navzájem, bude o jsoucnosti předurčujícího právního poměru nebo práva rozhodnuto rozsudkovým výrokem, tudíž s právní mocí nejen pro konkretní spor, nýbrž vůbec, tudíž i pro případy budoucí.

Co do poměru mezitimního určovacího návrhu k žalobě na vzájem, tedy co do otázky, které z těchto obou cest dlužno dáti přednost, záleží hlavně na tom, jak vyřeší se poměr, správněji řečeno odvislost žaloby navzájem oproti přední žalobě a jejímu osudu. Čím bude tato odvislost větší, tím méně skýtá výhod žaloba navzájem oproti mezitimnímu určovacímu návrhu a naopak.

Pokus, vymeziti poměr žaloby navzájem a podružného určovacího návrhu ve všech v úvahu přicházejících směrech, jest mimo rozsah, vyměřený těmto výkladům.

Poučka, namnoze vyslovená, dle níž nelze žalobou navzájem dovolávati se soudcova výroku, jenž byl by protikladem výroku, vyhovujícího žalobě přední, v této všeobecnosti sotva asi obstojí.

Tak nelze seznati, proč by proti žalobě zápůrčí (negatorní) nebylo lze nastoupiti navzájem žalobou konfesorní. Vždyť žalovaný, odraziv útok žaloby negatorní průkazem excipiendo namítané služebnosti, nezajistí si pro budoucnost formelně pravoplatný soudcovský výrok o existenci příslušející mu služebnosti a nelze mu proto brániti, by jedním rázem nedomohl se žalobou navzájem i této výhody;

c) předpokládá se co do otázky příslušnosti, že procesní soud prvé stolice, u něhož byl zahájen spor o přední žalobě, jest příslušným nebo mohl by se alespoň prorogací státi příslušným i pro žalobu na vzájem, čili, jak praví zákon (§ 96 II j. n.), sudiště žaloby navzájem nemá místa, nemohla-li by příslušnost soudu pro žalobu navzájem ani dohodou stran býti založena.

Lze tedy na př. u okresního soudu, jakožto soudu přední žaloby nastoupiti navzájem žalobou o peníz přes 5000 Kč (nikoli naopak) a lze u obecného soudu nastoupiti žalobou navzájem o nárok neb určení poměru nebo práva, odkázaného o sobě k pravomoci kausální (a naopak);

d) co do řízení nevyhledává se, by pro žalobu přední i žalobu navzájem mělo místo totéž řízení, jakž předepsáno jest pro přípustnost mezitimního určovacího návrhu (§§ 236 a 259 c. ř. s.).

Lze tedy na př. u soudu, u něhož projednává se směnečný spor, zahájený vydáním směnečného platebního nebo zajišťovacího rozkazu a námitkami proti tomuto rozkazu, žalovati navzájem o kompensabilní pohledávku, odkázanou k obyčejnému řízení a pod.

Tento rozdíl mezi podružným určovacím návrhem a žalobou navzájem vysvětluje se tím, že jednání o onom návrhu jest součástí jednání o žalobě, kdežto jednání o žalobě navzájem běží samostatně vedle jednání o přední žalobě, s nímž po případě spojeno býti může, ale nemusí a nebude tehdy, když žaloba navzájem vznesena byla v době, kdy jednání o přední žalobě jest již zrovna na skloňku;

e) útok i protiútok musí se státi formelní žalobou.

Na tom, zda žaloba a vzájemná žaloba nesou označení jako žaloba či zda po zákonu, majíce jiné jméno, považují se za žalobu (na př. v řízení nájemním, § 571 II c. ř. s.), ovšem nezáleží.

Co se týče přední žaloby, nezakládá se sudiště žaloby navzájem žádostí za vydání podmíněného platebního rozkazu v řízení upomínacím a doručením tohoto rozkazu (§ 13 zákona o řízení upomínacím ze dne 27. dubna 1873, čís. 67 ř. z., uchovaného v platnosti čl. XXVIII. uvoz. zák. k c. ř. s. a rozšířeného a pozměněného novelou o úlevách soudům a čl. III. čís. 1 zákona ze dne 1. dubna 1921, čís. 161 Sb. z. a n.).

Žalobu navzájem nutno vznésti jakožto samostatnou žalobu ve formě pro ni předepsané. Nelze jí pojati do odpovědi na přední žalobu nebo do některého přípravného spisu řízení o přední žalobě, aniž podati při ústním líčení o přední žalobě;

f) sudiště žaloby navzájem jest sudištěm na výběr daným. To znamená tolik, že ponechává se žalovanému, zda vzájemný nárok neb určovací nárok chce uplatňovati žalobou navzájem či žalobou samostatnou.

Rozhodl-li se pro onu cestu, nemůže žalovati jinde než na sudišti žaloby navzájem, rozhodl-li se pro druhou cestu, musí žalovati u soudu, jenž jest pro jeho samostatnou žalobu vůbec příslušným.

3.) Sudiště pro žalobu o náhradu škody neb o plnění interesu pro nesplnění závazku k jednání neb opomenutí (§ 368 ex. ř.).

Nesplnil-li dlužník závazku ad factum praestandum vel omittendum může věřitel naléhati sporem a exekucí na splnění závazku, může však místo nebo vedle toho za podmínek občanského práva domáhati se náhrady škody nebo plnění interese z důvodů, že dlužník nedostál závazku řádně, t. j. v pravý čas, na pravém místě nebo náležitým způsobem.

O žalobě, domáhající se této náhrady škody nebo plnění tohoto interese, platí i co do příslušnosti povšechné zásady. Zvláštnost co do příslušnosti nastává v případě, kde exekuce ad factum praestandum vel omittendum byla již zahájena nebo dokonce bez úspěchu provedena. Tu může vymáhající věřitel, zřeknuv se dalšího pokračování v exekuci nebo po jejím bezúspěšném provedení, podati žalobu o náhradu škody nebo plnění interese dle své volby buď u soudu, jenž i jinak byl by pro ni příslušným, neb u exekučního soudu (§ 36 ex. ř.).

G. Zvláštní sudiště z důvodů předpojatosti neboli sudiště žalob soudců a proti soudcům (§ 79. čl. XIV. j. n.).

Tímto sudištěm má pro případy, odkázané na toto sudiště, uspořena býti nutnost řízení dle §§ 19 a násl. j. n. (o vyloučení a odmítání soudců), po případě nutnost nezbytné delegace.

Náležejí sem aktivní a pasivní spory, t. j. spory, v nichž soudce jest buď žalobcem nebo žalovaným, a to:

a) aktivní a pasivní spory samosoudce při soudě okresním, jež by o sobě náležely věcně a místně před soud okresní, u něhož žalobce nebo žalovaný jest samosoudcem.

Lhostejno, zda zúčastněný soudce jest snad zároveň přednostou okresního soudu či jiným samosoudcem. Tyto spory odkázány jsou na sborový soud prvé stolice, v jehož obvodu se onen okresní soud

nalézá. Nastává zde tudíž oproti jinak platným kompetenčním předpisům povždy přesun jak věcné, tak místní příslušnosti;

b) aktivní a pasivní spory presidenta sborového soudu prvé stolice, jež by jinak patřily buď před tento sborový soud nebo před okresní soud v obvodu tohoto sborového soudu prvé stolice. Netýká se tedy předpis ani jinakých soudců sborového soudu prvé stolice ani presidentů vrchních soudů nebo nejvyššího soudu,

Tyto spory odkázány jsou na sborový soud prvé stolice, jenž s obvodem onoho sborového soudu prvé stolice bezprostředně sousedí (§ 79 j. n.). Zde nastává oproti jinak platným kompetečním předpisům povždy přesun místní, a pokud by spor o sobě patřil na okresní soud, též přesun věcné příslušnosti.

Sudiště soudců a proti-soudcům týče se všech shora řečených sporů bez rozdílů obsahu a podkladu žaloby. Ustupuje tudíž tomuto sudišti na př. i forum rei sitae, forum pozůstalostní a pod.

K sudišti žalob syndikátních se toto sudiště nevztahuje, poněvadž tyto žaloby odkázány jsou na vrchní zemské soudy. Sudiště § 79 j. n. jest sudištěm výlučným.

Dostane-li se takto na sborový soud prvé stolice spor, jenž by jinak patřil na soud okresní, bude na sborovém soudě prvé stolice nicméně projednán dle ustanovení, platných pro řízení u sborových soudů prvé stolice, v otázce, zda bude se spor projednávati před senátem či před samosoudcem, platí povšechná ustanovení §§ 7 a 7a j. n. Zvláštnosti jsou tyto:

α) spory bagatelní (§ 448 c. ř. s.) a spory pro rušení držby (§ 454 c. ř. s.) projednány budou dle ustanovení (§§ 448 až 460 c. ř. s.), platných pro tyto spory vůbec, tudíž vždy samosoudcem, jemuž budou presidentem sborového soudu přiděleny, a bez nutnosti, by strany daly se zastupovati advokáty;

β) platební rozkaz v řízení upomínacím vydán bude předsedou senátu (čl. XIV. uvoz. zák. k j. n.).

H. Sudiště cizinců.

Povšechně není co do otázky příslušnosti rozdílu, zda žalovaný jest tuzemcem či cizozemcem. Lze tudíž i cizozemce žalovati u soudu, jenž jest pro cizince tuzemským obecným nebo zvláštním sudištěm.

Co se týče zvláštních sudišť, namířeno jest, byť i ne výlučně, toť hlavně proti cizozemcům, sudiště dle majetku. Jsou však zvláštní sudiště, jež osvědčují se jen proti cizozemcům, tuzemců vůbec se nedotýkajíce.

Sem patří:

1.) Cizozemské ústavy, společnosti, společenstva a jinaká sdružení osob, jakož i cizozemské majetkové podstaty žalovati lze též u soudu, v jehož obvodu mají své trvalé tuzemské zastupitelstvo neb alespoň orgán, jenž obstarává jich tuzemské záležitosti (§ 99 III j. n.).

Toto sudiště jest na výběr dané, nevylučujíc jinakých zákonem uznaných sudišť (na př. sudiště dle majetku, sudiště místa splnění a pod.) a ustupujíc sudištím výlučným (na př. sudišti rei sitae, pozůstalostnímu a pod.).

2. Sudiště vzájemnosti (forum retorsionis) pro žaloby proti cizozemcům (§ 101 j. n.).

Připouštějí-li se v cizím státě na zdejší státní občany v občanských právních záležitostech žaloby u tamních soudů, jež by dle tuzemských předpisů o příslušnosti pro dotyčnou právní záležitost buď vůbec nebyly příslušnými nebo byly by sice příslušnými, ale jen měrou obmezenou, lze státní občany onoho státu za týchž podmínek, jaké stanoveny jsou cizozemským právem, žalovati u soudů tuzemských. V podrobnostech budiž připomenuto:

a) předpokládá se, že jedná se o občanskou právní záležitost, jež tuzemským právem přikázána jest řádným soudům.

Neznamená tudíž ustanovení § 101 j. n. případné rozšíření pravomoci tuzemských řádných soudů. Tato otázka posuzuje se výlučně dle tuzemského práva a nebylo by proto lze dovolávati se rozhodnutí řádného soudu v právní záležitosti, jež vyňata jest v tuzemsku z působnosti řádných soudů (na př. veřejnoprávní nároky), byť i v cizozemsku o takových záležitostech rozhodovali řádní soudové;

b) rovněž výlučně dle tuzemského práva posuzuje se žalovatelnost nároku o dovolenost, pokud se týče vynutitelnost jednání, o něž se žaluje. Nelze odkazem sudiště vzájemnosti žalovati o konání, v tuzemsku nedovolené neb aspoň nevynutitelné nebo z právních poměrů, ze kterých žaloby v tuzemsku z ohledů mravnosti nebo veřejného pořádku jsou vůbec vyloučeny.

To plyne z povahy věci a z obdoby exekučního řádu (§ 81 čís. 2 a 4 ex. ř.), jímž cizozemským exekučním titulům z týchž důvodů odepřena jest v tuzemsku vykonatelnost;

c) předpokládá se, že cizozemské právo uznává proti zdejším státním občanům tamnější soudní příslušnost z důvodu, jenž tuzem-

skému právu jest naprosto cizím nebo sice známým, ale jen měrou obmezenější.

Tak na př. v poměru k Německu přicházelo by z prvé skupiny v úvahu forum delicti commissi (sudiště nedovoleného jednání), z druhé skupiny forum contractus, jež dle německého práva vztahuje se i k splništi zákonnému;

d) lhostejno jest, zda zcela nebo z části odchylný cizozemský předpis o příslušnosti platí v cizozemsku jen proti cizozemcům, najmě tuzemským státním občanům, či též proti vlastním příslušníkům onoho státu. Platí zde zásady reciprocity;

e) otázku, zda a za jakých podmínek dopouští cizí stát na zdejší státní občany u tamních soudů žaloby, posuzuje tuzemský soud dle práva cizího;

f) sudiště vzájemnosti jest sudištěm elektivním. Lzeť také dovolávati se sudišť, dle tuzemského práva uznaných, ano sudiště ono musí po případě ustoupiti nadobro tuzemským sudištím výlučným.

DODATEK I.

Jazykové právo v řízení soudním.

§ 1. Úvod.

Nezbytnou podmínkou klidného vývoje Čsl. státu byla po smutných zkušenostech z minulosti vhodná, účelná a spravedlivá úprava jazykové otázky. Při tom bylo státu splniti závazek, uložený mu mírovou smlouvou St. Germainskou, by poskytl občanům československým jiného jazyka než českého přiměřenou možnost, aby před soudem používali svého jazyka jak ústně, tak písemně.

Zákonodárce neuznal za vhodné, pojati zásady jazykového práva přímo do ústavní listiny. Obmezil se po této stránce na ustanovení § 129 ústavní listiny, kdež se praví: »Zásady jazykového práva v republice Československé určuje zvláštní zákon, tvořící součást ústavní listiny. Těžiskem toho ustanovení jest výrok, prohlašující jazykový zákon za součást ústavní listiny. Tím stal se jazykový zákon účastným všech záruk nedotknutelnosti ústavní listiny. Zákony, odporující jazykovému zákonu a zákonům, jazykový zákon měnícím a doplňujícím, jsou neplatné (čl. I. (1) ú. l.). Vysloviti se o tom jest k návrhu oprávněných k tomu činitelů povolán ústavní soud (čl. II. ú. l.). Změna nebo doplnění jazykového zákona nemůže se státi opatřením Stálého výboru Národního shromáždění s prozatimní mocí zákona (§ 54 (8) b ú. l.), ani obyčejným zákonem, nýbrž jen zákonem ústavním (čl. I. (2) ú. l.), t. j. zákonem, na němž usneslo se Národní shromáždění třípětinovou většinou všech členů v každé sněmovně (§ 33 ú. l.).

Podle §u 129 ú. l. vydán zákon ze dne 29. února 1920, čís. 122 Sb. z. a n., jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé. Jazykový zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení, t. j. dnem 6. března 1920. Jím zrušeny byly všechny předpisy jazykové, jež byly v platnosti před 28. říjnem 1918 (§ 9 zákona).

Jazykový zákon obmezil se, jakž již jeho nadpisem bylo napovězeno, jen na to, že vytkl vůdčí zásady jazykového práva. Zevrubnější provedení zákona vyhrazeno nařízení státní moci výkonné (§ 8 zákona), výkonem zákona pak pověřeni všichni ministři (§ 9 zákona). Nařízení vyhraženy byly zejména také předpisy o tom, co opatřiti jest k usnadnění úředního styku se stranami, neznalými jazyka v němž se při tom kterém soudu úřaduje, jakož i k ochraně stran před škodami právními, jež by jim z neznalosti jazyka vzejíti mohly (§ 8 odst. 2 zákona). Zákonem byla dále vláda zmocněna, by nařízením připustila pro dobu prvních pěti let ode dne účinnosti zákona výjimky z jeho ustanovení, potřebné v zájmu nerušené správy (§ 8 odstavec 3 zákona). Posléze uloženo vládě, by jazykovým nařízením vydala také předpisy, potřebné k tomu konci, aby se zabezpečilo úspěšné jeho provádění (§ 8 poslední odstavec zákona).

Nařízením, jež vydati bylo zákonem státní moci výkonné uloženo, jest vládní nařízení ze dne 3. února 1926, čís. 17 Sb. z. a n., jež nabylo účinnosti dnem vyhlášení (§ 101 nařízení), t. j. dnem 4. února 1926. Jazykovým nařízením proveden byl ústavní zákon jazykový jen pro obor určitých, v nařízení vypočtených ministerstev (vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy), dále pro veřejné korporace, podléhající těmto ministerstvům v republice Československé, posléze pro úřady místní samosprávy (nadpis nařízení).

Co se týče soudů, jest soudy ve smyslu zákona a nařízení rozuměti všechny soudy řádné a mimořádné, jež podléhají ústředním úřadům, pro jichž obor platí jazykové nařízení, neb aspoň jejich dohledu, jakož i ty, při nichž jest k účasti povolán soudce z povolání nebo státní úředník (čl. 2 (1) nařízení). Jinak ještě pro soudní obor přicházejí s hlediska zákona a nařízení v úvahu jako ústavy zejména státní trestnice a věznice a jako orgány republiky zejména notáři a tlumočníci (čl. 2 (2) a (3) nařízení).

Ohledně Podkarpadské Rusi vyhražuje si ústavní listina (§ 3 [4]) sněmu Podkarpatské Rusi, usnášeti se o zákonech ve věcech jazykových. Poněvadž však dosud nebyly vydány předpisy o sněmu Podkarpatské Rusi, pojato bylo do jazykového zákona (§ 6) toto ustanovení:

»Sněmu, jenž zřízen bude pro Podkarpatskou Rus, vyhraženo jest, aby upravil otázku jazykovou pro toto území způsobem slučitelným s jednotností státu Československého (čl. 10. smlouvy St. Germainské; výnos min. spravedlnosti ze dne 10. dubna 1926, čís. 7478, čís. 2 v. m. spr. z roku 1926).

Pokud tato úprava nebude provedena, budiž užito tohoto zákona, avšak s ohledem na zvláštní jazykové poměry v území.«

Provádějíc toto ustanovení, předpisuje jazykové nařízení toto:

1.) Než bude upravena otázka jazyková pro Podkarpatskou Rus jejím sněmem, platí i pro ni ustanovení tohoto nařízení.

2.) Jazykem ruským (maloruským) lze při všech soudech v celé Podkarpatské Rusi činiti podání a podání taková jest v témž jazyku projednávati a vyřizovati. Jazykem tímto buďtež vedle státního jazyka úřední budovy označovány a úřední vyhlášky vydávány (§ 100 nařízení).

§ 2. Státní jazyk a jazykové menšiny.

Základem jazykového práva jest jednak pojem státního jazyka, jednak pojem jazykové menšiny.

I. Státním jazykem republiky jest jazyk československý (§ 1 zákona a čl. 7 mírové smlouvy St. Germainské). V §u 1 zákona praví se, že jazyk československý jest státním, oficielním jazykem republiky. Slovo »oficielní« míněno jest jako synonymum výrazu »státní« a bylo do zákona pojato po prudkých bojích v revolučním Národním shromáždění z důvodů mezinárodních, poněvadž prý výraz »státní jazyk« nekryje se plně s francouzským výrazem »officielle« (čl. 7 smlouvy St. Germainské) a mohla by vzejíti domněnka, že se republika nedržela přesně smlouvy mírové. Nelze však z použití onoho synonyma dovozovati pražádné důsledky pro výklad zákona a nařízení.

Jsa si však vědom toho, že jazyk autoktonního státního živlu jiný jest v zemích historických a jiný na Slovensku, ustanovil zákon v §u 4 dále:

»Užívajíce jazyka státního, oficielního úřady v onom území republiky, jež před 28. říjnem 1918 náleželo ke královstvím a zemím na říšské radě zastoupeným nebo ke království Pruskému, úřadují zpravidla po česku, na Slovensku zpravidla po slovensku.«

Smysl tohoto ustanovení jest patrně ten, že soudy, pokud úřadují ve státním jazyku, úřadují v historických zemích zpravidla po česku, výjimečně i po slovensku, na Slovensku zase zpravidla po slovensku, výjimečně i po česku. Není tím však nikterak řečeno, že by v historických zemích slovenština a na Slovensku zase češti-

na byla menšinovým jazykem, přípustným jen za podmínek, za nichž dovoluje se i jinak užívati menšinového jazyka. Naopak ze zákona (§ 1 ve srovnání s §em 4 zákona) zcela jasně vyplývá, že i čeština i slovenština jsou v celém státním území rovnou měrou a rovnocenně jazykem státním.

By však z tohoto zásadního stanoviska nepovstaly jazykové obtíže v úřadování v případech, v nichž v řízení v historických zemích účastník použil slovenštiny, nebo naopak v řízení na Slovensku použil češtiny, ustanovil zákon (§ 4 odst. druhý) dále ještě:

»Slovenské úřední vyřízení k podání českému nebo úřední vyřízení české k podání slovenskému pokládá se za vyřízení, jež se stalo v jazyku podání.«

Tím jest řečeno, že strana může sice i v soudním řízení na Slovensku bez dalších podmínek a neobmezeně používati jazyka českého a naopak v soudním řízení v historických zemích jazyka slovenského, že však soud může přes to vydati vyřízení v onom případě jen po Slovensku, v tomto pak jen po česku, aniž může si strana stěžovati na to, že dostalo se jí vyřízení v jiném jazyku než v tom, jehož použila.

II. Pojem jazykové menšiny jest naznačen v §u 2 (1) zákona a přesně vymezen v hlavě II. (čl. 14 až 17) nařízení.

Národní a jazykovou menšinou po rozumu zákona a nařízení míněni jsou státní občané Československé republiky téhož, avšak jiného než státního jazyka, jichž obývá podle výsledku posledního soupisu lidu úředně uveřejněného alespoň v jednom soudním okrese republiky nejméně 20 procent (čl. 14 nařízení).

Na paměti dlužno podržeti, že v čl. 14, právě tak jako v následujícím čl. 15 nařízení, jedná se o podmínky, za kterých příslušníci určitého jiného než státního jazyka uznávají se v republice vůbec za národní a jazykovou menšinu. Od zjišťování těchto podmínek dlužno dobře rozeznávati zjišťování příslušnosti toho kterého právního podmětu k určité národní a jazykové menšině, v republice existující. O této otázce jednají čl. 16 a 17 nařízení.

V otázce, zda lze v republice vůbec uznati určitou národní a jazykovou menšinu, platí tyto zásady:

1.) Rozhodným jest úředně uveřejněný výsledek posledního soupisu lidu. Jinaký důkaz, na př. soukromým sčítáním příslušníků určitého jiného než státního jazyka, nemůže dojíti povšimnutí. První sčítání lidu provedeno bylo v Československé republice ke dni 15. února 1921, další pravidelná sčítání lidu konají se vždy v obdobích

pětiletých (§§ 1 a 2 zákona o sčítání lidu ze dne 8. dubna 1920, čís. 256 Sb. z. a n. a § 1 prováděcího nařízení ze dne 30. října 1920, čís. 592 Sb. z. a n.). Při sčítání lidu zjišťuje se zejména také národnost (§ 3 prov. nařízení). Údaje o národnosti musí býti zjištěny se zvláštní svědomitostí a přesně podle pravdy, podle předepsaných směrnic (§ 20 prov. nař.). Přesuny na prospěch anebo na újmu toho kterého menšinového jazyka, k nimž by došlo v čase od uveřejnění výsledků posledního do uveřejnění výsledků nového soupisu lidu, nemají se stanoviska jazykového zákona a nařízení významu.

2.) V úvahu přicházejí pouze státní občané Československé republiky, kteří

a) jsou téhož, avšak jiného než státního jazyka. Nelze tudíž sčítati státní občany Československé republiky, kteří sice nejsou státního jazyka, ale nejsou téhož jiného jazyka. Jinými slovy sčítání provádí se zvlášť ohledně jedné každé národní a jazykové menšiny (čl. 15 nařízení);

b) bydlí v obvodu téhož okresního soudu (čl. 14 a 15 nařízení). Nezáleží proto na tom, jakého čísla dosahují snad v celé určité zemi nebo dokonce v celé republice příslušníci určitého jiného než státního jazyka. Třebaže snad jsou početně silnými, ale jsou rozptýleni po území státu tak, že jich v obvodu žádného okresního soudu nebydlí alespoň 20 procent, nejsou národní a jazykovou menšinou. S druhé strany jest možným v témže obvodu okresního soudu i dvě po případě více národních a jazykových menšin.

Pokud v území jedné obce je zřízeno několik okresních soudů (na př. v Praze, Brně), pokládá se celá obec za jediný soudní okres (§ 2 odst. prvý zákona a čl. 15 nařízení).

c) Potřebná, nejméně 20procentní, menšina počítá se zvlášť pro každý obvod okresního soudu z napočteného celkového počtu obyvatelstva okresu (čl. 14 a 15 nařízení).

§ 3. Příslušnost k národní a jazykové menšině.

Bylo již (viz § 2 II, odst. třetí těchto výkladů) poukázáno k tomu, že od zjišťovací existence určité národní a jazykové menšiny v republice dlužno rozeznávati příslušnost k určité ve státě existující národní a jazykové menšině. O této otázce jednají čl. 16 a 17 nařízení.

V podrobnostech platí toto:

1.) Příslušníky jazyka národní menšiny mohou býti nejen osoby fysické, nýbrž i osoby právnické a jim podobné samostatné subjekty právní, dále samosprávné úřady, zastupitelské sbory, církevní úřady a jiné korporace (čl. 16 (1) nařízení).

2.) Záleží pouze a jedině na tom, zda příslušníkem jazyka národní menšiny jest sama strana. Práva a výhody, zaručené zákonem a nařízením příslušníkům jazykové menšiny, přísluší jen straně osobně. Jazyk právního zástupce, zmocněnce nebo zákonného zástupce strany nepřichází v úvahu. Tento smí používati jen státního jazyka nebo za zákonných podmínek toho menšinového jazyka, jehož zastoupená jím strana směla by používati, nikoli však svého od menšinového jazyka strany rozdílného menšinového jazyka, byť i ve vlastní věci byl oprávněn, tohoto jazyka používati (čl. 17 nařízení). Nařízení (čl. 17) vyjadřuje to větou, že zmocněnec, zákonný nebo právní zástupce, nemůže zjednati platnost své jazykové příslušnosti.

3.) Příslušnost k národní menšině posuzuje se:

a) Při fysických osobách podle řeči podání, jde-li o podání písemná, podle udaje strany, jde-li o ústní jednání (čl. 16 (2) nařízení);

α) při písemných podáních soud zpravidla bez dalšího šetření považuje stranu za příslušníka národní menšiny, jehož jazyka v podání použila.

Výjimka nastává jednak v případě, v němž jest soudu jinak (na př. z dřívějšího úředního jednání se stranou nebo vzhledem k její v místě neb obecně známé jazykové příslušnosti a pod.). známo, že strana jest příslušníkem jiného jazyka, než kterého v podání použila, jednak v případě, v němž má soud závažné pochybnosti o tom, že strana je příslušníkem menšinového jazyka, v němž bylo učiněno podání.

V onom případě soud ihned a bez dalšího naloží s podáním podle předpisů, podle kterých dlužno postupovati při podáních jazykově vadných.

V druhém případě pokládá se strana prozatím za příslušníka menšiny, v jejímž jazyku bylo učiněno podání (čl. 16 (2) nařízení), t. j. s podáním nebude prozatím naloženo jako s podáním jazykově vadným. Soud však vyžádá si ústní nebo písemné prohlášení strany (čl. 16 (2) nařízení), zřejmě o tom, zda jest příslušníkem menšiny, v jejímž jazyku bylo učiněno podání. Jakkoliv v nařízení není

to výslovně řečeno, rozumí se podle povahy věci samo sebou, že soud k písemnému prohlášení udělí straně lhůtu. Rovněž nebude od místa, upozorniti stranu na právní následky, jež ji stihnou, odepře-li se prohlásiti nebo prohlásí se vyhýbavě. Právním následkem by bylo, že by se pak naložilo s podáním jakožto podáním jazykově vadným. Pakliže strana zavčas jasně prohlásí se za příslušníka menšiny, v jejímž jazyku bylo učiněno podání, musí soud na tom přestati a vycházeti nadále z toho, že strana jest příslušníkem oné národní menšiny;

β) při ústním jednání buďto jest soudu nepochybně známo, že strana je příslušníkem menšinového jazyka, jímž chce jednati, nebo soudu to známo není nebo soud má o tom pochybnosti. V onom případě hledí ke straně jako k příslušníku oné národní menšiny. Jinak (v případě druhém) dotáže se strany po její jazykové příslušnosti. Odepře-li strana na dotaz odpověď nebo dá-li odpověď vyhýbavou, nepřipustí ji soud k jednání v menšinovém jazyku. Pakliže však strana na dotaz soudu zná se jasně k příslušnosti k jazykové menšině, jejímž jazykem chce jednati, musí soud i zde na tom přestati a hleděti ke straně jako k příslušníku této menšiny (čl. 16 (2) nařízení).

Dotazuje se strany po její jazykové příslušnosti a znalosti (případy a *α*, *β*), upozorní ji soud na to, že učiní-li udání nepravdivé, bude jí uložena pořádková pokuta do 1000 Kč (čl. 16 (4) nařízení). Uložení pokuty právnímu zástupci nevylučuje případného stíhání kárným řízením.

Citací §u 8 odst. 4 zákona v čl. 16 (4) nařízení naznačeno, že pohrůžka a uvalení pořádkové pokuty jsou ve smyslu zákona prostředky, jimiž má se zabezpečiti úspěšné provádění zákona.

Z porovnání odstavců (2) a (4) čl. 16 nařízení plyne toto:

Prohlásila-li strana na dotaz soudu, že jest příslušníkem menšinového jazyka, jehož použila při písemném podání nebo jímž chce jednati při ústním jednání, musí sice soud na tom přestati a hleděti ke straně jako k příslušníku onoho menšinového jazyka. Pakliže však soud má přes prohlášení strany pochybnosti o tom, zda udání strany o její jazykové příslušnosti a znalosti jest pravdivým, vyšetří věc. Objeví-li se udání strany nepravdivým, uloží jí (jejímu zástupci) pořádkovou pokutu a nebude ovšem nadále hleděti ke straně jako k příslušníku dotyčného menšinového jazyka.

b) Při právnických osobách, jim podobných samostatných subjektech právních, dále samosprávných zastupitelských sbo-

rech, církevních úřadech a jiných korporacích, přihlížeti jest v orázce jich příslušnosti k menšinovému jazyku k tomu,

α) v jakém jazyku jsou zapsány ve veřejném rejstříku nebo

β) jaký mají jednací jazyk podle stanov, jednacího řádu nebo jiných vnitřních předpisů, po případě podle jazykového nařízení. Jazykovým nařízením (díl II. čl. 70 a násl.) upraven jest jednací jazyk samosprávných úřadů, zastupitelských sborů a veřejných korporací;

γ) mají-li řečené samostatné subjekty právní několikerou jednací řeč a jazykem zápisu nebo jednací řečí jest také jazyk státní, jest rozhodným jazyk státní, jinak jazyk (menšinový), jenž v zápisu nebo jako jednací řeč jest uveden na prvním místě (čl. 16 (3) nařízení).

c) Při nadacích a podobných účelových jměních rozhodným jest jazyk, kterým se vede jejich správa nebo který vyplývá z účelu nebo listiny zřizovací (čl. 16 (3) nařízení).

d) Při majetkových podstatách (pozůstalostech, úpadkových podstatách a pod.) rozhodným jest jazyk posavadního vlastníka, na př. tedy zůstavitele, úpadce a pod. (čl. 16 (3) nařízení).

e) Zástupci státu jako strany (na př. finanční prokuratury) užívají vždy státního jazyka (čl. 49 nařízení).

O tom, jak náleží postupovati, má-li soud pochybnosti o jazykové příslušnosti právnických osob atd. (čl. 16 (3) nařízení) není v nařízení zvláštních ustanovení. Poněvadž v případech **3 b** až **c** řídí se příslušnost k menšinovému jazyku znaky objektivními (zápis ve veřejném rejstříku, jednací jazyk podle stanov, jednacího řádu nebo jiných vnitřních předpisů, po případě podle jazykového nařízení, jazyk správy, účel anebo listina zřizovací), dlužno trvati na tom, že strana jest v těchto případech povinna, by na výzvu soudu ony objektivní znaky příslušnosti k menšinovému jazyku osvědčila a to zpravidla listinami. Prosté prohlášení strany by tu nepostačilo. Dokud straně běží lhůta k vyžádanému osvědčení, bude soud k ní hleděti jako k příslušníku menšinového jazyka, jehož použila nebo chce použíti.

V případech písm. **d** (majetkové podstaty) bude záležeti na tom, zda »dosavadní vlastník« byl osobou fysickou, či jiným samostatným subjektem právním. V onom případě bude proti zástupci majetkové podstaty postupováno podle čl. 16 (2) nařízení (shora 3 a *α* a *β*: dotaz s ohrůžkou pořádkové pokuty), jinak bude zástupce majetkové podstaty vyzván, by do lhůty osvědčil objektivní

předpoklady příslušnosti dosavadního vlastníka k dotyčné jazykové menšině.

§ 4. Všeobecná ustanovení o úřadování.

Podle §u 1 zákona jazyk československý jako státní, oficielní jazyk republiky jest jazykem, v němž s výhradou toho, co ustanovuje se v §§ 2 a 5 a s výjimkou toho, co bude podle § 6 ustanoveno pro Podkarpatskou Rus, děje se úřadování všech soudů, konají se jich vyhlášky a zevní označení.

Tutéž zásadu opakuje nařízení čl. 1 (1). Podle něho, není-li připuštěna výjimka v následujících ustanoveních, všechny soudy úřadují, vydávají vyhlášky a mají zevní označení ve státním, oficielním jazyku.

Provádí se tudíž předpisy, označené v nadpisu hlavy I., dílu I. nařízení jako »všeobecná ustanovení o úřadování« zásada, podle níž soudy uvnitř i ve styku se stranami úřadují zásadně jen jednojazyčně v řeči státní.

V čl. 1 (2) uvádějí se pak příkladmo soudní úkony, pro něž platí ona všeobecná zásada. Jsou to dílem soudní úkony úředního styku se stranami, dílem soudní úkony vnitřního úřadování a úředního styku soudů vespolek a s jinými státními a samosprávnými úřady, zastupitelskými sbory a veřejnými korporacemi.

V úředním styku se stranami jsou soudy zásadně zejména povinny a oprávněny jen ve státním jazyku: přijímati podání, vyjádření a návrhy stran (čl. 1 (2) a nařízení), sepisovati jejich prohlášení úředním zápisem (čl. 1 (2) b nařízení), o nich jednati a o jednání sepisovati zápisy (čl. 1 (2) c nařízení), vyřizovati podání a návrhy a vydávati svá vyřízení, i když nejsou vydávána na návrh nebo žádost stran (čl. 1 (2) e nařízení), vykonávati zápisy do veřejných knih, rejstříků a jiných záznamů (zemských desk, pozemkových, horních a železničních knih, depositních knih, firemních rejstříků — čl. 1 (2) h nařízení), ověřovati podpisy na listinách a opisy listin (čl. 1 (2) i nařízení) a označovati soud úřední pečetí na listinách a spisech (čl. 1 (2) m nařízení).

V oboru vnitřního úřadování jsou soudy zejména povinny a oprávněny jen ve státním jazyku opatřovati podání podací značkou (čl. 1 (2) a nařízení), konati porady, udržovati styk mezi jednotlivými odděleními a dávati příkazy kanceláři (čl. 1 (2) d nařízení), dopisovati si vespolek a jiným státním i samosprávným úřadům, zastupitelským sborům a veřejným korporacím (čl. 1 (2)

f nařízení), používati všech tiskopisů, zejména rejstříků, záznamů a seznamů, a do nich zapisovati (čl. 1 (2) g nařízení), vydávati vyhlášky ve své úřední působnosti (čl. 1 (2) k nařízení), označiti vně i uvnitř budovy a úřadovny (čl. 1 (2) l nařízení) a podávati zprávy, sdělení a výkazy nadřízeným úřadům (čl. 1 (2) n nařízení).

Podrobně upraveny jsou pak v čl. 3 až 11 tyto případy:

I. Podání. A) Za podání ve smyslu zákona a nařízení jest považovati ústní nebo písemnou žádost za úřední výkon i každé ústní nebo písemné sdělení (čl. 3 (1) nařízení).

Výjimkou:

1.) Při osobních dotazech stran, žádostech o informace a o urychlení úředního řízení budiž stranám, neznalým státního nebo menšinového jazyka, jímž se v tom kterém okrese mohou podání vyřizovati, styk se soudem usnadněn, pokud jest to soudu možno (čl. 3 (2) nařízení). Tento výjimečný předpis týče se jen osobních dotazů a uvedených žádostí stran, nikoli dotazů a žádostí písemných anebo dotazů a žádostí zástupců nebo zmocněnců stran. Předpokládá se, že jest u soudu nějaký úřední orgán, jenž jest s to, by se dorozuměl se stranou v jazyku, jehož používá.

2.) Smějí býti přijata, i když nebyla učiněna ve státním jazyku podání, jejichž přijetí žádá nevyhnutelně důležitý zájem státní (čl. 5 nařízení). Ustanovení toho bylo třeba v zájmu nerušené správy a k usnadnění úředního styku se stranami (zásada §u 8 odst. 2 zákona). Podavatel nevystupuje tu ani jako strana ve svém vlastním, nýbrž ve státním zájmu, na př. při udání pro těžký zločin, na př. proti republice. Posouditi, zda důležitý zájem státní nevyhnutelně žádá přijetí takovéhoto podání, jest ponecháno volné úvaze soudu. Důsledně ustanoveno tudíž, že nebylo-li podání přijato, nemůže si strana stěžovati pro porušení jazykového práva (čl. 5 (1) nařízení). Pakliže podání bylo na soud přijato, vyřídí se a bude o něm jednáno jen jazykem státním (čl. 5 (1) nařízení).

B) Jinak platí o jazykově vadných podáních tato ustanovení:

1.) Ústní podání strany. Žádala-li by strana, přednesši svou věc ústně, aby byl s ní o tom sepsán zápis v jiném než státním jazyku, budiž poučena po rozumu zákona. Setrvá-li na své žádosti, budiž odmítnuta a o tom sepsán stručný záznam (čl. 4 (4) nařízení). Záznamem osvědčí se pouze přednes žádosti o protokolování v jiném než státním jazyku se stručným označením věci, o kterou šlo, nikoli celý přednes a návrh strany ve věci samé.

2.) Písemná podání, jazykově vadná, t. j. taková, jež nepřípustným způsobem byla učiněna jiným než státním jazykem (čl. 4 (1), (2), (3) nařízení), nebo byla sice učiněna v jazyku státním, ale kromě toho nepřípustně i v jiném jazyku (dvojjazyčně, čl. 6 nařízení). Nařízení, majíc se rozhodnouti pro jednu z obou možností: podání pro jazykovou závadu odmítnouti nebo vrátiti je k opravě, řídilo se příkazem druhého odstavce §u 8 zákona, podle něhož nutno do nařízení pojati předpisy, ochraňující strany před škodami, jež by jim z neznalosti jazyka vzejíti mohly. Příkaz zákona předpokládá, že straně hrozí škoda z toho, že ona sama nemá potřebné jazykové znalosti. Kde jest třeba této ochrany, budiž jazykově vadné podání vráceno k opravě formální vady, kde však oné ochrany netřeba, budiž jazykově vadné podání odmítnuto.

V podrobnostech platí toto:

a) Podání v jiném než státním jazyku budiž odmítnuto, ježto se nehodí, aby o něm bylo po zákonu zahájeno jednání, bylo-li:

α) za stranu učiněno jejím právním zástupcem. Musíť o právním zástupci býti předpokládáno, že jsou mu známy zákonné předpisy a nařízení, jakož i jazykové poměry v příslušném okresu. Jeho povinností jest již podle jeho povolání, by chránil zájmy strany, zejména i před újmou z nepřípustného použití jiného než státního jazyka. S téhož hlediska vycházejí i ustanovení čl. 10 nařízení, o nichž bude pojednáno později;

β) bylo-li sice učiněno stranou samou, ale takovou, o níž je soudu známo, že je znalá státního jazyka (čl. 4 (3) nařízení). Takovéto straně nehrozí újma z neznalosti státního jazyka, nýbrž z toho, že ať z jakékoliv příčiny, tohoto jazyka nechce použíti.

b) Podání v jiném než státním jazyku budiž straně bez prodlení vráceno na přiměřenou krátkou dobu k opravě formální vady, když podání bylo učiněno stranou samou, strana není zastoupena právním zástupcem a soudu není známo, že strana je znalá státního jazyka. Co do otázky, zda znova předložené podání ve státním jazyku musí věcně býti shodným s jazykově vadným, vráceným podáním, dlužno rozeznávati:

α) zásadně není straně zabráněno v tom, by podání ve státním jazyku věcně nepozměnila;

β) výjimkou je strana povinna, předložiti vrácené jí podání ve vyhotovení ve státním jazyku věcně nezměněné. Tak tomu jest při podáních, jež jsou vázána lhůtou, nebo jimž zákon přiznává jisté pořadí. K oněm podáním patří na př. opravné prostředky, vázané konečnou lhůtou, k těmto podáním patří zejména podání ve věcech knihovních, při nichž pořadí žádaného knihovního zápisu řídí se dnem, kdy žádost došla na soud. Pochybno, zda lhůtami míní se jen lhůty procesního práva, či též lhůty hmotného práva propadné lhůty k podání žaloby. Pro názor, že myšleno jest jen na lhůty procesního práva, zdá se mluviti úvaha, že soudce není ani povinen, ani po případě jazykově s to, by se zabýval věcným obsahem jazykově vadného podání a mohl ihned na prvý pohled rozpoznati, zda jde o podání, vázané hmotně právní lhůtou.

Vrací-li se straně k opravě podání, jež jest vázáno lhůtou nebo jemuž zákon přiznává jisté pořadí, budiž jí oznámeno, že jest povinna, předložiti je ve vyhotovení ve státním jazyku věcně nezměněné, připojíc původní podání. Při tom jí může (ale nemusí) býti uloženo, aby prokázala, že původní podání shoduje se s podáním v jazyku státním (čl. 4 (1) nařízení).

Důvodem, proč podání, vázané lhůtou nebo zabezpečující určité pořadí, musí býti znovu podáno věcně nezměněné, jest, by zamezeno bylo, by jazykově vadných podání nebylo zneužíváno k prodlužování lhůt anebo k zabezpečení pořadí. Mohlať by strana jinak na rychlo učiniti podání nejen jazykově vadné, nýbrž i obsahově nicotné, počítajíc s tím, že bude jí jazykově vadné podání k vůli této závadě vráceno k opravě a že pak bude míti příležitost, by nejen napravila jazykovou závadu, nýbrž touto oklikou i věcně vadné podání. Ukládá-li se straně po případě dále ještě, by znova a předkládajíc podání, zároveň prokázala, že původní podání se shoduje s podáním v jazyku státním, jest to odůvodněno tím, že mohlo by se státi, že by soudce pro neznalost jazyka, jehož strana původně použila, nebyl s to, by zjistil, zda je obsahem podání totéž. Za účelem onoho průkazu lze uložiti straně, by připojila překlad původního podání, ověřený tlumočníkem.

Lhůta, do níž dlužno závadu odstraniti, není určena, určí ji soud přiměřeně okolnostem případu. Výjimku tvoří podání ve věcech knihovních. Tu musí býti podání, vyhovující příkazu, učiněno ve třech dnech po doručení k opravě (čl. 4 (1) nařízení). Důvodem jest ochrana důvěry v pozemkovou knihu. Ohledně této třídenní

lhůty vysloveno dále v nařízení čl. 4 (1), že do této lhůty se nezapočítávají dny poštovní dopravy. To se rozumí ostatně samo sebou již podle §u 89 zákona o soud. organisaci.

Co se týče dalšího postupu, dlužno rozeznávati:

αα) Strana předloží vrácené jí podání, nevyhovujíc příkazu. V tomto případě budiž podání odmítnuto, ježto se nehodí, aby o něm bylo po zákonu zahájeno jednání (čl. 4 (3) nařízení.) To platí jen tehdy, nevyhoví-li strana příkazu, by učinila podání ve státním jazyku, předloživši je znova v původním jazyku, poněvadž případy, kde strana v jiném směru nevyhověla příkazu, upraveny jsou v čl. 4 (2)nařízení.

ββ) Bylo-li podání v určené lhůtě ve státním jazyku opět učiněno a i v jiných směrech vyhověno příkazu, zachovají se mu účinky podání prvního, jakoby již toto bylo řádně učiněno (čl. 4 (2).

γγ) Podání bylo učiněno ve státním jazyku, ale po určené lhůtě. Bude vyřízeno, jako by bylo podáno v den, kdy znova došlo (či. 4 (2) nařízení). K tomuto dni nastanou na př. účinky, jež zákon pojí k podání žaloby.

δδ) Došlo-li sice ve státním jazyku, ale teprve po lhůtě, podání vázané lhůtou nebo zabezpečující jisté pořadí, nebude k prvnímu podání hleděno, dodržení lhůty pro podání nebo jako pořadí bude posuzováno podle dne, kdy znovu došlo na soud ve státním jazyku. Totéž platí i tehda, když takovéto podání bylo sice učiněno ve lhůtě a ve stáním jazyku, ale věcně pozměněné nebo strana nevyhověla dalšímu příkazu, by připojila původní podání nebo prokázala shodu obou podání (čl. 4 (2) nařízení).

c) Podání bylo nepřípustným způsobem učiněno ve státním a jiném jazyku (čl. 6 nařízení). Tu dlužno rozeznati:

α) podání ve státním jazyku a jiném jazyku nelze oddě-liti (na př. na jedné straně nebo na jedné polovině stránky jest text ve státním, na druhé v jiném jazyku). S takovýmto podáním naloží se jako s podáním, jež bylo učiněno jen v jiném než státním jazyku, tudíž (čl. 4 nařízení) bude podání takové buď odmítnuto, nebo vráceno, aby bylo podáno pouze ve státním jazyku (čl. 6 (1) nařízení. V podrobnostech platí i zde to, co bylo řečeno k výkladu čl. 4 nařízení;

β) podání ve státním a jiném jazyku bylo učiněno v oddělených vyhotoveních. Vyhotovení v jiném jazyku buď odmítnuto, ježto se nehodí, aby po zákonu bylo o něm jednáno, o

vyhotovení ve státním jazyku buď zahájeno řízení (čl. 6 (2) nařízení).

Ustanovením čl. 6 nařízení mělo býti čeleno namnoze demonstrativním a státní jazyk snižujícím pokusům, vnucovati soudům v okresech, kde není národní a jazykové menšiny,podání v menšinovém jazyku alespoň tím, že byla sepsána ve státním a menšinovém jazyku, ponejvíce na předním místě v menšinovém jazyku s označením znění ve státním jazyku jako překlad.

II. P ř í l o h y. Jde o to, zda k listinám a spisům, sepsaným v jiném jazyku než státním, jež se předkládají jako přílohy, doklady, k důkazu nebo k jiným úředním účelům, nutno připojiti ověřený překlad ve státním jazyku. Výraz »spisy« dlužno rozuměti v nejširším smyslu, tedy všechny písemnosti, v nichž jsou obsah a myšlenky vyjádřeny řečí. Spadati sem budou i plány, situační nákresy ve svém slovném doprovodu, rovněž technické projekty a rozpočty.

Co do otázky, o niž jde, platí (pro soudy bez jazykové menšiny) tyto zásady:

1. Z á p i s d o v e ř e j n ý c h k n i h a r e j s t ř í k ů může býti povolen jen podle listin sepsaných ve státním jazyku anebo podle listin, jejichž ověřený překlad v tomto jazyku byl připojen (čl. 7 (3) nařízení). Lhostejno, kdy byla listina zřízena a zda jazyk listiny jest menšinovým jazykem republiky.

Důvodem tohoto ustanovení jest, že pozemkové knihy a rejstříky i se svými sbírkami listin mají i jazykově býti každému přístupny a že je proto třeba, by u soudu bez jazykové menšiny byly přístupny v jazyku státním anebo též v jazyku státním. Pro věci knihovní nařízeno bylo ostatně již prvým odstavcem § 89 knih. zák., že nejsou-li listiny vyhotoveny v jazyku, v němž lze na knihovním soudě činiti podání, nutno připojiti plné víry zasluhující překlad. Toto ustanovení bylo ovšem pozměněno,pokud se týče zrušeno čl. 7 a 20 nařízení.

2. I v j i n ý c h v ě c e c h n e ž k n i h o v n í c h a r e j s t ř í k o v ý c h, nutno k listinám a spisům, sepsaným v jiném než státním jazyku, připojiti ověřený překlad do státního jazyka, když byly:

a) z ř í z e n y p o 6. b ř e z n u 1925.

Stanovení této časové hranice jest důsledkem zmocnění třetího odstavce § 8 zákona. Podle něho byla vláda zmocněna, by po dobu prvních pěti let ode dne, kdy zákon nabude účinnosti, připuštěny byly výjimky z jeho ustanovení, potřebné v zájmu nerušené správy.

Poněvadž zákon nabyl účinnosti dnem 6. března 1920, sahalo ono pětiletí do 6. března 1925. Pro listiny zřízené před účinností zákona neb v onom pětiletí, povoleny byly úlevy, o nichž bude v dalším pojednáno. Ohledně listin, zřízených po 6. březnu 1925 úlevy ty neplatí,

b) zřízeny v jazyku, jenž není jazykem žádné jazykové a národní menšiny ve státě;

c) zřízeny v jazyku jazykové a národní menšiny ve státě, ale soud, u něhož má býti listiny použito, jest v obvodu sborového soudu druhé stolice, ve kterém není ani jeden soudní okres s onou národní menšinou (čl. 7 (1), (4) nařízení).

d) Když sice není předložení ověřeného překladu o sobě povinným, ale soudu listina bez překladu není plně srozumitelna (čl. 7 (2) nařízení).

3.) P ř e d l o ž i t i o v ě ř e n ý p ř e k l a d jinojazyčné přílohy do státního jazyka n e t ř e b a, jsou-li splněny tyto předpoklady:

a) listina byla zřízena před 6. březnem 1925,

b) jest sepsána v jiném než státním jazyku, ale takovém, jímž mluví některá národní menšina ve státě,

c) listiny má býti použito u soudu, jehož sídlo jest v obvodu sborového soudu druhé stolice, ve kterém jest aspoň jeden soudní okres s onou národní menšinou, v jejímž jazyku jest listina sepsána (čl. 7 (3) nařízení);

d) soud i bez překladu plně rozumí jinojazyčné listině (čl. 7 (3) nařízení).

Splněny-li předpoklady písm. a, d, lze předložiti listiny v obvodu vrchního zemského soudu v Praze (Čechy) ve státním a německém jazyku, v obvodu vrchního zemského soudu v Brně ve státním, německém a polském jazyku, v obvodu soudní tabule v Bratislavě v jazyku státním, německém a maďarském a v obvodu soudní tabule v Košicích, slovenské části a v Podkarpatské Rusi, v jazyku státním, ruském, německém a maďarském.

III. Ú s t n í s t y k.

A) Se s t r a n a m i a j i n ý m i ú č a s t n í k y buď jednáno j e n v e s t á t n í m j a z y k u.

AA) T a t o z á s a d a p l a t í b e z v ý j i m e č n ě, třebaže strana jest příslušníkem jiného než státního jazyka, k d y ž

1.) s t r a n a (účastník) j e d n á na soudě p r á v n í m z á s t u p c e m, o b h á j c e m anebo p l n o m o c n í k e m. Straně náleží, aby se dala zastupovati vždy zástupcem jazykově způsobilým. Nemůže

se toho dovolávati, že její právní zástupce, obhájce nebo plnomocník není úplně znalý státního jazyka, a není důvodem pro přivzetí tlumočníka, že se zúčastní jednání právní zástupce, obhájce nebo plnomocník, který není znalý jazyka, jímž se projednává (čl. 10 (1), (2) nařízení). Dochází zde výrazu zásada čl. 17 nařízení, podle něhož práva a výhody, zaručené zákonem a nařízením příslušníkům jazykové menšiny, přísluší jen straně osobně (viz bližší v §u 3 čís. 1 těchto výkladů).

Není-li právní zástupce, obhájce nebo plnomocník strany (účastníka) znalý jazyka, jímž se projednává, dlužno co do dalšího postupu rozeznávati:

a) strana jest osobně přítomná a jest s to, by sama jednala, poněvadž nejde ani o spor advokátský, ani o závazné obhajování v řízení trestním. V tomto případě jedná se se stranou, jako by jen sama bez právního zástupce, obhájce nebo plnomocníka byla přítomna;

b) strana není osobně přítomná nebo

c) jest sice osobně přítomná, ale nemůže sama jednati, poněvadž jest předepsáno pro řízení nucené zastoupení právním zástupcem.

V těchto dvou případech budiž postupováno podle druhého odstavce §u 185 c. ř. s. (Předseda odloží rok na čas co možná krátký a poukáže stranu, by může-li jednati sama (písm. **a**), buď jednala osobně nebo způsobilým zmocněncem, v případě **c**, by dala se zastupovati jazykově schopným zástupcem).

Je-li třeba, aby ustanoven byl straně právní zástupce, obhájce neb opatrovník z úřední povinnosti, buď ustanoven, pokud možno, takový, jenž jest úplně znalý jak státního, tak i jazyka, jímž mluví zastoupený jako příslušník národní menšiny. Totéž platí o správcích podle řízení exekučního, konkursního a vyrovnávacího (čl. 10 (3) nařízení);

2.) když strana jedná osobně, poněvadž osobně jednati může (pro řízení není předepsáno nucené zastoupení právním zástupcem) a chce (nedá se zastupovati zmocněncem) a jest znalá státního jazyka (čl. 9 a contrario nařízení). Odepírá-li strana jednati ve státním jazyku, jest jí rok zmeškán a stihnou ji zákonné následky zmeškání roku (§§ 133, 144 c. ř. s.). Poněvadž pro tento případ dlužno při neposlušnosti strany užíti uvedených právě ustanovení c. ř. s., nelze stranu k jednání ve státním jazyku donucovati pokutami po rozumu čl. 8 (7) nařízení.

BB) Není-li zde případů čís. 1 a 2, může se stranou býti jednáno v jejím jazyku. Předpokladem jest:

a) strana není s to, aby se vyjádřila srozumitelně ve státním jazyku o předmětu jednání (čl. 9 nařízení);

b) soud se o tom přesvědčil z jednání se stranou nebo jest mu to známo z bydliště nebo pobytu strany nebo z jiných okolností, na př. z dřívějšího jednání (čl. 9 a čl. 8 (2) nařízení);

c) strana jest příslušníkem jazyka některé menšiny v obvodu téhož sborového soudu II. stolice (čl. 9 a 8 (2) nařízení);

d) strana jedná osobně (viz shora čís. 2; čl. 9 nařízení);

e) soudce jest úplně znalý jazyka strany (čl. 9 nařízení a contrario).

Za těchto podmínek jedná se se stranou v jejím jazyku, protokol však bude sepsán ve státním jazyku (čl. 9 nařízení).

CC) Straně bude uloženo, aby si přibrala k hájení svých práv plnomocníka, znalého státního jazyka, když:

α) jsou sice splněny předpoklady odstavce BB a až d, nikoli však předpoklad e, nebo

β) jsou sice splněny předpoklady BB a, b, d, e, nikoli však předpoklad BB c, poněvadž strana jest příslušníkem jazyka, jenž buďto není ve státě vůbec menšinovým jazykem, nebo jest sice menšinovým jazykem, ale nikoli v obvodu sborového soudu II. stolice, k němuž patří soud, před kterým se věc projednává.

V těchto případech dlužno postupovati podle ustanovení §u 185 c. ř. s.

DD) Strana, vyslýchaná k důkazu, a obviněný v řízení trestním:

a) jsou-li znalí státního jazyka, jsou povinni vypovídati v tomto jazyku (čl. 8 (2) a contrario a čl. 8 (7) nařízení). Odepře-li strana, vyslýchaná k důkazu, vypovídati v jazyku státním, ač je ho znalá, zachová se soud podle ustanovení §u 381 c. ř. s. (posoudí, zhodnotě pečlivě všechny okolnosti, jaký vliv to má na zjednání důkazu). Ohledně obviněného dlužno použíti ustanovení §u 203 tr ř. (vyšetřující soudce upozorní obviněného, že jeho chování nezadrží vyšetřování a že by se takto mohl připraviti o své obrany), pokud se týče §u 245 tr. ř. (předseda může dáti přečísti protokol o dřívějším výslechu obžalovaného). Donucovati peněžitou pokutou k výpovědi ve státním jazyku (čl. 8 (7) nařízení) nelze ani stranu,

vyslýchanou k důkazu. To příčilo by se v onom případě §u 381 c. ř. s., v tomto případě §§ům 202, 203 a 245 odst. druhý tr. ř.;

b) není-li strana, vyslýchaná k důkazu, neb obviněný tak mocen státního jazyka, aby mohl v něm věcně správně vypovídati, budiž použito ustanovení, jež za téže podmínky jsou dána pro výslech svědků (čl. 8 (2) nařízení).

EE) O zákonných zástupcích nevyjadřuje se zákon vůbec, nařízení není po této stránce zcela jasným. Z porovnání čl. 10 nařízení, jenž jedná — v odst. (1) a (2) — jen o právních zástupcích, obhájcích a plnomocnících, nikoli též o zákonných zástupcích, s ustanovením čl. 17 nařízení, jakož i z povahy a postavení zákonného zástupce, lze dovoditi tyto zásady:

a) Zákonný zástupce považuje se za stranu samu. Rozhodným jest jazyk strany, nikoliv jazyk, jehož užívá zákonný zástupce.

b) Jest-li strana příslušníkem jazykové menšiny, může zákonný zástupce používati kromě státního jazyka za zákonných podmínek i menšinového jazyka strany a hledí se k věci tak, jakoby v osobě svého zákonného zástupce jednala strana sama.

c) Jest-li zákonný zástupce s to, by se vyjádřil srozumitelně ve státním jazyku o předmětu jednání, jest povinen užívati státního jazyka. Tato zásada není v nařízení vyslovena. Plyne však z toho, že zákonný zástupce nemůže z důvodu své zástupčí činnosti zjednávati platnost své jazykové příslušnosti (čl. 17 nařízení), dále z toho, že i strana sama, jest-li znalou státního jazyka, jest povinna jednati a vypovídati v tomto jazyku, a posléze z toho, že výjimky z povinnosti jednati a vypovídati ve státním jazyku, dlužno vykládati způsobem omezujícím. Odepírá-li zákonný zástupce za onoho předpokladu jednati státním jazykem, stihnou stranu zákonné následky procesuální neposlušnosti, odepírá-li zákonný zástupce za onoho předpokladu při důkazu výslechem stran vypovídati ve státním jazyku, budiž použito ustanovení §u 381 c. ř. s. Ani v tom, ani v onom případě nelze zákonného zástupce nutiti k používání státního jazyka peněžitou pokutou (čl. 8 (7) nařízení), poněvadž tento postup ani proti straně samé nebyl by přípustným, a nelze zde použíti ani ustanovení druhého odstavce § 185 c. ř. s., poněvadž toto ustanovení předpokládá, že zákonný zástupce není schopen, by o předmětu rozepře srozumitelně se vyjádřil anebo ústně projednával v jazyku, jehož

je povinen (oprávněn) používati, takže nelze ono ustanovení vztahovati k případu, kde zákonný zástupce odepírá bez zákonné příčiny jednati nebo vypovídati v jazyku, jehož používati jest povinen a schopen.

d) Zákonný zástupce není s dostatek mocen státního jazyka. Tu dlužno dále rozeznávati:

α) zákonný zástupce jest mocen menšinového jazyka, jehož strana byla by oprávněna používati. V tomto případě jest oprávněn a povinen jednati a vypovídati v menšinovém jazyku strany, aniž záleží na tom, zda strana jest či není s dostatek mocna státního jazyka. Odepře-li zákonný zástupce jednati nebo vypovídati v menšinovém jazyku strany, poněvadž tento jazyk není zároveň jeho menšinovým jazykem (čl. 17 poslední věta nařízení), stihnou stranu následky procesuální neposlušnosti, pokud se týče, dojde na použití § 381 c. ř. s.;

β) zákonný zástupce není mocen menšinového jazyka, jehož strana byla by oprávněna používati;

γ) strana není příslušníkem žádné národní menšiny nebo jest příslušníkem jazyka menšiny, jehož v projednávaném případě nelze použíti, poněvadž této menšiny není v obvodu sborového soudu II. stolice, do něhož patří soud prvé stolice.

Lhostejno, že zákonný zástupce pro svou osobu jest **ad** *α*) příslušníkem jiného menšinového jazyka, jehož ve vlastní věci byl by oprávněn používati, **ad** *β*) příslušníkem národní menšiny, jejíhož jazyka ve vlastní věci byl by oprávněn používati. Není oprávněn, by ve své vlastnosti jako zákonný zástupce použil onoho jiného menšinového jazyka (čl. 17 nařízení). V obojím případě (*α*, *β*) dlužno postupovati podle ustanovení druhého odstavce §u 185 c. ř. s.

B) Svědci (znalečtí svědci, přezvědné osoby, důvěrníci, pamětníci).

1.) Svědci (atd.), znalí státního jazyka, jsou bez ohledu ke své menšinové příslušnosti povinni vypovídati ve státním jazyku (čl. 8 (7) nařízení). Odepírají-li vypovídati ve státním jazyku, budiž proti nim použito ustanovení §§ 323 a násl. c. ř. s. o svědecké neposlušnosti, v případech pak, kde nelze použíti těchto ustanovení, buďtež donuceni k výpovědi ve státním jazyku pokutami do 1000 Kč (čl. 8 (7) nařízení).

2.) Svědci (atd.), ohledně nichž se soud přesvědčil, anebo je soudu známo z jejich bydliště nebo pobytu nebo z jiných okolností, na př. z dřívějšího jednání, že nejsou tak mocni státního jazyka, aby mohli v něm věcně správně vypovídati (na jazykové správnosti nezáleží), buďtež vyslechnuti ve svém jazyku. Tento výslech děje se buď bez tlumočníka nebo s přivzetím tlumočníka:

a) bez tumočníka, předpokládajíc,

α) že svědek jest příslušníkem jazyka některé menšiny v obvodu téhož sborového soudu II. stolice, v němž jest svědek vyslýchán,

β) že soudce, jímž, anebo všichni členové nalézacího soudu, před nímž má svědek býti vyslýchán, znají menšinový jazyk (α) svědkův. Není-li soudce, jemuž náleží svědka vyslechnouti, mocným svědkova menšinového jazyka, lze u okresních soudů zjednati odpomoc tím způsobem, že přednosta soudu bez ohledu na rozvrh práce přidělí dotyčnou věc jinému soudci téhož okresního soudu, jenž jest znalým svědkova jazyka (§ 20 odst. 1 jedn. ř.). Tento předpis má zřejmě na mysli čl. 8 (3) nařízení. V témž odstavci praví se dále: »Úřaduje-li se ve sborech a nejsou-li všichni členové znalí jazyka strany, vyslechne ji jeden ze členů, tohoto jazyka znalý, a tlumočí pak její výpověď«. Tohoto ustanovení nelze však použíti v řízení soudním, poněvadž v řízení soudním úřadují ve sborech pouze nalézací senáty a před nimi onen postup podle procesního práva nebyl by přípustným. To uznává výslovně i nařízení v čl. 8 (4);

b) tlumočníkem, není-li zde některé z obou podmínek písm. a α, β (čl. 8. (4) nařízení).

Nechť svědek vyslýchán jest ve svém jazyku bez tlumočníka nebo tlumočníkem, jeho výpověď protokoluje se ve státním jazyku. Svědku budiž však protokol o jeho výpovědi stlumočen a budiž v protokolu potvrzeno, že se to stalo a že zápis byl učiněn správně podle učiněné výpovědi. Výjimečně zapíše se výpověď do protokolu nejen ve státním jazyku, nýbrž též v jazyku, ve kterém byla učiněna. To stane se tehdy, záleží-li na doslovném znění výpovědi. O tom, zda tomu tak, rozhodne z úřední povinnosti nebo na návrh strany s konečnou platností soudce (senát), u něhož se výslech koná. Výpověď ve svědkově jazyku zapíše do protokolu zapisovatel. Není-li snad znalý tohoto jazyka, zapíše ji v tomto jazyku vyslýchající soudce nebo tlumočník a podepíše vyslýchaný (čl. 8 (5) nařízení).

Útraty, jež vzešly přivzetím tlumočníka, jsou částí útrat řízení. V řízení sporném hradí je prozatím dokazovatel (§ 40 c. ř. s.), v řízení trestním hradí je prozatím stát (čl. 8 (4) nařízení).

C) Znalci. Za znalce budiž, pokud jest to možno, ustanovena osoba, znalá státního jazyka (čl. 8 (6) nařízení a contrario). Jest-li znalec mocen státního jazyka, jest povinen vypovídati ve státním jazyku. Odepře-li to, budiž proti němu postupováno podle § 354 c. ř. s. a § 8 (7) nařízení.

Je-li třeba ustanoviti za znalce osobu neznalou státního jazyka, poněvadž tu není znalců tohoto oboru znalých tohoto jazyka, budiž s ní jednáno obdobně jako se svědkem, neznalým státního jazyka (čl. 8 (6) nařízení).

§ 5. Výjimečná ustanovení (§ 2 zákona a hlava III., čl. 18 až 41 nařízení).

I. O soudech, jichž působnost se vztahuje na soudní okres s jazykovou menšinou (čl. 18—35 nařízení).

Pokud není v čl. 19 a násl. výjimečných ustanovení, platí také pro soudní okresy s jazykovou menšinou zásadní (všeobecná) ustanovení o úřadování po rozumu §u 1 zákona a hlavy I. (čl. 1 až 13 nařízení).

I tyto soudy jsou bezvýjimečně oprávněny a povinny:

1.) by podací značku na spisech vytiskly a kolky razítkem přetiskly jen ve státním jazyku (čl. 33 (1) nařízení),

2.) by jen ve státním jazyku konaly porady, udržovaly úřední styk mezi jednotlivými odděleními a dávaly příkazy kanceláři (čl.1 (2) d nařízení),

3.) by jen ve státním jazyku dopisovaly si vespolek a státním i samosprávným úřadům, zastupitelským sborům a veřejným korporacím (čl. 1 (2) f nařízení) a

4.) podávaly zprávy, sdělení a výkazy nadřízeným úřadům (čl. 1 (2) n nařízení).

Ohledně bodů 2. až 4. není totiž v hlavě III. nařízení stanovena odchylka a zůstává proto při pravidlu.

Výjimky z ustanovení hlavy první nařízení vázány jsou na přesně stanovené podmínky a jsou přesně stanoveného obsahu. Tyto výjimky nutno

právě proto, že jsou výjimkami, vykládati v tom i onom směru přesně a vyloučiti jakýkoliv výklad rozšiřující.

A) Podmínkou pro použití výjimečných ustanovení jest (čl. 18 nařízení), že

a) v soudním okresu jest jazyková menšina. Co se rozumí jazykovou menšinou bylo již vyloženo;

b) jde o věc, jíž vyříditi náleží soudům na základě toho, že jich působnost vztahuje se na soudní okres s jazykovou menšinou. Záleží tudíž na tom, ve kterém soudním okresu věc dle zásad o místní příslušnosti tkví svými kořeny a zda v tomto okresu jest jazykovou menšina, o kterou se jedná;

c) strana neb osoba zúčastněná jest příslušníkem jazyka menšiny, uvedené pod písm. a. Sporným zůstává, zda práva jazykové menšiny příslušejí pouze těm jejím příslušníkům, kteří jsou zároveň čs. státními občany, či též cizozemcům. Lhostejno jest ovšem bydliště příslušníka jazykové menšiny. Není třeba, aby strana neb jiný účastník, k němuž dlužno přihlížeti, měli své bydliště, pobyt nebo sídlo právě v tom okrese, pro nějž jest založena příslušnost soudu (čl. 18 (2) nařízení). Jest-li ve směrodatném soudním okrese dvé nebo více jazykových menšin, platí za ostatních podmínek výjimečná ustanovení zákona a nařízení pro každou z těchto menšin (čl. 15 nařízení);

d) strana (účastník) v jazyku povšimnutí hodné menšiny činí podání, prohlášení nebo jedná, krátce řečeno, jazyka toho vskutku používá. Zda strana, oprávněná používati menšinového jazyka, jest znalou státního jazyka, jest právě tak lhostejno, jako nezáleží na tom, zda posud používala jazyka státního. Můžeť přes to při napotomních úkonech kdykoliv použíti svého menšinového jazyka. S druhé strany není přípustno, aby příslušník jiné jazykové menšiny, než jest jazyková menšina směrodatného soudního okresu, používal jazyka této nebo své jazykové menšiny nebo by příslušník státního jazyka používal menšinového jazyka nebo zřekl se jednání, vyřízení atd. ve státním jazyku ve prospěch menšinového jazyka.

Dlužno proto zjistiti: ve kterém soudním okresu věc jest co do příslušnosti zmístněna, zda a která jazyková menšina jest v tomto soudním okrese, zda strana (účastník) jest příslušníkem této menšiny a zda jejího jazyka také skutečně používá.

B) Obsah výjimečných ustanovení.

AA) Podání.

1.) Soudy jsou povinny a oprávněny přijímati od příslušníků přípustného menšinového jazyka podání také v tomto, nikoliv i v jiném menšinovém jazyku (čl. 19). Může proto příslušník přípustného menšinového jazyka učiniti podání buď jen ve státním jazyku nebo jen ve svém menšinovém jazyku nebo dvojjazyčně v tom i onom jazyku. Na rozdíl od ustanovení čl. 6 předpisuje čl. 19 (3) nařízení: »Podání, učiněné v jazyku státním a v příslušném jazyku menšinovém, jehož příslušníkem jest podatel, budiž přijato a o něm řízení zahájeno.

Všeobecných ustanovení budiž použito o podání, jež bylo učiněno:

a) v jiném než příslušném menšinovém jazyku nebo

b) sice v příslušném menšinovém jazyku, ale někým, kdo není jeho příslušníkem. V těchto případech budiž postupováno obdobně podle čl. 4 a 5 nařízení (čl. 19 (2) nařízení);

c) dvojjazyčně a to buď v jazyku státním a nepřípustném menšinovém jazyku nebo v příslušném jazyku menšinovém, jehož jest podatel příslušníkem a jiném menšinovém jazyku. Jsou tudíž jazykově závadnými jednak podání ve dvojím menšinovém jazyku, i kdyby obojí tento jazyk byl jinak v soudním okresu přípustným, jednak podání v jazyku státním a kromě toho v menšinovém jazyku, jenž buďto v soudním okresu není přípustným menšinovým jazykem nebo jest přípustným, ale podatel není jeho příslušníkem. Prv uvedená závada tkví v tom, že strana může býti příslušníkem jen jednoho menšinového jazyka a smí proto používati jen tohoto, nikoli též jiného menšinového jazyka. Druhá závada tkví v tom, že podatel kromě státního jazyka používá buď nepřípustného, ale pro něho, ježto není jeho příslušníkem, nepoužitelného.

S dvojjazyčnými podáními, v uvedeném směru vadnými, buď naloženo obdobně podle čl. 6 nařízení (čl. 19 (3) nařízení).

2.) Protokolární podání, které má býti zasláno k příslušnému vyřízení jinému soudu (čl. 22 nařízení). Sepisuje-li soud se stranou, která jest příslušníkem jazyka menšiny, u tohoto soudu přípustného, protokolární podání, které má býti zasláno k příslušnému vyřízení jinému soudu, dlužno rozeznávati:

a) soud, příslušný k vyřízení, jest tolikéž oprávněn a povinen přijímati podání v menšinovém jazyku podatele. Podání se proto-

kolárně sepíše a odešle příslušnému soudu pouze v menšinovém jazyku, v němž bylo učiněno;

b) soud, příslušný k vyřízení, není oprávněn přijímati podání v jiném jazyku než ve státním, nebo jest sice oprávněn přijímati podání též v jazyku menšiny, ale jiném, než jehož jest podatel příslušníkem a jehož použil při protokolárním podání. Soud, u něhož bylo podání učiněno, sepíše podání pro příslušný soud v jazyku státním, šetře jinak jazykového práva strany. To znamená: Strana přednese návrh ústně svým menšinovým jazykem, protokol sepíše se ve státním jazyku a přetlumočí se straně v jejím menšinovém jazyku.

Podáními, jež má zde (v čl. 22 (1) nař.) nařízení na zřeteli, budou na př. protokolární žaloby, jež ve sporech neadvokátských má chudá strana podati u soudu mimo své bydliště nebo svůj stálý pobyt a zadává ústně u soudu svého bydliště nebo svého stálého pobytu (§ 64 čís. 4 c. ř. s.).

3.) Návrhy, jež po předběžném vyřízení jedním soudem mají býti zaslány k příslušnému vyřízení jinému soudu, nebo jež vyříditi přísluší samostatně dvěma nebo několika soudům a podávají se u jednoho ze zúčastněných soudů přípustným menšinovým jazykem (čl. 22 (2) a (3) nařízení). O případu, kde návrh podává se u soudu, u něhož není přípustno používati menšinového jazyka vůbec anebo menšinového jazyka, jehož jest podatel příslušníkem, výjimečná ustanovení se nezmiňují. Dlužno proto na tento případ použíti všeobecných ustanovení, byť i u dalšího soudu, jemuž náleží návrh vyříditi nebo spoluvyříditi, podatelův menšinový jazyk byl přípustným menšinovým jazykem. Rovněž nezmiňují se výjimečná ustanovení o případu, kde u všech zúčastněných soudů jest přípustným jazyk menšiny, jehož jest navrhovatel příslušníkem a jehož v návrhu použil. Zmínky o tomto případu nebylo třeba, poněvadž se samo sebou rozumí, že v tomto případě jsou všechny zúčastněné soudy oprávněny a povinny přijati návrh v menšinovém jazyku a proto netřeba dalšího opatření.

Bylo však třeba, by učiněno bylo opatření pro případy, kde u soudu, u něhož se návrh podává, jest přípustným jazyk menšiny, jehož jest podatel příslušníkem a jehož v návrhu použil, kdežto u dalšího (dalších) zúčastněného (zúčastněných) soudu (soudů) jsou přípustna podání jen ve státním jazyku nebo sice též v jazyku menšiny, ale jiném, než jehož příslušníkem jest podatel.

Tyto a jen tyto případy má nařízení (v čl. 22 (2) a (3) nařízení) na zřeteli a uvádí příkladmo návrh na povolení exekuce, žádost za zápis společných (simultáních) zástavních práv, jsou-li různými jazykové poměry u soudu, exekuci povolujícího, a soudu exekučního neb u soudu, u něhož byl návrh podán, a u ostatních zúčastněných knihovních soudů. Pro tyto případy nařízen jest různý postup podle toho, zda návrh byl učiněn ústně do soudního protokolu či písemně.

a) Návrh byl učiněn ústně do soudního protokolu (čl. 22 (2) nařízení). Návrh budiž sepsán jazykem státním a kromě toho pro úřední potřebu soudu, návrh sepisujícího, a soudů (soudu), které (který) jsou oprávněny a povinny přejímati podání v témž menšinovém jazyku, též v jazyku menšinovém. Je-li tedy ze zúčastněných soudů oprávněn a povinen přijímati podání v navrhovatelově menšinovém jazyku jen soud, návrh sepisující, zapíše se návrh do protokolu též v menšinovém jazyku pouze pro úřední potřebu soudu, návrh sepisujícího, kdežto ostatním zúčastněným soudům zašle se protokolární návrh pouze ve státním jazyku, jsou-li všechny další zúčastněné soudy nebo některé z nich rovněž oprávněny a povinny přijímati podání v navrhovatelově menšinovém jazyku, zašle se i těmto protokol ve státním a menšinovém jazyku.

b) Návrh byl učiněn písemně. Pro tento případ ustanovuje nařízení v čl. 22 (3), že »písemné návrhy v takových případech musí rovněž vyhovovati ustanovením, platným pro příslušné soudy«. Toto ustanovení není ovšem zcela jasným. Než ze slova »rovněž«, jímž poukazuje se zřejmě k předchozímu odstavci (čl. 22 (2) nařízení), jednajícímu o protokolárních návrzích, lze seznati, že míněn jest při písemných návrzích obdobný postup, jak předepsán jest pro návrhy protokolární. Hledíc k tomu, nutno ovšem trvati na tom, že pro další zúčastněné soudy, jež nejsou oprávněny a povinny přijímati podání v navrhovatelově menšinovém jazyku, musí podání býti vyhotoveno ve státním jazyku. Pochybným zůstává pouze, zda musí jim dodán býti písemný návrh jen, či též ve státním jazyku. Pro tento případ by stačilo podati návrh ve státním a menšinovém jazyku, tedy dvojjazyčně, s upotřebitelností pro všechny zúčastněné soudy, v onom případě bylo by třeba, by návrh byl podán odděleně jednak dvojjazyčně pro soudy s dotyčnou jazykovou menšinou, jednak jen ve státním jazyku pro zúčastněné soudy bez dotyčné jazykové menšiny. Tato druhá cesta nezdá se býti správnou. Nelze ji uvésti ve shodu s předpisy procesního práva o tom,

v kolika stejnopisech dlužno podání na soudě zadati. Správným bude proto postup, uvedený na prvém místě. Správnosti tohoto výkladu nasvědčuje ustanovení čl. 28 nařízení.

4.) Může-li totiž na jediný návrh povolen a vykonán býti zápis v knihách různých soudů, lze podati návrh:

a) u soudu, jenž jest oprávněn přijímati podání jen ve státním jazyku, jen v tomto jazyku;

b) jsou-li všechny zúčastněné soudy oprávněny přijímati podání v jazyku téže menšiny, toliko v jazyku této menšiny;

c) u soudu, jenž jest oprávněn přijímati podání v jazyku menšinovém, v jazyku státním a menšinovém, je-li zúčastněn také některý soud, který není oprávněn přijímati podání v jazyku menšiny (čl. 28 nařízení).

5.) Žádosti o zápisy do veřejných rejstříků (obchodního, společenstevního atd.), posuzují se podle jazykových poměrů okresu, ve kterém má firma (společnost, společenstvo) své sídlo, nikoli podle obvodu její působnosti. Jde-li o zápisy do rejstříku odštěpného závodu, řídí se žádosti jazykovými poměry okresu, ve kterém jest tento odštěpný závod (čl. 30 (1) nařízení).

Tato ustanovení jsou důsledkem jednak předpisů o místní příslušnosti rejstříkových soudů, jednak zásady, podle které rozhodují jazykové poměry okresu, v němž jest právní poměr podle příslušných předpisů v prvé stolici svým důvodem zmístněn.

BB) Přílohy.

1.) Listiny a spisy, sepsané v jazyku menšiny, lze předkládati jako přílohy, doklady, k důkazu nebo jinému úřednímu účelu bez ověřeného překladu do jazyka státního, předpokládajíc, že jazyk listiny jest v okresu menšinovým jazykem v čase podání. Za tohoto předpokladu jest lhostejno jednak, kdy listina byla sepsána, najmě, zda byla sepsána před 6. březnem, či po 6. březnu 1925 (jak stanoví čl. 7 (1) nařízení) a zda jazyk listiny byl v okresu menšinovým jazykem již v čase sepsání listiny (čl. 20 (1) nařízení).

2.) O listinách a spisech, sepsaných v jazyku jiném než příslušné menšiny, platí obdobně ustanovení čl. 7 nařízení (čl. 20 (2) nařízení; viz § 4 II těchto výkladů).

3.) Návrhy, jež po předběžném vyřízení jedním soudem mají býti zaslány k příslušnému vyřízení jinému soudu nebo jež vyříditi

přísluší samostatně dvěma nebo několika soudům, podávají se u jednoho ze zúčastněných soudů přípustným menšinovým jazykem (čl. 22 (2) a (3) nařízení; viz § 5 I B, AA 3 těchto výkladů). O přílohách takovýchto návrhů zmiňuje se nařízení pouze při návrzích protokolárních, ustanovujíc, že o listinách platí tu ustanovení čl. 7 (1) a (3). (čl. 22 (2) nařízení). Ovšem i tu má nařízení na zřeteli jen případy, kde u soudu, u něhož se návrh podává, jest přípustným jazyk menšiny, jehož jest navrhovatel příslušníkem, jehož v návrhu použil a v němž příloha jest sepsána, kdežto u dalších zúčastněných soudů jsou přípustna podání jen ve státním jazyku nebo sice též v jazyku menšiny, ale jiném, než jest jazyk podání a jeho příloh. Je-li naproti tomu jazyk podání a příloh přípustným menšinovým jazykem u všech zúčastněných soudů, platí o přílohách ustanovení čl. 20 (1) nařízení.

Totéž, co platí v uvedených případech o přílohách protokolárních podání, platí plnou měrou i o přílohách písemných návrhů. Okolnost, že nařízení zmiňuje se o jazyku příloh pouze při návrzích protokolárních (čl. 22 (2) nařízení), nikoli též při návrzích písemných (čl. 22 (3) nařízení), lze si vysvětliti tím, že onou zmínkou při protokolárních návrzích mělo zřejmě býti naznačeno, že pořídití potřebné překlady příloh do státního jazyka není věcí soudu, návrh sepisujícího, nýbrž věcí sama navrhovatele. Okolnost pak, že v čl. 22 (2) citují se pouze odstavce (1) a (3), nikoli též odstavec (2) čl. 7, vysvětluje se tím, že tento odstavec pro tyto případy nemá významu, poněvadž nezáleží jen na jazykové znalosti soudce, jenž návrh sepisuje, nýbrž i na jazykové znalosti dalších zúčastněných soudů a ta onomu soudci není známa.

CC) Ústní styk (čl. 24 nařízení).

1.) Jsou-li strany, obvinění nebo jiní účastníci příslušníky jazyka menšiny a jednají-li v něm skutečně, budiž i od soudu v něm projednáváno a jejich výpovědi do zápisu v tomto jazyku zapsány (čl. 24 (1) nařízení). Podotknuto budiž jednak, že i stranám atd., které jsou příslušníky přípustného menšinového jazyka, jest volno, by používaly jazyka státního, jednak, že o stranách atd., které jsou příslušníky jiného jazyka, který není menšinovým jazykem projednávajícího soudu, platí všeobecná ustanovení (čl. 8 až 10 a čl. 17 nařízení, viz § 4 III těchto výkladů).

2.) Účastní-li se jednání též osoby, jež užívají státního jazyka (poněvadž, státního jazyka používati chtějí nebo jiného než státního jazyka používati nesmějí), projedná se věc

s každým účastníkem v jazyku, jímž mluví. Při tom soudce bude hleděti k tomu, aby přednesy účastníků staly se srozumitelnými i druhým účastníkům, neznalým tohoto jazyka (čl. 24 (2) nařízení). Ohledně protokolování platí pak tyto zásady:

a) protokol budiž sepsán ve státním jazyku. V tomto a jen v tomto jazyku sepíše se hlava protokolu a zapíší se přednesy a výpovědi, jež se staly ve státním jazyku nebo, pokud je to ovšem přípustno (viz shora čís. 1), v jiném menšinovém jazyku (čl. 24 (2) a čl. 8 (5) nařízení);

b) výpovědi a prohlášení zúčastněných příslušníků (přípustného) menšinového jazyka (jež se staly v tomto jazyku) buďtež zapisovány v jejich jazyku, nežádá-li strana, aby byly zapsány také ve státním jazyku (čl. 24 (2) nařízení);

c) soukromé protokoly buďtež tu sepsány jen státním jazykem; žádá-li za to strana (jež jest příslušníkem přípustného menšinového jazyka a jazyka toho použila) buď připojen úřední překlad (čl. 24 (2) nařízení). Nařízení má tu na zřeteli pro sporné civilní řízení souhrnné (resumé) protokoly podle §u 210 c. ř. s., pro řízení trestní záznam, nahražující sepsání protokolu a rozsudku, po rozumu §u 458 tr. ř., v doslovu čl. I. bod 16 zákona z 18. prosince 1919, čís. 1 Sb. z. a n. z roku 1920. Ustanovení, že souhrnné protokoly dlužno sepsati jen ve státním jazyku, má důvod v tom, že při tomto způsobu protokolování nelze rozeznávati a odděleně protokolovati přednesy a výpovědi ve státním a menšinovém jazyku.

S povšechného hlediska dlužno ještě dodati toto:

aa) nařízení (čl. 24) mluví o stranách obviněných a jiných účastnících. Otázkou jest, zda výrazem »účastníci« míněni jsou, protivou ke svědkům, znalcům (znaleckým svědkům, přezvědným osobám, důvěrníkům nebo pamětníkům), pouze účastníci řízení (zejména nesporného řízení) v technickém smyslu, takže by o znalcích, svědcích atd. a stranách platila všeobecná ustanovení (čl. 8 nařízení), či též osoby v řízení nepřímo zúčastněné, tudíž i svědci, znalci atd. takže by i o těchto platila zvláštní ustanovení (čl. 24 nařízení). K otázce dlužno zajisté odpověděti v posléz uvedeném smyslu.

O stranách, vyslýchaných k důkazu, nemůže o tom býti pochybnosti. Poskytují-li se jim v této jejich vlastnosti jisté úlevy již všeobecnými ustanoveními (čl. 8 nařízení) a mohou-li podle zvláštních ustanovení (čl. 24 nařízení) činiti přednesy ve svém

menšinovém jazyku, nutno jim toto právo tím spíše přiznati při důkazu výslechem stran, poněvadž při tomto procesním úkonu nemohou přirozeně dáti se zastupovati někým jiným. Ostatně dlužno jak o stranách, výslýchaných k důkazu, tak o svědcích, znalcích atd. vycházeti z úvahy, že zákon (§ 2) ukládá soudům povinnost, aby přijímaly od příslušníků jazykové menšiny podání v témž jazyku, nerozeznávajíce v jakém postavení vystupují v soudním řízení, a že § 3 zákona mluví o ústních a písemných podáních, takže podáním ve smyslu zákona (§ 2 odst. 2) rozuměti dlužno nejen písemný návrh, přednes atd., nýbrž i každý ústní projev, tudíž výpověď svědka atd.;

bb) pro použití zvláštních ustanovení o ústním styku rozhodnými jsou jazykové poměry soudního okresu, v jehož obvodu dochází vyřízení dotyčný úsek soudního řízení, nikoli venkoncem jazykové poměry soudu, na němž věc byla zahájena a má dojíti celkového vyřízení. To platí zejména o soudu dožádaném. Tu mohou strany atd. za zákonných podmínek uplatniti práva svého menšinového jazyka, třebaže na dožadujícím soudě práva ta jim nepřísluší, a naopak nemohou, není-li pro to s ohledem na jazykové poměry dožádaného soudu zákonných podmínek, uplatňovati práva svého menšinového jazyka, třebaže mají tato práva před soudem dožadujícím. To plyne z toho, že důvodem právní pomoci dožádaného soudu jest okolnost, že dožádaný úkon má býti proveden v jeho obvodě, že tedy jeho působnost při tomto výkonu vztahuje se na jeho okres (§ 2 odst. 2 zákona, čl. 18 (1) a, b nařízení).

DD) Věci trestní (čl. 23 nařízení a § 2 odst. 4 zákona).

1.) Veřejný obžalobce jest povinen vznésti obžalobu (návrh na potrestání) proti obviněnému, který jest příslušníkem jazyka menšiny i v tomto, tudíž ve státním a menšinovém jazyku (§ 2 odst. 4 zákona, čl. 23 (1) nařízení). Soukromý obžalobce jest stranou trestního řízení a může proto, je-li příslušníkem přípustné jazykové menšiny, použíti bez ohledu na jazykovou příslušnost obviněného svého menšinového jazyka.

2.) Ve státním a menšinovém jazyku nechť veřejný obžalobce činí i ostatní návrhy a prohlášení, jichž se dostává přímo účastníkům (čl. 23 (2) nařízení). Tato povinnost veřejného obžalobce neplyne sice z §u 2, odstavec čtvrtý zákona, jenž mluví jen o obžalobě, jest však odůvodněna úvahou, že i veřejný obžalobce jest orgánem (úřadem) republiky a jako takový

podle druhé odstavce §u 2 zákona povinen, by v návrzích a prohlášeních, jichž dostává se přímo účastníkům, dbal jejich menšinového jazyka. Vůči soudům a státním i samosprávným úřadům, zastupitelským sborům a veřejným korporacím jest veřejný obžalobce jako orgán, podřízený ministru spravedlnosti, povinen používati výlučně jen jazyka státního (§ 1 zákona a čl. 1 (2) e, f nařízení). Jest proto státní zástupce povinen, by vyjímajíc obžalovací spis, činil jen ve státním jazyku návrhy a prohlášení, jež jako vyřízení nejsou řízeny přímo na účastníky.

3.) Je-li obviněný příslušníkem jazyka menšiny, prohlásí soud ústně obžalobu, své nálezy a usnesení a dá mu příslušné poučení v jeho jazyku; dodávají-li se písemně, staniž se to v jazyku státním a jazyku obviněného (čl. 23 (2) nařízení). Pro otázku, kdy se obžaloba, soudní nálezy a usnesení prohlašují ústně a kdy se dovolávají písemně, rozhodny jsou předpisy trestního řádu.

4.) Zahájí-li se trestní řízení na úřední oznámení, sepsané v jazyku státním, jest soud povinen na žádost obviněného příslušníka jazyka menšiny, v dotyčném soudním okrese obývající, opatřiti překlad oznámení do jeho jazyka a připojiti jej ke spisům (čl. 23 (2) nařízení). Obratem »příslušníka jazyka menšiny, v dotyčném soudním okrese obývající« neníní se patrně nic jiného, než že splněna jest podmínka čl. 18 (1) a, b nařízení, t. j., že místní příslušnost soudu k zahájení trestního řízení řídí se vztahem trestní věci k soudnímu okresu s jazykovou menšinou a obviněný jest příslušníkem této menšiny. Je-li obviněný příslušníkem jiné jazykové menšiny, nepřekládá se úřední oznámení, sepsané ve státním jazyku, do menšinového jazyka obviněného. Soud obeznámí ho s obsahem oznámení, dbaje všeobecných ustanovení o úřadování (čl. 8 nařízení). Totéž by platilo, kdyby soukromý obžalobce podal obžalobu (návrh na potrestání) ve svém přípustném menšinovém jazyku a obviněný by byl příslušníkem jiné jazykové menšiny.

5.) Jde-li o trestní věc z okresu, v němž jsou různé jazykové menšiny, a jsou-li obvinění příslušníky jazyka různých těchto menšin, budiž obdobně používáno všech těchto jazyků (čl. 23 (3) nařízení). Na ten čas není ovšem okresu s několika menšinami. Přes to může již nyní státi se toto ustanovení praktickým pro případ, že bylo sloučeno trestní řízení pro několik trestných činů, jež (na př. podle místa spáchaného činu)

tkví důvodem místní příslušnosti v několika soudních okresech s různými jazykovými menšinami a obvinění jsou příslušníky různých těchto menšin.

EE) Vyřízení.

1.) Jsou-li tu podmínky čl. 18, jsou soudy oprávněny a povinny vydati na podání v menšinovém jazyku vyřízení nejen ve státním jazyku, nýbrž i v jazyku podání (§ 2 odst. 2 zákona, čl. 19 (1) nařízení). To platí zajisté i v případě, bylo-li podání učiněno v jazyku státním a přípustném jazyku menšinovém (viz § 5, B, AA, 1 těchto výkladů).

2.) Ve státním jazyku a v menšinovém jazyku podání budiž vydáno vyřízení nejen podateli, nýbrž i ostatním ve věci zúčastněným, o nichž je soudu (z dřívějšího podání nebo jednání anebo jinak) známo, že jsou příslušníky menšinového jazyka podání (čl. 19 (1) nařízení).

3.) Nepředchází-li podání strany, dostane se jí vyřízení ve státním jazyku. Je-li však soudu známo, že strana jest příslušníkem jazyka některé menšiny v okrese, vydá jí vyřízení v jazyku státním a jazyku příslušné menšiny (čl. 21 (1) nařízení).

4.) Vydává-li se vyřízení po ústním jednání se stranami, obviněnými nebo jinými účastníky, kteří jsou příslušníky jazyka menšiny a v tomto jazyku jednali, buď vyřízení vydáno stranám státním jazykem a jazykem menšiny. Totéž platí, účastnily-li se jednání též osoby, jež užívaly státního jazyka (čl. 24 (3) nařízení). Zřeknou-li se však účastníci vyhotovení v jazyku menšiny, buď vyřízení vydáno jen státním jazykem (čl. 24 (3) nařízení). Není však přípustno a nemělo by významu zřeknutí se vyhotovení ve státním jazyku.

5.) Knihovní zápisy. O jazykové stránce vyřízení knihovních žádostí platí zásady, jež byly vytčeny o jazykové stránce vyřízení. Zde bude pojednáno jen o tom, v jakém jazyku vykoná se zápis knihovní. Tu platí tyto zásady:

a) byl-li podán návrh na knihovní zápis v jazyku státním, vykoná se zápis v knihách jen v tomto jazyku, byť bylo vyrozuměti o něm i účastníky, kteří se hlásí k jazyku menšinovému (čl. 27 (1) nařízení). Toto ustanovení jest důsledkem stěžejní zásady jazykového práva, že na podání ve státním jazyku nesmí zpravidla býti vydáno vyřízení v jiném než státním jazyku. Žadatel, jenž učinil návrh na knihovní zápis ve státním jazyku, nemá práva k žádosti, by dodáno mu bylo vyřízení a knihovní zápis

byl vykonán také v jeho menšinovém jazyku. Účastníci, kteří se hlásí k menšinovému jazyku a byli o knihovním zápisu vyrozuměni jen ve státním jazyku, mohou však žádati, by jim vyřízení bylo dodáno i v jejich jazyku (§ 2 odstavec šestý zákona a čl. 21 (2) nařízení). Knihovní zápis zůstane ovšem i v tomto případě jednojazyčným (ve státním jazyku);

b) byl-li návrh podán jazykem menšinovým od příslušníka tohoto jazyka, vykoná se knihovní zápis jazykem státním a jazykem podání (čl. 27 (2) nařízení);

c) má-li knihovní zápis býti vykonán jen v zápětí jiného návrhu než knihovního, který podal příslušník menšinového jazyka v tomto jazyku, stane se zápis v jazyku státním i v jazyku onoho podání (čl. 27 (3) nařízení). Míněny jsou tu zejména knihovní zápisy, k nimž dochází v řízení exekučním (na příklad vnucený vklad zástavního práva na knihovních předmětech). Předpokládá se tu ovšem, že soud, povolující nebo nařizující knihovní zápis, jest zároveň i soudem knihovním. Není-li tomu tak, platí zvláštní ustanovení čl. 28 nařízení;

d) byl-li na jediný návrh povolen knihovní zápis v knihách různých soudů (viz § 5 B, AA, 4 těchto výkladů), platí pro vyřízení a zápis u každého z těchto soudů ustanovení o tom podle jazykových předpisů proň platných (čl. 28 (2) nařízení). Vykoná se tedy knihovní zápis na knihovní žádost ve státním jazyku, vždy jen v tomto jazyku, na knihovní žádost v menšinovém jazyku u knihovního soudu s touto menšinou v jazyku státním a menšinovém, u knihovního soudu bez této menšiny jen ve státním jazyku;

e) nařídí-li se zápis bez návrhu z úřední moci (na př. podle odevzdací listiny a pod.), vykoná se jazykem státním, leda že jest ze spisů (na př. pozůstalostních) patrno neb soudu (na př. z dřívějšího úředního jednání) známo, že účastníci jsou příslušníky jazyka menšiny. Tu se vykoná zápis i v jejich jazyku (čl. 27 (4) nařízení). Byl-li zápis bez návrhu nařízen z úřední moci soudem, jenž není zároveň soudem knihovním, nebo má-li zápis takový býti vykonán v knihách několika soudů (na př. podle odevzdací listiny, § 2 zákona ze dne 23. května 1883, čís. 82 ř. z. o chování katastru pozemkové daně v patrnosti), budiž použito ustanovení čl. 27 (4) a 28 (2) nařízení;

f) doložka na listinách o vykonaném zápisu (t. zv. certiorační doložka) buď napsána v tom jazyku, ve kterém se

stal zápis (čl. 29 nařízení), tudíž buď jen ve státním anebo ve státním a menšinovém jazyku.

6.) Zápisy do veřejných rejstříků (obchodních, společenstevních a j.).

a) O žádosti v jazyku menšinovém, v němž oprávněn je podání přijmouti, vykoná soud zápisy vždy ve státním a tomto menšinovém jazyku (čl. 30 (2) nařízení).

b) Do vyřízení a zápisu buď převzato doslovné znění firmy, přijaté žadatelem, nechť jest v jakémkoli jazyku, pokud je přípustné jinak podle platných předpisů (čl. 30 (2) nařízení). Jinak platnými předpisy míněny jsou jednak předpisy obchodního práva o znění firmy, jednak různé věci se týkající zvláštní předpisy, na př. o tom, že název místní, ať vyznačuje sídlo firmy nebo jest její součástí, musí se krýti s úředním označením místa.

7.) Výpisy z veřejných knih a rejstříků (čl. 31 nařízení).

a) Ve výpisech buď zachován jazyk jednotlivých zápisů (čl. 31 (1) nařízení). Zápis budiž opsán tak, jak se objevuje ve veřejné knize nebo rejstříku, tudíž zejména při starších zápisech v jazyku, v němž byl vykonán, třebas by nyní zápis v tomto jazyku nebyl přípustným.

b) Žádá-li však strana jen částečný výpis a zejména ze zápisů, vykonaných v různých jazycích jen v jednom z nich, buď vydán jako částečný s výslovným označením, v kterých jazycích jsou ty které zápisy v knihách anebo v rejstříku vykonány (čl. 31 (2) nařízení).

c) Nadpis a konečná doložka (datování) výpisu budtež psány ve státním jazyku. Bylo-li však za výpis žádáno příslušníkem menšinového jazyka (v tomto jazyku), budtež psány jazykem státním a jazykem menšiny (čl. 31 (3) nařízení). Tato ustanovení platí o všech druzích zápisů a bez ohledu na jazyk zápisu.

8.) Doložky o ověření podpisu nebo vidimaci opisu na listinách budtež psány jazykem státním, a bylo-li žádáno (přípustným způsobem) v jazyku menšiny, též tímto jazykem (čl. 32 nařízení). Důvodem tohoto ustanovení jest, že připojení oněch doložek jest úředním vysvědčením o pravosti podpisu neb o shodě opisu s prvopisem, tudíž vyřízením, podléhajícím po jazykové stránce týmž předpisům jako každé jiné vyřízení.

9.) Úřední pečeť, jíž jest podle ustanovení zákonů a nařízení opatřiti vyřízení a listiny:

a) vyhotovené jen ve státním jazyku nebo

b) sloužící jen pro úřední potřebu, buď vytištěna jen ve státním jazyku;

c) vyhotovené v jazyku státním a menšinovém, je-li pečeť nezbytnou součástkou vyřízení pro stranu, buď vytištěna v obou jazicích tak, aby slovní výplň byla na prvém místě.

10.) Strana, která jest příslušníkem jazyka menšiny a jíž dostalo se vyřízení jen ve státním jazyku, může žádati o vyřízení i ve svém jazyku (čl. 22 (2) nařízení). Ze souvislosti čl. 21 (2) s čl. 21 (1), v němž se jedná o tom, jak postupovati, nepředcházelo-li podání strany, mohlo by se zdáti, že jen k tomuto případu vztahuje se ustanovení čl. 21 (2) nařízení. Než povšechný doslov tohoto ustanovení a úvaha, že jím má strana uchráněna býti před újmou z neznalosti jazyka (§ 8 odst. 2 zákona), odůvodňují výklad, že ustanovení toho dlužno použíti na všechny případy, v nichž se straně, ač na to měla nárok, nedostalo, ať z jakéhokoliv důvodu, vyřízení v jejím menšinovým jazyku. V podobnostech platí toto:

a) Žádost nutno podati do 3 dnů od doručení onoho vyřízení, jež strana přeje si míti doručeno i ve svém menšinovém jazyku. Lhůta stanovena byla na tuto krátkou dobu jednak proto, že potřebuje-li strana vyřízení i ve svém menšinovém jazyku, buďe v jejím vlastním zájmu, by o ně žádala a je obdržela co nejdříve, jednak bylo nutno zameziti, by strany po drahné době, snad dokonce po letech a po dávno pravoplatně skončené věci nepřicházely s takovými žádostmi.

b) Žádosti lze podati písemně nebo ústně. Písemná žádost nepodléhá kolku a nepočítají se při ní do lhůty dny poštovní dopravy. Ústní žádost osvědčí se záznamem ve spisech.

c) Strana může se však obmeziti na žádost, by jí soud přeložil dodané vyřízení jen ústně do jejího jazyka.

d) Žádosti ve smyslu těchto ustanovení buďtež ihned vyřízeny.

Nevyhoví-li soud žádosti strany, neuznávaje ji jazykovými předpisy opodstatněnu, vzejde spor o užívání jazyka, pro který pak platí příslušné předpisy.

Upozorniti dlužno na to, že ustanovení čl. 21 (2) nařízení předpokládá, že strana má nárok na vyřízení i ve svém menšinovém jazyku, že však jest lhostejno, zda jest mocna státního jazyka, a dále na to, že soudem, na který jest se straně obrátiti, jest soud, jímž bylo straně vyřízení doručeno. V těchto směrech liší se ustanovení čl. 21 (2) od ustanovení čl. 95 nařízení, o němž bude ještě pojednáno.

11.) Zevní úprava vyřízení ve státním a menšinovém jazyku (čl. 25 (1) nařízení).

a) Vydávají-li se vyřízení ve státním jazyku a v jazyku menšiny, buď vyřízení ve státním jazyku na předním místě.

b) Použije-li se tiskopisů, mohou býti lomeny tak, že vyřízení ve státním jazyku bude na levé straně anebo před vyřízením v druhém jazyku.

c) Text tiskopisů vícejazyčných buď vždy tak upraven, aby byl státní jazyk na předním místě.

12) O jazyku adres a obálek nařízení se nezmiňuje. Podle zásad jazykového práva dlužno vytknouti:

a) Stranám, které jsou příslušníky státního jazyka nebo jichž jazyková příslušnost není soudu (na př. z dřívějšího podání, z místa pobytu a p.) známa, smějí písemnosti býti dodávány jen v obálkách a doručnými listy s tiskem jen ve státním jazyku a s adresou jen v tomto jazyku.

b) Stranám, majícím nárok na vyřízení i v menšinovém jazyku, buď doručováno v obálkách a doručnými listy s tiskem ve státním jazyku na předním a v menšinovém jazyku na druhém místě.

13.) Vyhlášky (čl. 35 nařízení, § 1 odst. 2 čís. 1 a § 2 poslední odstavec zákona).

a) Vyhlášky, jež vydá soud v okresu s jazykovou menšinou pro obvod tohoto okresu, buďtež vždy v jazyku státním a menšinovém.

b) Vyhlášky, jež vydá soud, jehož působnost se vztahuje také na okres menšinový, buďtež vydány pro okres menšinový v jazyku státním a v jazyku dotyčné menšiny (pro okres bez menšiny pouze v jazyku státním).

FF) Rejstříky, záznamy, seznamy a spisové obaly (čl. 22 (2), (3) a (4) nařízení).

1. Rejstříky, záznamy a seznamy.

a) Pro rejstříky, záznamy a seznamy buď používáno tiskopisů se zněním jen ve státním jazyku.

b) Totéž platí o všech tiskopisech, jež slouží jen vnitřním (evidenčním a p.) účelům a do nichž strany nemají práva nahlédnouti (čl. 25 (2) nařízení).

V soudním řízení mají rejstříky, záznamy a seznamy jen význam pro vnitřní úřadování. Ani rejstříky, v nichž se strany pod

zápisem podpisují (na př. v ověřovacím rejstříku podle § 239 jedn. ř.), nejsou jinak stranám přístupny a slouží tudíž jen vnitřním účelům.

c) Do rejstříků, záznamů a seznamů zapisována budiž věc ve státním jazyku. Výjimku tvoří návrhy a přednesy příslušníka menšinového jazyka, jež se zápisem do rejstříku osvědčují. Tyto návrhy a přednesy buďtež zapsány v jazyku přednesu (čl. 25 (3) nařízení). Tyto přednesy a návrhy jsou podáními a dlužno je proto po jazykové stránce posuzovati jako protokolární podání, třebaže neosvědčují se protokolem, nýbrž zápisem do rejstříku (na př. ústní soudní výpovědi nájemních smluv o nemovitostech, § 319 čís. 2 jedn. ř.)

Podotknouti sluší, že rejstříky míněny jsou zde rejstříky podle jednacího řádu, nikoli veřejné rejstříky (obchodní, společenstevní a j.) O těchto byla již dříve řeč.

2) Spisové obaly a přehledy buďtež vedeny jen ve státním jazyku (čl. 25 (4) nařízení).

GG) Zevní označení soudů (čl. 34 nařízení).

Zevní označení soudů a jednotlivých úřadoven řídí se místem, kde budova jest.

a) Je-li budova v okresu, kde není jazykové menšiny (podle čl. 15), buďtež označeny jen ve státním jazyku;

b) je-li však budova v okresu, kde jest také jazyková menšina, budou označeny na předním místě v jazyku státním a kromě toho i v jazyku menšiny.

§ 6. O soudech, jichž působnost se vztahuje na několik soudních okresů (§ 2, odst. 2 zákona. Hlava III. b, čl. 36 nařízení)

Soudy, jichž působnost vztahuje se na několik soudních okresů, jsou sborové soudy prvé a druhé stolice a nejvyšší soud. Jde o to, kdy a za jakých podmínek platí pro tyto soudy výjimečná ustanovení (čl. 18 a násl.), je-li v některém soudním okresu obvodu sborového soudu jazyková menšina podle čl. 15 nařízení.

1. Pro sborové soudy platí zásadně všeobecná ustanovení o úřadování (čl. 1, 3 až 11).

2. Výjimečně jsou sborové soudy povinny přijmouti podání v jazyku menšiny, vyříditi je jazykem státním a menšinovým a šetřiti i jinak výjimečných ustanovení (čl. 18 až 35). Předpokládá se:

a) V obvodu sborového soudu jest jeden anebo několik soudních okresů s jazykovou menšinou.

b) Působnost sborového soudu vztahuje se na věc, pro niž jest příslušným pro její vztah k soudnímu okresu s jazykovou menšinou. To znamená, že důvod místní příslušnosti sborového soudu jako soudu prvé stolice nebo, působí-li sborový soud jako opravná stolice, důvod místní příslušnosti soudu, jenž ve věci jednal a rozhodoval v prvé stolici, tkví svými kořeny v soudním okresu s příslušnou jazykovou menšinou.

c) Podání bylo učiněno příslušníkem jazykové menšiny a v jejím jazyku.

3. Úřední jednání, jež se koná v několika okresích (vyhláškové řízení, pochozí komise a pod.), prováděno budiž po stránce jazykové v každém okresu dle pravidel pro tento okres platných (čl. 36 (2) nařízení).

4. Jazyková úprava projektů technických, plánů, rozpočtů a p., jež mají býti vyloženy k veřejnému nahlédnutí nebo mají býti předmětem komisionelního jednání v různých okresích, řídí se předpisy platícími o jazyku vyhlášek v tom kterém okresu (čl. 36 (3) nařízení).

§ 7. O možnosti jednati a vyřizovati jen v jazyku menšinovém.

(§ 2, odstavec 3 až 5 zákona, čl. 37 až 40 nařízení).

I. Výjimečná ustanovení o jednání o vyřízeních jen v menšinovém jazyku obmezena jsou na soudy okresní a soudy, jim instančně bezprostředně nadřízené (soudy zemské a krajské jako soudy odvolací a rekursní).

Předpokládá se:

1.) V prvé stolici projednává se věc na soudě, jehož působnost jest omezena na jediný soudní okres, to jest na soudě okresním.

2.) V tomto okresu alespoň dvě třetiny státních občanů, okres obývajících, jsou příslušníci téhož, avšak jiného než státního jazyka (čl. 37 nařízení). Zákon (§ 2 odstavec 3) ponechal nařízení, by určilo, jak početnou musí býti jazyková menšina, by za ostatních podmínek bylo možno jednati a vyřizovati jen v jazyku menšinovém. Nařízení rozhodlo se pro dvě třetiny. Jinak platí o zjišťování této kvalifikované menšiny totéž, co nařízeno vůbec o zjišťování jazykových menšin (čl. 14 a 15 nařízení, viz § 2 II. těchto výkladů).

3.) Okresnímu soudu náleží vyříditi věc proto, že se jeho působnost vztahuje na soudní okres s onou kvalifikovanou jazykovou men-

šinou. To rozumí se v soudním řízení samo sebou, poněvadž působnost okresního soudu vztahuje se vždy na celý jeho obvod.

4.) Úřední jednání bylo:

a) zahájeno k podání, jež příslušníkem kvalifikované jazykové menšiny bylo učiněno v jazyku této menšiny a jako strany účastní se jen příslušníci tohoto jazyka,

b) zahájeno bez předcházejícího podání, ale projednává se jen s příslušníky kvalifikované jazykové menšiny (čl. 37 nařízení).

II. Obsah výjimečných ustanovení.

Za shora naznačených podmínek:

A) Soudy okresní

1.) přijímají podání jen v menšinovém jazyku;

2.) jen v menšinovém jazyku:

a) vyřizují podání a dodávají vyřízení zúčastněným. Výjimku tvoří podání, jež mají v zápětí zápis do veřejných knih. O vyřízení těchto podání platí ustanovení čl. 27 nařízení (čl. 37 a nařízení);

b) vydávají vyřízení bez předcházejícího pojednání (čl. 37 b nařízení);

c) projednávají se stranami, a pokud jsou příslušníky téhož jazyka i s jinými účastníky, a činí o tom úřední zápisy (sepisují protokoly) nebo záznamy ve spisech (čl. 37 c nařízení);

d) vydávají nálezy a usnesení (čl. 37 d nařízení);

e) vyplňují označení příjemce na doručovaných spisech, obálkách a doručných listech (čl. 37 e nařízení).

B) Soudy instančně bezprostředně nadřízené (soudy zemské a krajské jako soudy odvolací a rekursní, čl. 38 nařízení).

Ve věcech, které v první stolici byly (podle ustanovení čl. 37 nařízení) projednány a rozhodnuty jen v jazyku menšiny, mohou soudy instančně bezprostředně nadřízené vydati vyřízení, projednávati se stranami, sepisovati zápisy (protokoly) o jednání a vydati nález jen v menšinovém jazyku (v němž byla věc na okresním soudě projednána a rozhodnuta). Výjimku tvoří vyřízení, jež mají v zápětí zápis do veřejných knih nebo rejstříků. O nich platí čl. 27 a 30 nařízení. Zmínka o veřejných rejstřících stala se patrně (oproti čl. 37 a, kde se mluví jen o veřejných knihách) jen nedopatřením, poněvadž obchodní rejstříky vedou se u sborových soudů prvé stolice, tudíž u soudů, jichž působnost není omezena na jediný soudní okres, takže pro ně neplatí ustanovení čl. 37, a neplatí proto pro rekursní soudy ve věcech rejstříkových ustanovení čl. 38 nařízení.

C) Trestní věci (čl. 39 nařízení).

V případě uvedeném v čl. 37 a 38 může podati veřejný žalobce trestní obžalobu a učiniti návrhy a prohlášení uvedené v čl. 23 (1) také jen v jazyku menšiny. Jinak platí pro veřejného obžalobce ustanovení čl. 37.

Toto ustanovení

1.) vztahuje se k přestupkovému řízení trestnímu, poněvadž působnost okresního soudu přestupkového jest omezena na jediný soudní okres, a k přípravnému vyhledávání a vyšetřování o zločinech a přečinech, jež ve svém obvodu provádí soud okresní;

2.) umožňuje (funkcionáři státního zastupitelství a státnímu zástupci na soudě odvolacím), by jen v menšinovém jazyku podal trestní obžalobu, a ostatní návrhy a prohlášení, jichž se dostává přímo účastníkům (citace čl. 23 [1]), a aby jen v menšinovém jazyku bral účast na jednání (citace čl. 37 v poslední větě čl. 39). Při návrzích a prohlášeních, jež jsou určeny jen pro soud, musí veřejný obžalobce bezvýjimečně užívati jen jazyka státního.

D) Úřední pečeť (čl. 40 nařízení).

Na vyřízeních a listinách, vydaných jen v jazyku menšiny, vytištěna buď úřední pečeť, je-li nezbytnou součástí vyřízení pro stranu (čl. 33 (2) nařízení), v jazyku státním a menšinovém, a to se slovní výplní v jazyku státním na předním místě. Tímto ustanovením bylo znovu zdůrazněno, že za žádných okolností není přípustno, používati úřední pečeti se slovní výplní jen v jazyku menšinovém. Není-li úřední pečeť nezbytnou součástí vyřízení pro stranu, buď vytištěna jen ve státním jazyku (čl. 1(2) m nařízení).

Poznámky:

1.) Pokud v článku 36 až 40 nařízení není odchylných ustanovení, buď i u okresních soudů a jim instančně bezprostředně nadřízených soudů dbáno dle okolností případu jednak všeobecných ustanovení o úřadování (hlava I., čl. 1, 3 až 11 nařízení), jednak výjimečných ustanovení (hlava III., čl. 18 až 35 nařízení).

2.) Povšimnutí zasluhuje různý doslov jednak § 2, odstavec třetí v poměru k ostatním odstavcům téhož paragrafu zákona, jednak čl. 37 a 38 v poměru k ustanovením hlavy I a III (čl. 18 až 35) nařízení. Kdežto v § 2, odstavec prvý, druhý, čtvrtý a další zákona a v hlavě I. a III. (čl. 18 až 35) nařízení ustanoveno, kdy jsou soudy oprávněny a povinny úřadovati jen v jazyku státním, pokud se týče v jazyku státním a menšinovém, ponechává třetí odstavec § 2 zák. nařízení, by ustanovilo, pokud a při kterých soudech

(jichž působnost obmezena jest na jediný okres s národní menšinou, jakož i soudech jim instančně bezprostředně nadřízených), lze obmeziti se na vydání vyřízení pouze v jazyku strany, a čl. 37 a 38 nař. vyslovují, že za stanovených tam podmínek lze jednati, vyřízení vydávati atd. také jen v menšinovém jazyku. Tím mělo býti řečeno, že ustanovení § 2, odstavec 3 zákona a čl. 37 a 38 nařízení nezakládají práva stran, by dostalo se jim vyřízení, bylo s nimi jednáno atd. jen v jejich menšinovém jazyku s naprostým vyloučením státního jazyka, nýbrž že ona ustanovení míněna jsou jako úleva soudům v ten rozum, že nemají býti povinny, by používaly kromě menšinového též státního jazyka. Z toho plyne závažný důsledek, že kdyby soud, ač tak učiniti nemusil, použil ve vyřízení atd. kromě menšinového též státního jazyka, nezasáhl by tím do menšinového práva strany a strana neměla by z tohoto důvodu práva ke stížnosti.

3.) Zdůrazniti dlužno, že dostala-li se věc, jež na soudě okresním a krajském (zemském) byla projednána a vyřízena jen v menšinovém jazyku, pořadem stolic k nejvyššímu soudu, neplatí pro jednání a vyřízení nejvyššího soudu ustanovení čl. 38, nýbrž čl. 36 nařízení.

§ 8. O úřadech a orgánech, jichž působnost se vztahuje na menší obvody, než jest soudní okres, nebo na části několika soudních okresů nebo na soudní okres celý a část okresu jiného (§ 8, odstavec prvý zákona, čl. 41 nařízení).

Zákon (v § 8, odstavec prvý) uložil státní moci výkonné, by v duchu zákona upravila užívání jazyků pro ony úřady a veřejné orgány, jichž působnost vztahuje se na menší obvody, než jest soudní okres, anebo nemají svého zvláštního obvodu. Tento příkaz zákona byl zajisté zcela na místě, poněvadž východiskem zákona v jazykové otázce jsou jazykové poměry soudního okresu. Pozoruhodno však, že zákon mluví zde pouze o úřadech a veřejných orgánech, nikoliv též o soudech, jak jest tomu v jeho ostatních ustanoveních. Jest to zcela přirozeno, poněvadž není soudu, jehož působnost vztahovala by se na menší obvod, než jest soudní okres, nebo jenž by neměl svého zvláštního obvodu.

Nařízení, plníc onen příkaz zákona, mluví v nadpisu čl. 41 rovněž jen o úřadech a orgánech, uvádí však v textu čl. 41 vedle úřadů a orgánů také soudy, ač na ně, jak bude dolíčeno, ustanovení čl. 41 nedopadá.

Nařízení činí opatření pro tyto případy:

1. Působnost soudu vztahuje se jen na část soudního okresu s národní menšinou (čl. 15).

2. Obvod působnosti soudu skládá se ze dvou nebo více částí soudního okresu s národní menšinou.

3. Obvod působnosti soudu skládá se také z části menšinového okresu nebo

4. z celého soudního okresu a části okresu jiného.

Podle dosud platných předpisů o ústrojí soudu není však soudu, jenž spadal by pod některý z uvedených případů. Netřeba proto ustanovením čl. 41 nařízení s hlediska soudního řízení dále se zabývati.

§ 9. O prorogaci a delegaci (hlava IV., čl. 42 nař.)

Při prorogaci a delegaci bylo vyřešiti otázku, zda jsou rozhodnými jazykové poměry soudu, jenž po zákonu byl by příslušným, jemuž však věc prorogací nebo delegací byla odňata, či jazykové poměry soudu prorogovaného (delegovaného). Nařízení rozlišuje podle toho, zda věc přenesena byla na jiný soud z vůle stran anebo alespoň jedné z nich, či z moci úřadu.

V podobnostech dlužno uvésti toto:

1. Stane-li se soud příslušným dohodou stran (prorogací), platí pro podání a řízení ustanovení platná pro tento soud podle předpisů hlavy I. a III. Toto ustanovení odůvodněno jest tím, že dohoda o příslušnosti (prorogace) vychází ze svobodné obapolné vůle stran, jež dohodnuvše se na (místní) příslušnosti jiného soudu, podrobují se tím i jazykovým předpisům, platným pro tento soud. Vadí-li jim jazykové poměry tohoto soudu, nechť prostě na prorogaci nepřistoupí.

2. Říditi se bude předpisy proň jinak platnými i soud, delegovaný na návrh některé strany, a soud, na který byl na návrh přenesen výkon jednotlivých jednání. Do posléze uvedené skupiny spadalo by na př. přenesení jednotlivých úkonů výkonu exekuce na některý ze zúčastněných exekučních soudů podle § 21 ex. ř. Do této skupiny patří též přenesení poručenství (opatrovnictví) podle § 111 j. n. Poněvadž v těchto případech dostává se věc k jinému soudu k návrhu jen jedné strany, nelze popříti, že tím může se druhá strana beze své vůle ocitnouti jazykově ve svízelném aneb alespoň obtížnějším postavení. Tuto okolnost ne-

bude zajisté lze pustiti se zřetele při úvaze, zda delegace (přenesení jednotlivých úkonů) jeví se býti vhodnou a účelnou.

3. Došlo-li k delegaci (přenesení jednotlivých úkonů) bez návrhu účastníků (delegace z důvodu nutnosti a delegace nebo přenesení jednotlivých úkonů sice z důvodů vhodnosti, ale z moci úřední) a pro soud, kam by věc po zákonu patřila, platí výjimečná ustanovení (čl. 18. a násl.), budiž k tomu hleděno, by co možná byla zachována i pro příslušníky jazyka národní menšiny jen tímto jazykem mluvící ustanovení pro ně daná (čl. 42 (2) nařízení). V podobnostech budiž vytknuto:

a) Předpokládá se, že menšinový jazyk strany (účastníka) jest u soudu, k němuž by věc po zákonu patřila, přípustným menšinovým jazykem, není jím však u soudu, na nějž věc byla přenesena.

b) Úleva má přes to v tomto případě býti poskytnuta příslušníkům jazyka národní menšiny jen tímto jazykem mluvícím. Z toho plyne, že jest-li příslušník jazyka národní menšiny znalý jazyka státního, nemá nároku na onu výhodu. Ale i když není mocen státního jazyka, dlužno mu přiznati práva jeho jazyka jen, pokud je to, zejména vzhledem k jazykovým znalostem soudce, možným, a jen potud, by nevzal újmy z neznalosti státního jazyka.

c) Za žádných okolností není strana (účastník) oprávněna používati jazyka národní menšiny, jejímž není příslušníkem, byť tento jazyk jinak u delegovaného soudu byl přípustným.

Ustanovení, podle něhož pro prorogovaný soud platí ustanovení pro tento soud platná (čl. 42 (1) nařízení) a podle něhož soud, delegovaný na návrh některé strany, má říditi se předpisy jinak proň platnými (čl. 42 (2) nařízení), nebude působiti obtíží, je-li prorogovaným anebo delegovaným soudem soud okresní. Rozhodnými tu budou jazykové poměry tohoto soudního okresu. Pochybno však, jak postupovati, je-li prorogovaným anebo delegovaným soudem sborový soud I. stolice. Bylo již k tomu poukázáno, že pro používání menšinového jazyka u sborových soudů nepřicházejí v úvahu jazykové poměry celého obvodu sborového soudu, nýbrž směrodatnými jsou jazykové poměry soudního okresu, v němž jest věc podle předpisů o příslušnosti svým důvodem zmístněna (čl. 36 nařízení, § 2 odst. 2 a 3 zák.). Věc, jež prorogací nebo delegací byla přenesena na jiný soud sborový I. stolice, jest po zákonu svým důvodem příslušnosti zmístněna v některém soudním okresu obvodu sborového soudu I. stolice, jemuž byla prorogací nebo delegací odňata. Důvodem příslušnosti prorogovaného (delegovaného) soudu není onen místní vztah věci k

onomu soudnímu okresu, nýbrž dohoda stran (usnesení o delegaci). Nemohou proto jazykové poměry onoho soudního okresu býti směrodatnými pro prorogovaný (delegovaný) sborový soud I. stolice. Toto stanovisko uznává též nařízení (čl. 42 (1) a (2) prvá věta nařízení.) Opomenuto však rozluštiti otázku, který soudní okres v obvodu prorogovaného (delegovaného) sborového soudu I. stolice jest oním soudním okresem, jehož jazykové poměry mají býti směrodatnými. I bylo by lze doporučiti řešení v ten rozum, že stačí, jest-li alespoň v jednom soudním okresu v obvodu prorogovaného (delegovaného) sborového soudu I. stolice jazyk strany jazykem menšiny (podle čl. 15 nařízení). Jinak muselo by býti prostě ustanoveno, že pro prorogovaný (delegovaný) sborový soud I. stolice platí za všech okolností všeobecná ustanovení o úřadování.

§ 10. Dopisování s úřady cizích mocností.

Pro písemný styk soudů se soudy a úřady cizích mocností směrodatnými jsou v prvé řadě mezinárodní smlouvy nebo dohody. V nich dlužno zejména hledati odpověď na otázku, zda jest přípustno přímé dopisování, či jen dopisování cestou diplomatickou.

Kde je přípustno přímé dopisování a není odchylek v mezinárodních smlouvách anebo dohodách,

1.) tuzemské soudy dopisují s úřady cizích mocností jazykem státním. Lhostejno, zda úřad cizí mocnosti jest ve zdejším státním území, či mimo ně;

2.) naopak tuzemské soudy jsou s předpokladem vzájemnosti povinny přijímati dopisy cizích úřadů v jejich jazyku neb v jazyku diplomatického styku (čl. 51 nařízení).

§ 11. Některá zvláštní ustanovení.

a) O vyšších soudech (čl. 52 nařízení).

Soudům vyšších stolic, jsou-li povinny vydati vyřízení i v jazyku některé národní menšiny, jest dáno na vůli, aby tam, kde o vyřízení zpravovány jsou strany prostřednictvím nižšího soudu, pověřily vyhotovením v jazyku menšiny tento nižší soud. Tohoto zmocnění nebudiž použito, kdyby bylo na újmu správnosti znění vyřízení nebo žádoucí jeho jednotnosti nebo jinému zájmu úřednímu.

b) O výkladu vyřízení v různých jazycích (čl. 53 nařízení).

Objeví-li se nesouhlas mezi vyřízeními v různých jazycích, budiž odklizen úřední opravou. Pokud nesjedná se touto cestou souhlas mezi různícími se texty, dlužno rozeznávati:

1.) Bylo-li vydáno vyřízení jazykem státním a jazykem národní menšiny a je-li mezi oběma texty nesouhlas, rozhodným jest znění ve státním jazyku (čl. 53 (1) nařízení.)

2.) Je-li takový nesouhlas mezi dvěma texty v jazycích menšinových a není-li tu textu československého, budiž hledán výklad srovnáním obou sporných textů (čl. 53 (2) nařízení).

c) Vysvědčení a jiná úřední osvědčení (čl. 58 nařízení).

1.) Vysvědčení a jiná úřední osvědčení, určená pro cizí úřady, vydávají se v jazyku státním. Tímto ustanovením není však vyloučeno, by podle platných smluv nebo dohod mezinárodních nebylo použito jazyka francouzského, po případě jazyka jiného státu (čl. 58 (1) nařízení).

2.) Úřední osvědčení a vysvědčení soudů, legitimace a pod., jež určeny jsou pro vnitrozemí a jež vydávají se stranám, píší se (dle předpisů hlavy I. a III.) v jazyku státním anebo v jazyku státním a příslušném jazyku menšinovém (čl. 58 (2) nařízení).

§ 12. Dopisování mezi soudy a obcemi (čl. 78 nařízení).

1.) Dopisování obcí soudům (čl. 78 (1) nařízení). V jakém jazyku dopisují obce soudům, řídí se podle předpisů hlavy I. a III., pokud se týče čl. 16 nařízení. Záleží jednak na tom, zda a v jakém menšinovém jazyku soud, jemuž obec dopisuje, jest oprávněn přijmouti podání, jednak na tom, jaký jest jednací jazyk obce. Bylo již k tomu poukázáno, že při samosprávných úřadech posuzuje se jejich příslušnost k jazyku národní menšiny dle toho, jaký mají podle nařízení (čl. 70, 87 a 88) jednací jazyk (čl. 16 nařízení). V podrobnostech budiž uvedeno toto:

a) Soud, jemuž obec dopisuje, jest oprávněn přijímati podání v menšinovém jazyku, jenž jest jednacím jazykem obce. Obec má právo dopisovati soudu ve svém (menšinovém) jednacím jazyku. Samo sebou se rozumí, že obec může i tu dopisovati soudu ve státním jazyku.

b) Soud, jemuž obec dopisuje, není (podle ustanovení hlavy I. a III.) oprávněn přijmouti podání v jednacím jazyku obce, buď proto, že vůbec není oprávněn přijímati podání v menšinovém jazyku, nebo jest sice oprávněn přijímati podání v menšinovém jazyku, ale jiném, než jest menšinový jednací jazyk obce. Takovémuto soudu jest obec povinna dopisovati v jazyku státním.

2.) Dopisování soudů obcím (čl. 78 (2) nařízení).

a) Obcím s menšinovým jednacím jazykem dopisují soudy, jež jsou oprávněny přijímati podání a vydávati vyřízení i nebo jen v tomto jazyku, v jednacím jazyku obce.

b) Obcím, jež nejsou oprávněny přijmouti podání v jiném než státním jazyku, anebo v jiném menšinovém jazyku, než jest jejich jednací jazyk, jest dopsati v jazyku státním.

Poznámka 1.

Stanoviti jednací jazyk obce přísluší v mezích nařízení obecnímu zastupitelstvu. Stanoviti jednací jazyk obce oprávněno jest obecní zastupitelství s těmito výhradami:

1.) Státní jazyk jest

a) výlučným jednacím jazykem obce, neobývá-li v ní ani 20% státních občanů téhož, avšak jiného jazyka než československého. Jde tu o obce, kde buďto vedle příslušníků československého jazyka přes 80% jest jen jedna jazyková menšina pod 20%, nebo vedle příslušníků československého jazyka přes 60% dvě jazykové menšiny, ale každá pod 20%;

b) také jednacím jazykem obce, je-li v ní aspoň 50% státních občanů, kteří jsou příslušníky státního jazyka;

c) také jednacím jazykem obce, obývá-li příslušníků jazyka státního v obci více než příslušníků některého menšinového jazyka, který byl ustanoven za jednací jazyk obce.

2.) Menšinový jazyk jest vždy (také) jednacím jazykem obce, je-li v ní aspoň 50% státních občanů, kteří jsou příslušníky onoho menšinového jazyka (čl. 70 (1) nařízení).

Z řečného plyne, že státní jazyk v případě 1.) a) jest výlučným jednacím jazykem, kdežto v případech 1.) b), c) může se sice obecní zastupitelstvo usnésti na menšinovém jazyku, jakožto jednacím jazyku obce, ale vedle tohoto jazyka jest i státní jazyk po samém zákonu jazykem jednacím, a že v případě 2.) i menšinový jazyk, třebaže jednacím jazykem jest jiný jazyk, jest rovněž po samém zákonu jednacím jazykem obce. Výlučným jednacím jazykem po samém zákonu menšinový jazyk nikdy není.

Usnesení obecního zastupitelstva, které by bylo v rozporu s předpisy nařízení, jest neplatné. Každé usnesení obecního zastupitelstva o jednacím jazyku oznámiti jest do 8 dnů bezprostředně nadřízenému dohlédacímu úřadu státní správy (čl. 70 (2) nařízení).

Pokud magistráty měst s vlastním statutem vyřizují záležitosti státní správy politické a finanční, jsou považovány za orgány republiky (§§ 1 a 2 zákona) a vztahují se na ně předpisy hlavy I. a III. nařízení (čl. 70 (3) nařízení).

To, co ustanoveno je (v hlavě XIV.) o obcích, platí obdobně také o osadách, které mají své vlastní zastupitelstvo (čl. 70 (4) nařízení).

Poznámka 2.

Povinnost obecních orgánů znáti státní jazyk a opatření, není-li tomu tak (čl. 73 a 74 nařízení).

a) Ve městech s vlastním statutem musí starosta a jeho náměstkové býti úplně mocni jazyka státního (čl. 73 (1) nařízení).

b) Obce, které podle posledního soupisu lidu mají alespoň 3000 obyvatelů, musí nejpozději do tří let ode dne, kdy nařízení nabude účinnosti, míti podle potřeby služby dostatečný počet úředních sil, znalých jazyka státního ve slově a písmě, nejméně však jednu (čl. 73 (2) nařízení).

c) V obcích s menším počtem obyvatelstva, které mají povinnost vyřizovati podání, došlá v československém jazyku, v tomto jazyku, musí rovněž býti postaráno o jazykově bezvadné vyřizování spisů v jazyku československém (čl. 73 (2) nařízení).

d) V obcích, nespadajících ani pod písm. b ani pod písm. c, budiž s podáním, učiněným ve státním jazyku, naloženo podle těchto zásad:

α) nezná-li obecní starosta jazyka československého, odevzdá podání prvému, po případě druhému náměstku nebo některému členu obecního zastupitelstva, znalému státního jazyka, aby je tlumočil do jednacího jazyka obce;

β) jestliže ani nikdo ze členů obecního zastupitelstva není znalý jazyka státního, budiž jinak vhodným a rychlým způsobem, pomocí hodnověrné osoby, opatřen překlad podání do jednacího jazyka obce;

γ) pakliže není možným postup ani podle písm. *α*, ani podle písm. *β*, zašle starosta podání pod vlastní zodpovědností, nejdéle do 24 hodin po jeho přijetí, bezprostředně nadřízenému úřadu státní správy, aby opatřil překlad do jednacího jazyka obce. Tento úřad opatří co nejrychleji, dle možnosti do dvou dnů, překlad a zašle jej s původním podáním obci k vyřízení. Obec nahradí úřadu skutečné výlohy, vzešlé pořízením překladu (čl. 74 nařízení).

Poznámka 3.

a) Okresní zastupitelstva v Čechách a silniční výbory na Moravě a ve Slezsku (čl. 87 nařízení).

Předpisy nařízení o obcích platí obdobně též pro okresní zastupitelstva a okresní výbory (okresní správní komise) a silniční výbory. Pokud podle těchto předpisů rozhodným jest jisté procento nebo celkový počet obyvatelstva, přihlíží se při jeho výpočtu u okresních zastupitelstev a okresních výborů (okresních správních komisí) a silničních výborů k počtu obyvatelstva okresu (čl. 87 (1) nařízení.)

b) Zemské (správní) výbory (komise) upraví užívání jazyků ve svém úřadování v duchu nařízení usnesením, jež schválí ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými ministry a jež pak bude vyhlášeno ve Sbírce zákonů a nařízení (čl. 88 nařízení).

c) Ústavy a podniky ve správě samosprávných úřadů řídí se předpisy jazykovými, platícími pro tyto úřady (čl. 89 (1) nařízení). Další, odchylné předpisy (čl. 89 (2) a (3) nařízení) nepřicházejí s hlediska úřadování soudů v úvahu.

d) Zastupitelské sbory župní a okresní (čl. 90 nařízení).

Užívání jazyků v zastupitelských sborech, o nichž jedná zákon ze dne 29. února 1920, č. 126 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé, upravuje se zvláštním nařízením vládním (čl. 90 nařízení). Župní zastupitelstva, župní výbory a okresní výbory zřízeny byly vládním nařízením ze dne 26. října 1922, č. 310 Sb. z. a n., pro území republiky Československé, zahrnující v sobě župy XV. až XX., uvedené v příloze A k § 2 zákona ze dne 29. února 1920, č. 126 Sb. z. a n. (župy se sídlem v Bratislavě XV., v Nitře XVI., v Turčanském Sv. Martině XVII., ve Zvoleni XVIII., v Lipt. Sv. Mikuláši XIX., a v Košicích XX.). Užívání jazyků při těchto župních zastupitelstvech, župních výborech a okresních výborech upraveno bylo vládním nařízením ze dne 31. ledna 1924, č. 27 Sb. z. a n.

e) Veřejné korporace mimo úřady místní samosprávy, podléhající správě ministerstev, v čl. 1 uvedených (jako advokátní, notářské komory, státní regulační komise pro hlavní město Prahu, komise pro kanalisaci Vltavy a Labe, zemská komise pro úpravu řek, lékařské komory, lékárnická gremia a j.), upravují si užívání jazyků ve svém úřadování podle předpisů a v duchu jazykového zákona a nařízení vlastním usnesením, jež vyžaduje

schválení nadřízeného ministra (čl. 91 (1) nařízení). Nepředloží-li korporace do tří měsíců ode dne, kdy nařízení nabude účinnosti, pokud se týče nově vzniklých, do tří měsíců od jejich ustavení, své usnesení o užívání jazyků ke schválení, nebo učiní-li usnesení, jež neodpovídá předpisům a duchu jazykového zákona a nařízení (najmě zásadám čl. 91 (1) nařízení), anebo nevyčerpává-li dostatečně předmět, náleží věc upraviti příslušnému ministru (čl. 91 (3) nařízení).

Usnesení, jímž veřejné korporace upravují si užívání jazyků ve svém úřadování, musí povšechně vyhovovati duchu jazykového zákona a nařízení. Kromě toho vytyčuje nařízení (čl. 91 (1) nařízení) určité zásady, jichž jest zejména dbáti. Z nich dlužno upozorniti zejména na zásadu, podle níž veřejné korporace mají soudům dopisovati v jazyku státním, a to i tehdy, je-li jednacím jazykem korporace jazyk menšinový, není-li soud podle předpisů proň platných oprávněn přijmouti podání v jednacím jazyku korporace (čl. 91 (1) nařízení). Pak-li soud jest k tomu oprávněn, mohou mu korporace dopisovati svým jednacím jazykem.

Tytéž předpisy platí s jistými úchylkami také pro obchodní a živnostenské komory, jejich ústřednu a pro společenstevní jednoty (svazy). Z těchto úchylek budiž poukázáno zejména k ustanovení, že obchodní a živnostenské komory, pokud jsou činnými v záležitostech ochranných známek a vzorků, jsou orgány republiky (§§ 1 a 2 zákona) a vztahují se na ně v této příčině předpisy hlavy I. a III. nařízení (čl. 91 (2) nařízení).

Živnostenská společenstva řídí se, co se týče užívání jazyka, obdobně předpisy, jež platí pro obce. Při tom tam, kde ve smyslu předpisů těch (hlava XIV.) záleží na počtu příslušníků určitého jazyka, rozhodným jest počet ten v obyvatelstvu místního obvodu společenstva, stanovami určeného (čl. 93 nařízení).

Užívání jazyků při inženýrské komoře upraví se v duchu jazykového zákona prováděcím nařízením k zákonu o inženýrské komoře ze dne 18. března 1920, č. 185 Sb. z. a n. Prozatím platí v jazykovém ohledu § 6 nařízení ze dne 22. prosince 1920, čís. 654 Sb. z. a n.

§ 13. Kárné řízení (čl. 98 nařízení).

Kárné řízení proti soudcům, soudním úředníkům a soudním zřízencům řídí se po stránce jazykové obdobně podle příslušných ustanovení hlavy I. (čl. 98 nařízení). Vzhledem k nezbytné znalosti státního jazyka na straně všech státních zaměstnanců (čl. 60 a násl.

nařízení) bude kárné řízení zahájeno, provedeno a vyřízení vydáno výlučně a bez ohledu na menšinovou příslušnost obviněného jazykem státním.

O kárném řízení proti advokátům (kandidátům advokacie) a notářům (kandidátům notářství) nařízení se nezmiňuje. Hledíc k ostatním, věci se týkajícím zákonným ustanovením, lze uvésti toto:

1.) Kárné řízení proti advokátům a kandidátům advokacie (zákon ze dne 1. dubna 1872, čís. 40 ř. z. s pozdějšími změnami):

a) provádí se v prvé stolici před disciplinární radou,

b) opravnou stolicí jest nejvyšší soud.

K písm. **a.** Disciplinární rada sestává výlučně z příslušníků advokátského stavu; příslušníkem advokátského stavu jest zejména i komorní návladní, zaujímající v podstatě postavení obžalobce. I disciplinární rada, i komorní návladní jsou orgány advokátní komory. Jest proto na advokátní komoře, by v usnesení, jímž upravuje si užívání jazyků ve svém úřadování (čl. 91 (1) nařízení), upravila též užívání jazyků v řízení kárném. I tato úprava musí se státi podle předpisů a v duchu jazykového zákona a nařízení (čl. 91 (1) nařízení).

Ze zásad, jichž nutno při tom dbáti a jež v nařízení jsou příkladmo (čl. 91 (1) nařízení, slovo »zejména«) uvedeny, přicházejí s hlediska kárného řízení zejména v úvahu:

α) obviněný jako člen korporace (advokátní komory) nemá méně práv než strana. Přísluší proto obviněnému táž jazyková práva, která by mu jako soukromníku (neadvokátovi) příslušela v úředním styku s advokátní komorou;

β) disciplinární rada je bezvýjimečně povinna, by přijímala podání v jazyku státním a je v témž jazyku vyřizovala;

γ) ve styku s obviněným rozhodným je, vztahuje-li se působnost disciplinární rady v projednávaném případě na okres bez menšiny, či s menšinou. Rozhodným budou jazykové poměry soudního okresu, v jehož obvodu má obviněný své sídlo;

δ) v poradách je vždy možno užívati jazyka státního a návrhy v tomto jazyku musí se státi předmětem porady a usnesení.

K písm. **b.** Disciplinární senát nejvyššího soudu sestává z prvního presidenta (nebo jeho náměstka) jako předsedy a ze čtyř členů, z nichž dva jsou členy nejvyššího soudu a dva advokáty (§ 10 zákona o nejv. s.). Disciplinární senát jest přes to, že zasedají v něm dva advokáti, senátem nejvyššího soudu a platí

proto i pro jeho úřadování tytéž jazykové předpisy, jež platí pro úřadování nejvyššího soudu vůbec, najmě pak obdobou jazykové předpisy o úřadování nejvyššího soudu ve věcech trestních (čl. 56 nařízení). Rozhodnými budou jazykové poměry soudního okresu, v němž má obviněný své sídlo. Ustanovení o možnosti jednati a vyřizovati jen v jazyku menšinovém, nelze tu použíti. Musí proto vyřízení disciplinárního senátu býti vyhotoveno ve státním jazyku, a pokud jest to přípustno (hlava III. nařízení), též v jazyku menšinovém.

2.) Kárné řízení proti notářům a kandidátům notářství provádí v prvé stolici disciplinární senát vrchního zemského soudu, sestávající výlučně z jeho členů, v druhé stolici disciplinární senát nejvyššího soudu, v němž obdobně, jako jest tomu u advokátů, zasedají dva notáři. Veřejným obžalobcem jest v prvé stolici vrchní státní zástupce, v druhé stolici generální prokurátor (§§ 160 a 161 not. ř. z roku 1871 a § 10 zákona o nejv. s.). Poněvadž disciplinární senát i prvé i druhé stolice jest organickou jednotkou soudu, tudíž soudem, jest se mu povšechně říditi jazykovými předpisy o úřadování soudů. Pochybno jen, zda — jak předepsáno jest (čl. 98 nařízení) pro kárné řízení proti soudcům — jest se disciplinárnímu senátu v kárném řízení proti notářům a kandidátům notářství říditi obdobně výlučně podle příslušných ustanovení hlavy I., či též hlavy III. nařízení. Pravda ovšem, že notářský řád (v §u 161) ustanovuje, že co do kárného řízení nutno obdobně použíti předpisů zákona o kárném řízení proti soudcům. V těchto předpisech, jež citací §§ se vypočítávají, není však ustanovení o používání jazyků v řízení kárném. Jakkoli tedy bylo na snadě, by jazykový předpis pro kárné řízení proti soudcům byl vztažen i na notáře, nestalo se tak. Z toho dlužno usuzovati, že nestalo se tak úmyslně a že proto v kárném řízení proti notářům a kandidátům notářství dlužno obdobně použíti příslušných ustanovení I. a III. hlavy nařízení. Rozhodnými budou jazykové poměry soudního okresu, v němž má notář své sídlo.

§ 14. Ochrana stran (§ 8, odst. 2 zák., čl. 95 nařízení).

Bylo již (při výkladu čl. 21 nařízení) k tomu poukázáno, že strana, jíž, ač měla na to právo, z jakéhokoli důvodu, zejména proto, že nepředcházelo její podání a soudu nebyla známa její jazyková příslušnost, nedostalo se vyřízení též v jejím menšinovém jazyku,

může dodatečně žádati, by jí vyřízení bylo dodáno i v jejím jazyku.

Zákon však (§ 8 odst. 2) nad to uložil vládě, by v prováděcím nařízení postarala se vhodnými předpisy o ochranu stran před právními škodami, jež by jim z neznalosti jazyka vzejíti mohly.

Provedením této zásady jest, mimo jiné, zejména ustanovení o ochraně stran (čl. 95 nařízení).

Soudům ukládá se všeobecně za povinnost dáti stranám poučení, aby byly uchráněny právních újem, jež by jim z neznalosti jazyka mohly vzejíti (čl. 95 (1) nařízení). Tím jest řečeno, že soudy, jako jinde, i zde mají býti ochotnými a vlídnými rádci obecenstva a že bylo by zneuznáváním této povinnosti, kdyby soudce zatarasil se za strohý předpis jazykového práva a nechal stranu pro jazykovou její neznalost tápati ve tmách a odcházeti od soudu s tísnivým vědomím, že pro neznalost jazyka vlastně neví, co se na ní požaduje, jak se proti ní rozhoduje atd. Soudu ovšem náleží, by dbal přesně předpisů jazykového práva. Jakmile jim však vyhověl, počíná proň officium boni viri, nastává proň povinnost, stranu jazyka neznalou poučiti a dáti jí srozumitelné objasnění věci.

Zvlášť zmiňuje se nařízení (čl. 95 (1) nařízení) o případě, dostalo-li se stranám vyřízení v jazyku, jehož neznají. Nařízení má zde patrně na zřeteli, že strana nemá nároku, by jí bylo dodáno vyřízení i v jejím jazyku. Přísluší-li jí tento nárok, nechť zachová se podle čl. 21 (2) nařízení. Dostalo-li se straně vyřízení v jazyku, jehož nezná, může přes to, že nemá nároku na vyřízení i ve svém jazyku, žádati za vysvětlení věci nebo za ústní překlad dodaného vyřízení. Stačí tudíž, bude-li straně volně ztlumočen v jejím jazyku podstatný obsah vyřízení. Za tím účelem nechť se strana obrátí (ústní žádostí) buď na příslušný soud, jímž bylo jí vyřízení dodáno, nebo na soud místně nejbližší, tudíž zpravidla na okresní soud, v jehož obvodu bydlí nebo se zdržuje. Soud jest povinen takové žádosti vyhověti arciť jen, pokud jeho jazykové znalosti k tomu stačí.

Zvláštní ustanovení k ochraně stran, v pravdě však také v zájmu příslušného soudu, obsahuje nařízení pro případ, kde by »ta neb ona věc působila příslušnému soudu při vyřizování značné jazykové obtíže« (čl. 95 (2) nařízení). Míněny jsou zde patrně případy, kde strany mají právo používati menšinového jazyka, u příslušného soudu není soudců nebo dostatek soudců, znalých tohoto jazyka, míněny jsou však zajisté i případy, kde soudu náleží, by postupoval podle všeobecných ustanovení o úřadování (hlava I. nařízení), ale strana nebo strany nejsou mocny státního jazyka a jazyka toho nejsou

mocni ani svědci atd., a soud nemá po ruce tlumočníka jazyka stran, svědků a pod. V těchto případech budiž hledána odpomoc vhodným způsobem, na př. přikázáním věci na jiného samosoudce téhož okresního soudu, změnou ad hoc v sestavení senátu, rozvrhu práce a podobně.

Nelze-li jazykovým obtížím jinak odpomoci a jde o případ zvláštní důležitosti, může příslušný nadřízený soud buď

a) delegovati (z moci úřední) jiný soud k projednávání věci nebo

b) nařídíti, by vyslán byl od jiného soudu v jeho obvodu soudce s příslušnou jazykovou znalostí, by věc u příslušného soudu projednal. Tímto způsobem bylo by lze postupovati jen v řízení před okresními soudy a to tak, že k projednání věci byl by opatřením presidenta vrchního zemského soudu vyslán jazykově způsobilý samosoudce, jmenovaný pro obvod dotyčného vrchního zemského soudu.

§ 15. O sporech o užívání jazyka, o dohledu a opatřeních k zachování předpisů (§ 7 a § 8 poslední odstavec zákona, díl III., hlava XVII., čl. 96 a 97 nařízení).

A) Spory o užívání jazyka (§ 7 zákona, čl. 96. nařízení).

Praxe bývalého nejvyššího dvoru soudního ve Vídni v posledních desetiletích před státním převratem ustálila se v názoru, že otázka užívání jazyka při soudech jest se všemi z toho plynoucími důsledky otázkou judikatury.

Nelze zajisté popříti, že tento názor ve svých důsledcích vedl v závažných směrech k výsledkům a zjevům naprosto neuspokojivým a vyvolal tudíž zcela oprávněné stížnosti a důtklivé hlasy po nápravě, Jak právě zdůrazněno, nebyla to sama zásada, jež vyvolala stesky a volání po nápravě, nýbrž byly to strohé důsledky oné zásady, jež vyvrcholily v naprosto neudržitelný stav co do ochrany jazykového práva v řízení soudním.

Důsledkem oné zásady bylo především, že soudy i v jazykové otázce rozhodovaly samostatně a neodvisle. To mělo v zápětí, že soudy i v jazykové otázce byly vázány právním názorem vyšší stolice, najmě i nejvyššího dvoru soudního, jen ve věci, v níž jazyková otázka stala se spornou, nebyly však oním právním názorem vázány do budoucna v jiných věcech a nebylo lze, dávati jim do budoucna závazné pokyny v jazykových otázkách anebo dokonce

dokročiti na ně řízením kárným z důvodu, že přes opáčné, opětovně a souhlasně projevené stanovisko vyšší stolice zůstávaly při svém již opětovně ve vyšší stolici odmítnutém názoru. Tím živena byla přímá revolta nižších soudů proti jazykovému právu.

Nejzávažnějším, zároveň ovšem nejpovážlivějším a zcela neudržitelným důsledkem oné zásady bylo, že přípustnost opravných prostředků i v jazykových otázkách byla posuzována podle příslušných povšechných ustanovení procesního práva, takže tam, kde ve věci samé byl opravný prostředek vyloučen (na př. ve věcech nepatrných, proti srovnalým usnesením ve sporech a řízení exekučním a pod.), byl vyloučen i v otázkách jazykových. Bylo známo, že v otázce jazykové, řešené bývalým nejvyšším dvorem soudním na prospěch češtiny, ve zněmčeném území Čech do předu již litograficky vyhotoveným usnesením okresní soudy češtinu ze soudního řízení vyloučily a krajské soudy usnesení taková potvrzovaly. A proti tomu v řízení sporném a exekučním nebylo lze domoci se nápravy ani dovolacím rekursem na třetí stolici (§ 528 c. ř. s.), ani dozorčí stížností, poněvadž k otázce hledělo se právě jakožto k otázce judikatury a přezkoumávati věcnou oprávněnost řešení této otázky jest mimo obor působnosti orgánů dohlédacích.

Vzhledem k tomu, co bylo řečeno, jest zcela pochopitelno, že zákonodárce jazykového zákona uznal posavadní právní stav za neudržitelný a poohlédl se po cestě schůdnější a bezpečnější.

Ustanovil proto zákon (§ 7): »Spory o užití jazyka při soudech .... vyřizují příslušné státní orgány dohlédací jako věci státní správy odděleně od věci, ve které vzešly.«

Jakkoli dlužno upřímně vítati tento pokus zákonodárce o vyřešení otázky, nelze ubrániti se pochybnostem, zda zvolená cesta jest vhodnou a ve shodě s platným právem procesním.

Pochybno jest především, zda jest prakticky možno a proveditelno, by spor o užití jazyka byl v soudním řízení oddělen od věci, ve které vzešel, a přenesen na orgány dohlédací, orgány správní. Pochybno dále, jaký vliv má podání jazykové dozorčí stížnosti a řízení o této stížnosti na soudní řízení ve věci, v níž jazykový spor vzešel.

V onom směru budiž jen příkladmo poukázáno k tomu, že strana, nevyhověvší soudnímu příkazu, by učinila podání jazykově bezvadné, ztrácí s hlediska procesního práva možnost podání ještě učiniti, že k straně, jež nevyhoví soudcovu příkazu, jednati v jazyku, podle soudcova poukazu jedině přípustném, hledí se tak, jako

by se byla k roku vůbec neodstavila, a že stranu v tom i onom případě stihnou následky procesuální neposlušnosti, jimž s účinkem nelze čeliti jazykovou dohlédací stížností, nýbrž jen opravnými prostředky procesního práva.

Jinak ovšem měla by se věc, kdyby jazykové dohlédací stížnosti byl přiznán odkladný vliv na další soudní řízení o věci, v níž jazykový spor vzešel. Pro tento postup se však nařízení nerozhodlo a zajisté učinilo tak vším právem, poněvadž by jinak bylo umožněno, by jazykovými dohlédacími stížnostmi bylo soudní vyřízení věci do nekonečna oddáleno.

Po těchto poznámkách budiž přikročeno nyní k rozboru platných předpisů o sporech o užívání jazyka při soudech.

1.) Spory o užití jazyka při soudech vyřizují příslušné orgány dohlédací (§ 7 zákona, čl. 96 (1) nařízení). Dohlédací orgány justiční správy uvedeny jsou v zákoně o soudní organisaci (§ 78). O tom byla již řeč. V řízení trestním platí kromě toho o dozorčích stížnostech zvláštní ustanovení (§ 15 tr. ř. a § 97 zák. o soud. org.). Pochybno, zda nařízení má na zřeteli také tyto dohlédací stížnosti, či zda pro spory o užívání jazyka platí i v trestním řízení pouze ustanovení zákona o soudní organisaci a jazykového zákona a nařízení.

2.) Strana, která má za to, že bylo porušeno její jazykové právo, může si stěžovati u orgánu, jenž (podle § 78 org. zák.) jest povolán vykonávati přímo dohlédací právo nad soudem (soudcem, soudcovským úředníkem), do jehož opatření si stěžuje (čl. 96 (2) nařízení). Další dodatek nařízení (čl. 96 (2) nařízení): »pokud úřadu dohlédacímu také náleží rozhodovati o stížnostech« nemá pro soudní řízení významu, poněvadž podle zákona o soudní organisaci přímý dohlédací úřad jest vždy oprávněn o dohlédací stížnosti rozhodovati (§ 78 org. zák.).

3.) Stížnost nutno podati do 15 dnů (čl. 96 (2) nařízení). Zákon o soudní organisaci neváže dohlédací stížnost na lhůtu. Plně schvalovati dlužno, že stanovena lhůta alespoň pro dohlédací stížnost v otázkách jazykových. Tím zabráněno tomu, by takovéto stížnosti nebyly snad podávány až po drahné době, dokonce snad až po pravoplatném vyřízení věci. Lhůta 15 dnů na místo 14tidenní lhůty, jež jest v historických zemích pravidlem pro opravné prostředky v soudním řízení, přikloňuje se k 15tidenní lhůtě pro opravné prostředky v soudním řízení na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. O tom, od kdy se 15tidenní lhůta ke stížnosti na opatření soudu má počítati,

nařízení se nezmiňuje. Věc nebude pochybnou, směřuje-li stížnost proti písemně doručenému soudnímu opatření, na př. proti usnesení, jímž písemné podání bylo straně vráceno s poukazem, by je učinila v jazyku státním. Tu počne 15tidenní lhůta dnem po doručení soudního písemného opatření. Není však zcela jasno, od kdy počíná lhůta ke stížnosti v případech, kde strana má za to, že bylo porušeno její jazykové právo ústním opatřením soudu na př. jeho výzvou, by při přeličení jednala jazykem státním. Poněvadž pro stížnost na porušení jazykového práva neplatí ustanovení procesního práva, dlužno lhůtu ke stížnosti počítati od ústního prohlášení soudcova jazykového opatření, proti němuž stížnost směřuje.

4.) Shledá-li orgán, u něhož byla stížnost podána, že není příslušným, odstoupí stížnost ihned příslušnému orgánu a zpraví o tom stěžovatele (čl. 96 (3) nařízení).

5.) Jak naložiti dlužno se stížností opožděnou, nařízení ničeho neustanovuje. Má-li však určení lhůty ke stížnosti míti vůbec smysl, nutno trvati na tom, že opožděnou stížnost dlužno bez zkoumání její věcné oprávněnosti ihned odmítnouti.

6.) O řízení u dohlédacího orgánu obsahuje nařízení jen dvě velmi sporá ustanovení:

a) zpravidla budiž dohlédacím orgánem rozhodnuto na základě pouhé stížnosti. O vyřízení budiž dohlédacím orgánem zpraven soud, na který si bylo stěžováno, a jeho prostřednictvím i stěžovatel (čl. 96 (3) nařízení). Rozhodnutí staniž se co nejrychleji;

b) není-li ze stížnosti a jejích dokladů věc zcela nepochybnou, zpraví dohlédací orgán o tom, že byla stížnost podána, neprodleně soud, na který byla stížnost podána, s vyzváním, aby do přiměřené lhůty předložil (jednací) spisy. Dohlédací úřad jest pak povinen co nejrychleji rozhodnouti a vydati rozhodnutí straně i orgánu (soudu), na který si stěžovala (čl. 96 (4) nařízení).

O postupu při dohlédací stížnosti v řízení soudním obsahuje zákon o soudní organisaci (§ 78) jednak odchylné, jednak další předpisy. Těchto předpisů dlužno zajisté dbáti i při sporech o užívání jazyka v řízení soudním.

7.) O obsahu rozhodnutí dohlédacího úřadu, jímž uznána stížnost opodstatněnou, nařízení (čl. 96 (3) nařízení) ustanovuje, co dohlédací úřad zařiditi jednak má, jednak učiniti nemůže:

a) dohlédací úřad nařídí případně nápravu, která jest podle povahy věci ještě možna,

b) nemůže však sám vydati vyřízení s právními účinky vyřízení příslušného soudu, zejména prvý výrok zrušiti a nahraditi výrokem jazykově správným.

Poněvadž, jak řečeno, stížnost pro porušení jazykového práva nemá na další průběh soudního řízení vlivu odkládacího, nebude v soudním řízení podle povahy věci náprava zpravidla již možna. Nebude zejména lze, by ke stížnosti pro porušení jazykového práva byly dohlédacím úřadem odčiněny procesuální důsledky, vyplynuvší z porušení jazykového práva. Nebude na př. lze nařídíti, by ústní jednání, v němž neprávem stěžovateli nebylo přiznáno právo užívati menšinového jazyka, bylo znovu provedeno a tím stěžovateli byla poskytnuta možnost, použíti menšinového jazyka; nebude lze zrušiti rozsudek pro zmeškání, vydaný na základě toho, že strana odepřela jednati jinak než menšinovým jazykem a soud, uznav její stanovisko neoprávněným, hleděl k ní tak, jako by se k roku nedostavila. Pro soudní řízení nastanou účinky doručení doručením vyřízení i jazykově nesprávného a ode dne tohoto doručení bude nutno čítati lhůty, zejména lhůty k opravným prostředkům. Dohlédací úřad nebude oprávněn, by k úspěšné stížnosti pro porušení jazykového práva nařídil, že za den doručení má platiti den doručení vyřízení jazykově bezvadného a že teprve od tohoto dne mají se počítati lhůty soudního řízení. Toho nařízení neustanovuje a ustanoviti nemohlo, poněvadž by takto proti zásadě §u 96 (1) ústavní listiny zmocňovalo orgány justiční správy, zasahovati do otázek judikatury. Podobně jako při ústním styku, nebude v nejzávažnějších případech ani při písemném styku soudů se stranami v řízení soudním možno, by k úspěšné stížnosti pro porušení jazykového práva byla dohlédacím úřadem zjednána náprava. Bylo-li na př. podání na soud, vázané lhůtou, pro jazykovou závadu pravoplatně odmítnuto (čl. 4 a 6 nařízení), nastanou účinky procesuální neposlušnosti a účinky ty dohlédacím úřadem odčiněny býti nemohou.

Budou tudíž účinky úspěšné stížnosti pro porušení jazykového práva ponejvíce záležeti v akademickém výroku dohlédacího úřadu, že napadeným postupem soudu bylo porušeno stěžovatelovo jazykové právo. Prakticky znatelného úspěchu mohl by stěžovatel na př. docíliti tím, že by dohlédacím úřadem bylo soudu uloženo, by své vyřízení, doručené stěžovateli jen v jazyku státním, doručil mu dodatečně i v jeho menšinovém jazyku.

Z toho, co řečeno, vyplývá, že strany a účastníci soudního řízení nedojdou dohlédací stížností v nejzávažnějších případech účinné

ochrany proti tomu, oč při porušení jazykového práva hlavně a v prvé řadě se jedná, totiž proti nepříznivým důsledkům porušení jazykového práva. Hledati nápravu proti těmto důsledkům lze jen právními prostředky soudního řízení. Pro vyřízení těchto právních prostředků bude otázka užívání jazyka otázkou předurčující. Ji jako takovou vyříditi, a to samostatně vyříditi, bude pro soudy nezbytným a bude jejich právem a povinností přes ustanovení §u 7 jazykového zákona a čl. 96 nařízení, poněvadž nebyl a podle povahy věci ani nemohl býti zrušen § 190 c. ř. s., opravňující soudy, by pro svou potřebu samostatně vyřešily si i předurčující otázky práva veřejného, tudíž zajisté i práva jazykového.

8.) Poučení o opravných prostředcích. V rozhodnutí dohlédacího úřadu buď vždy poučena strana o právu stížnosti k vyššímu úřadu a o tom, kde a do jaké lhůty jest stížnost podati (čl. 96 (5) nařízení).

9.) Opravné prostředky. Do rozhodnutí dohlédacího úřadu může si strana stěžovati k úřadu, jenž je nejblíže vyšším úřadem dohlédacím a tak postupně až k nejvyšší stolici. O řízení a lhůtách platí předpisy pro tyto úřady jinak závazné. Není-li předpisů takových, jest stížnost podati do 15 dnů od doručení u úřadu, do jehož rozhodnutí jest si stěžováno (čl. 96 (3) nařízení). Tak tomu jest zejména při dohlédací stížnosti v řízení soudním, pro niž není (v §u 78 org. zák.) předepsána lhůta. Vyjmouc poslední dohlédací stolici (ministerstvo spravedlnosti), jsou i nadřízené dohlédací úřady povinny, by poučily stěžovatele (viz bod 8.) o opravných prostředcích (čl. 96 (5) nařízení).

Praxe nejvyššího správního soudu připouští proti rozhodnutí ministerstva spravedlnosti v jazykovém sporu stížnost na nejvyšší správní soud. Otázka není zcela nepochybnou. V jinakých případech dohlédací stížnosti podle §u 78 org. zák. uznává se stížnost na nejvyšší správní soud za nepřípustnou a není zákonné opory pro úchylku při dohlédacích stížnostech jazykových.

B) Dohled a opatření k zachování předpisů o jazykovém právu (§ 8 posl. odstavec zákona a čl. 97 nařízení).

Zákonem (§ 8 poslední odstavec) uloženo bylo vládě, by do nařízení pojala také předpisy, potřebné k tomu konci, aby se zabezpečilo úspěšné jeho provádění.

Podle tohoto příkazu ustanovilo pak nařízení:

1.) Shledá-li dohlédací úřad i mimo případ stížnosti, že soud anebo soudní orgán, jeho dohledu podřízený, porušil jazykový zá-

kon anebo nařízení, jest povinen mu to vytknouti a může vhodným opatřením zjednati nápravu (čl. 97 (1) nařízení). Zjednati nápravu může ovšem dohlédací úřad jen pokud jest možnou. Platí zde totéž, co po této stránce bylo uvedeno při sporech o užívání jazyků. Právo a povinnost k výtce a po případě k odpomoci přísluší (podle § 13 zákona o nejv. s.) též nejvyššímu soudu, ač jinak není dohlédacím úřadem justiční správy (§ 78 org. zák.).

2.) Proti soudcům a orgánům soudním, kteří porušují proti předpisům zákona a nařízení jazykové právo, bude postupováno kárným řízením bez újmy ustanovení § 25 zákona ze dne 19. března 1923, čís. 50 Sb. z. a n., na ochranu republiky (čl. 97 (3) nařízení). Samo sebou se rozumí, že nebude lze zakročiti kárným řízením pro mylný výklad zákona a nařízení nebo pro přehlédnutí toho kterého rozhodnutí v jazykové otázce. Bude tu přicházeti v úvahu zejména případ, kde soudce (soudní orgán), byv pod pohrůžkou kárných opatření dohlédacím úřadem vyzván, by k oprávněné jazykové stížnosti strany zjednal nápravu, výzvy neuposlechne (§ 78 org. zák.), jakož i případy úmyslného porušování jazykového práva. V těchto případech (úmyslné porušení jazykového práva) může dokonce s kárným stiháním sbíhati se stihání podle §u 25 zákona na ochranu republiky. Podle tohoto zákonného ustanovení trestá se, není-li čin jeho přísněji trestný, za přestupek pokutou (do 10.000 Kč) nebo vězením (do tří měsíců) orgán moci veřejné, který vykonávaje svůj úřad úmyslným jednáním neb úmyslným opomenutím proti zákonům ústavním nebo proti zákonům a nařízením, vydaným na provedení zákonů ústavních, ohrožuje zájmy veřejné správy. Předpokládá se tudíž kromě jiného jednak úmyslnost (ať jednání, ať opomenutí), jednak ohrožení zájmů veřejné správy. Trestati pro tento přestupek nepřísluší však soudu, nýbrž přímo nadřízenému dohlédacímu úřadu správy státní.

§ 16. O jazykové způsobilosti soudců a soudních orgánů a o jazyku zkoušek.

I. O jazykové způsobilosti soudců a soudních orgánů (§ 1 poslední odstavec zákona, hlava XII., čl. 60 až 68 nařízení).

Zákon (v posledním odstavci § 1) ponechal vládě, by nařízením upravila podrobnější předpisy o povinnosti úředníků a zřízenců státních atd., aby uměli československy.

V nařízení pak upravena byla věc takto:

1.) K jakékoli službě, ať definitivní, zatímní, přípravné, výpomocné, může býti u soudů nově ustanoven, připuštěn anebo jmenován jen ten, kdo jest úplně znalý státního jazyka tak, že jest s to, aby samostatně a i ve věci správně úřad nebo službu konal a se stranami jednal (čl. 60 (1) nařízení).

Také odborným soudcem laikem a přísedícím může státní správa zpravidla jmenovati jen toho, kdo jest (v označeném shora rozsahu) úplně znalý státního jazyka (čl. 60 (2) nařízení).

Úkony soudního komisařství mohou býti přikázány jen notářům, kteří jsou způsobilí úřadovati ve státním jazyku (čl. 67 (4) nař.).

2.) Znalost státního jazyka může uchazeč prokázati buď:

a) vysvědčením veřejného učiliště s vyučovacím jazykem státním, jež s prospěchem navštěvoval, je-li nepochybno, že od té doby znalosti státního jazyka nepozbyl, nebo

b) vysvědčením, že vykonal s prospěchem některou praktickou zkoušku pro svůj služební obor (soudcovskou, kancelářskou a pod.) zcela nebo částečně ve státním jazyku, anebo

c) vysvědčením o jazykové zkoušce, vykonané před zvláštní zkušební komisí (čl. 62 (1) nařízení). O zkušební komisi, zkoušce a jejím opakování obsahuje nařízení (v čl. 63) zevrubné předpisy.

Zkoušku může ministr spravedlnosti uchazeči prominouti, je-li z dosavadního zaměstnání nebo z jiných okolností uchazečova úplná znalost státního jazyka nepochybna a potvrdí-li to přednosta soudu, oprávněného přijmouti uchazeče (čl. 62 (2) nařízení).

3.) Výjimečně může v oborech, kde jest nedostatek odborně vzdělaných, úplně jazykově kvalifikovaných sil, a kde tím ani výkon služby ani styk se stranami netrpí, se souhlasem ministra spravedlnosti do služby (soudcovské přípravné služby, právní praxe, přípravné praxe) zatímně býti přijat neb soudním orgánem zatímně býti ustanoven také uchazeč, který zná alespoň částečně státní jazyk, s podmínkou, že se písemně zaváže, že do roka prokáže úplnou znalost, lze-li od něho očekávati, že tuto podmínku splní. Tuto lhůtu může ministr spravedlnosti na žádost ze závažných důvodů nejvýše o půl roku prodloužiti (čl. 61 (1) nařízení). Také jen v jednoroční, po případě prodloužené lhůtě lze jazykovou zkoušku opakovati (čl. 63 (4) nařízení).

Nevykáže-li uchazeč v určené nebo prodloužené lhůtě úplné jazykové způsobilosti, budiž příslušným úřadem zatímní služební poměr ihned rozvázán. Uchazeč může býti zatímně přijat jen s touto výslovnou výhradou, jíž dlužno pojmouti do jmenovací (ustanovovací) listiny (čl. 61 (2) nařízení).

4.) Soudcové, soudní úředníci, čekatelé a jiní soudní zaměstnanci, již ustanovení, musí týmž způsobem jako uchazeči (podle čl. 62) prokázati do 6 měsíců, kdy nařízení nabude účinnosti, že znají (jak toho vyžaduje čl. 60 nařízení) státní jazyk (čl. 64 (1) nařízení). Nejsou-li s to, by vykázali znalost státního jazyka vysvědčením, prokáží ji buď při praktické zkoušce nebo jazykovou zkouškou (podle čl. 62, čís. 3 a čl. 63 (1) až (3) a (5) nařízení). Průkaz ať tou, ať onou zkouškou musí býti zjednán v řečené šestiměsíční lhůtě. Zkoušku jazykovou lze jednou opakovati ve lhůtě komisí určené, nejdéle však do roka od zkoušky prvé (čl. 64 (3) nařízení).

Výjimky:

a) průkaz znalosti státního jazyka může ministr spravedlnosti prominouti soudcům a soudním orgánům, u nichž z dosavadního jich zaměstnání nebo z jiných okolností jejich úplná znalost státního jazyka je nepochybna (čl. 64 (1) nařízení);

b) zkoušky mohou býti ministrem spravedlnosti zproštěni soudcové a soudní orgánové, kterým v den, kdy nařízení nabylo účinnosti, bylo již alespoň 50 let a vykazují aspoň částečnou znalost státního jazyka, zjedná-li si ministr přesvědčení, že mohou býti dále ve službě zaměstnáni, aniž tím trpí služba, stejnoměrné rozdělení práce a zájmy stran (čl. 64 (4) nařízení).

5.) Soudcům a soudním orgánům umožní justiční správa, by nabyli dostatečné jazykové způsobilosti. Za tím účelem

a) lze je služebně přiděliti na dobu k výcviku přiměřenou;

b) mohou býti, pokud možno, konány u jednotlivých soudů cvičební jazykové kursy, jež upraveny budou výnosem ministra spravedlnosti (čl. 65 nařízení).

6.) Účinky, jež nastávají, nebyla-li prokázána znalost státního jazyka neb odepře-li soudce vykonati zkoušku.

a) Neprokáže-li soudce (soudní orgán) v ustanovené lhůtě náležité znalosti státního jazyka,

α) nelze mu ani propůjčiti samostatného nebo vedoucího místa, ani ho jmenovati do vyšší hodnostní třídy;

β) neznalost státního jazyka jest pokládati za důvod pro přiznání kvalifikace méně uspokojivé nebo neuspokojivé, nebo za důvod, aby byl soudce (soudní orgán) považován za trvale nezpůsobilého zastávati své služební místo a aby přeložen byl podle platných předpisů na trvalý odpočinek. U smluvních zaměstnanců, neprokázavších znalosti státního jazyka, jest služební poměr rozvázati (čl. 66 (1) nařízení).

b) Odepírá-li soudce vykonati zkoušku ve lhůtě nebo vykázati jinak znalost státního jazyka, je to důvodem, aby jej kárný soud dal do výslužby pro nezpůsobilost úřadovati (čl. 66 (2) nařízení).

c) U soudcovských čekatelů je tato okolnost hrubým porušením služebních povinností podle odst. 3 §u 17 zák. o soud. org. (čl. 66 (2) nařízení).

7.) Státní správa jest zavázána, šetříc přesně zásadních předpisů zákona a nařízení, obsazovati jednotlivá služební místa podle skutečné potřeby soudci a soudními orgány jazykově způsobilými (čl. 68 (1) nařízení).

V soudních okresech, v nichž podle posledního soupisu lidu obývá alespoň 20% státních občanů téhož, avšak jiného jazyka nežli československého, jakož i u sborových soudů nadřízených soudům v oněch okresech, ustanoví justiční správa také soudce a soudní orgány, kteří vykázali způsobilost úřadovati a jednati se stranami také v jazyku této jazykové menšiny (čl. 68 (2) nařízení).

II. O jazyku zkoušek (hlava XIII., čl. 69 nařízení).

1.) Soudcovské a jiné pro službu u soudů předepsané odborné zkoušky (jako knihovní, kancelářské a pod.), dále zkoušky, předepsané k tomu konci, aby bylo dosaženo autorisace potřebné pro orgány republiky (čl. 2 (2) nař.), jako zkoušky notářské a j., konají se státním jazykem (čl. 69 (1) nařízení).

2.) Na žádost kandidátovu může býti zkouška vykonána také částečně jazykem některé národní menšiny (hlava II.) v obvodě, pro který je zřízena zkušební komise (čl. 69 (2) nařízení).

3.) Vysvědčení vydá se ve státním jazyku. Vykonal-li kandidát zkoušku částečně i v jiném jazyku, buď ve vysvědčení potvrzeno, zdali prokázal dostatečnou znalost tohoto jazyka. Toto vysvědčení jest (podle čl. 68) vysvědčením o způsobilosti úřadovati i v tomto jazyku (čl. 69 (3) nařízení).

DODATEK II.

Náprava výroků úřadů správních o nárocích soukromoprávních pořadem práva.

§ 1. Úvod.

Ve čl. 15, odstavec prvý bývalého rakouského základního zákona státního o moci soudcovské ze dne 21. prosince 1867, čís. 144 ř. z., bylo ustanoveno:

»Ve všech případech, kde úřadu správnímu podle zákonů, které již jsou nebo budou vydány, náleží rozhodovati o odporujících si nárocích osob soukromých, má ten, kdo takovým rozhodnutím zkrácen jest ve svých právech soukromých, na vůli domáhati se odpomoci proti straně druhé pořadem práva.«

Toto velmi nejasné a v podrobnostech ani v prosincové ústavě ani zvláštním zákonem nepropracované ustanovení zavdalo přirozeně podnět k nesčetným sporným otázkám a obsáhlé literatuře. Zevrubné poučení a přehled příslušné literatury a judikatury podává Pražák ve svém jedinečném díle »Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními«. Díl první, stránka 134 a násl.

Ústavní listina Československé republiky obsahuje (ve hlavě čtvrté, moc soudcovská) toto ustanovení:

§ 105.

(1) Ve všech případech, ve kterých úřad správní podle zákonů o tom vydaných rozhoduje o nárocích soukromoprávních, volno jest straně tímto rozhodnutím dotčené po vyčerpání opravných prostředků dovolávati se nápravy pořadem práva.

(2) Podrobnosti upravuje zákon.

K tomu podotknuto v důvodové zprávě k vládnímu návrhu ústavní listiny (příloha tisku 2421/1920, k § 105, stránka 30) toto:

»Předpis článku 15 byl v rakouském zákoně stylisován velmi nejasně, takže nazval jej Unger plným právem sfingou. Leč přece nebylo možno v nynější ústavní listině jej zcela vymýtiti, poněvadž by tu povstala mezera v otázce, zda a jakým způsobem lze se dovolávati soudů tehdy, rozhodují-li podle platného práva o nárocích soukromoprávních výjimečně úřady správní.

Příslušný předpis je nyní přesněji upraven, neboť mluví se tu nyní výslovně o nárocích soukromoprávních, dále o tom, že teprve po vyčerpání opravných prostředků lze se dovolávati ve lhůtě přesně stanovené rozhodnutí soudního, a konečně, že může býti podle okolností podána žaloba určovací nebo žaloba o plnění.«

Zákonem, o němž zmiňuje se § 105 (2) ústavní listiny, jest zákon ze dne 15. října 1925, čís. 217 Sb. z. a n., jímž se provádí § 105 ústavní listiny (zákona ze dne 29. února 1920, čís. 121 Sb. z. a n.). Tento zákon v dalších výkladech bude k vůli stručnosti jmenován prováděcím zákonem.

Právní věda ve výkladech k článku 15 rak. zákona rozcházela se v otázce, zda-li ho lze použíti bez prováděcího zákona, či je-li prováděcí zákon nutným.

Táž sporná otázka vznikla i ohledně § 105 ústavní listiny. Nyní, an prováděcí zákon byl již vydán, stala se otázka bezpředmětnou. Stačí proto podotknouti, že oproti opačnému stanovisku praksе z doby před prováděcím zákonem (nejvyššího soudu, nejvyššího správního soudu a senátu pro řešení kompetenčních konfliktů) zákonodárné sbory při tvorbě prováděcího zákona vzhledem k § 105 (2) ústavní listiny považovaly otázku za kladně vyřešenu tímto ustanovením samé ústavní listiny.

§ 2. Předmět řízení.

Předmětem nápravy pořadem práva jsou nároky soukromoprávní, o nichž podle zákonů o tom vydaných bylo rozhodnuto úřady správními (§ 105 (1) ústavní listiny, § 1 (1) prováděcího zákona).

Předpokládá se, že úřad správní podle zákonů o tom vydaných rozhodl vlastně na místě soudu, nikoli v oboru působnosti jemu povšechně zákonem přikázané.

Správně bylo již v nauce k článku 15 rak. zákona poukázáno k tomu, že zákon má tu na zřeteli případy, v nichž úřady správní na základě positivního práva rozhodují dle norem práva soukromého o

sporných nárocích náležejících vlastně před soud; že jde tu o korektiv judikatury přikázané úřadům správním nikoli ve srovnalosti se zásadami všeobecnými, nýbrž pouze na základě singulárního ustanovení práva positivního; že takové přikázání dělo se namnoze z důvodů opportunity, kde poměry práva soukromého nějak, třeba jen zevně, souvisejí s nějakou věcí práva veřejného (Pražák I., str. 137, 138).

Poučnými jsou motivy vládního návrhu zákona o zřízení správního dvoru soudního (ze dne 22. října 1875, č. 36 ř. z.), kde se praví: »V převalné části moderních států vykazují správní úřady kromě své přirozené příslušnosti ve věcech správních ještě příslušnost v určitých věcech soukromoprávních, jež positivními předpisy byla na ně přenesena. Tokem dějinného vývoje mnohé, co svou podstatou patří do oboru soudnictví, přesunuto na správu, jakož i naopak mnohé věci patřící o sobě do oboru správy, na př. věci poručenské, péče o rodinná svěřenství, byly po několikastéleté zvyklosti svěřeny soudům« (Kaserer, Gesetze mit Materialien, 26. svazek, str. 29 a 30).

Požadavek nauky k článku 15 rak. zákona, by případy, na něž pravomoc soudů má býti rozšířena, byly uvedeny zevrubně, nikoli pouze povšechným obsahem článku 15 (Pražák I., str. 139), zůstal za Rakouska nesplněn.

Zachovati se podle tohoto požadavku neuznalo však za potřebné ani zákonodárství Československé republiky.

V důvodové zprávě k § 1 vládního návrhu prováděcího zákona (tisk poslanecké sněmovny 2002/1921), podotčeno po této stránce toto: »Materielní podmínky, za nichž lze se dovolávati § 105 ústavní listiny, jsou v tomto ustanovení vytčeny s dostatečnou jasností. Prováděcímu zákonu zůstanoveno pouze upraviti vhodným způsobem formu řízení.« Dále pak tam podotčeno: »Operuje v § 105 ústavní listiny a v § 1 osnovy pojmem soukromoprávního nároku, nemíní se ovšem zákonodárce mísiti do sporů o podstatě veřejného a soukromého práva, nýbrž počítá se skutečností, že rozdíl tento — třebas se vyskytují případy pochybné — je uznán a vžit. Pojem tento nebude působiti větších obtíží, než pojem občanských věcí právních, jimiž určuje příslušnost řádných soudů § 1 j. n.«

K tomu budiž již na tomto místě poznamenáno, že jest to právě pojem občanských věcí právních, jejž lze sice theoreticky po případě přesně a stručně formulovati, jenž však v praktickém životě právním působí ty největší obtíže. Stačí tu na oddůvodněnou letmý pohled do příslušné judikatury a literatury, najmě do díla Pražákova. Z toho pak, že ponecháno bylo jurisdikční normou a civilním řádem soudním prostě praxi a nauce, by se s oněmi obtížemi vypořádala, nijak ještě neplyne, že tento postup dlužno uznati za následování hodný i pro jiné případy.

Jeden cenný poznatek poskytuje však ona stať důvodové zprávy a v tom dlužno jí přisvědčiti, že pojem soukromoprávních nároků v § 105 ú. l. a § 1 (1) prováděcího zákona kryje se s pojmem občanské věci právní v § 1 j. n. Bude proto cennou a plně upotřebitelnou i pro vymezení pojmu nároků soukromoprávních ve smyslu § 105 ú. l. a § 1 (1) prováděcího zákona bohatá literatura a judikatura k pojmu občanských věcí právních.

Také v zákonodárném sboru zaujato stanovisko, upustiti v zákoně od výpočtu případů, spadajících pod § 105 ú. l. a § 1 (1) prováděcího zákona. V důvodové zprávě ústavně právního výboru poslanecké sněmovny (tisk 4973/1924) praví se: »Pokud jde o případy, kdy úřad správní rozhoduje o nárocích soukromoprávních, uznal výbor ústavně právní ve shodě s názory subkomise, že přesné vypočtení všech těch případů není možné.« V dalším pak uvádějí se tam příkladmo případy, jež dle vyjádření znalce (profesora Dra Otta) sem spadají.

Bylo by sice svůdné, není však v rozsahu těchto výkladů možno, zabývati se oněmi příkladmo uvedenými případy. Stačí upozorniti na to, že mezi těmito případy uvedeny jsou takové, kde odpomoc řízením soudním upravena jest v podrobnostech zvláštními zákony a není proto místa pro řízení podle prováděcího zákona. Sem zejména patří určení odškodného při vyvlastnění k účelům železničním.

Při jednání v poslanecké sněmovně upozornil zpravodaj na to, že: »Případy osnovy sluší odlišovati od těch, kde podle výslovných předpisů zákona se připouští žaloba na zrušení nálezu správního, jako tomu na př. podle zákona ze 6. června 1887, č. 72 ř. z. o zrušitelnosti nálezů úřadů vojenských na náhradu podle § 2. Takové speciální zákony, připouštějící přímo možnost žaloby, aby nález správní byl zrušen, zůstávají tímto zákonem nedotčeny« (těsnopisecká zpráva o jednání v 328. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění dne 12. března 1925, str. 1301).

Plně ovšem dlužno souhlasiti s názorem, že naznačený případ (čl. XI. uv. zák. k c. ř. s.) právě tak, jako případy čl. XXXVIII. uv. zák. k c. ř. s. a § 89, odstavec druhý služební pragmatiky nespadají pod prováděcí zákon. Nespadají tam však prostě proto, že v nich nejedná se o soukromoprávní nároky.

§ 3. Hmotné předpoklady použití zákona.

Nápravy ve výroku úřadu správního o soukromoprávních nárocích lze se (podle § 105 ú. l. a § 1 (1) prováděcího zákona) dovolávati za těchto předpokladů:

1. Jde o nárok soukromoprávní. O tom byla již (v předcházejícím § 2) řeč.

2. O nároku rozhodl úřad správní. Úřady správními, rozhodujícími o soukromoprávních nárocích, nebudou zajisté obligatorní rozhodčí soudy, třebas jsou přičleněny k úřadu správnímu a třebas nejsou označeny názvem rozhodčích soudů, nýbrž jiným názvem. Soudní odpomoc upravena tu civilním řádem soudním.

3. Úřad správní rozhodl o nárocích soukromoprávních podle zákonů o tom vydaných, to jest, jak bylo již (v § 1) blíže objasněno, mocí zvláštního zákona na místě soudu, kamž by věc jinak patřila. Obrat § 105 ú. l. »podle zákonů o tom vydaných« vzbudil domněnku, jako by soudní kontrola úřadů správních podle § 105 ú. l. byla obmezena pouze na zákony vydané (platné) v době vyhlášení ústavní listiny, nikoliv na zákony, jež později byly nebo budou vydány (Všehrd, čís. 6/1924). Tento názor odmítnut byl v ústavněprávním výboru i poslanecké sněmovny i senátu. Podotčeno k otázce toto: »Názor ten jest pochybený. Dle úmyslu zákonodárcova parafrasuje slovo »vydaných« vlastně slovo »platných« a sluší proto rozuměti pod výrazem »podle zákonů o tom vydaných« dle projeveného úmyslu zákonodárcova i zákony, jež po platnosti ústavy byly nebo budou vydány.«

4. Úřad správní o soukromoprávním nároku rozhodl. Tomu není tak v případech, kde se úřad správní o soukromoprávním nároku proti státu jako straně pouze vyjádřil, nárok ten zcela nebo z části uznávaje nebo odmítaje. Jde tu v podstatě o touž otázku jako při rozhraničení oboru působnosti zemského civilního soudu v Praze podle zákona ze dne 2. listopadu 1918, č. 4 Sb. z. a n. oproti oboru působnosti nejvyššího správního soudu podle § 2, č. 6 zákona z téhož dne č. 3 Sb. z. a n. I tu záleží na tom, zda správní úřad o veřejnoprávním nároku proti státu nebo proti jeho jednotlivé zemi rozhoduje nebo se jen vyjadřuje. Typickými případy, ve kterých se úřad správní o soukromoprávních nárocích proti státu jen vyjadřuje, jsou případy reklamačního řízení v dopravě železniční a poštovní.

5. Strana vyčerpala opravné prostředky řízení správního. Toto ustanovení připomíná obdobné ustanovení

§ 4 zákona ze dne 2. listopadu 1918, č. 3 Sb. z. a n. Podle něho kompetenční konflikt záporný tu jest, když otázka příslušnosti v předepsaném instančním postupu poslední přípustnou stolicí byla popřena. Požaduje, by strana vyčerpala opravné prostředky řízení správního, požaduje zákon (v § 105 ú. l. a v § 1 (1) prováděcího zákona), by nejen vyčerpala veškeré opravné prostředky řízení správního, nýbrž by vyčerpala je takovým způsobem, že její opravný prostředek vyvolal věcné rozhodnutí administrativní opravné stolice o nároku soukromoprávním. Nebyl by tudíž splněn tento předpoklad, kdyby administrativní opravný prostředek byl na př. odmítnut pro opozdělost. Z povahy věcí, jakož i z dalších ustanovení prováděcího zákona [§ 1 (2) a (3)] vyplývá, že opravné prostředky správního řízení musel vyčerpati právě ten, kdo chce se dovolávati nápravy pořadem práva. Byl-li tudíž rozhodnutím správního úřadu uplatňovaný nárok z části přiznán, z části zamítnut a jen jedna strana vyčerpala proti rozhodnutí opravné prostředky správního řízení, jest druhé straně uzavřena cesta § 105 ú. l. a prov. zákona. Opravným prostředkem správního řízení není a není v zákoně (§ 105 ú. l., § 1 (1) prováděcího zákona) míněna stížnost na nejvyšší správní soud. O poměru této stížnosti k soudnímu řízení podle prováděcího zákona bude později ještě zvlášť pojednáno.

6. Nápravy pořadem práva lze se dovolávati ve výroku správního úřadu o soukromoprávních nárocích. V důvodové zprávě k vládnímu návrhu prováděcího zákona bylo zdůrazněno, »že jedině strana, jež jest dotčena rozhodnutím správního úřadu ve svém materielním nároku, může se obrátiti na soud, že však nelze tímto způsobem vytýkati správnímu řízení vady formální«. Řádné soudy nebyly § 105 ú. l. a prováděcím zákonem povýšeny na opravnou stolici vůči řízení správnímu. Bude ještě později poukázáno k tomu, že řádné soudy nepřezkoumávají rozhodnutí správního úřadu ani po formální, ani po věcné stránce, nýbrž rozhodují zcela samostatně o soukromoprávním nároku.

7. Nápravy lze se dovolávati pořadem práva. Tím, jakž plyne z dalších ustanovení prováděcího zákona [§ 1 (4)] a jakž podotčeno ve zprávě ústavně právního výboru poslanecké sněmovny, sluší rozuměti nejen řízení sporné, zahájené žalobou u řádných soudů, nýbrž i řízení nesporné. Pod pojmem »pořad práva« sluší tedy rozuměti řízení u řádných soudů, sporné a nesporné, a contrario řízení správního.

§ 4. Příslušnost.

1. Podle vládního návrhu prováděcího zákona měla žaloba podána býti u věcně příslušného soudu, v jehož obvodu jest sídlo správního úřadu, jenž rozhodl v prvé stolici. Výlučná místní příslušnost tohoto soudu doporučována úvahou, že jest záhodno, aby v případech, kdy obě strany dovolávají se soudu proti rozhodnutí správního úřadu, bylo řízení o obou žalobách soustředěno u jediného soudu, jenž by pak mohl řízení sloučiti k společnému projednání a rozhodnutí.

K tomu budiž podotknuto, že účelu, jejž sledoval vládní návrh, nebylo by bývalo dosaženo určením výlučné místní a ponecháním obecné věcné příslušnosti, nýbrž bylo by bývalo nutným, by stanovena výlučná i věcná i místní příslušnost.

Než v označeném směru nedošel vládní návrh souhlasu zákonodárných činitelů (viz zpráva ústavně právního výboru poslanecké sněmovny tisk 4973/1924, k § 2) a zákonem stalo se toto ustanovení:

»Žaloba nebo návrh buďte podány u soudu věcně a místně příslušného pro uplatňovaný nárok podle obecných ustanovení« (§ 2 (4) prováděcího zákona).

Soud, u něhož strana dovolává se nápravy ve výroku správního úřadu o soukromoprávním nároku, bude tudíž zkoumati svou věcnou a místní příslušnost, odmysle si předchozí řízení správní a hledě k věci tak, jako by nárok hned od prvopočátku byl uplatňován na řádném soudě.

2.) Soud, jako v jiných případech, i zde zkoumá v prvé řadě, zda pořad práva jest přípustným, a teprve, zodpověděl-li tuto otázku kladně, zkoumá dále, zda jest věcně a místně příslušným.

3.) Zkoumaje, zda pořad práva jest přípustným, bude soud jako jindy i zde postupovati podle ustanovení § 42 j. n. a příslušných ustanovení civilního řádu soudního o otázce přípustnosti pořadu práva.

Nemůže býti o tom pochybnosti, že bude pořad práva nepřípustným, není-li dle názoru soudu nárok, o němž rozhodl úřad správní, nárokem soukromoprávním.

Není však v zákoně vyřešena otázka, jak náleží soudu postupovati v případě, kde sice jde o nárok soukromoprávní, ale strana opomenula vyčerpati opravné prostředky řízení správního. Jest tu myslitelným dvojí stanovisko. Buď vyčerpání opravných prostředků správního řízení jest podmínkou přípustnosti pořadu práva, nebo jest hmotně právním předpokladem žaloby (návrhu v nesporném řízení). V onom případě mělo by nevyčerpání opravných prostředků správního řízení týž význam a účinek, jaký má okolnost, že nárok, o němž bylo rozhodnuto úřadem správním, není nárokem soukromoprávním, při druhém stanovisku nebyla by žaloba (návrh) pro nedostatek onoho hmotně právního předpokladu věcně odůvodněna a náleželo by, rozsudkem ji zamítnouti.

Pro prv uvedené stanovisko bylo by lze uvésti obdobnou praksi senátu pro řešení kompetenčních konfliktů, jenž usnesením odmítá návrh na řešení záporného kompetenčního konfliktu, nevyčerpala-li strana v otázce příslušnosti všech přípustných opravných prostředků i řízení soudního i řízení správního. Ovšem tu uvážiti dlužno různý doslov jednak § 4 zákona čís. 3/1918, jednak § 1 (1) prováděcího zákona. Tam se praví, že, nebyla-li otázka příslušnosti v předepsaném instančním postupu poslední přípustnou stolicí popřena, kompetenční konflikt záporný tu není, kdežto v § 1 (1) prováděcího zákona se prostě stanoví, za kterých podmínek lze dovolávati nápravy pořadem práva. Arciť zákon nerozeznává mezi podmínkami, za nichž lze se dovolávati nápravy pořadem práva, a mluví dále o odmítnutí stížnosti nejvyšším správním soudem z důvodů, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů (§ 2 (2) nařízení), a o rozhodnutí poslední soudní stolice, jímž byl pořad práva prohlášen za nepřípustný (§ 2 (3) nařízení). Uvážiti dlužno ve prospěch prv naznačeného stanoviska i to, že, nebyly-li vyčerpány opravné prostředky správního řízení (§ 1 (1) prováděcího zákona, § 105 ústavní listiny), soud věcnou oprávněností nároku nesmí se zabývati, poněvadž jen za oné podmínky povolán jest ku kontrole výroku správního úřadu. V materiáliích k prováděcímu zákonu pamatováno ovšem v prvé řadě na rozpor mezi řádnými soudy a nejvyšším správním soudem v otázce, zda jde o nárok soukromoprávní, či veřejnoprávní. Důležitým jest však odůvodnění vládního návrhu k § 3, jímž nařízeno, že »rozhodnutí správního úřadu, jemuž žaloba čelí, jest připojiti k žalobě v prvopise nebo ověřeném opise.« Na odůvodněnou pak uvedeno: »Třeba jest, aby soud hned v žalobě byl informován, že podmínky § 105 ústavní listiny jsou splněny, neboť jinak jest každou žalobu z nároku, o němž podle platných předpisů mají rozhodovati úřady správní, odmítnouti pro nepřípustnost pořadu práva a limine fori.« Tímto výrokem důvodové zprávy k § 3 osnovy, jíž dostalo se pak jen pozměněného a doplněného doslovu, bylo podle úmyslu zákonodárce zaujato shora na prvém místě označené stanovisko.

§ 5. Poměr ke stížnosti na nejvyšší správní soud.

Bylo již k tomu poukázáno, že opravným prostředkem ve smyslu § 105 ústavní listiny a § 1 (1) prováděcího zákona nemíní se též stížnost na nejvyšší správní soud.

Tím však není řečeno, že jest straně zabráněno, podati tuto stížnost. Vždyť může býti pochybno, zda jest zde případ § 105 ústavní listiny (§ 1 (1) prováděcího zákona) a zda tudíž dlužno dovolávati se nápravy pořadem práva, či stížností na nejvyšší správní soud.

Podle prováděcího zákona (§ 2) může strana buďsi podati do rozhodnutí správního úřadu

1.) stížnost k nejvyššímu správnímu soudu [§ 2 (1)], nebo

2.) nejprve žalobu (návrh) k řádnému soudu [§ 2 (3)].

K čís. 1. Přípustnost této stížnosti, lhůta k ní a řízení o ní posuzují se podle zákonných ustanovení o stížnostech k nejvyššímu správnímu soudu. Zejména dlužno 60tidenní lhůtu ke stížnosti počítati od doručení rozhodnutí poslední správní stolice (§ 14 zákona o nejv. spr. s. z roku 1875).

K čís. 2. O žalobě (návrhu) k řádnému soudu bude ještě pojednáno.

Byla-li do rozhodnutí správního úřadu podána (nejprv) stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, dlužno rozeznávati dvojí případ:

a) stížnost byla nejvyšším správním soudem »odmítnuta z toho důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů« (§ 2 (3) prováděcího zákona),

b) stížnosti dostalo se u nejvyššího správního soudu jiného vyřízení, než uvedeno pod písm. a).

K písm. **a**), Tímto výrokem nejvyšší správní soud vyslovil, že jde o nárok soukromoprávní, že o nároku tom bylo správním úřadem rozhodnuto a že stěžovatel vyčerpal opravné prostředky řízení správního. To plyne z doslovu zákona, poněvadž jen za oněch tří předpokladů může obstáti výrok nejvyššího správního soudu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů.

Pro tento případ ponechává se straně, jež podala s tímto výsledkem stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, by nyní žalobou (návrhem) domáhala se odpomoci na řádném soudě. Ovšem ale bylo nutno stanoviti pro žalobu (návrh) samostatnou, zvláštní lhůtu. Nebylo lze vystačiti se lhůtou, určenou v zákoně [§ 2 (1)] pro případ, podala-li strana do rozhodnutí správního úřadu nejprv žalobu (návrh) k řádnému soudu, poněvadž bylo třeba počítati s možností, že tato lhůta již prošla, než vydáno bylo řečené odmítavé rozhodnutí nejvyššího správního soudu, čímž by straně bylo znemožněno dovolávati se nápravy pořadem práva, ač dle výroku nejvyššího správního soudu jest zde případ § 105 ústavní listiny.

Ustanovuje proto prováděcí zákon [§ 2 (2)], že, byla-li stížnost k nejvyššímu správnímu soudu (jíž bylo stranou v prvé řadě použito) tímto soudem z uvedeného důvodu odmítnuta, jest podati žalobu (návrh) k řádnému soudu v propadné lhůtě třiceti dnů ode dne, kdy bylo dodáno straně ono odmítavé rozhodnutí nejvyššího správního soudu.

Samo sebou se rozumí, že řečená právě lhůta přiznává se pouze straně, jež s oním výsledkem podala stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, nikoli též straně, jež rovněž týmž rozhodnutím správního úřadu jest dotčena, ale dovolává se nejprv odpomoci u řádného soudu. Pro tuto stranu platí lhůta § 2 (1) prov. zák.

K písm. **b.**) Dostalo-li se stížnosti k nejvyššímu správnímu soudu tímto soudem jiného vyřízení, než jejího odmítnutí z důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů (shora k písm. **a**), dlužno rozeznávati, zda nejvyšší správní soud vyřídil stížnost ve věci samé, či zda odmítl ji z formálního důvodu, arciť jiného, než že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů.

α) Byla-li stížnost nejvyšším správním soudem vyřízena ve věci samé, bylo tím rozhodnuto, že nárok jest veřejnoprávní. Lhostejno, zda nejvyšší správní soud zabýval se ex professo otázkou, zda jde o nárok veřejnoprávní, či soukromoprávní, či otázka ta, ježto k tomu nebylo podnětu, byla v rozhodnutí nejvyššího správního úřadu pominuta mlčením. Neboť i v tomto případě nejvyšší správní soud, podjav se věcného vyřízení stížnosti, alespoň implicite rozhodl, že nárok jest veřejnoprávní.

V tomto případě jest, jak bude ještě zevrubněji uvedeno, výrok nejvyššího správního soudu, že nárok jest veřejnoprávní, pro soudy závazným (§ 4 prov. zák.) a tím straně uzavřena cesta, dovolávati nápravy pořadem práva;

β) Byla-li stížnost nejvyšším správním soudem odmítnuta z důvodů formálních, vyjímajíc arci důvod shora zmíněný, najmě pro nepříslušnost, opozděnost anebo nepřípustnost, nelze ovšem tvrditi,

že nejvyšší správní soud tím alespoň implicite rozhodl o otázce, zda nárok jest veřejnoprávní či soukromoprávní; tato otázka zůstává otevřenou a není formální závady (§ 4 prov. zák.), by strana nepodala pak do rozhodnutí správního úřadu žalobu (návrh) k řádnému soudu. Jenže v tomto případě nepočítá se propadná lhůta k žalobě (návrhu) ode dne, kdy bylo dodáno straně rozhodnutí nejvyššího správního soudu (jak tomu podle § 2 (2) prov. zák., viz shora k písm. a), nýbrž platí tu propadná lhůta (§ 2 (1) prov. zák.), čítaná ode dne, kdy bylo straně dodáno rozhodnutí správního úřadu, který rozhodoval s konečnou platností.

Podala-li strana do rozhodnutí správního úřadu nejprv žalobu (návrh) k řádnému soudu, dlužno rozeznávati:

αα) soud pořad práva prohlásil za nepřípustný,

ββ) soud uznal pořad práva za přípustný.

K písm. *αα*. V tomto případě může strana nyní (podle zákonných předpisů a za podmínek přípustnosti stížnosti k nejvyššímu správnímu soudu) podati do rozhodnutí správního úřadu stížnost na nejvyšší správní soud. Pro tuto stížnost platí obyčejná (60tidenní) lhůta, platící i jinak pro stížnosti na nejvyšší správní soud (§ 14 zákona o nejv. správ. soudě v roku 1875). Aby však strana, dovolavši se s tímto výsledkem nejprv nápravy pořadem práva, nebyla pro uplynutí lhůty připravena o právo stížnosti na nejvyšší správní soud, počítá se lhůta ke stížnosti na tento soud ode dne, kdy straně bylo dodáno rozhodnutí poslední soudní stolice, jímž byl pořad práva prohlášen za nepřípustný (§ 2 (3) prov. zák.). Z tohoto doslovu zákona a z dalšího ustanovení § 4 prov. zák. (in fine) »a to i tehdy, když (řádné) soudy přípustnost pořadu práva v předepsaném postupu stolic popřely« dlužno usuzovati, že strana musí (podobně jako při záporném kompetenčním konfliktu) proti soudnímu rozhodnutí, jímž byl pořad práva prohlášen za nepřípustný, vyčerpati všechny přípustné opravné prostředky dotyčného soudního řízení. Proto také ukládá zákon (§ 2 (3) prov. zák.) straně, by ke stížnosti na nejvyšší správní soud připojila v prvopise nebo v ověřeném opise ono rozhodnutí poslední soudní stolice. Nepoužila-li strana v otázce přípustnosti pořadu práva všech přípustných opravných prostředků soudního řízení, nepozbývá tím jinak jí příslušejícího práva ke stížnosti na nejvyšší správní soud, ovšem ale čítá se pak lhůta k této stížnosti pravidelným způsobem (od doručení rozhodnutí správního úřadu, který rozhodoval s konečnou platností).

Podala-li strana, jež nejprv dovolávala se odpomoci u řádného soudu, byla však se žalobou (návrhem) pro nepřípustnost pořadu práva odmítnuta, po té stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, může zase nastati dvojí případ: Nejvyšší správní soud stížnost buďto odmítne z důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů, nebo vyřídí ji jiným způsobem. Tento případ nepřichází zde dále v úvahu. Zde dlužno zabývati se jen prvým případem. Výrokem nejvyššího správního soudu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů, jsou soudy vázány (§ 4 prov. zák.). Pro novou žalobu (nový návrh) u řádného soudu platí i tu (nová) lhůta třiceti dnů ode dne, kdy dodáno straně rozhodnutí nejvyššího správního soudu, jímž byla stížnost odmítnuta z toho důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů (§ 2 (2) prov. zák.). Ve zprávě ústavně-právního výboru senátu (tisk 2167/1925, str. 3) podotčeno v uvedených směrech toto: »Lhůta ta (§ 2 (2) platí i v těch případech, když řádné soudy přípustnost pořadu práva právoplatně, t. j. v předepsaném postupu stolic popřely. Odmítne-li také nejvyšší správní soud svou příslušnost, budou se musiti řádné soudy vždy znova spornou věcí zabývati. Aby otázka ta nebyla spornou, navrhuje ústavně-právní výbor příslušný dodatek ku § 4 osnovy zákona tohoto znění: »a to i tehdy, když tyto soudy přípustnost pořadu práva v předepsaném postupu stolic popřely.«

Nepochybným zdá se býti, že v uvedených případech bude strana musiti podati na řádném soudě novou žalobu (nový návrh) a že soudní řízení bude nově provedeno. Tak tomu bude zajisté i tehdy, když na př. v prvotním soudním řízení byla věc v nižších stolicích meritorně již zcela probrána a meritorně rozhodnuta a teprve poslední soudní stolice pro nepřípustnost pořadu práva zrušila celé posavádní řízení a odmítla žalobu (návrh).

Zákon ponechává straně, zda chce do rozhodnutí správního úřadu podati nejprv stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, či žalobu (návrh) k řádnému soudu. Cítí-li se rozhodnutím správního úřadu dotčeno více osob, mohou nastati další komplikace tím, že některé dovolávají se nápravy nejprv u řádného soudu, jiné pak zase nejprv stížností k nejvyššímu správnímu soudu. Osud žaloby (návrhu) na řádném soudě bude tu mimo jiné záviseti na stanovisku nejvyššího správního soudu ke stížnosti druhé strany, jež nejprve u něho dovolávala se nápravy. Rozhodne-li ve věci nejvyšší správní soud, jest jeho (výslovný nebo ve vejití do věci samé mlč-

ky obsažený) výrok, že nárok jest veřejnoprávní, právě tak, jako jeho výrok, jímž byla stížnost odmítnuta z toho důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů, pro soudy závazným (§ 4 prov. zák.). V řízení na řádném soudě bude odpůrce strany, k jejíž žalobě (návrhu) bylo soudní řízení zahájeno, o onen výrok moci opírati námitku nepřípustnosti pořadu práva, při druhém výroku bude tímto výrokem podvrácena námitka nepřípustnosti pořadu práva.

Zákon nezmiňuje se o tom, zda může strana proti rozhodnutí správního úřadu podati současně stížnost k nejvyššímu správnímu soudu a žalobu k řádnému soudu. Poněvadž však zákon tuto možnost nevylučuje, lze onen postup připustiti, třebaže dlužno uznati, že tím strana zastává v pravdě dvojí, úplně protichůdné stanovisko, poněvadž tato okolnost dotýká se věcného osudu obojího kroku, nikoli však jeho formální přípustnosti. Hledíc však k řečené vázanosti řádných soudů na výrok nejvyššího správního soudu bude zde pro řádný soud důvod, by přerušil soudní řízení až do rozhodnutí nejvyššího správního soudu v otázce, ohledně níž jest řádný soud tímto rozhodnutím vázán.

Zákon ponechává straně, zda chce proti rozhodnutí správního úřadu podati nejprv stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, či žalobu (návrh) k řádnému soudu. V pochybnosti dlužno se zajisté rozhodnouti pro prve uvedenou cestu. Tím uchrání se strana nebezpečí, že snad zbytečně bude věc s velkým nákladem projednávána na řádném soudě.

Ustanovením prováděcího zákona (§ 4) o vázanosti řádných soudů shora uvedenými výroky nejvyššího správního soudu pozměněn byl § 3 zákona z 2. listopadu 1918, čís. 3 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů. Lze zajisté schváliti snahu, by takto bylo se uvarováno kompetenčních konfliktů, oddalování konečného rozhodnutí, zatěžování nejvyššího správního soudu a řádných soudů a zbytečných útrat. Jiná jest však otázka, zda lze zvolenou k tomu cestu uznati za vhodnou. Že bude namnoze zcela nepraktickou, bylo již dolíčeno. Litovati dlužno, že takto porušena byla zejména parita nejvyššího soudu a nejvyššího správního soudu.

§ 6. Řízení na řádném soudě.

I. Řízení na řádném soudě zahajuje se zpravidla žalobou, výjimečně návrhem v řízení nesporném.

Žalobu (návrh) podati jest v zákonné propadné lhůtě. Tato lhůta činí zpravidla 90 dnů ode dne, kdy bylo straně dodáno rozhodnutí správního úřadu, který rozhodoval s konečnou platností (§ 2 (1) prov. zák.). Výjimkou:

1.) činí propadná lhůta k žalobě (návrhu) třicet dnů ode dne, kdy bylo straně dodáno rozhodnutí nejvyššího správního soudu, jímž byla stížnost (na tento soud) odmítnuta z toho důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů. O těchto případech bylo již pojednáno.

2.) platí v příslušném zákoně stanovená delší lhůta (§ 2 (1) prov. zák.). Příslušným zákonem míněn jest zákonný předpis, podle něhož úřad správní rozhoduje výjimečně o nároku soukromoprávním. Z doslovu zákona »není-li v příslušném zákoně stanovena d e l š í lhůta« vyplývá, že shora řečená devadesátidenní lhůta má býti lhůtou minimální, takže, kdyby v příslušném zákoně, jenž nabyl působnosti dříve, než prováděcí zákon, byla stanovena lhůta kratší, platila by nyní lhůta 90 dnů.

Nápravy ve výroku úřadu správního o nárocích soukromoprávních budiž se zpravidla domáháno žalobou.

Obsahem svým nesměřuje žaloba přímo proti výroku úřadu, nedomáhá se svým návrhem toho, by tento výrok byl změněn anebo zrušen. Obsahem tohoto výroku určuje se pouze obsah žalobního návrhu.

a) Byl-li rozhodnutím správního úřadu přiznán straně uplatňovaný nárok, může strana tím dotčená domáhati se určovací žalobou zápornou výroku, že nárok, uznaný rozhodnutím správního úřadu není po právu (§ 1 (2) prov. zák.). Při této určovací žalobě záporné sproštěn jest žalobce samým zákonem povinnosti, uložené mu jinak ustanovením § 228 c. ř. s., by tvrdil a dokázal právní zájem na tom, by bylo co nejdříve soudním rozhodnutím vysloveno, že nárok, uznaný rozhodnutím správního úřadu není po právu;

b) byl-li však nárok správními úřady zamítnut, může se ho strana jej uplatňující domáhati žalobou o určení neb o plnění (§ 1 (3) prov. zákona). Otázku, zda dlužno podati žalobu o plnění, či kladnou určovací žalobu, dlužno posuzovati podle práva procesního (§ 228 c. ř. s.);

c) byl-li rozhodnutím správního úřadu uplatňovaný nárok jen z části uznán, z části však zamítnut, bude záporná určovací žaloba (§ 1(2)) směřovati jen proti uznané, žaloba o plnění (určení) pak jen proti zamítnuté části nároku. Může se tudíž státi, že nápravy ve

výroku správního úřadu o soukromoprávním nároku bude se žalobou dovolávati více osob.

Výjimečně dlužno dovolávati se nápravy v řízení nesporném:

a) prováděcí zákon (§ 1 (4)) ponechává nedotčeny předpisy, jimiž dovolávání se nápravy za podmínek, vytčených v odst. 1 (prov. zák.) odkázáno bylo na řádné soudy v řízení nesporném.

Toto ustanovení není zcela jasným. Má na mysli zvláštní zákonné předpisy, v nichž strana, dotčená výrokem správního úřadu, odkázána jest na odpomoc v nesporném řízení před řádnými soudy. V těchto případech nelze však zabývati se otázkou, zda jde o nárok soukromoprávní. Dosti na tom, že onen zvláštní zákon sám uvolňuje bez ohledu na tuto otázku cestu nesporného řízení soudního. Rovněž jen podle oněch zvláštních předpisů nutno posuzovati i další předpoklady dovolávání se řádného soudu, zejména otázku, zda strana musí nejprve vyčerpati opravné prostředky řízení správního. Nedotčeny posléze zůstávají a nejsou nahrazeny prováděcím zákonem předpisy o soudním řízení, pokud jsou v onom zvláštním zákoně obsaženy;

b) náleží-li nárok podle své povahy k řízení ve věcech nesporných, lze jej uplatniti pouhým návrhem podle obdoby předešlých ustanovení (§ 1 (4) prov. zák.). Při tom bylo zapomenuto, že v případech, přicházejících zde v úvahu, jde o sporné nároky soukromoprávní, že rozhodovati o takovýchto nárocích přikázáno jest (čl. I. uvoz. zák. k c. ř. s.) zásadně řízení spornému, že řízení nesporné má místo jen tam, kde to zákon nařizuje (§ 1 nesp. říz.), že hranici mezi sporným a nesporným řízením nelze pošinouti pouhým poukazem k povaze nároku a že posléze, kde není zvláštního zákona, soudce nesporný beztak bude nucen odkázati účastníky na pořad rozepře (§ 2 čís. 7 nesp. říz.).

Co se týče vypravení žaloby (návrhu) stačí uvésti, že k žalobě (návrhu) nutno v prvopise neb ověřeném opise připojiti rozhodnutí správního úřadu, jehož předmětem jest nárok a v případech § 2 (2) prov. zák. též rozhodnutí nejvyššího správního soudu; zároveň buď udáno, kterého dne bylo straně dodáno (§ 3 prov. zák.). Opomenutí v tom neb onom směru bylo by formálním pokleskem a podnětem k použití §§ 84 a 85 c. ř. s. a § 89 jedn. ř.

V důvodové zprávě k vládnímu návrhu prov. zákona (tisk 2002 poslanecké sněmovny z roku 1921) podotčeno toto (k § 3): »Třeba jest, aby soud hned v žalobě byl informován, že podmínky § 105 ústavní listiny (§ 1, odstavec prvý této osnovy) jsou splněny, neboť jinak jest každou žalobu z nároku, o němž podle platných předpisů mají rozhodovati úřady správní, odmítnouti pro nepřípustnost pořadu práva a limine fori.«

Zkoumá tudíž soud v prvé řadě s hlediska přípustnosti pořadu práva jednak, zda žalobce (navrhovatel) vyčerpal opravné prostředky řízení správního, jednak, zda jde o nárok soukromoprávní. Sezná-li, že ta neb ona podmínka není splněna, není pořad práva přípustným, zachová se podle příslušných ustanovení soudního řízení. Tu pak dojde po případě ke stížnosti na nejvyšší správní soud (§ 2 (2) a § 4 prov. zákona; viz § 5 těchto výkladů). Přicházejí zde v úvahu tyto možnosti:

aa) řádný soud odmítl žalobu (návrh) pro nepřípustnost pořadu práva, poněvadž podle jeho názoru žalobce (navrhovatel) nevyčerpal opravné prostředky řízení správního, nebo

bb) řádný soud uznal sice tento předpoklad za splněný, ale odmítl žalobu (návrh) pro nepřípustnost pořadu práva, poněvadž podle jeho názoru nejde o nárok soukromoprávní.

K písm. aa. Dospěje-li nejvyšší správní soud k témuž důsledku, jako řádný soud, jest stížnost na nejvyšší správní soud nepřípustná (§ 5 zák. o nejv. správ. soudě z roku 1875) a bude jím odmítnuta. Tím jest věc i pro tento soud, i pro řádné soudy s konečnou platností vyřízena.

V opačném případě bude záležeti na stanovisku, jež zaujme nejvyšší správní soud k dosud neřešené otázce, zda jde o nárok soukromoprávní, či veřejnoprávní. Uzná-li, že jde o nárok veřejnoprávní, vyřídí stížnost a věc k řádnému soudu již se nevrátí. Pak-li dle jeho názoru jde o nárok soukromoprávní, jsou s jeho stanoviska splněny oba předpoklady § 105 ústavní listiny (§ 1 (1) prov. zákona). V tomto případě odmítne nejvyšší správní soud stížnost z důvodu, že jde o věc, patřící podle § 105 ústavní listiny do příslušnosti řádných soudů, a tímto výrokem bude vázán řádný soud, na který bude pak znova podána žaloba nebo návrh (§ 4 prov. zák.).

K písm. bb. Podána-li pak stížnost na nejvyšší správní soud a nebyla-li jím odmítnuta z důvodu formálních, najmě také, an nejvyšší správní soud není vázán opačným stanoviskem řádných soudů, pro nevyčerpání opravných prostředků řízení správního, bude záležeti na tom, zda nejvyšší správní soud ztotožní se se stanoviskem řádného soudu, že jde o nárok veřejnoprávní, či zda zaujme stanovisko opačné. Podle toho bude pak další postup obdobný, jako pod písm. aa

V § 105 ústavní listiny a v § 1 (1) prov. zák. není přípustnost pořadu práva učiněna závislou na tom, že žaloba (návrh) na řádný soud bude podána v určité lhůtě. Nelze proto otázku, zda byla dodržena zákonná propadná lhůta, posuzovati s hlediska přípustnosti pořadu práva, nýbrž tato otázka má i zde týž význam, jaký má i při jiných žalobách (návrzích), vázaných zákonem na propadnou lhůtu. Jde o otázku hmotně právní, kterou řešiti jest sice řádný soud povinen z moci úřední, ale která, byvši řádným soudem zodpovědčna pro žalobce (navrhovatele) nepříznivě, nepovede k odmítnutí žaloby usnesením, nýbrž k jejímu zamítnutí rozsudkem. Z toho plyne další důležitý důsledek, že v otázce včasnosti žaloby (návrhu) rozhodují řádné soudy samostatně a s konečnou platností, že, došlo-li v řízení před řádnými soudy k právoplatnému odmítnutí žaloby (návrhu) pro opozděnost, jest pořad práva straně s konečnou platností odříznut, že strana může stížnost k nejvyššímu správnímu soudu podati jen v obyčejné lhůtě, ač-li mezi tím neprošla, a nikoli ve výjimečné lhůtě § 2 (3) a § 4 prov. zákona, a že straně zůstane pořad práva i tehdy uzavřen, odmítne-li nejvyšší správní soud stížnost z důvodu § 2 (2) a § 4 prov. zákona.

Žalobcem žaloby o plnění nebo kladné určovací žaloby (§ 1 (3) prov. zák.) bude strana, jež domáhala se bezúspěšně nároku v řízení správním, žalovaným bude ten, proti komu se domáhala nároku v řízení správním.

Žalobcem záporné určovací žaloby (§ 1 (2) prov. zák.) bude strana, d o t č e n á rozhodnutím správního úřadu, uplatňovaný nárok přiznávajícím, žalovaným bude zpravidla ten, komu byl rozhodnutím správního úřadu přiznán uplatňovaný nárok.

Spletitější může se však věc státi, když ve správním řízení týž nárok, z něhož podle povahy věci může jen jedna osoba býti oprávněna a zavázaná, byl uplatněn souběžně několika osobami nebo proti několika osobám neb obojí. Byl-li rozhodnutím správního úřadu uplatňovaný nárok přiznán jednomu z uchazečů proti jednomu z domněle zavázaných, bude na ostatních uchazečích jednak, by zápornou určovací žalobou domáhali se rozsudku, že nárok nepřísluší (není po právu) na prospěch toho, komu byl přiznán rozhodnutím správního úřadu, jednak, by žalobou o plnění nebo kladnou žalobou určovací domáhali se proti zavázanému plnění (kladného určení) nároku. Zároveň může ovšem ten, proti komu byl nárok rozhodnutím správního úřadu přiznán, proti tomu, komu byl přiznán, podati zápornou žalobu určovací. Tyto a další ještě případy, jež daly by se

důsledným sledováním myšlenky ustrojiti, jsou ovšem procesnímu právu více méně cizí, nutno však uvedené možnosti připustiti, poněvadž by jinak mohlo dojíti k tomu, že zůstaly by vedle sebe nadobro se vylučující výroky, jeden úřadu správního, druhý řádného soudu.

Co do poměru řízení na řádném soudě ku předchozímu řízení správnímu shodli se veškeří zákonodární činitelé na tom, že řízení zahájené u řádných soudů jest řízením úplně samostatným od řízení správního, novum judicium, při kterém soud postupuje zcela samostatně, aniž by byl vázán skutkovými zjištěními úřadu správního, takže se věc projedná u soudu úplně znova, jako by tu rozhodnutí úřadu správního vůbec nebylo« (zpráva výboru ústavně-právního poslanecké sněmovny, tisk 4973/1924, str. 2., bod 7), že »řízení u řádných soudů, na které podá se žaloba nebo návrh, o věcech, jimiž se již zabývaly správní úřady, jest řízením úplně novým, při němž soud zcela samostatně a neodvisle od řízení správního provádí skutková zjištění a důkazy tak, jako by se správní úřad záležitostí tou vůbec nebyl zabýval« (zpráva ústavně-právního výboru senátu, tisk 2167/1925, str. 3, sloupec prvý, odst. 6).

Toto zajisté správné stanovisko odůvodněno jest jednak úvahou, že řízení na řádném soudě není vůči předchozímu správnímu řízení ani řízením opravným, ani jeho pokračováním, jednak obsahem žaloby (návrhu) na soud, jak vymezen jest v § 1 (2), (3) a (4) prov. zákona.

Zdůrazniti však dlužno, že jen ř í z e n í na řádném soudě provádí se zcela samostatně a neodvisle od předchozího řízení správního, že však c o d o p ř e d m ě t u soudního řízení a s t r a n soudního řízení zůstává při těsné souvislosti obojího řízení. Předmětem soudního řízení zůstává nárok, jenž byl uplatňován v předchozím řízení správním a o němž a pokud o něm bylo rozhodnuto úřadem správním, stranami (účastníky) soudního řízení zůstávají ti, jimiž a proti nimž a pokud jimi a proti nim v předchozím řízení správním byl nárok uplatňován a rozhodnut. Bylo by pro nedostatek podmínek § 105 ústavní listiny (§ 1 (1) prováděcího zákona) nepřípustným, by žalobou (návrhem) na řádném soudě předkládán byl k rozhodnutí nárok jiný nebo nárok, jenž byl by pozměněným, najmě pak rozšířenějším vůči nároku, jenž byl uplatňován a rozhodnut úřadem správním, nebo by dovoláváno se bylo odpomoci pořadem práva osobou nebo proti osobě, jež nebyla účastníkem správního řízení nebo vůči níž nebylo správním úřadem o nároku rozhodnuto. Neboť

v oněch případech co do předmětu, v těchto co do subjektu není zde v pravdě rozhodnutí úřadu správního, prvé podmínky § 105 ústavní listiny (§ 1 (1) prováděcího zákona).

Není tudíž zcela přesným onen výrok důvodové zprávy ústavně-právního výboru poslanecké sněmovny, »takže se věc projedná u soudu úplně znova, jako by tu r o z h o d n u t í úřadu správního vůbec nebylo.« Přesnějším jest výrok ústavně-právního výboru senátu »provádí skutková zjištění a důkazy tak, jako by se správní úřad záležitostí tou vůbec nebyl zabýval.«

Zákon [§ 5 (1)] ukládá ovšem soudu, u něhož byla podána žaloba nebo návrh, týkající se nároku, o kterém již rozhodovaly úřady správní podle § 1, by oznámil to správnímu úřadu, který v první stolici se touto věcí zabýval.

Tím však není nijak řečeno, že tímto oznámením volal by se správní úřad jako účastník do soudního řízení, že byl by nebo mohl by se vůbec státi tímto účastníkem. Onen předpis má, jakž bude ještě uvedeno, význam jen pro exekuci na základě rozhodnutí úřadu správního, proti němuž ve výroku o soukromoprávních nárocích bylo se dovoláno nápravy pořadem práva.

§ 7. Exekuce podle rozhodnutí správního úřadu.

Rozhodnutí správního úřadu, jímž a pokud jím byl straně přiznán soukromoprávní nárok, stane se vyčerpáním opravných prostředků správního řízení vykonatelným a lze na jeho základě vésti uhražovací exekuci. Otázka, zda bude to exekuce soudní, či správní (politická) posuzuje se podle exekučního řádu (§ 1 čís. 10 ex. ř.). Záleží na tom, zda exekuce podle rozhodnutí správních úřadů o soukromoprávních nárocích přikázána jest zákonným ustanovením soudům, čili nic. Je-li tomu tak, má místo exekuce soudní, jinak exekuce správní (politická).

Zákonodárce prováděcího zákona dal si a vyřešil [v § 5 (2) a (3)] tyto otázky.

1.) Lze před uplynutím zákonné lhůty k žalobě (návrhu) podle § 1, ale dříve ještě než byla podána žaloba (vznesen návrh) povoliti podle rozhodnutí správního úřadu, jímž přiznán straně uplatněný nárok, exekuci vůbec, zvláště pak exekuci uhražovací?

Zákon [v § 5 (3)] zodpověděl otázku v ten rozum, že před podáním žaloby (návrhu) lze zahájiti exekuci uhražovací, třebas ještě neprošla zákonná lhůta k žalobě (návrhu).

2.) Jaký vliv má na zahájenou uhražovací exekuci napotomní podání žaloby (návrhu). V tomto případě může býti uhražovací exekuce na návrh odložena až do právoplatného rozhodnutí, prokáže-li se, že bylo zahájeno řízení (§ 5 (3) prov. zákona). Pokud jde o soudní uhražovací exekuci, nezmiňuje se prováděcí zákon o tom, zda pro její odložení platí ustanovení § 44 ex. ř. Dlužno proto úsudkem z opaku § 45, odstavec prvý ex. ř. a z doslovu § 5 (3) prováděcího zákona (m ů ž e býti odložena) dovozovati, že i tu dlužno dbáti ustanovení § 44 ex. ř.

Předpokladem odkladu uhražovací exekuce jest průkaz, že bylo zahájeno řízení (sci. o žalobě nebo návrhu). Pochybno, zda stačí, že byla žaloba (návrh) vůbec na soud vznesena, takže by soud, osvědčuje, že bylo zahájeno řízení, nesměl se pouštěti do otázky včasnosti žaloby (návrhu) a přípustnosti pořadu práva. K otázce dlužno dáti odpověď kladnou, poněvadž ony otázky netýkají se zahájení, nýbrž osudu řízení. Rovněž nelze řízení považovati za zahájené teprve doručením žaloby odpůrci. Opačné stanovisko dalo by se hájiti se zřetelem k § 232 c. ř. s., kdyby pro dovolávání se nápravy pořadem práva bylo předepsáno jen řízení sporné. Poněvadž však přípustným jest i řízení nesporné a pro toto jest neupotřebitelným pojem zahájení řízení, jak pro sporné řízení vymezen jest v § 232 c. ř. s., dlužno s hlediska § 5 (3) prov. zák. pro obojí případ uznati řízení za zahájené touž událostí a jí může býti jen podání žaloby (žádosti) na soud.

Odložena zůstane exekuce až do právoplatného rozhodnutí (o žalobě nebo návrhu). Tím nemíní se zajisté jen meritorní právoplatné rozhodnutí o žalobě (návrhu), nýbrž vůbec právoplatné ukončení soudního řízení, tudíž zejména i odmítnutí žaloby (návrhu) pro nepřípustnost pořadu práva. Tomu nevadí okolnost, že věc následkem rozhodnutí nejvyššího správního soudu může znova dostati se před řádný soud. Neboť, stane-li se tak, jde o novou žalobu (nový návrh), nikoli o pokračování v řízení o původním návrhu (o původní žalobě).

Podala-li strana do rozhodnutí správního úřadu nejprv stížnost k nejvyššímu správnímu soudu, má tato stížnost odkládací účinek jen výjimečně, byl-li jí úřadem správním na stěžovatelovu žádost přiznán (§ 17 zákona o nejv. správ. soudě z roku 1875). Tohoto ustanovení slušelo by se použíti i tehdy, byla-li žaloba (návrh) soudem pro nepřípustnost pořadu práva odmítnuta a strana teprve pak podala stížnost k nejvyššímu správnímu soudu.

3.) Jakmile byla podána druhou stranou žaloba nebo návrh, lze podle rozhodnutí správního úřadu pro přiznaný nárok povoliti exekuci ku zajištění. Pokud jde o soudní exekuci ku zajištění, předpokládá se, že jde o pohledávku peněžitou, poněvadž exekuční řád připouští (v § 371) exekuci ku zajištění jen pro peněžité pohledávky, nikoliv i pro jiné nároky. Pochybno, zda při soudní exekuci ku zajištění jest navrhovatel povinen, by osvědčil ohrožení pohledávky po rozumu § 371 ex. ř. Prováděcí zákon nezaujal k této otázce stanovisko. Pro kladnou odpověď k otázce svědčila by úvaha, že smyslem § 5 (2) prov. zák. jest, že podáním žaloby (návrhu) na řádný soud vyloučena jest exekuce uhražovací, nikoli též exekuce ku zajištění, tato však že jest přípustnou jen za dalších všeobecných podmínek exekučního řádu. Pro opačný názor bylo by lze uvésti, že jde o pohledávku, přiznanou právoplatným rozhodnutím úřadu správního, že žaloba (návrh) podle § 105 ústavní listiny a prováděcího zákona jest mimořádným právním prostředkem a že proto případ pro vnitřní příbuznost dlužno obdobně přiřaditi k případům § 371 ex. ř., v nichž ohrožení pohledávky netřeba osvědčovati. Zákon pomlčel dále i o tom, zda při jiných nárocích než peněžitých pohledávkách lze po podání žaloby (návrhu) povoliti alespoň prozatímní opatření. Jak řečeno, těžisko ustanovení § 5 (2) prov. zák. spočívá v tom, že po podání žaloby (návrhu) nelze povoliti exekuci uhražovací. Není tudíž závady, by, pokud vůbec lze zakročiti u řádných soudů o nařízení prozatímních opatření a jsou zde předpoklady exekučního řádu pro prozatímní opatření, tato nařízena nebyla.

Samo sebou se rozumí, že obmezení exekuce vztahuje se jen na onu část nároku, přiznaného úřadem správním, která jest dotčena žalobou (návrhem) na řádný soud (§ 5 (2) prováděcího zákona). Pokud tomu není tak, lze pro nedotčenou část nároku i po podání žaloby (návrhu) uhražovací exekuci povoliti a v povolené již uhražovací exekuci pokračovati. By bylo jasno, pokud nárok, přiznaný správním úřadem, jest dotčen žalobou (návrhem) na řádný soud, ukládá zákon, jak již podotčeno, soudu, u něhož byla podána žaloba nebo návrh, týkající se nároku, ve kterém již rozhodovaly správní úřady podle § 1 prov. zák., by oznámil to správnímu úřadu, který v první stolici se touto věcí obíral (§ 5 (1) prov. zák.). Tomuto úřadu pak náleží, by podle sdělení soudu v potvrzení, že rozhodnutí neb opatření (správního úřadu) není již podrobeno opravnému prostředku, který by stavil jeho vykonatelnost (§ 54, poslední odstavec

ex. ř.), poznamenal, že a v jakých mezích byla podána žaloba nebo návrh (§ 5 (2) prov. zák.).

§ 8. Přechodné ustanovení.

Zákonodárce uznal za nutné pamatovati zvláštním ustanovením na případy, ve kterých rozhodl s konečnou platností správní úřad po dni, kterého nabyla účinnosti ústavní listina (6. března 1920) a přede dnem, kterého nabude prováděcí zákon účinnosti (1. prosince 1925). Uváženo, že v těchto případech nebylo by možno dodržeti zákonnou lhůtu k žalobě (návrhu) na řádný soud a že jest proto nutno, odsunouti počátek lhůty na dobu pozdější. Ustanoveno proto, že v oněch případech lze podati žalobu nebo návrh v dalších devadesáti dnech, pokud se týče případů § 2, odst. 2 v dalších třiceti dnech po účinnosti prováděcího zákona (§ 6 prov. zákona).

Rozborem tohoto ustanovení netřeba se zabývati, poněvadž mezi tím i prodloužená lhůta již dávno prošla.

REJSTŘÍK.

(Číslicemi poukázáno na stránky.)

Strana

§ 1. Pojem civilního procesu. Svépomoc. Sebeobrana. Proces civilní. Procesní právo v objektivním a subjektivním smyslu. Právo exekuční. Procesní právo v užším a širším smyslu. 5—7

§ 2. I. Zdroje procesního práva. Procesní zákony z doby před procesní reformou z let 1895/1896.

Starší zákonné předpisy o soudním řízení. 7, 8.

Zákony o zevní organisaci soudní 8—10.

Platné procesní právo. Procesní zákony z reformy 1895/1896. 10—12.

Procesní zákony z doby po procesní reformě. 12—13.

II. Právní povaha procesního práva. Nutkavý ráz procesního práva. Dispositční úkony stran. 13—15.

III. Výklad procesuálních předpisů. Historický výklad. 15—16.

Tak zvané zodpovědění otázek. 16.

Nálezy nejvyššího soudu. 16

Právo obyčejové. 17.

IV. Místní meze procesního práva. Lex fori. Otázky zdánlivě procesního, v pravdě hmotného práva. 17, 18.

Čisté otázky procesuální. 18.

Poměr k cizině. 18, 19.

Procesuální práva cizinců. Formelní, materielní reciprocita, důkaz vzájemnosti. 19.

V. Časové meze procesního práva. Počátek účinnosti procesních zákonů. 19, 20.

Povšechná hlediska. 20.

Soustava jednotnosti sporu, jednotlivých procesních období, isolovaných úkonů procesních. 20—22.

VI. Písemnictví procesního práva. 22—24.

Strana

Část všeobecná. Oddělení první. Předmět sporného řízení.

§ 3. A. Poměr řízení sporného k trestnímu. Civilní bezpráví, trestní bezpráví. 24, 25.
1. Jak uplatniti soukromoprávní nároky, opodstatněné činem trestním. 25, 26.
2. Vzájemný poměr řízení civilního a trestního, jde-li zároveň o bezpráví civilní a trestní. Přerušení civilní rozepře. Předurčující otázky soukromoprávní v řízení trestním. 26, 27.
3. Vliv trestního nálezu na rozhodnutí o nárocích soukromoprávních. Nález zprošťující a odsuzující. 27, 28.
4. Vliv trestního odsouzení na věrohodnost přezvědných osob v řízení civilním. 28.

B) Poměr řízení civilního k řízení správnímu.

I. Poměr civilního soudu k moci zákonodárné

Civilní soudce není oprávněn, by zkoumal platnost zákona. (Opatření Stálého výboru.) 28.
Ústavní soud. 29, 30.
Soudci náleží zkoumati, zda byl zákon (opatření Stálého výboru) řádně vyhlášen. Náležitosti řádného vyhlášení. 30, 31.
II. Poměr soudů k moci výkonné. Mají právo zkoumati platnost nařízení. 31, 32.
III. Poměr soudnictví ke správě. Soudnictví jest od správy ve všech stolicích odděleno. Nároky soukromoprávní a veřejnoprávní. 32, 33.
Soud nesmí se zabývati věcí, spadající do správy (a naopak). Jinak jest řízení zmatečným. 33.
Výrok nejvyššího soudu o zmatečnosti pravoplatně zakončeného řízení civilního. 33, 34.
Soudové nesmějí prováděti důkazy, by zabezpečeny byly pro budoucí řízení správní, soudům zásadně nepřísluší výkon nálezů správních. 34.
Kompetenční konflikty. 34—36.
Výjimečné rozhodování úřadů správních o nárocích soukromoprávních. Odpomoc pořadem práva. 36, 37.
Výjimečná příslušnost zemského civilního soudu v Praze pro nároky proti státu (zemím). 37, 38.

Strana

Postavení soudu k předurčujícím otázkám veřejnoprávním. Přerušení civilního sporu. 38.
Výjimečná vázanost soudů na předurčující výrok úřadů správních. 38, 39.
Nároky z poměru státních úředníků. Docházejí vyřízení cestou správní. Výjimečné přezkoumávání správního náhradního nálezu soudem. 39—41.
Služební poměry samosprávných úředníků a zřízenců. 41, 42.
Syndikátní odpovědnost státu. 42.
Ručení státu za škodu z nezákonného výkonu veřejné moci. 43.
Odškodnění za nevinné trestní odsouzení a za poškození ve světové válce. 43, 44.

Oddělení druhé. Podněty soudního řízení. Osoby hlavní a vedlejší.

Pododdělení prvé. Osoby hlavní. Hlava prvá. Soudci.

§ 4. O soudech a základech organisace soudnictví. Pojem soudu. Soudy kausální. 45.
Rozsudí. Poměr k řádnému soudu. 46.
Soudní organisace. Pojem. 46.
Zásady soudní organisace. Správní soudnictví. Pořad stolic. 47, 48.
Kausální soudnictví. 48, 49.
Soudci. Soudci z povolání. 49—50.
Pomocní soudci. 51, 52.
Pomocníci soudů. Zapisovatelé. Soudní kancelář. 52, 53.
Soudní zřízenci. Soudní schovací úřady. Notáři jako soudní komisaři. Obce. Pošta. 52—54.
Způsobilost k soudcovskému úřadu. Přípravná služba a zkouška soudcovská. 54.
Soudci mezi sebou příbuzní nebo sešvagření. 54, 55.
Soudce předpojatý a vyloučený. Odmítnutí soudce. 55—58.
Jmenování soudcem. Přijetí do soudní prakse. 58.
Výsady soudců. 58—60.
Kárné řízení proti soudcům. 60—62.
Kárné řízení proti auskultantům, nesoudcovským úředníkům a zřízencům a proti dozorcům vězňů. 62, 63.
Sborové soudy. Jich řízení. Složení. Senáty. 63—65.

Strana

Samosoudci u sborových soudů. 65—68.
Řádné obsazení senátů. 68.
Zjištění výsledků porady. Pořad při hlasování. 69.
Počítání hlasů. 69, 70.
Pevné senáty. 70, 71.
Senáty nejvyššího soudu. 71.
Samosoudci okresních soudů. Rozvrh práce. 71, 72.
Služební dozor. Dozorčí stížnost. 73.
Stížnost pro porušení jazykového práva. 73, 74.
Zásady jazykového práva. 74—76.
§ 5. O pravomoci a příslušnosti soudní. Pravomoc soudní. Správa soudnictví. Obligatorní rozhodčí soudy. Zvláštní komise pro rozhodování o soukromoprávních nárocích. Vyloučení soudní pravomoci zvláštními výsadami. 76, 77.
Osoby exteritoriální. 77, 78.
Řádné a mimořádné soudy. Soudy konsulární. 78.
Pojem příslušnosti. Věcná příslušnost. Funkční příslušnost. Místní příslušnost. 78, 79.
§ 6. Výjimečné určování příslušnosti. I. Rozkazem vyššího soudu. 1.) určování místně příslušného soudu nejvyšším soudem. 79, 80
2.) Delegace. 80, 81.
3.) Spory o příslušnost mezi tuzemskými soudy. 81, 82.
II. Prohlášením ministra spravedlnosti. 1.) Spory o příslušnost mezi tuzemskými a cizozemskými soudy. 82.
2.) V otázkách exteritoriality. 82, 83.
III. Srovnalou vůlí stran. Prorogace. 83—85.
§ 7. Meze příslušnosti co do času, místa a objemu. I. Meze příslušnosti co do času. Příslušnost napotomní změnou poměrů zůstává nedotčena. Výjimky. 86.
II. Meze příslušnosti co do místa. Působnost soudu je obmezena na přikázaný mu obvod. Výjimky. 86, 87.
III. Meze příslušnosti co do objemu. Otázky postranné (incidenční). 87, 88.
Otázky předurčující (praejudiciální). 88.
Podružná žaloba určovací. Žaloba navzájem. 88.

Strana

Žaloba o obnovu, povolení exekuce. 88.
Žaloby podle § 35, 36 a 37 ex. ř. Zajištění důkazů. Prozatimní opatření. 88, 89.
§ 8. Způsob vykonávání pravomoci soudem. Soudce z příkazu činný. 89—91.
Soudce dožádaný. Jurisdikční mandát. 91—94.
Přenesení poručenství (opatrovnictví) podle § 111 j. n. 94, 95.
§ 9. Uvažování příslušnosti soudem. Příslušnost zkoumá soud sám od sebe. 96.
I. Ve sporech rozhodny jsou údaje žaloby. 96, 97.
Nezhojitelná nepříslušnost. 97.
Námitka nepříslušnosti. Preklusivní prorogace. 98, 99.
II. Úchylky v řízení nesporném, exekučním, konkursním a při prozatimních opatřeních. 99.
III. Nepřípustnost pořadu práva. 100, 101.
Poměr řízení sporného k nesspornému. 101, 102.
§ 10. Odporovatelnost výroku o příslušnosti. Opravným prostředkem jest rekurs. 102.
Vyloučení rekursu proti rozhodnutí o příslušnosti. 102—104.
Závaznost výroku o nepříslušnosti pro jiné soudy. 104.
Rekurs nemá odkladného účinku. 104—106.
Rozhodování o příslušnosti odděleně a v souvislosti s věcí samou. 106.
Žalobcův návrh na odstoupení věci příslušnému soudu. 106, 107.
Poměr kausální o obecné pravomoci. 107—109.
I. Předmětná (věcná) příslušnost.
§ 11. Povšechná hlediska. 109, 110.
A) Předmětná příslušnost řádných soudů.
§ 12. Předmětná příslušnost soudů okresních. I. Podle hodnoty sporného předmětu. 110, 111.
II. Podle zvláštní povahy sporného nároku. 1.) Nemanželské otcovství. 111, 112.
2.) Určení neb oprava hranic nemovitostí, služebnost bytu, výměnek. 112, 113.
3.) Rušená držba. 113.
4.) Věci nájemní. 113, 114.
5.) Spory námezdní. 114—116.
6.) Plavba, povoznictví, hostinští. Věci Polabské. 116, 117.

Strana

7.) Vady dobytka. 117.
III. Funkční příslušnost. 118.
§ 13. Předmětná příslušnost sborových soudů prvé stolice.
A) Hledíc k hodnotě sporného předmětu. 119.
B) Hledíc k povaze rozepře. 1.) Manželský původ děcka. 119, 120.
2.) Spory o rozvod, rozluku a neplatnost manželství. 120, 121.
3.) Spory z poměru rodinného. 121.
4.) Rodinná svěřenství, 5.) manský poměr, 6.) spor soudců 121.
7.) Spory konkursní. 122.
8.) Spory z dílčích dluhopisů a z poměru svazového. 122.
9.) Nevinně vytrpěná vyšetřovací vazba. 122.
10.) Zaopatřovací požitky bývalých zaměstnanců na velkém majetku pozemkovém. 122.
II. Funkční příslušnost. 123.
§ 14. Předmětná příslušnost obchodních soudů. I. Hledíc k hodnotě sporného předmětu. 1.) Spory z obchodů. 123.
Podnikatelé veřejných skladišť. 123.
Obchody bursovní. Bursovní rozhodčí soudy. 123, 124.
Státní železnice a pošty. 124.
2.) Spory z obchodních věcí. a) spory ze zcizení obchodního závodu, b) spory o právo užívati firmy, c) spory važičů, měřičů, dohodců atd. 125.
d) spory mezi kupci a jich zaměstnanci. 125, 126.
e) spory obchodních zaměstnanců s třetími, f) spory z obchodního společenského poměru. 126.
3.) Spory ze směnek a šeků. 126, 127.
4.) Spory z kupeckého zadržovacího práva. 127.
II. Podle povahy nároku.
1.) a Ochrana známek. 127, 128.
b) Vzorky a modely. 128.
c) Průmyslové patenty. 128, 129.
2.) námořské lodě a plavba po moři. Potvrzení o nehodě při plavbě. 129.
3.) usmrcení nebo poranění osob příhodou v dopravě železnic. Usmrcení nebo poranění železničního zaměstnance. 129.

Strana

4.) Spory konkursní. 129.
5.) Zmatečnost nálezu rozhodčího soudu bursovního. 129, 130.
6.) Zmatečnost usnesení valné hromady společnosti s o. r. 130.
7.) Spory z dílčích dluhopisů. 130.
8.) Spory proti cedulové bance. 130.
III. Funkční příslušnost. 130.
§ 15. Předmětná příslušnost soudů horních. I. Příslušnost podle hodnoty rozepře a podle povahy nároku soudů okresních. 131, 132.
II. Příslušnost horních senátů podle povahy nároku. 1.) Věcná práva k horám. Míry dolové. Přebytky. Díla pomocná. Štoly revírní. 132, 133.
Součástky horního vlastnictví na povrchu ležící. Příslušenství hor. Právo kutací. 134, 135.
2.) Spory o užívání hor. 135.
3.) Spory o stáří v poli. 135.
4.) Spor o vyzvání k vytčení pole. 135, 136.
5.) Spory o propadlost horních oprávnění. 136.
6.) Vody dolové. 136.
7.) Zvláštní oprávnění, upravená horním zákonem. 136.
8.) Společenské smlouvy. 137.
9.) Spory mezi těžařstvy a těžíři. 137.
Podnikatel hor. Majitel (držitel, vlastník) hor. 137.
Horní (báňská) společnost. Těžařstvo. 137.
III. Funkční příslušnost. 137, 138.
§ 16. Pravomoc vrchních zemských soudů. I. 1.) Vrchní zemské soudy jako soudy prvé stolice. a) Spory syndikátní. 138.
b) Žaloby proti státu o odškodnění pro neoprávněné odsouzení trestním soudem. 138—140.
c) Žaloby proti státu o odškodnění za protiprávní jednání proti civilním osobám za světové války. 140—142.
d) Spory mezi státní správou a cedulovou bankou. 142.
2.) Vrchní zemské soudy jako opravné stolice. 142.
3.) Funkční příslušnost. 142.
§ 17. Pravomoc nejvyššího soudu. 1.) Ve druhé stolici. 143.
2.) Ve třetí stolici. 143.
3.) Funkční příslušnost. 143.

Strana

B) Předmětná příslušnost soudů mimořádných.
Soud nejvyššího dvorního maršálka zrušen. Členové bývalého císařského rodu. Mimořádnými soudy pouze soudy živnostenské. 143.
§ 18. Ústrojí a pravomoc soudů živnostenské. Spory živnostenské. Podniky, k nimž vztahuje se příslušnost živnostenských soudů. Pojem dělníka. 144, 145.
Živnostenské právní rozepře. 145.
Příslušnost živnostenského soudu je výlučná. 145.
Rozhodčí soud živnostenského společenstva. 146.
Vzájemná vázanost řádných a živnostenských soudů v otázce příslušnosti. 146.
Místní příslušnost. 146.
Ústrojí živnostenských soudů. 146, 147.

C) Předmětná příslušnost řádných soudů zřízených mimo státní území.

§ 19. Působnost soudů konsulárních. 147, 148.
§ 20. Kterak se určuje hodnota sporného předmětu. Rovná se zájmu, který má žalobce na tom, by zvítězil se žalobním nárokem. 148.
a) Rozhodnou jest doba, kdy byla žaloba podána. Rozšíření žalobní prosby. 148, 149.
b) Rozhodnou jest jen hodnota nároku hlavního. 149.
c) Rozhodnou jest hodnota žalobního podkladu v jeho celistvosti: α) žaloba o část jistinné pohledávky, β) žaloba o přebytek ze vzájemných pohledávek. 149, 150.
d) Rozhodnou jest jen hodnota žalobního nároku. 150.
e) Několik samostatných nároků v téže žalobě. 150.
Výpočtu netřeba:
a) při nárocích peněžitých. 150.
b) při alternativa facultas a c) alternativa obligatio. 150.
Ocenění hodnoty žalobcem. Poměr odpůrce a soudu k žalobcovu ocenění. Jeho přezkum soudem. 150—152.
Oceňovací pravidla:
1.) Spory o věc. 2. Spory o zajištění pohledávek. 3. Spory o úroky, důchody atd. 4.) Spory o existenci nájemního poměru. 152, 153.

Strana

II. Místní příslušnost.
§ 21. Všeobecné poznámky o místní příslušnosti. Pojem sudiště. Zákonodárná hlediska. Osobní a věcná sudiště. Obecné sudiště. Zvláštní osobní sudiště. Sudiště na výběr, sudiště výběrové 154.
§ 22. A) Obecné sudiště. Pojem. Bydliště. 155.
I. Bydliště osob fysických. Několikeré bydliště. 155.
Nucené bydliště neodvozené a odvozené. 155.
1.) Neodvozené nucené bydliště: a) osob vojenských a četníků; bezpečnostní stráž, finanční stráž. 155, 156.
b) státních zaměstnanců mimo státní území. 157.
2.) Nucené odvozené bydliště: a) manželky, 157, 158.
b) nezletilých dětí manželských atd. 158.
Kdy selhává rodinné sudiště. 158.
c) nemanželských dětí. 158, 159.
Sudiště dočasného tuzemského pobytu. 159.
Sudiště posledního tuzemského bydliště (pobytu). 159.
Poměr těchto dvou sudišť. 159.
II. Obecné sudiště osob hromadných. 160.
§ 23. Zvláštní sudiště. I. Zvláštní osobní sudiště. 1.) Sudiště místa zaměstnání. 161, 162.
2.) Sudiště podniku. 162—165.
3.) Sudiště podle majetku. 165—167.

II. Zvláštní věcná sudiště.
§ 24. Zvláštní sudiště dle zmístnění nároku. A) Držba. 168
B) Věcná práva a reální břemena. 1. Sudiště dle polohy věci. 168—170.
2.) Sudiště věci obtížené. 170—172.
3.) Kupecké právo zadržovací. 172.
C) Obligační práva. 1.) Sudiště místa splnění. 173.
I. Obyčejný soud splniště. 173, 174.
II. Fakturové sudiště. 174 až 177.
III. Spory směnečné. 177, 178.
2.) Sudiště dřívějšího bydliště. 178, 179.
3.) Sudiště lodníků a lodního mužstva. 180.
4.) Sudiště pro spory z nájmu lodí, z námezdního poměru lodního mužstva a z dopravy nákladu po moři. 180.
5.) Spory nájemní. 181.
6.) Spory z dílčích dluhopisů. 182—185.

Strana

7.) Spory ze svazových poměrů. 185, 186.
8.) Sudiště pro pohledávky kupců za zboží. 186—188.
9.) Sudiště pro nároky dle zákona o ručení železnic. 188.
10.) Sudiště pro žaloby na náhradu škody, způsobené provozem silostrojů. 188, 189.
11.) Spory proti pojistníkovi ze smlouvy pojišťovací. 189, 190.
12.) Sudiště pro spory syndikátní. 190.
D) Právo rodinné. 1.) Sudiště ve věcech manželských. 190—192.
Přeměna rozvodu v rozluku manželství. 192, 193.
Rozloučení manželství účastníků války, kteří byli prohlášeni za mrtvy. 193, 194.
2.) Podpůrné sudiště pro žaloby z poměru mezi manžely nebo mezi rodiči a dětmi. 195—199.
E) Sudiště prýštící z přitažlivosti nesporného řízení.
1. Sudiště pro spory pozůstalostní. 199—202.
2. Sudiště pro spory svěřenské a lenní. 202.
3. Sudiště konkursní. 202.
F) Sudiště, kotvící v souvislosti jedné věci s druhou. I. Podružná sudiště výlučná. 1.) Sudiště pro zajištění důkazů. 203.
2.) Sudiště společenství ve sporu. 203—206.
3.) Sudiště hlavní rozepře.
a) Pro hlavní intervenci. 207.
b) Pro žalobu o zmatečnost a obnovu. 207, 208.
c) Pro povolení exekuce. 208.
d) Pro žalobu o bezúčinnost rozhodčího nálezu. 209.
e) Spory exekuční. 209,
II. Podružná sudiště, daná na výběr.
1.) Sudiště hlavní rozepře pro žaloby procesních zmocněnců a zmocněnců pro doručování. 209, 210.
2.) Sudiště žaloby navzájem. 210—215.
3.) Sudiště pro žalobu o náhradu škody (interesu) pro nesplnění závazku k jednání neb opomenutí. 215.
G) Sudiště žalob soudců a proti soudcům. 215, 216.
H) Sudiště cizinců. 1.) Sudiště cizozemských ústavů, společností atd. 217.
2.) Sudiště vzájemnosti. 217, 218.

Strana

DODATEK I.

Jazykové právo v řízení soudním.

§ 1. Úvod. Zákonné zdroje. Pojem soudů. Podkarpatská Rus. 219, 220.
§ 2. Státní jazyk a jazykové menšiny. I. Státní jazyk. Oficielní jazyk. Poměr češtiny k slovenštině. 221, 222.
II. Jazykové menšiny. 222, 223.
§ 3. Příslušnost k národní a jazykové menšině. 223—227.
§ 4. Všeobecná ustanovení o úřadování. Úřední styk se stranami. Vnitřní úřadování. 227, 228.
I. Podání. A. Pojem. Výjimky 1, při osobních dotazech atd., 2, v důležitém zájmu státu. 228.
B. Jazykově vadná podání
1. Ústní podání. 228, 229.
2. Písemná podání jazykově vadná. 229—231.
Podání ve státním a jiném jazyku. 231, 232.
II. Přílohy. 232, 233.
III. Ústní styk.
A. Se stranami a jinými účastníky.
AA. Děje se v jazyku státním. 233, 234.
BB. Vyjímečně v jazyku strany. 235.
CC. Povinnost strany, zříditi si plnomocníka, znalého státního jazyka. 235.
DD. Výslech stran k důkazu a obviněného v řízení trestním. 235, 236.
EE. Zákonní zástupci. 236, 237.
B. Svědci. 237—239.
C. Znalci. 239.
§ 5. Výjimečná ustanovení.
I. O soudech, jichž působnost se vztahuje na soudní okres s jazykovou menšinou.
Vnitřní úřadování. 239.
A. Podmínky pro použití výjimečných ustanovení. 240.
B. Obsah výjimečných ustanovení
AA. Podání.
1. V menšinovém jazyku. 241.
Dvojjazyčná podání. 241.

Strana

2. Protokolární podání, které má býti zasláno k příslušnému vyřízení jinému soudu 241, 242.
3. Návrhy, na jichž vyřízení jest zúčastněno několik soudů. 242—244.
4. Knihovní zápisy u několika soudů. 244.
5. Zápisy do veřejných rejstříků. 244.
BB. Přílohy. 244, 245.
CC. Ústní styk. 245—247
DD. Věci trestní. 247— 249.
EE. Vyřízení. 249—253.
FF. Rejstříky, záznamy, seznamy a spisové obaly. 253, 254.
GG. Zemí označení soudů. 254.
§ 6. O soudech, jichž působnost se vztahuje na několik soudních okresů. 254, 255.
§ 7. O možnosti jednati a vyřizovati jen v jazyku menšinovém. 255—258.
§ 8. O úřadech a orgánech, jichž působnost se vztahuje na menší obvody, než jest soudní okres, nebo na části několika soudních okresů, nebo na soudní okres celý a část okresu jiného. 258, 259.
§ 9. O prorogaci a delegaci. 259—261.
§ 10. Dopisování s úřady cizích mocností. 261.
§ 11. Některá zvláštní ustanovení.
a) Vyšší soudy. 261.
b) Výklad vyřízení v různých jazycích. 261, 262.
c) Vysvědčení a jiná úřední osvědčení. 262.
§ 12. Dopisování mezi soudy a obcemi.
1. Dopisování obcí soudům. 262, 263.
2. Dopisování soudů obcím. 263.
Poznámka 1.
Jednací jazyk obcí. 263, 264.
Poznámka 2.
Povinnost obecních orgánů znáti státní jazyk. 264.
Poznámka 3.
a) Okresní zastupitelstva a silniční výbory, b) Zemské (správní) výbory (komise). c) Ústavy a podniky ve správě samosprávných úřadů. d) Zastupitelské sbory župní a okresní. 265.
e) Veřejné korporace mimo úřady místní samosprávy. 265—266.

Strana

§ 13. Kárné řízení.
Proti soudcům a soudním zaměstnancům. 266, 267.
Proti advokátům. 267, 268.
Proti notářům. 268.
§ 14 Ochrana stran. 268—270.
§ 15. Spory o užívání jazyka, dohled a opatření k zachování předpisů.
A. Spory o užívání jazyka. 270—275.
B. Dohled a opatření k zachování předpisů o jazyk. právu. 275, 276.
§ 16. O jazykové způsobilosti soudců a soudních orgánů a o jazyku zkoušek.
I. O jazykové způsobilosti soudců a soudních orgánů. 276—279.
II. O jazyku zkoušek. 279.

DODATEK II.

Náprava výroků úřadů správních o nárocích soukromoprávních pořadem práva.

§ 1. Úvod. 280, 281.
§ 2. Předmět řízení. 281—283.
§ 3. Hmotné předpoklady použití zákona. 284—285.
§ 4. Příslušnost. 286, 287.
§ 5. Poměr ke stížnosti na nejvyšší správní soud. 288—292.
§ 6. Řízení na správním soudě. 292—298.
§ 7. Exekuce podle rozhodnutí správního úřadu. 298—301.
§ 8. Přechodné ustanovení. 301.

OPRAVA:

Na straně 246, c místo soukromé protokoly čti souhrnné protokoly.